

Аркадий СТРУГАЦКИ, Борис СТРУГАЦКИ

КУЦА СЪДБА

Анотация

[Предложете анотация на произведението!](#)

Авторите смятат за свой дълг да предупредят читателя, че нито един от персонажите в романа не съществува (и никога не е съществувал) в действителност. Затова евентуалните опити да се отгатнат прототипите нямат никакъв смисъл. Измислени са и всички споменати в този роман учреждения, организации и заведения.

*Как играе пламъчето!
През кепенците затворени
нахлува есента в дома.*
Райдзан

1. ФЕЛИКС СОРОКИН. ФЪРТУНАТА

В средата на януари, някъде към два по пладне, седях до прозореца и вместо да се занимавам със сценария, пиех вино и размишлявах за няколко неща едновременно. Навън фучеше фъртуната, колите страхливо пъплеха по шосето, обрामчено от тежки преспи, а зад диплещата се пелена на снега смътно се чернееха скупчените оголени дървета и наежените петна на храсталаците из незастроения пущинак между сградите.

Фъртуната затрупваше Москва със сняг.

Затрупваше я като забравена от Бога малка гара някъде край затънтения Актюбинск. Вече от половин час наред шосето боксуваше такси, което бе имало непредпазливостта да направи точно там обратен завой, и аз си представях колко са онези, които също като него боксuvat навред из огромния град — такситата, автобуси, камиони, че и черни лъскави лимузини с гуми с шипове.

Мислите ми течаха на няколко нива, като лениво и вяло се прекъсваха едни други. Мислех си, например, за чистачите. За това, че преди войната нямаше булдозери, нямаше ги тези звероподобни, ярко боядисани снегорини, а имаше чистачи с престилки, метли и квадратни лопати от шперплат. Обути във валенки. А пък снегът по улиците беше с пъти по-малко. Вярно, тогава стихииите може би не бяха същите...

Мислех си още и че напоследък ми се случват някак унили, нелепи, дори подозрителни инциденти — сякаш онзи, който е длъжен да управлява съдбата ми, направо е оглупял от скука и се е заловил да прави чудеса, ама нали си е смотаняк, какво да се прави? — и чудесата му са толкова смотани, че никой, дори самият шегаджия, не изпитва друго, освен неудобство и от срам присвива пръсти в ботушите.

И покрай всичко това не спирах да си мисля, че до мен стои, отместена вдясно, пишещата ми машина, марка „Типа“, със заяждаща по рождение буква „э“, със заредена недовършена страница, на която се чете следното:

„Кулите на танковете са обърнати наляво, те стрелят по позициите на партизаните, стрелят

методично, изчакват се, за да не си пречат при прицелването. Зад кулата на предния танк е приклекнал командирът на танкистите Рудолф, лейтенант от СС. Той е мозъкът, диригентът на този оркестър на смъртта — с жестове дава команди на вървящите отзад есесовци с шмайзери. Партизанските куршуми току щракат по бронята, разпръскват калта около гъсениците, вдигат нагоре фонтанчета вода в тъмните локви.

Нова сцена:

Преден секретен партизански пост. Двама партизани — старец и младеж — сацисано гледат приближаващите танкове. Бам! Бам! Бам! — гърмят танковите оръдия.“

На петдесет и шест съм, но никога не съм бил партизанин, не съм се озовавал под прицела на танкова атака. И все пак, честно казано, аз трябваше да загина в битката на Курската дъга. Там загинаха всички от нашата школа, освен Рафка Рязанов, останал безног, Вася Кузнецов от батальона на картечарите и аз, минохвъргачът.

Една седмица преди дипломирането двамата с Кузнецов бяхме командировани в град Куйбишев, във ВИП-а. Изглежда онзи, който е длъжен да управлява съдбата ми, тогава все още преливаше от ентузиазъм и искаше да види какво може да излезе от мен. И стана така, че цялата ми младост мина в армията, и аз винаги смятах за свое задължение да пиша за армията, за офицерите и танковите атаки, макар че с годините все по-често ми идваше наум, че именно защото по една случайност останах жив, не е редно точно аз да пиша за всичко това.

Ето и за такива неща си мислих сега, загледан през прозореца в замитания от фучащата фъртуна Трети Рим, и взех чашата и отпих яка глътка. До боксуващото такси бяха заседнали още две коли и наоколо бродеха вяло, привеждайки се сред виелицата, фигури с лопати.

Загледах се в рафтовете с книги. Боже мой — внезапно си помислих аз, усещайки хлад в сърцето си, — та това, разбира се, е последната ми библиотека! Няма да имам повече библиотеки. Късно е. Тази ми библиотека е петата — и вече последна. От първата ми остана само една книга, сега превърнала се в библиографска рядкост: П. В. Макаров, „Аджутантът на генерал Май-Маевски“. По нея наскоро снеха телевизионния сериал „Аджутантът на Негово Превъзходителство“, като филмът не е лош, дори е добър, само дето няма почти нищо общо с книгата. В книгата всичко е далеч по-сериозно и подробно описано, макар че приключенията и подвизите са доста по-малко. Изглежда, този Павел Василиевич Макаров е бил голям човек, затова ти става приятно, като четеш на опаката страна на титулната страница автографа, изписан с химически молив: „На скъпия другар А. Сорокин. Нека тази книга послужи като спомен за живата фигура на ген. Май-Маевски, зам. командир на Кримската въстаническа армия. С искрен партизански поздрав, П. В. Макаров. 6 IX. 1927 г., Ленинград“. Мога да си представя колко скъпа е била тази книга за моя баща, Александър Александрович Сорокин. Впрочем, не помня нищо за това. И нямам спомен как е успяла да оцелее тя след разрушаването на дома ни в Ленинград при бомбардировките, при които бе унищожена цялата ни първа библиотека.

А от втората библиотека изобщо нищо не остана. Събрах я в Канск, където преподавах на курсантите две години, до скандала, който се вдигна около мен. Поради създадите се обстоятелства отпътуването ми от този град беше светкавично и се ръководеше свихе — решително и непреклонно. Аз и Клара тогава успяхме да опаковаме книгите, дори ги изпратихме с пътническия влак за Иркутск, но двамата с нея прекарахме само два дни в Иркутск, а след седмица вече бяхме в Корсаков, а след още една седмица вече плавахме с траулер към Петропавловск, така че втората ми библиотека така и можа да ме намери.

Още ми е жал, сърцето ми се къса. Там имах четири томчета „Тарзан“ на английски, купени в Ленинград по време на отпуската ми от антикварния магазин на проспект „Литейни“, освен това „Машината на времето“ и сборник разкази на Уелс от приложението към списание „Световен следотърсач“ с илюстрации на Фитинхоф, както и подвързан комплект на списание „Вокруг света“ за 1927 година... Тогава страстно обичах да чета такива неща. Освен това във втората си библиотека имах няколко книги със съвсем особена съдба.

През петдесет и втора година във Въоръжените сили беше издадена заповед да се опише и

унищожи цялата печатна продукция с идеологически вредно съдържание. А в книгохранилището на нашите курсове беше струпана безредно трофейна библиотека, явно принадлежала на някакъв придворен на манджурския император Пу Йи. И разбира се, никой нямаше нито желание, нито възможност да отдели сеното от плявата, що се отнася до хилядите томове на японски, китайски, корейски, английски и немски език, така че последва заповед библиотеката да бъде описана изцяло.

... Лятото беше в разгара си и жегата бе голяма. Подвързиите се гърчеха в жарките кърваво-черни купчини, а курсантите се суетяха, мърляви като дяволи в пъкъла, и над цялата тази картина се рееха безтегловни валма пепел, а по нощите, въпреки най-строгата забрана, ние, офицерите преподаватели, се промъквахме до подготвените за другия ден купчини, нахвърляхме се хищно, грабвахме, каквото ни падне, и го отнасяхме къщи. Аз успях да се сдобия с превъзходната „История на Япония“ на английски, с „История на разузнаването от епохата Мейджи“... все тая, нито тогава, нито след това имах време да прочета всичко.

Третата библиотека я дадох на Паранайския дом на културата, когато през петдесет и пета година се връщах от Камчатка на континента.

И как се реших тогава да подам рапорт за уволнение? Та тогава бях господин Никой, нищо не умеех, изобщо не бях обучен за цивилния живот с капризната ми жена и със скрофулозната Катка, овесени на шията ми... Не, никога не бих рискувал, ако имах поне малки перспективи в армията, а нали тогава бях млад, честолюбив, страхувах се да си представя, че години наред ще си остана все същият лейтенант и преводач във все същата дивизия.

Странно е, че никога не пиша за онова време. Та това е материал, който би бил интересен на всеки читател. Ще се граби като топъл хляб, особено ако се пише с оня мъжествен съвременен стил, който лично аз отдавна не понасям, но кой знае защо много се харесва на всички читатели. Например:

„Палубата на «Коней-мар» беше хлъзгава и миришеше на развалена риба и кисела ряпа. Стъклата на рубката бяха счупени и залепени с хартия...“

(Тук е важно колкото се може по-често да се повтаря „бяха“, „беше“, „бе“. Стъклата бяха счупени, мутрата беше разкривена...)

„Валентин, придържайки на гърдите си автомата, се намъкна в рубката. «Излез, Сентьо» — рече строго той. При нас се измъкна шкиперът. Той беше стар и прегърбен, с голо лице, под брадата му стърчаха редки бели косми. Беше вързал на главата си кърпа с червени йероглифи, отдясно на синята куртка също имаше йероглифи, само че бели. Краката му бяха обути с топли чорапи. Шкиперът дойде при нас, кръстоса ръце пред гърдите си и се поклони. «Попитай го дали знае, че е навлязъл в наши води» — заповяда майорът. Аз попитах. Шкиперът отвърна, че не знае. «Попитай го знае ли, че ловът в границите на двайсеткилометровата зона е забранен» — заповяда майорът...“

(Важно е и това „заповядал, заповядал, заповядал...“)

„Аз попитах. Шкиперът отвърна, че знае, и бърните му се раздалечиха, оголвайки редки пожълтели зъби. «Каж ми, че арестуваме кораба и екипажа му» — заповяда майорът. Аз преведох. Шкиперът бързо закима, а може би главата му затрепери. Той отново долепи кръстосани длани към гърдите си и заговори бързо и неразбрано. «Какво казва?» — попита майорът. Доколкото разбрах, шкиперът молеше да пуснем шхуната. Казваше, че те не могат да се върнат у дома без риба, че всички ще измрат от глад. Говореше на някакъв диалект, вместо «ки» казваше «кси», вместо «цу» — «ту», беше много трудно да го разбере човек...“

Понякога ми се струва, че съм способен да пиша с километри такива неща. Но най-вероятно не е така. Можеш да разтеглиш до километри само онова, към което си напълно равнодушен.

След седмица, когато се разделяхме, шкиперът ми подари томче на Кикитукан и „Човекът-сянка“ на Едогава. Ето ги тук, стоят една до друга, Паранайският дом на културата нямаше нужда от тях. „Човекът-сянка“ е първата японска книга, която прочетох от начало до край. Харесвам Хираи Таро, неслучайно е взел псевдонима Едогава Рампо — Едгар Алан По.

А четвъртата библиотека остана при Клара. И господ да ги прости и Клара, и библиотеката. Ох,

напразно, съвсем напразно се ровя в това. Колко пъти съм се заричал дори мислено да не се слагам в един куп с онези, които се смятат за унижени и оскърбени. И без това вечно съм длъжен някому, не съм изпълнил обещанието си, подвел съм някого, разрушил съм нечий планове... и дали не е защото се изживявам като велик писател, комуто всичко е позволено?

И като се сетих за тази си вечна прокоба, тутакси извън телефонът и нашият председател Фьодор Михеич с едва доловимо раздражение в гласа ме попита кога смятам най-после да отида до улица „Банная“.

„Що за нехайство, Феликс Александрович“, каза ми той. „За четвърти път ти се обаждам и все тая. Не е като да те емнат теб, драскача, да сортираш гнило цвекло на зеленчуковата борса. Това е работа за учени, доктори на науките, а теб просто те молят да отидеш до «Банная» с десет машинописни странички, от които няма да ти се скършат ръцете. И това не се прави за развлечение, каза той, не е нечия глупава прищявка, нали лично ти гласува за това да помогнем на учените, на тия лингвисти, кибернетици и математици... ти не спази... подведе... разруши... въобрази си, че си...“

Какво ми оставаше? Отново обещах, че ще отида, ще отида още днес, след което отсреща с дрънкащо укорителен гръм и трясък затръшнаха слушалката. Припряно излях в чашата останалото в бутилката вино и го изпих, за да се успокоя, като си помислих с отчайваща яснота, че вчера не трябваше да купувам това скапано вино, а коняк. Или, още по-добре, пшенична водка.

А цялата работа беше там, че още миналата есен нашият секретариат реши да удовлетвори молбата на някакъв институт, май на лингвистичните изследвания, и всички московски писатели да представят в този институт по няколко странички от ръкописите си за някакви специални изследвания, за нещо, свързано с теорията на информацията, за някаква си езикова ентропия... Никой от нашите не вдяна за какво става дума, освен може би Гарик Агапян, за когото разправяха, че бил разбрал, но въпреки това не успял да обясни никому за какво става въпрос. Разбрахме само, че на този институт му трябва колкото се може по-голяма бройка писатели, а всичко останало е без значение: все тая беше колко ще са страниците, и какво ще е написано, трябваше само да се отиде на улица „Банная“ в работен ден и в работно време — от девет до пет. Тогава никой нямаше възражения, напротив, мнозина дори бяха поласкани да участват в научно-техническия прогрес, така че злите езици говореха, че отначало за приемната на „Банная“ имало опашки, дори със скандали. А после всичко някак се уталожи, забрави се и ето сега горкият Фьодор Михеевич веднъж месечно, та дори по-на-често пришпорва безотговорните като мен, засрамва ни и ни хока по телефона и при лични срещи.

Разбира се, няма нищо хубаво в това да лежиш като паднал дирек на пътя на научно-техническия процес, а от друга страна — нали сме хора, човеци: ту се озовавам на „Банная“ и се сещам, че е редно да намина, но не нося със себе си ръкопис; ту ръкописът е под мишницата ми и поемам към „Банная“, но по някак странен начин не пристигам там, а на съвсем друго място, в Клуба. Обяснявам си всички тези загадъчни девиации с невъзможността да се възприемат с нужната сериозност както тази, така и много други инициативи на нашия секретариат. Ама каква езикова ентропия може да има при нас, на Москва-река, моля ви се? И най-вече какво общо имам аз с това?

Но явно няма отърваване, така че се залових да издирвам папката, в която, доколкото си спомнях, бях сложил черновите по-миналата седмица. Папката обаче не изплува на повърхността и в този миг се сетих, че тогава възнамерявах да отскоча до улица „Банная“ от редакцията на „Чуждестранен инвалид“, където бях отишъл с Кап-Капкович при Нос-Но-сович да се разправяме за едни статии. Обаче на връщане от „Инвалида“ не стигнахме до „Банная“, а всички заедно се озовахме в ресторант „Псков“. Така че сега май нямаше смисъл да търся въпросната папка.

Но, слава богу, вече отдавна не страдам от липса на чернови. Станах с пъшкане от креслото, отидох при най-отдалечената секция на библиотеката и отново с пъшкане се настаних до нея право на пода. Ах, колко много движения мога да правя само пъшкайки — както движения телом, така и движения духом.

(С пъшкане ставаме от сън. С пъшкане сменяме завивките. С пъшкане се заемаме с мислене. С пъшкане ще чуем стъпките на стихията на огъня, но вече ще сме готови да управляваме вълните на

пламъка. С пъшкане. Това май беше от „Упанишадите“. А може и да не е съвсем от „Упанишадите“^[1]. А може и да няма нищо общо с тях.

Отворих с пъшкане вратичката на долното шкафче и върху коленете ми се изсипаха папки, тетрадки по всичкология с разноцветни мушамени подвързии, с пожълтели, гъсто изписани листа, захванати с ръждиви кламери. Взех първата попаднала ми вехта папка — с очупени ъгли, само с едно мръсно ширитче, с многобройни полуизтрити надписи на корицата, сред които разчетох само някакъв странен шестцифрен телефонен номер с буква и един ред йероглифи, изписани със зелено мастило: „Сейнен дзидай-но саку“ — „Творби от юношеските години“. Не бях надниквал в тази папка от петнадесет години. Все много стари неща, от времето в Камчатка, че и отпреди това, от времето в Казан, във ВИП-а — откъснати листове от тетрадки с карирани листа, саморъчно направени тетрадки, зашити с груб конец, отделни листове грапава жълтеникава опаковъчна хартия или просто овехтяла до невъзможност хартия, и всичко беше писано на ръка, без нито една буква на пишеща машина.

„Навъсенният негр изтика от кабинета креслото с човешката развалина. Шефът затвори плътно вратата след него...“

Какъв негр? Каква развалина? Нямам никакъв спомен.

„— Между другото, забелязахте ли случайно дали сред болшевиките има китайци? — внезапно попита шефът.

— Китайци ли? Ъъъ... Май имаше. Китайци, корейци или монголци. Жълти някакви...“

Да, да, да, да, да! Сещам се! Имах такъв политически памфлет... Не. Нищо не помня.

„Крепостта падна, но гарнизонът победи.“

Така.

„— Видям та! Видям та! — изрева Заешки Яйца, когато откри видимия противник... И отново изстрел от тъмата горе...“

Ааа, ами това е от превода ми на Киплинг, от „Stalky and Co“. Хиляда деветстотин петдесет и трета година. Камчатка. Аз седя в щаба и превеждам Киплинг, защото поради липсата на видим противник преводачът си няма друга работа.

„Заешки яйца“ — „Rabbit's Eggs“. И няма защо да се подсмивате, приятели. Ако Киплинг беше имал предвид същото, което се върти в ума ви, щеше да напише „Rabbit's Balls“. Да, сещам се, че доста се поизмъчих с тоя превод, но за мен това беше чудесна школовка, защото за преводача няма по-добра школовка от талантливото произведение, в което се описва съвсем непознат свят, конкретно локализиран в пространството и времето...

А ето го и „Случай по време на караул“. Също от петдесет и трета година, пак в Камчатка.

„Впоследствие Беркутов, часовият при входа на караулното помещение, изобщо не можа да се сети кое точно го накара да застане нащрек и да стисне оръжието още по-здраво, вслушвайки се напрегнато в неразличимите шумове на топлата юлска нощ. Просто с шумоленето на листата, със звука от собствените му стъпки се беше смесило...“ — е, и така нататък. Накратко, под прикритието на нощта бяха издебнали и нападнали часовая и той, неспособен да даде отпор, бе предизвикал огъня срещу себе си.

Тогава в литературните си възгледи бях голям моралист, при това не просто моралист, а вдъхновен бард на воинския устав. Ето защо, другари войници, главното в този конкретен „Случай по време на караул“ бе следното:

„Как можа да се случи така, че точно Линко, който така добре познаваше уставите, допусна такова най-грубо нарушение на уставите за гарнизонна и караулна служба? А ти, Беркутов? Нима не се оказа зяпльо, като не забеляза къде отиде Симаков? И всички ние — как така не забелязахме, че Симаков не беше с нас, когато караулът беше вдигнат по тревога?“

Колко е странно да се препрочита всичко това днес! Същото е като да ти разправят с умиление как като си бил на три годинки не си устискал и си се наакал пред цяла сюрня гости. Ама тогава не съм бил на три, а на цели двадесет и осем годинки. Обаче съм копнеел да зърна името си на корицата, да се почувствам писател, да покажа, че съм белязан като любимец на музите и Аполон! И колко горчиво бе

разочарованието ми, когато „Суворовски натиск“, Господ здраве да му дава, ми връчи обратно ръкописа под претекст, че този „Случай по време на караул“ не е типичен за нашата армия! Свещени думи. През живота си съм бил караулен едно двеста часа и само веднъж към шумоленето на листата, шума на собствените ми стъпки и особено към съненото проскърцва-не на клоните се примесиха странични звуци, а именно някой напористо и страшно напираше през ограждението от бодлива тел в непрогледната тъма, без изобщо да реагира на отчаяните ми крясъци: „Стой! Кой идва? Стой, ще стрелям!“ Довтасалото след изстрелите началство откри заплел се в бодливата тел козел, убит на място. В яда си обещаха да ме тикнат в ареста, но после ми се размина...

Не, няма да им дам да препарират моя „Случай по време на караул“. Нека си лежи. И отново си помислих колко е тъпа все пак тази инициатива с езиковата ентропия, щом им е все тая какво ще анализират: „Случай по време на караул“ или креслото с човешката развалина.

Оставих настрана „Творбите от юношеските години“ и взех друга папка, вече съвсем модерна, с добре запазени, акуратно вързани ширити. На корицата беше залепен бял етикет с надпис: „Откъси, непубликувано, сюжети, планове“.

Отворих папката и моментално налетях на разказа „Нарцис“, написан през петдесет и седма година. Много добре помня този разказ. Действащите лица са доктор Лобс, Шуа дьо Гюрзел, граф Денкер, баронеса Люст... Споменават се: Карт дьо Шануа, „пълнен идиот, станал завършен импотент на шестнадесетгодишна възраст“, както и Стела Буа-Косю, родната леля на граф Денкер, садистка и лесбийка. А квинтесенцията на разказа е в това, че споменатият Шуа дьо Гюрзел, аристократ и могъщ хипнотизатор, се сблъсква с отражението си в огледалото, когато „погледът му беше изпълнен с желание, молба, властна и нежна повеля, призив към покорност и любов“. И тъй като „на волята на Шуа дьо Гюрзел не можеше да се противопостави дори самият Шуа дьо Гюрзел“, горкият нещастник безумно се влюбва в себе си. Като Нарцис. Адски елегантен и аристократичен разказ. „За негово щастие, след Нарцис бе живял и пастирът Онан. Така че графът живее сам със себе си, извежда се във висшето общество и кокетира с дамите, като вероятно буди у себе си приятна, възбуждаща ревност към самия себе си.“

Ай, ай, ай, каква маниерна, вулгарна, претенциозна плява! Не е за вярване, че това е поклънало в същото парченце на душата ми, откъдето след петнадесет години дойдоха и моите „Съвременни приказки“, от същото парченце на душата ми, от което израства сега моята Синя папка...

Не, няма да им дам моя „Нарцис“. Първо, защото го имам само в един екземпляр. Второ, защото никой не бива да знае, че Феликс Александрович Сорокин, авторът на романа „Другари офицери“ и „Равнение спрямо средата!“, да не говорим за сценариите и армейските очерци, пише още и разни порнографски фантасмагории.

Я по-добре да им дам това. Петдесет и осма година. „Корягини“. Пиеса в три действия. Действащи лица: Сергей Иванович Корягин, учен, на около 60 години; Ирина Петровна, негова съпруга, 45-годишна; Николай Сергеевич Корягин, негов син от първия брак, демобилизиран офицер, към 30-годишен. И още седем действащи лица — студенти, художници, курсисти от военната академия... Действието се развива в Москва, в наши дни.

„Аня: Слушай, мога ли да ти задам един въпрос?

Николай: Опитай.

Аня: А няма ли да се засегнеш?

Николай: Зависи... Не, няма да се засегна. За жена ми ли?

Аня: Да. Защо се разведе с нея?“

Много добре. Антон Павлович. Константин Сергеевич. Владимир Иванович. Най-важното е, че не е завършено и никога няма да бъде завършено. Точно това ще им дадем.

Оставих ръкописа зад гърба си, след което започнах да напъхвам и тъпча в шкафчето всичко

останало, но в този момент се натъкнах на общата тетрадка с лепкава кафява подвързия, набъбнала от стърчащи, напъхани вътре листове. Дори се засмях от радост и ѝ казах: „Ето къде си била, гълъбче!“ — защото това беше свидна, скъпоценна тетрадка, защото това беше моят работен дневник, изгубен миналата година, когато за последен път подреждах книгата си.

Тетрадката сама се разтвори в ръцете ми и вътре се оказа моят свиден цангов чешки молив, не някакъв си обикновен молив, а талисман; всички сюжети трябваше да се записват с този и никакъв друг молив, въпреки че, честно казано, той беше доста неудобен, защото беше сцепен на две места и графитът му хлътваше при по-непредпазливо натискане.

Излиза, че вече съвсем съм забравил, че тази тетрадка е започната на 30 март точно преди единадесет години. Тогава пишех повестта „Желязното семейство“ — за съвременните, мирновременните, така да се каже, танкисти. Писах я трудно, с кръв и пот беше написана тая повест. Сещам се, че няколко пъти ходих в командировки до различни армейски части, премръзна ми дясното ухо и все пак нищо не излезе. Повестта беше отхвърлена. Благодарен съм, че поне аванса не си взеха.

Прелиствах страниците с еднообразни записки.

„2-04. Напр. 5 стр. Вечерта 2 стр. Общо 135 стр.

3.04. Напр. 4 стр. Веч. 1 стр. Общо 140...“

При мен този признак е сигурен: ако не си вода други бележки, освен статистическите, значи работата върви или много добре, или на провал. Впрочем на 7.04. бележката беше странна: „Писах жалба до правителствения сенат.“ И още: 19.04. „Гнусен като угарка в писоар“. И на 3.05: „От нищо не се остарява така, както от предателството“.

А ето го и деня, когато започнах да измислям съвременните приказки.

„27 май 1972 година. История за работника новодомец. При него работят паркетаджия, хамалин, водопроводчик, всичките са кандидати на науките. Паркетаджията е прищипал пръста си в паркета, хамалина са го заградили с шкафа, водопроводчикът е пил еликсир вместо водка и е станал невидим. Има и дух, покровител на домашното огнище. И строител, зазидан във вентилационната шахта. И идва Катя.“

Това още не са „Съвременните приказки“, щеше да мине още доста време до тяхното написване. Така и не успях да се справя с този сюжет и сега дори не си спомням: какъв е тоя новодомец? защо има домашен дух? какъв еликсир?

Или още един сюжет от онова време.

„28.10.72. Човекът (фокусник), смятан от всички за извънземен“. В ония времена всички направо бяха полудели по летящите чинии. Говореше се само за братята по разум, за Баалбекската веранда и скалните рисунки от Тасили. И тогава измислих историята за човека, който си живял и за нищо подобно не мислел, фокусник по професия, при това много добър. Обаче изведнъж забелязал, че му се обръща някакво обезпокоително внимание. Съседите от блока подхващат с него странни разговори, кварталният се отбива, интересува се от сценичния му реквизит и мъгляво разсъждава за закона за запазване на енергията. „Това изчезващо яйце — казва той — не се съгласува при вас, гражданино, със съвременните представи за законите за запазването“. Накрая го викат в личен състав, а там при кадровика седи някакъв гражданин, уж познат, но едноок. И кадровикът започва да разпитва моя герой: колко църкви има в родния му град Забубенск, а на кого е издигнат паметник на централния площад, а дали си спомня колко на брой са прозорците на фасадата на градския съвет. А героят, разбира се, нищо не помни и атмосферата на подозрителност все повече се сгъстява, като край него вече подхващат разговори за принудителен медицински преглед... Така и не успях да измисля как завършва цялата история, понеже охладнях към нея. И сега ми е много жал.

На втори ноември е записано: „Не работих, страдам от търбух“, а на трети — краткото: „Нищо и половина“.

С топла тъга прелиствах работния си дневник, страница след страница.

„Човекът е дребна душица, обременена от труп. Епиктет.“

„Цвете на уханната прерия — Лаврентий Палич Берия.“

„Против кого другарувате“.

„Ректална литература“.

„Пръскат светлина само онези науки, дето спомагат за изпълнението на началническите предписания. Салтиков-Шчедрин.“

„Произвеждаше спирт от ноктите на алкохолиците“.

А, ето отново за „Съвременни приказки“:

„Котаракът Елегант. Куче с фамилия Верни, на галено Верка. Момчето вундеркинд, очилатко, чете «Кубичните форми» на Ю. Манин; обича да пее песни на Висоцки, когато мие чиниите. Дванайсет години по осмичната бройна система. Цитира трудовете на Илич-Святич. Котаракът сутрин, след като се върне от спявката, пере ръкавици. Учат кучето да не сумти, да не мляска и да използва нож и вилица, когато се храни. То демонстративно напуска масата и шумно, обидено гризе кокал до стъпалата, водещи към входа. Котаракът Елегант за някакъв гостенин: Този Петровски-Зеликович прилича на нахалния булдог Рамзес, дето пролетта му издрах до кръв муцуната, защото ми се лепна.“

Още фрази:

„Бъркаше сантименталните със сименталите“^[2].

„Мария Павловна, като съпруга на Островски, шестнайсет години бе носила това кожено палто, което купих от нея, а когато се заех да го почиствам намерих три въшки — едната беше стара, че и инглизки говореше...“.

Пъхнах останалите папки и книжа в шкафчето и се преместих зад бюрото. Понякога ме прихваща и като взема старите си ръкописи или дневници, започва да ми се струва, че точно това е истинският ми живот — листата, покрити с драскулки, чертежите, на които изобразявах кой къде стои и къде гледа, откъслечните фрази, заявките за сценарии, черновите на писмата до инстанциите, по-нататъшните разработки на планове за произведения, които никога няма да бъдат създадени, тези еднообразно сухи бележки: „Готови 5 стр. Вечерта напр. 3 стр.“ А съпругите, децата, комисиите, семинарите, командировките, есетрата по московски, приятелите-лапацала и приятелите-борсуци — всичко това е сън, фата моргана, мираж в сухата пустиня, и не се знае било ли е, или не е било.

И ето един хубав сюжет. Кой знае защо липсва точна дата, от началото на седемдесет и трета година е.

...Курортно градче в планината. Близко до градчето има пещера. Вътре, в издълбана в скалата вдълбнатина се стича Жива вода — кап-кап-кап. За година се събира само една епруветка. Само пет човека в света знаят за това. Докато пият тази вода (по един напръстник годишно), те са безсмъртни. Но за това случайно узнава шести човек. А Живата вода стига само за петима. А шестият е брат на петия и приятел от училище с четвъртия. А третият, жената Катя, горещо е влюбена в четвъртия и ненавижда втория заради подлостта му. Заплетено кълбенце. А шестият, на всичко отгоре, е голям алтруист и смята, че нито той, нито останалите петима са достойни да бъдат безсмъртни...

Помня, че не написах тази повест, понеже се оплетох. Системата на отношенията им прекалено се усложни, престана да се побира във въображението ми. А можеше да стане много напечено: и следенето на шестия, и заплахите, и покушенията, и всичко с такава философско-психологическа мая, че накрая моят алтруистичен пацифист се превръщаше в такъв лют звяр, да му се ненагледаш, като всичко е заради принципите му, заради възвишените му намерения...

Докато четях нахвърляните записки по този сюжет, в антрето се разнесе звън. Дори трепнах, но моментално бях обзет от радостно предчувствие. Хукнах към антрето, като в движение чехлите ми паднаха и ги грабнах. Точно така, беше дошла тя, моята добра, дългоочаквана вълшебница, Клавочка, покрита със сняг и поруменяла от студа. Влезе, зъбките й блеснаха, когато ме поздрави, и се насочи право към кухнята, а аз вече тичах за паспорта, отново губейки чехлите си, и излезе, че от литературната консултация за рецензиите на техния бездарен самотек ми се полагат сто деветдесет и шест рубли с думи и единадесет копейки с цифри. Както винаги, върнах на Клавочка една рубла, тя, както винаги, първо отказваше, а после, както винаги, я взе с благодарност и аз, както винаги, на прощаване й казах: „Наминавайте по-често, Клавочка“ а тя ми отвърна: „А вие пишете повече“.

Освен парите Клавочка остави на кухненската маса продълговат, изпъстрен с лепенки и марки, обрамчен с червено, бяло и синьо плик на въздушната поща. Пишеха ми от Япония. „За господин Ферикус Арександрович Сорокин.“ Взех ножицата, отрязвах крайчето на плика и извадих два листа тънка оризова хартия. Пишеше ми някой си Рю Таками, на руски.

„Токио, 25 декември 1981 година. Многоуважаеми господин Ф.А. Сорокин! Ако ме помните, запознах се през пролетта на 1975 година в Москва. Бях в японската деригация на писателите, Вие седяхте до мен и любезно ми подарихте наша книга «Съвременни приказки». Книга много ми хареса веднага. Неведнъж обръщах в наше издателство «Хаякава» и в списание «Сай-Фай-мегъдзин», но наши издатели са консервативни. Но сега благодарение на това, че Вашата книга се ползва с успех в САЩ, накрая наше издателство станали обръща внимание на Ваша книга и изглежда да има намерение да издава Вашата книга. Това значи, че нашата издателска култура е под силното влияние на американска култура и това е нашата действителност. А както и да е, това ново направление в нашия издателски свят е толкова радостно и за Вас, и за мен. По плана ми на работа завършвам превод на Вашата книга през февруари идната година. Но за съжаление аз не разбират някои думи и изрази (Вие ще ги намерите в приложението). Бих искал да помоля Вас помощ. В началата на всяка приказка е цитирано фрази от произведения на различни писатели. Ако нищо не Ви попречи, моля Ви да ми съобщите в какви места в тях ще мога да ги намеря. Искам да запозная Вас и литературната Ви дейност с наши читатели колкото се може по-подробно, но за съжаление сега съвсем нямам последни новини за тях. Много бих се радвал, ако ми съобщите сегашното положение на Ваша работа и живот и изпратите Ваши снимки. И аз желая да чета статии и критики за Вашата литература и да науча къде (в кои списания, вестници и книги) ще мога да ги намеря. Бих искал Ви моля да ми окажете много помощи, каквито молих по-горе. Предварително Ви благодаря за помощта. С искрено уважение.“

(подпис, с йероглифи).

Прочетох писмото два пъти и след известно време усетих, че благосклонно се усмихвам, засуквайки мустациите си с две ръце. Честно казано, изобщо не си спомнях този японец, но независимо от това изпитвах към него най-неподправена симпатия, дори може би благодарност. Ето че моите приказки стигнаха и до Япония. Така да се каже, боку-но отогибанаси-ва Нипон-маде-мо ятто итадакимаста...

Бях обзет от най-разнообразни и извънредно силни чувства — включително и от възхита към себе си. И сред талазите от тези чувства с лекота различавах ледената струя на жестоко злорадство. Отново прехвърлях през ума си ироничните усмивчици и риторичните недоумяващи въпроси в критическите прегледи, пиянските заяждания, грубовато-приятелските подмятания: „Ти какво, старче? Вече съвсем, а?“ Разбира се, сега това са минали работи, но както се оказа, нищо не съм забравил. И никого не съм забравил. Сетих се и че когато се изказвам в домовете на културата или по предприятията, дори някой в залата да ме знае, за него не съм авторът на „Другари офицери“ и, разбира се, не съм авторът на многобройни армейски очерци, а съм именно писачът, съчинил „Съвременните приказки“. И неведнъж дори съм получавал бележки с въпроса: „Дали не сте роднина на оня Сорокин, който е написал «Съвременните приказки»?“

Сетих се за втория лист от плика, разгърнах го и му хвърлих един поглед. Отначало недоуменията на Рю Таками ми се видяха забавни, но само след няколко минути осъзнах, че не ми предстои нищо кой знае колко забавно.

А ми предстои да обяснявам, при това писмено, че и на един японец, какво означават такива

изрази като „голям праз“, „цъфнал като майска роза“, „мязащ на хипар“, „напълнил гащи от кеф“, „ударен с мокър парцал“, „фиркан до козирката“... Обаче това беше половин беля, защото, в края на краищата, не е чак толкова трудно да обясниш на един японец, че на ученически жаргон „банан“ е „двойка като бележка, в скоби — оценка“, а „трепач“ означава само „убийствен“ в смисъл на „великолепен“. Играта загрубява, когато се стигне до израза, в който прашаш някого на майната си, споменавайки плода на смокинята в множествено число. Първо, беше наложително изразът „ще ти сплескам смокините“, това вербално съответствие на показването на среден пръст, категорично да се разграничи от плода на смокиново-то дърво, за да не си помисли Таками, че тази фраза означава „подарявам ти зрели, сладки, смачкани смокини“. Второ, що се отнася до жеста, за един японец комбинацията от три пръста е нещо по-различно, отколкото за един европейец или поне за един руснак. Навремето в Япония дамите от занаята с този жест са показвали на клиентите, че са готови да ги обслужват.

Незабелязано за мен самия задачата ме увлече.

Общо взето не обичам да пиша писма и бях възприел принципа да отговарям само на писмата, съдържащи въпроси. А писмото на Рю Таками съдържаше не просто въпроси, а делови въпроси, при това по работа, от която бях заинтересован лично. Затова станах от бюрото чак след като приключих, преписах отговора на машината (от която издърпах незавършената страница на сценария) и го поставих в плик, който залепих и адресирах.

Сега имах поне два повода да изляза от къщи.

Облякох се, с пышкане нахлузих обувките с ципове, пъхнах в малкото джобче на ризата петдесет рубли и в този миг проехтя телефонен звън.

Колко пъти съм си казвал: не вдигай слушалката, когато се каниш да излизаш и вече си облечен. Но можеше Рита да се е върнала от командировка, как да не вдигна слушалката? И аз я вдигнах, и моментално съжалих, защото на телефона не беше никаква Рита, ами Лъоня Баринов по прякор Шибздата.

Имам няколко приятели, които са се специализирали по такива ненавременни телефонни обаждания. Например Слава Крутойрски ми се обажда само тогава, когато ям супа — впрочем, не е задължително да е обикновена супа. Може да е борш или, да речем, солянка. Целият номер е в това половината чиния да е изядена, а другата половина да изстине по време на телефонния разговор. Гарик Аганян е по нацелването на момента, в който съм в клозета и при това очаквам важно обаждане. Що се отнася до Лъоня Баринов, негов специалитет са обажданията в мига, в който или съм облечен и готов за излизане, или съм съблечен и се каня да взема душ, а най-вече го бива да ми звънне рано сутринта, някъде в седем часа, за да ме попита отсечено, с тихия глас на нелегален: „Как си?“.

Лъоня Баринов, по прякор Шибздата, ме попита с тихия глас на нелегален:

— Как си?

— Каня се да излизам — изрекох сухо аз, но това беше грешен ход.

— Къде? — попита веднага Лъоня.

— Лъоня — казах аз, вече с молещ глас. — Хайде да се чуем после, а? Или се обаждаш по работа?

Да, Лъоня се обаждаше по работа. И работата беше следната. До Лъоня бил достигнал слух (слуховете винаги стигаха до него), че ще изключват всички писатели, които през последните две-три години нямат публикации. Нещо да съм чул по въпроса? Ама наистина ли нищо? Може би съм чувал, но не съм обърнал внимание? Понеже никога не обърщам внимание и затова винаги последен влизам в час... А може би не става дума за изключване, а за отнемане на клубните карти? Какво мисля?

Казах какво мисля.

— Моля те, не ставай груб — помоли смирено Лъоня. — Хайде. А къде отиваш?

Казах му, че отивам да пусна препоръчано писмо, а после до улица „Банная“. Всичко това се видя на Лъоня безинтересно.

— А после накъде?

Казах, че после сигурно ще се отбия в Клуба.

— А защо ти е да ходиш там днес?

Казах, кипвайки, че днес имам работа в Клуба: трябва да нацепя дърва и да продухам парното.

— Пак ставаш груб — тъжно рече Лъоня. — Защо всички вие сте толкова груби? На когото и да се обадиш — всеки изпростява. Ами като не ти се говори по телефона — недей. Ще ми разкажеш в Клуба. Само имай предвид, че съм безпаричен...

След което затворих слушалката и погледнах през прозореца. Вече съвсем се стъмваше, време беше да се светне лампата. Седях до масата с шапка и палто, с тежките си топли обувки. И вече никъде не ми се ходеше. Всъщност писмото за Япония мога да не го пращам препоръчано, нищо няма да му стане, ще лепна повечко марки и ще го хвърля в кутията. И улица „Банная“ ще почака, все ще потрае до утре... Я виж каква виелица е навън, нищо не се вижда. Не се вижда дори отсрещната кооперация, само едва мъждеят жълтите светлини. Обаче да седиш просто така, на сухоежбина, с две стотачки в джоба също е тъпо, дори разточително. Я да изтичам до долу, така и така съм облечен.

И аз изтичах долу, до нашата сладкарница. В нашата странна сладкарница, където отляво на тезгяха върху тортите цъфтят рози от крем, а отдясно примамливо блещукат строените бутилки с подгриващи напитки. Сладкарницата, в която отляво се трупат бабички, дами и деца, а отдясно е дисциплинираната опашка на солидните господа с дебели портфейли и куфарчета и на звероподобните братя по разум, възбудено приказливи поради предвкушването на приятните мигове. Сладкарницата, където отляво нищичко не ми трябваше, а отдясно взех шише коняк и бутилка водка „Салют“.

И пътувайки с асансьора нагоре, към своя шестнадесети етаж, като притисках с лакът към хълбока си бутилките и бършех с другата си ръка топящия се сняг от лицето си, вече знаех как ще прекарам вечерта. Дали заради фъртуна-та, от която току-що бях изскочил, тази сляпа, заслепяваща, изляла остатъците от деня фъртуна, или заради предвкушването на приятните мигове, които не ми бяха чужди, също като на всички мои братя по разум, но ми стана съвсем ясно следното: щом ми е писано да прекарам завършека от този ден въщи и щом моята Рита все не се връща, няма да се обаждам нито на Гога Чачуа, нито на Славка Клутоярски, а ще завърша този ден по специален начин — насаме със себе си, но не с този, когото познават от комисии, семинари, редакции и от клубния ресторант, а с онзи, когото никога не познава.

Ние с него сега ще разтребим кухненската маса, ще подредим върху плетените салфетки бутилките и желираното свинско от хотел „Прогрес“ в кутийки от алуминиево фолио, ще светнем лампите навсякъде в апартамента — нека бъде светло! — и ще домъкнем от кабинета лампона. После ще отворим единственото чекмедже на бюрото, което се заключва, ще извадим Синята папка и когато настъпи моментът, ще развържем зелените ширитчета.

Докато се отърсвах от снега и се преобличах с домашните дрехи, докато изпълнявах простичката си програма, не спрях да мисля как да процедирам с телефона. Изведнъж прозрях, че точно тази вечер могат да ми се обадят, нещо повече — трябваше да ми се обалят сума ти хора, включително такива, от които имам нужда. Но от друга страна, нали не се бях сетил за това, когато само преди половин час възнамерявах да прекарам вечерта в Клуба, пък и да се бях сетил, нямаше да сметна тези обаждания за достатъчно належащи. И в самия разгар на тези вътрешни борби ръката ми се пресегна сама и изключи телефона.

И у дома веднага стана твърде уютно и тихо, макар че зад стената някой продължаваше да дрънчи аматьорски на пианото и през отдушника на тавана долитаха гърлените звуци и бръцолевенето на магнетофонния бард.

И ето че моментът настъпи, но аз не бързах, а още малко погледах как по стъклото удря със сухо шумолене отвързалата се от чернотата пощръкляла фъртуна. Наистина жалко, че там, при другото ми аз, няма виелици. Впрочем там няма много неща. За сметка на това пък има много други, каквито няма тук.

Бавно развързах ширитчетата и отворих калъфката на папката. Бегло и хем с тъга, хем с радост си помислих, че рядко си позволявам това, пък и днес нямаше да си го позволя, ако не беше... кое?

Фъртуната? Или Лъоня Шибздата?

Нямах заглавие на титулната страница. Имах епиграф:

*Аз съм в третия кръг, там, където дъждът струи,
прокълнат, вечен, тегнещ, леден;
винаги един и същ, той неспирно вали...*

.....

*Макар за тук живеещите прокълнати
да няма преки пътища към свършенството,
във бърното очаква ги битие по-пълно...*

И на титулната страница беше залепена доброкачествена репродукция: замрял от ужас под надвисналите нощни облаци град на хълма, а около града и хълма се е увил исполински спящ змей с мокро проблясваща гладка кожа.

Но сега виждах не тази позната на мнозина картина, а онова, което не можеше да види никой освен мен в целия свят. Никой в цялата вселена. Отметнат върху облегалката на дивана, вкопчил ръце в ръба на бюрото, аз се взирах в мокрите, сиви и пусти улици, в градинките, с тихо креещите от влагата ябълки... оградите са се килнали, много къщи са със заковани врати и прозорци, под корнизите е плъзнала белезникава плесен, боите са избелели, и над всичко това властва само дъждът. Дъждът вали просто така, дъждът се сипе от покривите като фин воден прашец, дъждът се събира в мъгливи, усукани стълбове, които се влачат от стена към стена, дъждът с приглушено ръмжене изригва от ръждивите улици... черно-сивите облаци бавно пълзят досами покривите, а по улиците няма хора, човекът е неканен гостенин на тези улици и дъждът никак не го обича.

Тук, в моя град, си имам десет хиляди човеци — глупаци, ентусиасти, фанатици, разочаровани, равнодушни, множество чиновници, военни, възпитани и почтени буржоа, полицаи, ченгета. Деца. Доставяше ми неопишуема наслада да ръководя съдбите им, да ги въвличам в сблъсъци и в мрачните чудеса, в които ги бях забъркал...

Доскоро ми се струваше, че съм приключил с тях. На всеки бях отредил полагаемото, на всеки бях казал всичко, което мисля за него. И сигурно точно тази определеност постепенно се беше надигнала към гърлото ми, предизвикала бе това задушавашо безпокойство и недоволство. Имах нужда от още нещо. Трябваше да нарисувам още някаква, последна картинка. Но не знаех каква да бъде и понякога ми ставаше тъжно и страшно при мисълта, че никога не ще разбере това. Какво пък, може би никога няма да завърша тази си творба, а ще я обмислям, докато не изпадна в пълен маразъм, а може би и дори и след това.

Заклевах ли се и занаяпред да мислиш и да измисляш неща за своя град, докато не изпаднеш в пълен маразъм, а може би и след това?

А къде ще ходя? Разбира се, че се заклевам, казах аз и разгърнах ръкописа.

2. БАНЕВ. В КРЪГА НА СЕМЕЙСТВОТО И ПРИЯТЕЛИТЕ

Когато Ирма — слаба, дългокрака, усмихвайки се учтиво, като възрастна, с голямата си уста с ярки като на майка й устни, излезе и затвори внимателно вратата след себе си, Виктор се зае старателно да запали цигара. „Тя не е никакво дете — мислеше си той стъписано. — Децата не говорят така. И това не е грубост, а жестокост, и дори не жестокост, а просто на нея й е все едно. Сякаш ни доказваше теорема — пресметна всичко, анализира го, съобщи ни делово резултата и се оттегли, развявайки плитки, съвсем спокойна.“ Превъзможвайки неловкостта, Виктор погледна Лола. На лицето й бяха

избили румени петна, ярките ѝ устни трепереха, сякаш всеки момент щеше да заплаче, но, разбира се, не си и помисляше да заплаче — тя беше бясна.

— Виждаш ли? — рече тя гръмогласно. — Момиченце, сополанка... Как не! Нищо свято няма за нея, отвори ли си устата — винаги ще ме нагруби, сякаш не съм ѝ майка, а парцал за миене на пода, в който може да си изтрие краката. Срам ме е от съседите. Мръсница, простачка...

Да, помисли си Виктор, а аз съм живял с тази жена, разхождал съм се с нея из планините, треперил съм, когато съм я докосвал, и съм помнил уханието ѝ... Май даже съм се бил заради нея. И досега не проумявам какво си е мислела, когато ѝ четях Бодлер? Направо удивително е, че успях да се измъкна от нея. Умът ми не го побира: как стана така, че тя ме изтърва? Сигурно и аз не съм бил кой знае какво. Предполагам, че и сега не съм, но тогава пиех дори повече от сега и при това се мислех за голям поет.

— На теб, разбира се, не ти е до това, къде ти — говореше Лола. — Животът в столицата, разните му там балерини, актриси... Знам всичко аз. Не си въобразявай, че ние тук нищо не знаем. И с пари си фрашкан, и любовници, и скандали... Ако искаш да знаеш, всичко това изобщо не ме интересува, не съм ти пречила, ти си живееше както си искаше...

Въобще прецаква я това, че говори твърде много. Като девойка беше тиха, мълчалива, тайнствена. Има такива девойки, които от рождение знаят как да се държат. Тя знаеше. Всъщност и сега си я бива, когато седи мълчаливо на дивана с цигара в ръка, изложила на показ коленете си... Или когато изведнъж сложи ръце зад тила си и се протегне. Сигурно това много впечатлява провинциалните адвокати...

Виктор си представи приятна вечер: тази масичка е преместена до онзи диван, бутилка, шампанското шуми във високите чаши, завързана с панделка кутия с шоколад и самият адвокат, опакован с колосана яка и папийонка. Всичко е както трябва и изведнъж влиза Ирма... Кошмар, помисли си Виктор. Леле, колко е онеправдана...

— Ти сам сигурно разбираш — продължаваше Лола, — че работата не е в парите, сега парите не решават всичко. — Тя се беше поуспокоила, румените петна се бяха разсеяли. — Знам, че по свой начин си честен човек, безразсъден и разпуснат, но не и злобен. Винаги си ни помагал, в това отношение нямам никакви претенции към теб. Но сега имам нужда не от такава помощ... Не мога да кажа, че съм щастлива, но не успя да ме направиш и нещастна. Ти си имаш свой живот, аз също. Между другото, още не съм старица, има още много време пред мен...

„Ще се наложи да взема момичето — помисли си Виктор. — Явно тя вече е решила всичко. Ако оставя Ирма тук, в къщата ще настане същински ад... Хубаво, а къде да я дяна? Бъди честен, каза си. Само честно. Тук трябва честно, това не са играчки.“

Той съвсем честно си припомни живота в столицата. „Лоша работа — помисли си. — Разбира се, мога да взема икономка. Това означава да наема постоянна квартира... Но не е там работата — момичето трябва да бъде с мен, а не с икономката... Разправят, че децата, възпитани от бащите си, са най-добрите деца. Освен това тя ми харесва, макар да е доста странно момиче. И изобщо — длъжен съм. Като честен човек, като баща. Пък и съм виновен пред нея. Но всичко това е литература. Ако все пак трябва да съм честен... Ако трябва да съм честен — страх ме е. Защото тя ще стои пред мен и ще се усмихва като възрастна с голямата си уста, а аз какво ще мога да ѝ кажа тогава? Чети, чети повече, чети всеки ден, не ти трябва да се занимаваш с нищо друго, само чети. Тя това си го знае и без мен, а аз нямам какво друго да ѝ кажа. Ето от какво ме е страх... Но дори и това още не е съвсем честно. Не искам, ето каква е истината. Свикнал съм да съм сам. Обичам да съм сам. Не искам да живея по друг начин... Ето как изглеждат нещата, ако трябва да съм честен. Изглеждат отвратително, като всяка истина. Изглеждат цинично, самовлюбено, гнусничко. Честно.“

— Какво мълчиш? — попита Лола. — Така ли смяташ да мълчиш?

— Не, не, слушам те — побърза да каже Виктор.

— Какво слушаш? Вече половин час чакам да благоволиш да реагираш. Тя не е само мое дете, в края на краищата...

„И с нея ли трябва да съм честен — запита се Виктор. — Виж, с нея изобщо не искам да съм честен. Тя, изглежда, си е въобразила, че мога да разреши такъв въпрос веднага, както си седя, между две цигари.“

— Разбери — каза Лола, — все пак не ти казвам да я вземеш със себе си. Знам, че няма да я вземеш, и слава богу — не ставаш за такова нещо. Но нали имаш връзки, познанства — все пак си доста известен човек... Помогни ѝ да се уреди! Нали имаме най-различни привилегировани учебни заведения, пансиони, специални училища. Тя е способно момиче, езиците ѝ вървят, и математиката, и музиката...

— Пансион — каза Виктор. — Да, разбира се. Пансион. Приют за сираци... Не, не, шегувам се. Заслужава си да се помисли за това.

— Какво има да се мисли? Всеки би бил щастлив да уреди детето си в хубав пансион или в специално училище. Жената на нашия директор...

— Слушай, Лола — каза Виктор. — Това е добра идея, ще се опитам да направя нещо. Но не е толкова лесно, трябва време. Разбира се, ще напиша...

— Ще напиша! Само това правиш. Трябва не да пишеш, а да отидеш там, да помолиш лично, да изтъркаш прага! Ти нали и без това само безделничиш тук! Само пиянстваш и хойкаш с момичетата. Нима е толкова трудно да се погрижиш за родната си дъщеря...

„О, по дяволите — помисли си Виктор, — иди, че ѝ обяснявай.“ Той отново запали цигара, изправи се и се разходи из стаята. Навън се беше стъмнило и продължаваше да се лее дъжд — едър, тежък, монотонен дъжд, който беше прекалено изобилен и явно за никъде не бързаше.

— Ах, колко си ми омръзнал! — рече Лола с неочаквана злоба. — Ако знаеше колко си ми омръзнал...

„Време е да си тръгвам — помисли си Виктор. — Надига се свещеният майчин гняв, яростта на зарязаната жена и така нататък. Все едно, днес няма да ѝ отговоря нищо. И нищо няма да ѝ обещаю.“

— Човек за нищо не може да разчита на теб — продължаваше тя. — Не ставаш за съпруг, бездарен баща си... Моден писател, няма що! Не успя да възпита родната си дъщеря... Та всеки друг разбира от хора повече от теб! И какво да правя сега? От теб няма никаква полза. Сама, колкото и да се мъча, нищо не мога да постигна. За нея аз съм кръгла нула, за нея всеки мокрец^[3] е сто пъти по-важен от мен. Нищо, ще се усетиш! Щом ти не я учиш, те ще я научат! И на теб някой ден ще ти плюе във физиономията...

— Стига, Лола — каза Виктор и се намръщи. — Все пак, знаеш ли, някак... Аз съм баща, вярно е, но ти все пак си майка... Все другите са ти виновни...

— Махай се! — рече тя.

— Е, виж какво — отвърна Виктор, — нямам намерение да се карам с теб. Ще си помисля. А ти...

Сега тя се беше изправила и направо трепереше, предвкушвайки упреците му и готова с наслада да се хвърли в скандала.

— А ти — рече спокойно той — се опитай да не нервничиш. Ще измислим нещо. Ще ти се обадя.

Излезе в антрето и наметна шлифера си. Шлиферът беше още мокър. Виктор надникна в стаята на Ирма, за да си вземе довиждане, но нея я нямаше. Прозорецът беше широко отворен и дъждът биеше по перваза. На стената се виждаше плакат, на който беше написано с големи красиви букви: „Моля никога да не се затваря прозорецът.“ Плакатът беше намачкан, на места накъсан и с тъмни петна, сякаш многократно го бяха сваляли и тъпкали с крака. Виктор притвори вратата.

— Довиждане, Лола — каза той. Тя не отговори.

Навън вече беше съвсем тъмно. Дъждът забарабани по раменете и качулката му. Виктор се сви и пхна ръце по-надълбоко в джобовете си. „Ето в тази градинка се целунахме за пръв път — помисли си той. — А тази къща тогава още я нямаше, тук беше незастроено място, а зад него имаше бунище, там ходехме с прашки и стреляхме по котките. В града имаше страшно много котки, а сега нещо не виждам

нито една... И тогава изобщо не четяхме, а сега стаята на Ирма е пълна с книги. Какви бяха по мое време дванайсетгодишните момичета? Луничави кикотещи се същества с панделки, кукли, картини със зайчета и снежанки. Винаги на групички от по две или три, шушу-мушу, пакети с бонбончета, развалени зъби. Чистички и спретнати, клеветнички, а най-добрите от тях — точно такива като нас, с ожулени колене, с дивите очи на рис и все гледат да те спънат... Какво е станало, нови времена ли са настъпили? Не — помисли си той. — Не е причината във времената. Тоест не само в тях... А може би детето ми е вундеркинд? Все пак има и вундеркинди. Аз съм баща на вундеркинд. Чест, но и главоболия, и то не толкова чест, колкото главоболия, а и в края на краищата това изобщо не е чест... А ето тази уличка винаги съм я обичал, защото е най-тясната. Така, а ето и уличен бой. Правилно, при нас без това не минава, изобщо не можем без него. При нас е така открай време. И двама срещу един...“

На тъгъла имаше уличен фенер. В осветеното пространство гизнеше кола с брезентов покрив, а до нея двамина с блестящи шлифери превиваха към паважа трети — мокър, с черни дрехи. Тримата напрегнато и тромаво тъпчеха на място върху гладката каменна настилка. Виктор спря, после се приближи. Не му беше ясно какво всъщност се случва. Не приличаше на уличен бой — никой не биеше никого. Още по-малко наподобяваше боричкане от излишък на младежки сили — не се чуваха разпалени провиквания и конско цвилене... Третият, облеченият в черно, изведнъж се изтръгна, падна по гръб и двамата с шлиферите веднага се хвърлиха върху него. В същия момент Виктор забеляза, че вратите на колата са отворени и си помисли, че този, черния, или неотдавна са го измъкнали оттам, или се опитват да го вкарат вътре. Приблечи се съвсем до тях и извика:

— Оставете го!

Двамата с шлиферите се обърнаха едновременно и няколко секунди гледаха към Виктор изпод нахлупените си качулки. Виктор успя да забележи само, че са млади и са отворили усти от напрежение. После те с невероятна бързина скочиха вътре, затръшнаха вратите, колата изрева и изчезна в тъмнината. Човекът в черно бавно се изправи и след като го огледа отблизо, Виктор отстъпи крачка назад. Това беше пациент на лепрозориума^[4] — „мокрец“ или „очилатко“, както ги наричаха заради жълтите кръгове около очите — с плътна черна превръзка, закриваща долната половина на лицето му. Той дишаше мъчително тежко, страдалчески мърдайки вежди. По плешивото му теме се стичаше вода.

— Какво стана? — попита Виктор.

Очилаткото гледаше не в него, а малко встрани, очите му се бяха ококорили. Виктор понечи да се обърне, но в този момент нещо го тресна в тила и когато дойде на себе си, установи, че лежи по гръб под водосточната тръба. Водата — топла и ръждива на вкус — шуртеше в устата му. Плюейки и кашляйки, той се отмести и седна, опирайки гръб на тухлената стена. Водата, насъбрала се в качулката, се изля в яката му и запълзя по тялото му. В главата му звънтяха и кънтяха камбани, ехтяха тръби и биеха барабани. Сред този шум Виктор видя пред себе си слабо, тъмно лице. Познато. „Виждал съм го някъде. Още преди да изтракат челюстите ми...“ Той размърда език и го прекара по челюстите си. Зъбите му бяха в ред. Момчето събра шепа вода под тръбата и я блисна в очите му.

— Достатъчно, драги — каза Виктор.

— Стори ми се, че още не сте се свързали — рече сериозно момчето.

Виктор мушна внимателно ръка под качулката си и опипа тила си. Имаше подутина, но нищо страшно — никакви раздробени кости, дори нямаше кръв.

— Кой направи това? — попита замислено той. — Надявам се, не ти?

— Ще можете ли да ходите сам, господин Банев? — поинтересува се момчето. — Или да повикам някого? Просто сте твърде тежък за мен.

Виктор си спомни кое е това момче.

— Познавам те — каза той. — Ти си Бол Кунац, приятелят на дъщеря ми.

— Да — отвърна момчето.

— Това е добре. Няма нужда да викаш никого и да казваш на никого. Нека да поседя малко, да дойда на себе си.

Сега виждаше, че и с Бол Кунац не всичко е наред. На бузата му се тъмнееше скорошна рана, а

горната му устна беше подута и кървеше.

— Все пак ще повикам някого — обади се Бол Кунац.

— Има ли смисъл?

— Виждате ли, господин Банев, не ми харесва как трепери лицето ви.

— Наистина ли? — Виктор опипа лицето си. То не потрепваше. — Само ти се е сторило... Така. А сега ще станем. Какво е необходимо за целта? Да свием краката си... — Той сви краката, но не ги почувства съвсем като свои. — После да се отблъснем леко от стената и да пренесем центъра на тежестта по такъв начин... — Изобщо не му се удаваше да пренесе центъра на тежестта, нещо му пречеше. „С какво ме наредиха така? — запита се той. — Колко ловко беше...“

— Настъпили сте шлифера си — уведоми го момчето, но Виктор самичък вече беше успял да се справи с ръцете и краката си, с шлифера и с оркестъра под черепа. Изправи се. Отначало му се наложи да се подпира на стената, но после нещата тръгнаха по-добре.

— Аха — каза той. — Значи си ме влачил оттам до тази тръба. Благодаря.

Уличният фенер беше на мястото си, но ги нямаше нито колата, нито очилаткото. Нямаше никой. Само малкият Бол Кунац внимателно поглаждаше раната си с мократа си длан.

— Къде изчезнаха всички? — попита Виктор. Момчето не отговори.

— Сам ли лежах тук? — поинтересува се Виктор. — Никой друг ли нямаше наоколо?

— Нека да ви изпратя — каза Бол Кунац. — Къде ще е най-добре да отидете? Вкъщи?

— Почакай — рече Виктор. — Видя ли как искаха да хванат очилаткото?

— Видях как ви удариха — отговори Бол Кунац.

— Кой?

— Не можах да го огледам. Стоеше с гръб.

— А ти къде беше?

— Ами аз лежах тук, зад ъгъла...

— Нищо не разбирам — каза Виктор. — Или ми е станало нещо на главата... Всъщност защо си лежал зад ъгъла? Там ли живееш?

— Виждате ли, лежах, защото ме бяха ударили преди това. Не този, който ви удари, а друг.

— Очилаткото ли?

Те вървяха бавно, стараяйки се да се придържат към паважа, за да не се излива върху тях водата от покривите. Бол Кунац се замисли и отвърна:

— Не... Според мен всички бяха без очила.

— Божичко... — каза Виктор. Бръкна с ръка под качулката и опипа подутината си. — Говоря за прокажения, тях ги наричат „очилатковци“. Нали се сещаш, от лепрозориума... Онези, които наричат „мокреци“...

— Не знам — рече съдържано Бол Кунац. — Според мен всички те бяха напълно здрави.

— Я виж ти! — каза Виктор. Той почувства някакво безпокойство и дори се спря. — Ти какво, искаш да кажеш, че там нямаше прокажен? С черна превръзка, целият в черно...

— Това не е никакъв прокажен! — възкликна неочаквано разпалено Бол Кунац. — Той е по-здрав от вас...

За пръв път в това момче се прояви нещо момчешко и веднага изчезна.

— Не ми е съвсем ясно къде отиваме — каза той сред кратка пауза, с предишния си сериозен до безразличие тон. — Отначало ми се струваше, че сте тръгнали към къщи, но сега виждам, че вървим в противоположната посока.

Виктор продължаваше да стои, гледайки го отгоре надолу. „Като две капки вода са — помисли си той. — Пресметна и анализира всичко и делово реши да не ми съобщава резултата. Явно така и няма да ми разкаже какво е станало тук. Интересно защо? Нима има някаква криминална история? Не, не ми изглежда да е така. Или все пак има нещо криминално? Все пак живеем в нови времена... Глупости, знам ги аз днешните престъпници...“

— Всичко е наред — каза той и продължи по пътя. — Отиваме в хотела, аз живея там.

Момчето — мокро, с изправена стойка и строг вид — крачеше до него. Виктор преодоля леката неувереност и сложи ръка на рамото му. Не се случи нищо особено — момчето го изтърпя. Впрочем то вероятно просто реши, че рамото му е потрябвало за практични цели — като опора за ранения.

— Трябва да ти кажа — уведоми го Виктор с тон, внушаващ най-голямо доверие, — че двамата с Ирма разговаряте по много странен маниер. Ние в детството си не говорехме така.

— Наистина ли? — попита учтиво Бол Кунац. — И как говорехте?

— Ами например този въпрос при нас би звучал така: „к’во?“.

Бол Кунац сви рамене.

— Искате да кажете, че това би било по-добре?

— Опазил ме Бог! Искам да кажа само, че това би било по-естествено.

— Точно това, което е най-естествено, най-малко приляга на човек — отбеляза Бол Кунац.

Виктор усети някакъв студ вътре в себе си. Някакво безпокойство. Или даже страх. Все едно в лицето му се беше изсмяла котка.

— Естественото винаги е примитивно — продължаваше междувременно Бол Кунац. — А човекът е сложно същество, естественото не му приляга. Разбирате ли ме, господин Ба-лев?

— Да — каза Виктор. — Разбира се.

Имаше нещо удивително фалшиво в това как бащински бе сложил ръка на рамото на това момче, което не беше момче. Чак го заболя лакътят. Свали внимателно ръката си и я мушна в джоба.

— На колко години си? — попита той.

— На четиринайсет — отвърна разсеяно Бол Кунац.

— Ааа...

Всяко обикновено момче на мястото на Бол Кунац непременно би се заинтересувало от това дразнещо неопределено „ааа...“, но Бол Кунац не беше от тези обикновени момчета. Интригуващите междуметия не го интересуваха. Той размишляваше върху съотношението между естественото и примитивното в природата и обществото. И съжаляваше, че му е попаднал такъв неинтелигентен събеседник, а и отгоре на това ударен по главата...

Излязоха на Проспекта на президента. Тук имаше много улични фенери и се срещаха минувачи — забързани, приведени под валияния от много дни дъжд, мъже и жени. Имаше и осветени витрини, и озарен от неонова светлина вход на кино, където под навеса се тълпяха доста еднакви млади хора от неопределен пол с блестящи шлифери до петите. И пад всичко това през дъжда сияеха златисти и сини заклинания: „Президентът е баща на народа“, „Легионерът на свободата е верен син на президента“, „Армията е нашата страшна слава“...

Продължиха да крачат по инерция по паважа и една преминаваща кола изрева с клаксона и ги пропъди на тротоара, обливайки ги с мръсна вода.

— А аз си мислех, че си на осемнайсет — каза Виктор.

— К’во, к’во? — попита с противен глас Бол Кунац и Виктор облекчено се засмя. Все пак това си беше момче, обикновен, нормален вундеркинд, които е прекалил с четенето на Гейбър, Зурзмансор, Фром и може би дори се е преборил с Шпенглер.

— Като малък имах приятел — каза Виктор, — който си науми да прочете Хегел в оригинал и все пак го прочете, но стана шизофреник. На твоите години сигурно знаеш какво е шизофреник.

— Да, знам — каза Бол Кунац.

— И не те е страх?

— Не.

Наближиха хотела и Виктор предложи:

— Може би ще дойдеш при мен да се изсушиш?

— Благодаря ви. Тъкмо се канех да ви помоля да вляза. Първо, длъжен съм да ви кажа още нещо и, второ, трябва да се обадя по телефона. Ще разрешите ли?

Виктор разреши. Минаха през въртящата се врата и покрай портиера, който свали пред Виктор фуражката си, после покрай изящните статуи с електрически свещи в абсолютно празното фоайе,

пропито с ресторантски миризми, и Виктор усети обичайното въодушевление, предвкушвайки настъпващата вечер, когато може да пие и да дрънка безгрижно, и да избута с лакът за утре всичко, което така дразнещо го е притискало през деня... Предвкушвайки Юл Голем и доктор Р. Квадрига... А може би щеше да се запознае с още някого и може би щеше да се случи нещо — сбиване или някакъв друг сюжет... „И ще си поръчам миноги, и нека всичко да бъде наред, а с последния автобус ще отида при Диана...“

Докато Виктор вземаше ключа от рецепцията, зад гърба му се водеше разговор. Бол Кунац разговаряше с портиера.

— Ти защо се намъкна тука? — съскаше портиерът.

— Имам разговор с господин Банев.

— Ще ти дам аз на теб един разговор с господин Банев — продължаваше да съска портиерът. — Шляеш се по ресторантите...

— Трябва да разговарям с господин Банев — повтори Бол Кунац. — Ресторантът не ме интересува.

— Оставаше и ресторантът да те интересува, пале такова... Сега ще те изхвърля оттук...

Виктор взе ключа и се обърна.

— Тъ... — каза той. Пак забрави името на портиера. — Хлапето е с мен, всичко е наред.

Портиерът не отговори, изглеждаше недоволен.

Качиха се в стаята. Виктор с наслада захвърли шлифера и се наведе да развърже мокрите си обувки. Кръвта нахлу в главата му и той усети болезнени тласъци на мястото, където беше отокът, тежък и кръгъл като оловна топка. Веднага се изправи и придържайки се за касата на вратата, се зае да смъква обувката си, настъпил петата ѝ с върха на другата. Бол Кунац стоеше наблизо, от него капеше вода.

— Събличай се — каза Виктор. — Сложи всичко на радиатора, сега ще ти дам кърпа.

— Може ли да се обадя по телефона? — попита Бол Кунац, без да се помръдне.

— Давай.

Виктор смъкна и другата обувка и както си беше по мокри чорапи, отиде в банята. Докато се събличаше, чу как момчето разговаря — тихо, спокойно и неразбираемо. Само веднъж рече високо и ясно: — Не знам.

Виктор се изтри с кърпата, намъкна халата, взе чиста хавлия и влезе в стаята.

— Ето и за теб — каза той и тогава видя, че няма смисъл. Бол Кунац продължаваше да стои до вратата и от него все така капеше вода.

— Благодаря — отвърна той. — Трябва да тръгвам. Искah още само...

— Ще се простудиш — каза Виктор.

— Не, не се безпокойте, благодаря ви. Няма да се простудя. Бих искал само да изясним с вас един въпрос. Ирма нищо ли не ви каза?

Виктор хвърли хавлията на дивана, клекна пред бара и извади бутилка и чаша.

— Ирма не ми каза нищо — отвърна той доста мрачно. Наля в чашата един пръст джин и добави малко вода.

— Тя не ви ли предаде нашата покана?

— Не, никаква покана не ми е предавала. Ето, пийни!

— Благодаря ви, няма нужда. Щом тя не ви я е предала, ще ви я предам аз. Ние бихме искали да се срещнем с вас, господин Банев.

— Кой са тези „ние“?

— Гимназистите. Чели сме вашите книги и бихме искали да ви зададем няколко въпроса.

— Хм — изсумтя Виктор със съмнение. — Сигурен ли си, че това ще бъде интересно на всички?

— Мисля, че да.

— Все пак аз не пиша за гимназисти — напомни Виктор.

— Това няма значение — продължи Бол Кунац с лека настойчивост. — Бихте ли се съгласили?

Виктор замислено разклати прозрачната смес в чашата.

— Може би все пак ще пийнеш? — попита той. — Най-доброто средство срещу простуда. Не искаш ли? Е, тогава аз ще го изпия. — Той пресуши чашата. — Добре, съгласен съм. Само че без никакви афиши, обяви и така нататък. В тесен кръг: вие и аз... Кога?

— Когато ви е удобно. Най-добре тази седмица. Някоя сутрин.

— Да речем, след два дни. Само че да не е много рано сутринта. Да речем в петък в единайсет. Става ли?

— Да. В петък в единайсет. В гимназията. Да ви напомня ли?

— Непременно — каза Виктор. — Винаги се старая да забравям за всякаквите приеми, вечери и банкети, а също и за митингите, срещите и съвещанията.

— Добре, ще ви напомня — каза Бол Кунац. — А сега, с ваше разрешение, ще си тръгна. Довиждане, господин Банев.

— Почакай, ще те изпратя — каза Виктор. — За да не вземе този... портиерът да те нахока. Днес нещо не е в настроение, а портиерите нали знаеш какви са...

— Благодаря ви, не се безпокойте — възрази Бол Кунац. — Това е баща ми.

И излезе. Виктор си наля още един пръст джин и се стовари в креслото. „Така — помисли си той. — Горкият портиер. Как ли се казваше? Чак ми е неудобно, та ние с него сме другари по нещастие, колеги. Ще трябва да поговоря с него, да обменим опит. Навярно той е по-опитен... Обаче каква висока концентрация на вундеркинди в моето родно, дъждовно градче... Може би е от повишената влажност?“ Той отметна глава и се намръщи от болка. „Ама че гад, с какво все пак ме нареди така?“ Опипа подутината. „Като че ли с гумена палка. Впрочем откъде да знам как е да те ударят с гумена палка? Знам как е да те ударят с някой от модерните столове в «Печения Пегас». Знам как е при удар с приклад на автомат или например с дръжка на пистолет. И от празна бутилка от шампанско, и от пълна бутилка с шампанско... Ще трябва да питам Голем... Изобщо някаква странна история, добре ще е да я обмисля...“

И той се зае да обмисля тази история, за да отпъди изплувалата на втори план мисъл за Ирма, за необходимостта да се откаже от някои неща и да се ограничи донякъде, или да пише на някого, да се моли на някого... „Извинявай за безпокойството, приятел, оказа се, че имам дъщеря на дванайсет години, много добро момиче, но майка ѝ е глупачка и баща ѝ също е глупак, та се налага да я уредим някъде по-надалеч от тези глупави хора...“

„Не искам днес да мисля за това, утре“. Виктор погледна часовника си. „Въобще стига съм мислил. Стига!“

Стана и се зае да се облича пред огледалото. „Шкембето ми расте, да му се не види, откъде това шкембе?“ Открай време си беше слаб и жилест... „И даже не шкембе — благородно и трудово, от умерен живот и хубава храна, — а едно такова мижаво шкембенце, опозиционерско коремче. На господин президента май не му е такова. Господин президентът сигурно има благороден, тапициран в черно, лъскав дирижабъл.“

Докато си връзваше връзката, той доближи лицето си до огледалото и внезапно си спомни как изглеждаше това уверено, силно лице, толкова обожавано от определен тип жени, грозновато, но мъжествено лице на боец с квадратна брадичка, как изглеждаше то към края на историческата среща. „Лицето на господин президента, също нелишено от мъжественост и елементи на ъгловатост, към края на историческата среща напомняше, честно казано, между нас да си остане, глиганска зурла. Господин президентът благоволи да се вбеси до крайност, от зъбатата му паст летяха пръски и аз извадих носна кърпичка и демонстративно си избърсах бузата, и това вероятно беше най-смелата постъпка в живота ми, ако не броим случая, когато се бих едновременно с три танка. Но как съм се бил с танковете — не помня, знам какво е станало само по разказите на очевидците, а виж, кърпичката извадих съзнателно, и си давах сметка какво правя... Във вестниците не писаха за това. Във вестниците честно и мъжествено, със сурова откровеност съобщиха, че «белетристът В. Банев благодари искрено на господин президента за всички забележки и разяснения, направени по време на разговора».“

„Странно колко добре си спомням всичко това...“ Той откри, че бузите и върхът на носа му са побелели. „И тогава имах същия вид, как да не се разкрещиш на такъв? Та той нали не знаеше, горкият, че пребледнявам не от страх, а от ярост, като Луи Четиринайсети... Ама хайде да не размахваме юмруци след битката. Какво значение има защо бях пребледнял тогава... Добре, стига. Но за да се успокоя, за да дойда на себе си, преди да се появя пред хората, за да възвърна нормалния цвят на това грозновато, но мъжествено лице, трябва да ви напомня, господин Банев, че ако не бяхте показали демонстративно на господин президента носната си кърпичка, сега благополучно щяхте да се подвизавате в нашата чудесна столица, а не в това дъждовно, затънтено място...“

Виктор допи джина на екс и слезе в ресторанта.

* * *

— Може и да са били хулигани, разбира се — каза Виктор. — Само че по мое време нито един хулиган не би се захванал с очилатко. Да го замери с камък — по може, но да го хване, да го дърпа и изобщо — да го докосва... Много ни беше страх да не се заразим.

— Нали ви казвам: това е генетично заболяване — рече Голем. — Те са абсолютно незаразни.

— Как така са незаразни — възрази Виктор, — когато от тях се хващат брадавици като от жаби! Та това всички го знаят.

— От жабите не се хващат брадавици — каза добродушно Голем. — Както и от мокреца. Срамота е, господин писателю. Всъщност писателите са посредствени хора.

— Като всички останали. Хората са посредствени, но мъдри. И щом хората твърдят, че от жабите и от мокреца се хващат брадавици...

— А, ето че идва и моят инспектор — каза Голем.

Павор се приближи с мокър шлифер, идваше направо от улицата.

— Добър вечер — каза той. — Целият съм вир-вода, искам да пийна нещо.

— От него пак вони на тиня — рече възмутено доктор Р. Квадрига, който се бе пробудил от алкохолния транс. — Вечно вони на тиня. Като в блато. Лъчевица.

— Какво пиете? — попита Павор.

— Кои, ние ли? — осведоми се Голем. — Ами аз например, както винаги, пия коняк. Виктор пие джин, а докторът — всичко поред.

— Срамота! — възмути се доктор Р. Квадрига. — Люспи! Рибешки глави.

— Двоен коняк! — извика Павор на сервитьора. Лицето му беше мокро от дъжда, гъстите му коси се бяха сплели и от слепоочията по гладко избръснатите му бузи се стичаха блестящи струйки. И той беше с остри черти на лицето — сигурно мнозина му завиждаха. Откъде у един санитарен инспектор такова лице? Острите черти на лицето — това означава: проливен дъжд, прожектори, сенки се мятат по мокрите вагони, превиват се... всичко е черно и блестящо, само черно и само блестящо, и никакви разговори, никакво дрънкане, само команди и всички се подчиняват... И не са непременно вагони, може да са самолети, летище, и после — никой не знае къде е бил и откъде идва... Момичетата се свличат по гръб, а на мъжете им се иска да направят нещо мъжествено, например да изпънат рамене и да приберат корема. Ето, на Голем няма да му попречи, ако си прибере корема, само че едва ли, къде ще го прибере — всичко там, в него, е запълнено. Доктор Р. Квадрига — да, би могъл, но затова пък той не може да изпъне рамене — от прекалено много време вече е прегърбен и така ще си остане завинаги. Вечер е прегърбен над масата, сутрин — над легена, а следобед се превива от болки в черния дроб. Значи тук само аз мога да прибера корема и да изпъна раменете, но по-добре по мъжки да обърна чаша джин.

— Нимфоман — каза тъжно доктор Р. Квадрига на Павор. — Русалкоман. И водорасли.

— Млъквайте, докторе — рече Павор. Той избърса лицето си с книжни салфетки, смачка ги на топка и ги хвърли на пода.

После се зае да си бърше ръцете.

— С кого се бихте? — попита Виктор.

— Изнасилил го е мокрец — обади се доктор Р. Квадрига, като се мъчеше да върне по местата им очите си, които се бяха събрали при основата на носа му.

— Засега с никого — отвърна Павор и се вторачи в доктора, но Р. Квадрига не забеляза това. Сервитьорът му донесе чаша. Павор бавно изпи коняка и се надигна.

— Ще отида да се измия — рече той равнодушно. — Извън града е такава кал, целият съм се оплескал.

И той тръгна, като по пътя блъскаше столовете.

— Нещо става с моя инспектор — каза Голем, чукна с пръст една смачкана салфетка и тя изхвърча от масата. — Нещо в световен мащаб. Вие случайно не знаете ли какво по-точно става с него?

— Вие знаете по-добре — каза Виктор. — Той инспектира вас, а не мен. Освен това вие знаете всичко. Между другото, Голем, откъде знаете всичко?

— Никой нищо не знае — възрази Голем. — Някои се досещат. Не са много — само тези, които искат. Но не бива да питате откъде се досещат — това е насилие над езика. Защо вали дъждът? Защо изгрява слънцето? Бихте ли простили на Шекспир, ако беше написал нещо такова? Впрочем на Шекспир бихте простили. На Шекспир много работи му прощаваме, не като на Банев... Слушайте, господин белетрист, имам една идея. Аз ще си изпия коняка, а вие ще приключите с този джин. Или вече сте готов?

— Голем — каза Виктор, — нали знаете, че съм железен човек?

— Досещам се.

— И какво следва от това?

— Че се страхувате да не ръждясате.

— Да предположим — каза Виктор, — но нямам предвид това. Имам предвид, че мога да пия много и дълго, без да губя нравственото си равновесие.

— Ааа, това ли било? — отвърна Голем, наливайки си коняк от гарафата. — Е, добре, пак ще се върнем на тази тема.

— Не помня — обади се внезапно с ясен глас доктор Р. Квадрига. — Представих ли ви се или не, господине? За мен е чест: Рем Квадрига, живописец, доктор хонорис кауза, почетен член... Теб те помня — каза той на Виктор. — Учили сме заедно и още нещо имаше... А вие, извинете...

— Казвам се Юл Голем — рече небрежно Голем.

— Много ми е приятно. Скулптор ли сте?

— Не. Лекар.

— Хирург?

— Главен лекар съм на лепрозориума — търпеливо му обясни Голем.

— Ах, да! — каза доктор Р. Квадрига, клатейки глава като кон. — Разбира се. Извинете ме, Юл... Само че защо се прикривате? Какъв лекар сте вие? Та вие развъждате мокреци... Аз ще ви представя. Такива хора са ни нужни... Извинете — рече той неочаквано. — След малко се връщам.

Той стана от креслото и се устреми към изхода, заобикаляйки празните маси. Към него се втурна един сервитьор и доктор Р. Квадрига го прегърна през врата.

— Всичко това е заради дъжда — каза Голем. — Дишаме вода. Но ние не сме риби — ние или ще умрем, или ще се махнем оттук. — Той гледаше Виктор сериозно и тъжно. — А дъждът ще се излива върху опустелия град, ще размива паважа, ще прокапва през покривите, през гнилите покриви... после ще отнесе всичко, ще разтвори града в първобитната земя, но няма да спре, а ще продължава да вали, да вали...

— Апокалипсис — обади се Виктор, колкото да каже нещо.

— Да, Апокалипсис... Ще вали и ще вали, а после земята ще се напои и ще поникнат нови кълнове, каквито по-рано не е имало, и сред гъстата растителност няма да има плевели. Но и нас няма да ни има, за да се насладим на новата вселена...

Ако не бяха тези сиво-синкави торбички под очите, ако не беше това отпуснато, безформено

шкембе, ако този великолепен семитски нос не приличаше толкова много на топографска карта... Макар че, като се замисли човек, всички пророци са били пияници, защото е много тъжно да знаеш всичко, а никой да не ти вярва. Ако в департаментите бяха въвели на щатна длъжност пророци, то те би трябвало да бъдат най-малко с ранг на тайни съветници — за укрепване на авторитета им. Но вероятно и това нямаше да им помогне...

— За системен песимизъм — каза Виктор на глас, — водещ към подриване на служебната дисциплина и вярата в разумното бъдеще, заповядвам: тайният съветник Голем да бъде пребит с камъни в помещението за екзекуции.

Голем изсумтя.

— Аз съм само колежански съветник — съобщи той. — И освен това, какви пророци в наше време? Не знам такива. Много лъжепророци и нито един пророк. В наше време не бива да се предвижда бъдещето — това е насилие над езика. Какво бихте казали, ако прочетете у Шекспир: да предвидиш настоящето. Нима можеш да предвидиш шкафа в собствената си стая? А, ето че идва и моят инспектор. Как се чувствате, инспекторе?

— Прекрасно — каза Павор, докато седеше. — Сервитьор, двоен коняк! Там, във фойето, четирима държат нашия живописец — съобщи той. — Обясняват му къде е входът на ресторанта. Реших да не се намесвам, защото не вярва на никого и се бие... За какви шкафове става дума?

Той беше вече сух, елегантен, свеж и миришеше на одеколон.

— Говорим за бъдещето — каза Голем.

— Какъв смисъл има да се говори за бъдещето? — възрази Павор. — За бъдещето не се говори, бъдещето се прави. Ето, да вземем чаша коняк. Тя е пълна. Аз ще я направя празна. Ето така. Един умен човек е казал, че бъдещето не бива да се предвижда, но може да се създаде.

— Друг умен човек пък е казал — отбеляза Виктор, — че изобщо няма бъдеще, има само настояще.

— Не обичам класическата философия — обади се Павор. — Тези хора нищо не са умеели и нищо не са искали. На тях просто им е харесвало да разсъждават, както на Голем — да пие. Бъдещето — това е грижливо обезвредено настояще.

— Винаги имам странно усещане — каза Голем, — когато пред мен някой цивилен започне да разсъждава като военен.

— Военните изобщо не разсъждават — възрази Павор. — Военните имат само рефлексии и съвсем малко емоции.

— Повечето цивилни също — обади се Виктор, опипвайки тила си.

— Днес никой няма време да разсъждава — каза Павор. — Нито военните, нито цивилните. Днес човек трябва да умее да се приспособява. Ако те интересува бъдещето, изобрети го бързо, в движение, в съответствие с твоите рефлексии и емоции.

— Дявол да ги вземе изобретателите — отвърна Виктор. Чувстваше се пиан и весел. Всичко си беше на мястото. Не му се искаше да ходи никъде, искаше му се да остане тук, в тази празна, полутъмна зала, още не съвсем овехтяла, но вече с влажни петна по стените, с разнебитен под и с миризма на кухня; особено при мисълта, че навън вали дъжд, по целия свят — дъжд над павираните улици, дъжд над островърхите покриви, дъжд залива планините и равнината и някой ден ще отнесе всичко, но това няма да стане много скоро... макар че, ако се замисли човек, сега за нищо не бива да се казва, че няма да се случи скоро. Да, мили мои, отдавна отмина онова време, когато бъдещето беше повторение на настоящето и всички промени се мяркаха някъде зад далечните хоризонти. Голем е прав, на този свят няма никакво бъдеще, то се е сляло с настоящето и сега не можеш да разбереш кое къде е.

— Изнасилен от мокрец! — рече злорадо Павор.

На вратата на ресторанта се появи доктор Р. Квадрига. Той стоя неподвижен няколко секунди, оглеждайки мрачно и внимателно редиците празни маси, после лицето му се проясни, той рязко залитна напред и се устреми към своето място.

— Защо ги наричате мокреци? — попита Виктор. — Какво, те тук да не са станали мокри от

дъжда?

— А защо не? — каза Павор. — Според вас как трябва да ги наричаме?

— Очилатковци — отвърна Виктор. — Имаме си хубава стара дума. Открай време ги наричаме очилатковци.

Доктор Р. Квадрига се приближи. Отпред беше съвсем мокър, вероятно го бяха пъхали под крана на чешмата. Изглеждаше уморен и разочарован.

— Дявол знае какво става — рече недоволно той още отдалече. — Никога не ми се е случвало такова нещо. Входа го няма! Където и да се натикаш — навсякъде само прозорци... Май че ви накарах да чакате, господа? — Строполи се в креслото си и съзря Павор. — Тоя пак е тук. Надявам се, че няма да ни пречи... — прошепна той доверително на Голем. — Ааа, знаете ли, с мен се случи невероятна история. Обляха ме целия.

Голем му наля коняк.

— Благодаря ви — каза Р. Квадрига, — но май ще бъде по-добре да пропусна два-три тура. Трябва да поизсъхна.

— Аз, по принцип, съм за всичко старо и добро — обяви Виктор. — Нека очилатковците си останат очилатковци. И изобщо — нека всичко си остане без изменения. Аз съм консерватор... Внимание! — рече той високо. — Предлагам тост за консерватизма. Един момент... — Наля си джин, стана и се опря с ръка на облегалката на креслото. — Консерватор съм. И с всяка изминала година ставам все по-консервативен, но не защото остарявам, а защото чувствам потребност да бъда такъв.

Трезвият Павор с вдигната чаша в ръка го гледаше отдолу нагоре с подчертано внимание. Голем бавно ядеше своята минога, а доктор Р. Квадрига, изглежда, се опитваше да разбере откъде се носи този глас и чий е той. Всичко беше много хубаво.

— Хората обожават всяка критика срещу консерватизма на правителството — продължаваше Виктор. — Хората обожават да превъзнасят прогреса. Това е някакъв нов повеи и той е глупав като всяко ново нещо. Хората би трябвало да се молят на бога да ги дари с най-закостенялото, най-консервативното и най-конформисткото правителство...

Сега и Голем вдигна поглед към него, Теди зад бара също престана да бърше бутилките и се заслуша, само че подутината на тила на Виктор тъпо запулсира и му се наложи да остави чашата и да поглади цицината с ръка.

— Държавният апарат, господа, във всички епохи е смятал за своя главна задача да запази статуквото. Не знам доколко това е било оправдано преди, но сега тази функция на държавата е просто необходима. Бих я определил така: с всички средства да се попречи на бъдещето да пуска пипалата си в нашето време, тези пипала трябва да се отсекаят, да се изгорят с нажежено желязо... Да се пречи на изобретателите, а да се насърчават схоластиците и дърдорковците... Във всички гимназии без изключение трябва да се въведе класическото образование. На всички висши държавни постове трябва да има старци — обременени със семейства и дългове, не по-млади от шейсет години, за да вземат подкупи и да спят на заседанията...

— Какви ги дрънкате, Виктор? — попита Павор с упрек.

— Не, защо — каза Голем. — Необичайно приятно е да се слушат такива умерени, лоялни речи.

— Още не съм свършил, господа! Талантливите учени трябва да се назначават на административни длъжности с големи заплати. Всички изобретения, без изключения, да се приемат, да се заплащат лошо и да се крият в чекмеджето. Трябва да се въведат и драконовски данъци за всички нови стоки и производствени нововъведения... — „А всъщност защо стоя прав?“ — помисли си Виктор и седна. — Е, как ви се струва всичко това? — попита той Голем.

— Вие сте абсолютно прав — каза Голем. — Ами че то у нас всички сега са радикали. Даже директорът на гимназията. Консерватизмът — ето го нашето спасение...

Виктор отпи от джина си и каза тъжно:

— Няма никакво спасение. Защото всички са глупаци; радикалите не само вярват в прогреса, но и обичат прогреса, защото той, освен всичко останало, означава и евтини коли и битова електроника и

изобщо — възможност да работиш по-малко, а да получаваш повече. И затова всяко правителство е принудено с едната ръка... тоест, не ръка, разбира се... с единия крак да натиска спирачката, а с другия — педала на газта. Като автомобилен състезател на завой. Спирачката — за да не загуби управлението, а газта — за да не загуби скорост, иначе някой демагог, ревностен защитник на прогреса, ще го избута от шофьорското място.

— Трудно е да се спори с вас — каза Павор учтиво.

— Тогава не спорете — отвърна Виктор. — Не бива да се спори, защото в споровете се ражда истината, дяволите да я вземат. — Той погали нежно подутината си и добави: — Впрочем сигурно говоря така от невежество. Всички учени са защитници на прогреса, а аз не съм учен. Аз съм просто небезизвестен куплетист.

— Защо постоянно си пипате тила? — попита Павор.

— Някакъв мръсник ме цапардоса — каза Виктор. — С бокс... Така ли е, Голем? Бокс ли е?

— Според мен е било с бокс — каза Голем. — А може да е било и тухла.

— Какви ги говорите? — учуди се Павор. — Какъв бокс? В това затънтено градче?

— Виждате ли — рече поучително Виктор. — Това е прогресът! Хайде да прием пак за консерватизма.

Повикаха сервитьора и пиха още веднъж за консерватизма. Удари девет часът и в залата се появи позната на всички двойка — млад мъж с огромни очила и неговият много висок придружител. Щом седнаха на масата си, те светнаха лампиона, огледаха се смирено и се заеха да изучават менюто. Младият мъж пак беше дошъл с дипломатическото си куфарче, което постави на свободното кресло. Той беше много привързан към своето куфарче. Щом сервитьорът им взе поръчката, двамата надигнаха глави и мълчаливо се загледаха в пространството.

„Странна двойка — помисли си Виктор. — Смайващо несъответствие. Изглеждат като през развален бинокъл: единият с на фокус, другият се размива, и обратно. Пълна несъвместимост. С младия мъж с очилата човек би могъл да си поговори за прогреса, но с дългия — не. Дългият би могъл да ме удари с бокс, но младият с очилата — не... Но аз сега ще ви направя съвместими. Как ли да ви направя съвместими? Ами например... Някаква държавна банка, подземие... наоколо цимент, бетон, сигнализация... дългият набира номера на диска, стоманената кула се завърта и се разкрива входът към съкровищницата, двамата влизат, дългият набира комбинацията на другия диск, вратата на сейфа се отваря и младият потъва до лактите в диаманти.“

Доктор Р. Квадрига внезапно се разплака и хвана Виктор за ръката.

— Да ходим да спим — каза той. — При мен, а?

Виктор незабавно му наля джин. Р. Квадрига го изпи, изтри се под носа и продължи:

— При мен. На вилата. Имам фонтан. А?

— Фонтан — това добре си го измислил — забеляза Виктор. — А друго какво имаш?

— Мазе — тъжно каза Р. Квадрига. — Следи. Боя се. Страх ме е. Искаш ли да ти я продам?

— По-добре ми я подари — предложи Виктор. Р. Квадрига започна да премигва.

— Жал ми е — каза той.

— Скръндза — каза Виктор. — От дете си такъв. Вилата му се свида! Да ти приседне дано твоята вила.

— Ти не ме обичаш — констатира тъжно докторът. — Никой не ме обича.

— А господин президентът? — попита агресивно Виктор.

— „Президентът е баща на народа“ — каза Р. Квадрига, по-оживявайки се. — Ескиз в златни тонове... „Президентът на позициите“. Фрагмент от картината „Президентът на обстрелваните позиции“.

— А други? — поинтересува се Виктор.

— „Президентът с шлифер“ — каза с готовност Р. Квадрига. — Пано. Панорама.

На Виктор му доскуча. Той си отрязва парченце минога и се зае да слуша Голем.

— Ето какво, Павор — говореше той. — Оставете ме на мира. Какво мога да направя още?

Представих ви отчетността... Готов съм да подпиша доклада ви. Искате да се оплачете от военните — оплачете се. Искате да се оплачете от мен...

— Не искам да се оплаквам от вас — отвърна Павор, притискайки ръка към сърцето си.

— Тогава не се оплаквайте.

— Но посъветвайте ме нещо! Нима нищо не можете да ме посъветвате?

— Господа! — каза Виктор. — Пълна скука. Аз си тръгвам.

Никой не му обърна внимание. Той отмести стола, надигна се и се запъти към бара. Чувствуваше се много пиан. Плешивият Теди бършеше бутилките и го гледаше без абсолютно никакво любопитство.

— Както винаги ли? — попита той.

— Почакай — рече Виктор. — Искях нещо да те питам... А, да! Как вървят работите, Теди?

— Дъжд — отвърна кратко Теди и му наля чиста водка.

— Колко проклето стана времето в града! — каза Виктор и се облегна на бара. — Какво показва твоят барометър?

Теди пхна ръка под бара и извади „метеопоказалеца“. И трите шипа лежаха плътно притиснати към блестящата, сякаш лакирана стойка.

— Никаква надежда — каза Теди и внимателно разгледа „метеопоказалеца“. — Дяволска измишльотина. — Замисли се и добави: — Впрочем кой знае, може пък отдавна да се е повредил — то от колко години вече вали дъжд — как да го провериш?

— Можеш да отидеш до Сахара — предложи Виктор. Теди се ухили.

— Смешно — каза той. — Онзи, вашият господин, Павор, смешна работа, ми предложи двеста крони за това нещо.

— Сигурно е бил пиан — предположи Виктор. — За какво му е притрябвало...

— И аз така му казах. — Теди завъртя „метеопоказалеца“ и го доближи до дясното си око. — Няма да му го дам — заяви той решително. — Сам да си намери. — Мушна „метеопоказалеца“ под бара, погледа как Виктор върти чашата между пръстите си и го уведоми: — Твоята Диана беше тук.

— Отдавна ли? — попита небрежно Виктор.

— Някъде към пет часа. Дадох ѝ каса коняк. Росшепер постоянно е в запой, изобщо не може да спре. И праща персонала да му търси коняк, тлъстата муцуна. Това ми било член на парламента... Не те ли е страх за нея?

Виктор сви рамене. Внезапно видя Диана до себе си. Тя се появи до бара с мокър дъждобран и свалена качулка. Не гледаше към него, той виждаше само профила ѝ и си мислеше, че от всички жени, които е познавал досега, тя е най-красивата и сигурно вече никога няма да има друга такава. Тя стоеше, облегната на бара, лицето ѝ беше много бледо и много равнодушно и беше най-красивата — у нея всичко беше красиво. Винаги. И когато плачеше, и когато се смееше, и когато се сърдеше, и когато не ѝ пукаше за нищо, и дори когато ѝ беше студено, а особено пък, когато я прихванеше... „Ама че съм пиан — помисли си Виктор, — и сигурно воня като Р. Квадрига“. Той издаде напред долната си устна и се опита да подуши дъха си. Нищо не можа да усети.

— Пътищата са мокри и хлъзгави — продължаваше Теди. — Мъгла... Освен това, да ти кажа, този Росшепер със сигурност е женкар, дъртият пръч.

— Росшепер е импотентен — възрази Виктор и машинално допи водката.

— Тя ли ти го каза?

— Стига, Теди — рече Виктор. — Престани.

Теди го изгледа внимателно, после въздъхна и изсумтя, приклепна, порови под бара и сложи пред Виктор шишенце с амоняк и наченат пакет чай. Виктор погледна часовника си и се зае да наблюдава как Теди, без да бърза, се пресяга за чиста чаша, налива в нея газирана вода, капва малко от шишенцето и все така спокойно разбърква сместа със стъклена пръчица. После побутна чашата към него. Виктор я изпи и примижа, задържайки дъха си. Свежа и отвратителна, отвратително свежата струя амоняк го блъсна в мозъка и се разля някъде зад очите му. Виктор си пое дъх през носа — въздухът беше станал нетърпимо студен — и бръкна с пръсти в пакета чай.

— Добре, Теди — каза той. — Благодаря. Запиши на сметката ми всичко, което трябва да платя. Те ще ти кажат кои са моите поръчки. Ще тръгвам.

Дъвчейки старателно чая, той се върна на масата си. Младият мъж с очилата и високият му придружител припряно поглъщаха вечерята си. Пред тях имаше една-единствена бутилка — с местна минерална вода. Павор и Голем бяха разчистили малко място на покривката и играеха на зарове, а доктор Р. Квадрига, обхванал с длани рошавата си глава, мърмореше монотонно:

— „Легионът на свободата е опората на президента.“ Мозайка... По случай щастливия ви имен ден, Ваше Високопре-възходителство... „Президентът е баща па нашите деца.“ Алегорична картина...

— Аз тръгвам — каза Виктор.

— Жалко — рече Голем. — Впрочем пожелавам ви успех.

— Много поздрави на Росшепер — добави Павор и намигна.

— „Членът па парламента Росшепер Нант“ — оживи се Р. Квадрига. — Портрет. Евтин. До кръста...

Виктор взе цигарите и запалката си и тръгна към изхода. Зад него доктор Р. Квадрига рече с ясен глас:

— Предполагам, господа, че е време да се запознаем. Аз съм Рем Квадрига, доктор хонорис кауза, а вас, господине, не си спомням да съм ви виждал...

На вратата Виктор се сблъска с дебелия треньор па футболния отбор „Братя по разум“. Треньорът беше много загрижен и много мокър и направи път на Виктор.

Автобусът спря и шофьорът каза:

— Пристигнахме.

— Санаториумът ли е? — попита Виктор.

Навън имаше гъста, млечнобяла мъгла. Светлината на фаровете се разсейваше в нея и не се виждаше нищо.

— Санаториумът, санаториумът — промърмори шофьорът, докато си палеше цигарата.

Виктор отиде до вратата, слезе от стъпалото и каза:

— Каква мъгла! Нищо не виждам.

— Ще се оправите — обеща му равнодушно шофьорът и се изплю през прозореца. — Намерили място да правят санаториум. Денем — мъгла, вечер — мъгла...

— Приятно пътуване — каза Виктор.

Шофьорът не му отговори. Двигателят изрева, вратата се затръшна и огромният празен автобус, целият остъклен и осветен отвътре като затворен през нощта супермаркет, зави, веднага се превърна в размито петно светлина и се понесе обратно към града. С усилие, опипвайки решетките на оградата, Виктор намери вратата и тръгна слепешката по алеята. Сега, когато очите му вече бяха свикнали с тъмнината, смътно различи пред себе си осветените прозорци на дясното крило и някаква особено дълбока тъмнина на мястото на лявото, където вече спяха капналите от тичане под дъжда „братя по разум“. В мъглата приглушено, като през памук се дочуваха обичайните звуци — свиреше грамофон, дрънчаха съдове, някой крещеше пресипнало. Виктор пристъпваше напред, като се стараше да се придържа към средата на пясъчната алея, за да не налети случайно на някоя гипсова ваза. Той грижливо притискаше бутилката джин до гърдите си и беше много внимателен, но въпреки всичко скоро се препъна в нещо меко и се плъзна напред на четири крака. Отзад го изругаха вяло и сънено, че не е запалил лампата. Виктор напипа изпуснатата бутилка, притисна я отново до гърдите си, поизправи се, протегна напред свободната си ръка и продължи нататък. Скоро се блъсна в някаква кола, заобиколи я пипнешком и се блъсна в друга. Изруга — оказа се, че там има сума ти коли. Продължавайки да ругае, той започна да се лута сред тях като в лабиринт и дълго не можа да се измъкне и да стигне до смътното сияние, указващо входа към фойето. Гладките купета на колите бяха влажни от падналата мъгла. Някъде наблизо се кикотеха и го блъскаха с ръце.

Този път фойето беше пусто, никой не играеше на криеница, никой не играеше и на гоненица, тресейки дебелия си задник, и никой не спеше в креслата. Навсякъде се въргаляха шлифери, смачкани

на топка, а някой шегобиец беше закачил шапката си на фикуса. Виктор се качи по застланото с килим стълбище на втория етаж. Гърмеше музика. Вдясно по коридора всички врати към апартаментите на члена на парламента бяха широко отворени и оттам се носеше миризма на мазна храна, тютюн и разгорещени тела. Виктор сви наляво и почука на вратата на Диана. Никой не отговори. Вратата беше заключена, а ключът стърчеше в процепа на бравата. Виктор влезе, светна лампата и сложи бутилката на масичката с телефона. Дочуха се стъпки и той надникна навън. Вдясно по коридора с широка и твърда крачка се отдалечаваше висок мъж с официален черен костюм. На площадката към стълбището той спря пред огледалото, отметна глава и намести възела на вратовръзката си (Виктор успя да зърне жълтеникаво-мургавия му орлов профил и острата брадичка), а после нещо в него се промени, той се прегърби, изкриви се на една страна и като полюляваше неприятно бедрата си, се скри зад една от широко отворените врати. „Суетен тип — помисли си неуверено Виктор. — Ходил е да повръща...“ Погледна наляво. Там беше тъмно.

Свали шлифера си, заключи вратата и тръгна да търси Диана. „Ще се наложи да надникна при Росшепер — помисли си. — Къде другаде може да е?“

Росшепер заемаше три огромни като палати апартаменти. В първия наскоро се бяха гощавали: на масите със зацапани покривки бяха натрупани мръсни чинии, пепелници, бутилки, смачкани салфетки и нямаше никой, ако не се броеше самотния собственик на потно плешиво теме, който хъркаше над чиния с желирано ястие.

В съседния апартамент беше страшно задимено. Върху гигантската спалня на Росшепер се подритваха полуразгопени момичета, които не бяха местни. Те играеха на някаква странна игра със зачервения като пред мозъчен удар господин кмет, който се зариваше сред тях като свиня в жълди и също риташе и грухтеше от удоволствие. Тук бяха и господин полицейският началник без горнището на униформата си, господин градският съдия с очи, опулени от нервното задъхване, и някаква непозната чевръста личност със светло-лилаво облекло. Тези тримата разпалено се сражаваха на детския билиард, поставен на тоалетната масичка, а в ъгъла, подпрян на стената, седеше широко разкراчен, облечен с изпомачкания си чиновнически мундир директорът на гимназията и на лицето му беше изписана идиотска усмивка. Виктор вече се канеше да се оттегли, когато някой го задърпа за крачолия. Той погледна надолу и се отдръпна рязко. Пред него, на четири крака, стоеше членът на парламента, кавалерът на ордени, авторът на нашумелия проект за зарибяване на Китчиганските язовири Росшепер Нант.

— Искам на конче — изблея умолително Росшепер. — Хайде да играем на конче! Йо-хо-хо!

Той беше неадекватен.

Виктор се освободи деликатно от него и надникна в последния апартамент. Там видя Диана. Отначало не схвана, че е Диана, а после си помисли кисело: „Много мило!“ Тук беше пълно с хора, някакви полупознати лица на мъже и жени, които се бяха наредили в кръг и пляскаха с ръце, а в средата на кръга Диана танцуваше със същото онова жълтолико конте, притежателя на орловия профил. Очите ѝ блестяха, бузите ѝ горяха, косите ѝ се развяваха над раменете и за нищо не ѝ пукаше. Орловият профил много се стараеше да не пада по-долу.

„Странно — помисли си Виктор. — Какво става? Нещо не е наред. Той танцува добре, направо прекрасно. Като учител по танци. Не танцува, а показва как трябва да се танцува... Даже не като учител, а като ученик на изпит. Много иска да получи шестица... Не, не е това. Слушай, драги, та ти танцуваш с Диана! Нима не забелязваш това?“ Виктор по навик напрегна въображението си. Актьорът танцува на сцената, всичко е добре, всичко е прекрасно, всичко върви, както трябва, без гафове, а в дома му се е случило нещастие... Не, дори не непременно нещастие, просто чака кога ще свалят завесата и ще угасят светлините... И дори не актьор, а външен човек, преструващ се на актьор, който пък, от своя страна, играе ролята на съвсем външен човек... Нима Диана не усеща това? Та той е фалшив. Манекен. Между тях няма нито капка близост, нито капка съблазън, нито сянка от желание... Говорят си нещо, човек изобщо не може да си представи какво точно. Сякаш са две жени... „Не се ли изпотихте? Да, чел съм я, дори два пъти...“ В този момент той видя, че Диана разбута гостите и се

втурна към него.

— Хайде да танцуваме! — завика тя още отдалеч.

Някой ѝ прегради пътя, друг я хвана за ръката, тя се отскубна, смеейки се, а Виктор все още търсеше с очи жълтоликия, но все не го намираше. Усещаше неприятно безпокойство.

Тя изтича до него, вкопчи се в ръкава му и го задържа в кръга.

— Хайде, ела! Тук всички са наши хора — все пияници, измет, събрани от кол и въже... Покажи им как се танцува! Този хлапак нищо не умее...

Тя го вкара в кръга и някой от тълпата изрева: „Ура за писателя Банев!“ Млъкналият за секунда грамофон отново започна да лае и стърже, Диана се притисна към него и после се отдръпна, ухаеше на парфюм и вино, тя беше гореща и Виктор вече не виждаше нищо, освен възбуденото ѝ прекрасно лице и разветите коси.

— Танцувай! — викна тя и той започна да танцува.

— Браво, че дойде.

— Да, да.

— Защо си трезвен? Вечно си трезвен, когато не трябва.

— Ще се напия.

— Днес те искам пиан.

— Ще бъда.

— За да правя с теб каквото си искам. Не ти с мен, а аз с теб.

— Да.

Тя се смееше доволна и танцуваха мълчаливо, без да виждат никого и без да мислят за нищо. Като в сън. Като в сражение. Такава беше тя сега — като сън, като сражение. Диана, Която Я Беше Прихванало... Наоколо пляскаха с ръце и подвикваха, като че ли още някой се опита да танцува, но Виктор го изблъска да не пречи, а някъде наблизко Росшепер викаше проточено: „О, мой бедни пияни народе!“

— Импотентен ли е?

— И още как! Нали аз го къпя.

— И как е?

— Абсолютно импотентен.

— О, мой бедни пияни народе! — стенеше Росшепер.

— Да се махаме оттук — каза Виктор.

Хвана я за ръка и я поведе. Пияниците и изметът им направиха път — воняха на спирт и чесън. На вратата им прегради пътя някакъв хлапак с месести устни и румени бузи, каза нещо нагло, сърбяха го ръцете, но Виктор подхвърли: „После, после“ и хлапакът изчезна. Хванати за ръце, те изтичаха по пустия коридор, после, без да ѝ пуска ръката, Виктор отключи вратата и все така държейки дланта ѝ, заключи отвътре; и беше горещо, стана нетърпимо горещо, задушно; и стаята отначало беше широка и просторна, а после стана малка и тясна, тогава Виктор стана и отвори прозореца и черният влажен въздух заля голите му рамене и гърдите му. Той се върна в леглото, напипа в тъмното бутилката джин, отпи и я подаде на Диана. После легна и отляво полъхваше студеният въздух, а отдясно беше горещото и нежно тяло, гладко като коприна. Сега чуваше, че пиянската оргия продължава — гостите пееха в хор.

— Това дълго ли ще продължи? — попита той.

— Какво? — обади се Диана сънено.

— Докога ще вият така?

— Не знам. Нас какво ни интересува? — Тя се обърна настрани и положи глава на рамото му. —

Студено ми е.

Повъртяха се, докато се покрият с одеялото.

— Недей да спиш — каза той.

— Тхъ — промърмори тя.

— Добре се чувстваш, нали?

— Тъхъ.

— А ако те ухапя по ухото?

— Тъхъ... Стига, боли ме.

— Слушай, а не може ли да поживея тук за седмица?

— Може.

— А къде?

— Искам да спя. Остави горката пияна жена да поспи. Той млъкна и продължи да лежи, без да мърда. Тя вече спеше. „Така и ще направя — помисли си той. — Тук ще бъде хубаво и тихо. Но не и вечерно време. А може би даже и вечерно време. Все пак той няма да пиянства всяка вечер, трябва да се лекува... Ще поживея тук три-четири дни... или пет-шест... И ще пия по-малко, даже изобщо няма да пия, а ще поработя... отдавна не съм работил... За да започнеш да работиш, трябва толкова да ти домъчнее за работата, че нищо друго да не ти се прави...“ Потрепна, усетил, че задремва. „Що се отнася до Ирма... Що се отнася до Ирма, ще пиша на Роц-Тусов, ето какво ще направя. Да не вземе да се уплаши Роц-Тусов, той е страхливец. Дължи ми деветстотин крони... Когато става дума за господин президента, всичко това няма никакво значение, всички ставаме страхливци. Защо всички сме такива страхливци? От какво всъщност се страхуваме? Страхуваме се от промените. Че няма да можем да отидем в писателската кръчма и да изпием по чаша чисто... Портиерът няма да се кланя... и изобщо няма да има портиери, пас самите ще ни направят портиери. Още по-лошо е да ни пратят в мините... това наистина е лошо... Но такива работи се случват рядко, времената са други... смекчаване на нравите... Сто пъти съм мислил за това и сто пъти съм стигал до извода, че, общо взето, няма нищо страшно и все пак се страхувам. Защото това е тъпа сила. Страшно е, когато срещу теб се изправи тъпа, животинска сила, неуязвима нито за логиката, нито за емоциите... И ще загубя Диана...“

Той задрямал и се събуди отново, защото под отворения прозорец някакви гласове разговаряха високо и цвилеха като животни. Запращяха храсти.

— Не мога да ги прибера на топло — рече с пиянски глас полицейският началник. — Няма такъв закон...

— Ще има — обади се Росшепер. — Аз депутат ли съм, или не?

— А има ли закон край града да съществува развъдник на зараза? — изрева кметът.

— Ще има — упорито настоя Росшепер.

— Те не са заразни — изблея с фалцет директорът на гимназията. — Имам предвид, че от медицинска гледна точка...

— Ей, гимназията — каза Росшепер, — да не забравиш да се разкопчееш.

— А има ли закон да разоряват честните хора? — изкряска кметът. — Да ги разоряват, има ли такъв закон?

— Ще има, казвам ти! — рече Росшепер. — Аз депутат ли съм, или не?

„С какво да ги цапардосам?“ — зачуди се Виктор.

— Росшепер! — каза полицейският началник. — Ти приятел ли си ми? Аз теб, подлецо, на ръце съм те носил. Аз теб, подлецо, съм те избирал. А сега те се шляят из града, разнасят зараза, и аз не мога да направя нищо. Няма закон, разбираш ли?

— Ще има — каза Росшепер. — Казвам ти, ще има. Във връзка със замърсяването на атмосферата...

— Нравствената! — вметна директорът на гимназията. — Нравствената и моралната.

— Какво? Във връзка, казвам... със замърсяването на атмосферата и поради недостатъчното зарибяване на прилежащите към района язовири... заразата трябва да се ликвидира и да се организира преместването ѝ в отдалечена местност. Така става ли?

— Дай да те разцелувам — каза началникът на полицията.

— Браво! — възкликна кметът. — Умна глава. Дай и аз...

— Дреболия! — каза Росшепер. — Нищо работа... Ще пием ли? Не, остави ме. Да ходим да

пием по още едно малко.

— Правилно. По едно малко — и вкъщи.

Храстите отново запрасяха, а Росшепер каза вече някъде по-отдалеч:

— Ей, гимназията, забрави да се закопчееш! И под прозореца отново стана тихо.

Виктор отново задряма, стана свидетел на някакъв незначителен сън, а после се разнесе телефонен звън.

— Да — рече дрезгаво Диана. — Да. Аз съм... — Тя се изкашля. — Нищо, нищо, слушам ви... Всичко е наред, според мен той беше доволен... Какво?

Диана разговаряше, пресегнала се през Виктор, и той внезапно почувства как тялото ѝ се напрегна.

— Странно — каза тя. — Добре, сега ще видя... Да... Добре, ще му кажа.

Тя затвори телефона, пролази през Виктор и запали нощната лампа.

— Какво е станало? — попита сънено Виктор.

— Нищо. Спи, веднага се връщам.

През спуснатите си клепащи той гледаше как тя събира разхвърляното си бельо, и лицето ѝ беше станало толкова сериозно, че той се разтревожи. Диана се облече бързо и излезе, оправяйки роклята си в движение. „Росшепер е зле — помисли си той, ослушвайки се. — Не му стигна пиенето на дъртия скопен кон.“ В огромната сграда беше тихо и той чуваше ясно стъпките на Диана в коридора, но тя не тръгна надясно, както бе очаквал, към Росшепер, а наляво. После изскърца някаква врата и стъпките утихнаха. Той се обърна настрани и се опита да заспи отново, но сънят не идваше. Осъзна, че чака Диана и няма да може да заспи, докато тя не се върне. Тогава седна и запали цигара. Подутината на тила му запулсира и той се намръщи. Диана не се връщаше. Кой знае защо, той си спомни за танцора с орловия профил. „Той пък какво общо има? — помисли си Виктор. — Актьор, който играе ролята на друг актьор, а той пък играе ролята на трети... А, ето каква е работата: той се появи тъкмо оттам, отляво, където отиде Диана. Стигна до площадката пред стълбището и се превърна в конте. Отначало играеше ролята на светски лъв, а после започна да се прави на разхайтен перко...“ Виктор отново се ослуша. Беше необичайно тихо, всички спяха... някой хъркаше... После отново изскърца врата и се чу шум от приближаващи се стъпки. Диана влезе и лицето ѝ беше все така сериозно. Нищо не беше свършило, произшествието продължаваше. Диана отиде до телефона и набра някакъв номер.

— Няма го — каза тя. — Не, тръгнал си е... Аз също... Нищо, нищо, моля ви. Лека нощ.

Тя затвори телефона и постоя малко, загледана в тъмнината през прозореца, после седна на леглото до Виктор. В ръката си държеше цилиндрично фенерче. Виктор запали цигара и ѝ я подаде. Тя запуши мълчаливо, мислейки напрегнато, а после попита:

— Ти кога заспа?

— Не знам, трудно ми е да кажа.

— Но след мен, нали?

— Да.

Тя се обърна с лице към него.

— Нищо ли не чу? Някакъв скандал, сбиване...

— Не — каза Виктор. — Според мен беше много спокойно. Отначало пееха, после Росшепер и компанията му дойдоха да пикаят под нашия прозорец, след това заспах. Те вече се канеха да си тръгват.

Тя хвърли цигарата през прозореца, изправи се и рече:

— Обличай се.

Виктор се усмихна и се пресегна за панталоните си. „Слушам и се подчинявам — помисли си той. — Хубаво нещо е подчинението. Само не трябва да питаш за нищо.“ Той попита:

— Ще хапнем или тръгваме?

— Какво? Първо ще тръгнем, а после ще видим.

— Изчезнал ли е някой?

— Така изглежда.

— Росшепер?

Изведнъж той улови погледа ѝ. Тя го гледаше със съмнение. Май вече малко се разкайваше, че го бе поканила. Явно се питаше: всъщност кой е той, че да го вземам със себе си?

— Готов съм — каза той.

Тя все още се двоумеше, играейки си замислено с фенерчето.

— Е, добре... тогава да тръгваме. Тя не се помръдна от мястото си.

— Може би трябва да отчупя крака на масата — предложи Виктор. — Или, да речем, на кревата...

Диана се сепна.

— Не, кракът няма да свърши работа. — Тя издърпа чекмеджето на масата и извади огромен черен пистолет. — Ето, вземи.

Виктор настръхна, но се оказа, че е спортен малокалибрен пистолет. При това без пълнител.

— Дай патрони — каза той.

Тя го погледна с недоумение, после премести погледа си към пистолета и каза:

— Не. Патрони няма да потрѣбват. Да тръгваме.

Виктор сви рамене и пхна пистолета в джоба си. Слязоха във фойето и излязоха на стълбището пред входа. Мъглата беше понамаляла, ръмеше лек дъждец. Колите пред стълбището ги нямаше. Диана свърна в алеята между мокрите храсти и запали фенерчето. „Глупаво положение — помисли си Виктор. — Страшно ми се иска да попитам какво Става, но не бива да питам. Добре ще бъде да измисля как да попитам. Някак заобиколно. Не да попитам, а така — да подхвърля някоя забележка с въпрос в подтекста. Може би ще Се наложи да се бием? Не ми се иска. Днес нямам желание за нищо. Ще удрям с дръжката на пистолета. Право между очи-те... А как ми е цицината?“ Цицината се оказа на мястото си и го наболяваше. „Обаче задълженията на медицинските сестри в този санаториум са странни... Но нали винаги съм смятал, че Диана е тайнствена жена. Още от пръв поглед и през всичките тези пет дни... Ама че влага, трябваше да пийна малко, преди да тръгнем. Само да се върнем, и веднага ще пийна... Браво на мен. Никакви въпроси не задавам. Слушам и се подчинявам.“

Заобиколиха стълбите, промушиха се през люляковите храсти и се озоваха при оградата. Диана я освети. Една желязна пръчка от оградата липсваше.

— Виктор — каза тя тихо, — сега ще тръгнем по една пътека. Ти ще вървиш отзад. Гледай си в краката и нито крачка встрани. Разбра ли?

— Разбрах — отговори покорно Виктор. — Крачка вляво или вдясно се смята за опит за бягство...

Диана се промъкна първа и светна на Виктор. После много бавно се спуснаха надолу. Това бе източният склон на хълма, на който се намиреше санаториумът. Наоколо шумоляха под дъжда невидими дървета. Веднъж Диана се подхлъзна и Виктор едва успя да я хване за раменете. Тя нетърпеливо се отскубна и продължи нататък. През минута му повтаряше: „Гледай си в краката... Не изоставай.“ Виктор послушно гледаше надолу, към краката на Диана, които се мяркаха в подскачащия кръг светлина. В началото той все очакваше удар в тила, точно по цицината, или нещо подобно, но после реши: едва ли. Нещата не се връзват. Навярно просто някой психар е избягал — например Росшепер е изпаднал в делириум тременс и ще се наложи да го връщат обратно, заплашвайки го с незаредения пистолет...

Внезапно Диана спря и каза нещо, но думите ѝ не достигнаха до съзнанието на Виктор, защото в следващата секунда той зърна край пътеката нечий блестящи очи, неподвижни, огромни и вторачени изпод мокрото изпъкнало чело, само очи и чело, и нищо повече — нито уста, нито нос, нито тяло, нищо. Плътна влажна тъмнина, и в кръга светлина — блестящи очи и неестествено бяло чело.

— Мръсници — рече Диана със свито гърло. — Така си и знаех. Зверове.

Тя падна на колене, лъчът от фенерчето се плъзна по черното тяло и Виктор видя някаква блестяща метална дъга и верига в тревата, а Диана изкомандва:

— По-бързо, Виктор!

Той клекна до нея и едва в този момент разбра, че това беше капан, а в капана имаше човешки крак. Вкопчи се с двете си ръце в железните челюсти и се опита да ги разтвори, но те едва-едва помръднаха и отново се събраха.

— Глупак! — извика Диана. — С пистолета!

Той скръцна със зъби, хвана се по-удобно, напрегна мускулите си така, че раменете му изпукаха, и челюстите се разтвориха.

— Дърпай — рече дрезгаво той.

Кракът изчезна, металните челюсти отново се затвориха и притиснаха пръстите му.

— Подръж фенерчето — каза Диана.

— Не мога — отвърна виновно Виктор. — Заклещих се. Извади от джоба ми пистолета...

Диана изруга и бръкна в джоба му. Виктор отново разтвори капана, тя постави дръжката между челюстите и той се освободи.

— Подръж фенерчето — повтори тя. — Ще видя как е кракът му.

— Костта е счупена — дочу се в тъмнината напрегнат глас. — Отнесете ме в санаториума и повикайте кола.

— Точно така — каза Диана. — Ей сега. Виктор, дай ми фенерчето и го вдигни.

Тя му светна. Човекът седеше на предишното си място, опрял гръб на едно дърво. Долната половина на лицето му беше закрыта с черна превръзка. „Очилатко — помисли си Виктор. — Мокрец. Как ли е попаднал тук?“

— Вземай го де — каза нетърпеливо Диана. — На гърба си.

— Ей сега — отвърна той. Спомни си жълтите кръгове около очите и гърлото му се сви. — Ей сега... — Клекна до мокреца и се обърна с гръб към него. — Прегърнете ме през врата.

Мокрецьт се оказа слаб и лек. Не мърдаше и като че ли дори не дишаше, не пъшкаше даже когато Виктор се подхлъзваше, но всеки път тялото му конвулсивно потръпваше. Пътеката беше доста по-стръмна, отколкото Виктор бе предполагал, така че когато стигнаха до оградата, доста се беше задъхал. Промушването на мокреца през пролуката в оградата беше трудна работа, но в края на краищата се справиха и с това.

— А сега къде да го нося? — попита Виктор, когато наближиха входа.

— Засега във фойето — отвърна Диана.

— Няма нужда — с все същия напрегнат глас рече мокрецьт. — Оставете ме тук.

— Тук вали — възрази Виктор.

— Стига сте дрънкали — каза мокрецьт. — Ще остана тук. Виктор си премълча и се заизкачва по стъпалата.

— Остави го — каза Диана. Виктор спря.

— За какъв дявол, та тук вали — възпротиви се той.

— Не ставайте глупак — обади се мокрецьт. — Оставете ме... тук...

Без да каже нито дума, вземайки по три стъпала наведнъж, Виктор стигна до вратата и влезе в фойето.

— Кретен — рече тихо мокрецьт и отпусна главата си върху рамото на Виктор.

— Тъпанар — каза Диана, догони Виктор и го хвана за ръкава. — Ще го убиеш, идиот! Веднага го изнеси и го сложи под дъжда! Веднага, чуваш ли? Е, какво чакаш?

— Всички сте се побъркали — рече Виктор сърдито и смутено.

Той се обърна, ритна вратата и излезе на стълбите. Дъждът сякаш само това и чакаше. До преди миг си бе ръмнял лениво, а сега изведнъж се изля същински порой. Мокрецьт запъшка тихо, вдигна глава и изведнъж дишането му се учести, сякаш някой го гонеше. Виктор все още се бавеше, оглеждайки се инстинктивно в търсене на някакъв навес.

— Сложете ме на земята — каза мокрецьт.

— В локвата ли? — попита Виктор язвително и тъжно.

— Няма значение... Сложете ме долу.

Виктор го положи внимателно върху керамичните плочи на стълбището и мокрецьт веднага разпери ръце и се протегна. Десният му крак беше неестествено извит, огромното му чело изглеждаше синкавобяло под светлината на силната лампа. Виктор седна на стъпалото до него. Искаше му се да влезе във фойето, но това беше невъзможно — как да остави ранения човек под проливния дъжд, а самият той да се прибере на топло. „Колко пъти днес ме нарекоха глупак? — запита се той, докато изтриваше с длан лицето си. — Ох, май много. И това май не е далеч от истината, защото глупак, тъпанар, кретен и така нататък всъщност означават невежа, който упорства в своето невежество. Господи, ама на него наистина му е по-добре под дъжда! И очите си отвори, а и те сега не са толкова страшни... Мокрець. Да, изглежда, по-скоро е мокрець, отколкото очилатко. Как ли е попаднал на този капан? И откъде са се взели тук тези капани? Днес срещам втори мокрець, и двамата имат неприятности. Те имат неприятности и аз също имам неприятности заради тях ...“

Диана говореше по телефона в фойето. Виктор се заслуша.

— Кракът!... Да. Костта е раздробена... Добре... Хубаво... По-бързо, чакаме ви.

Виктор видя през остъклената врата как тя постави слушалката и се затича нагоре по стълбите. „Май че напоследък нещо около мокреците в града не е наред. Около тях се вдига някаква шумотевица. Нещо са започнали да пречат на всички, дори на директора на гимназията. Дори на Лола — спомни си той изведнъж. — Май и тя мърмореше нещо за тях...“ Погледна към мокреца. Той го наблюдаваше.

— Как се чувствате? — попита Виктор. Мокрецьт мълчеше.

— Имате ли нужда от нещо? — запита го Виктор, повишавайки глас. — Глътка джин?

— Не викайте — каза мокрецьт. — Чувам ви.

— Боли ли ви? — попита Виктор със съчувствие.

— А вие как мислите?

„Изключително неприятен човек — помисли си Виктор. — Всъщност, да е жив и здрав — срещнахме се, а после всеки по пътя си. Освен това го боли...“

— Нищо... — каза той гласно. — Потърпете още няколко минути. Ей сега ще дойдат за вас.

Мокрецьт не отговори, смръщи чело и затвори очи. Заприлича на мъртвец — проснат и неподвижен под проливния дъжд. Диана изскочи на стълбите с лекарска чанта, седна до него и взе да прави нещо на счупения крак. Мокрецьт запъшка тихо, но Диана не изрече успокоителните думи, които обикновено лекарите казват в такива случаи.

— Да ти помогна ли? — попита Виктор. Тя не отговори.

Той стана и тогава Диана, без да извръща глава, рече:

— Чакай, не си тръгвай.

— Не си тръгвам — отвърна Виктор.

Той гледаше как тя умело поставя шина на крака.

— Ще ми трябваш още — каза Диана.

— Не си тръгвам — повтори Виктор.

— Всъщност можеш да изтичаш до горе. Пийни нещо, докато още има време, но после веднага се връщай.

— Нищо — каза Виктор. — Ще мина и без това.

После някъде иззад пелената на дъжда се дочу рев на мотор, светнаха фарове. Виктор видя някакъв джип да завива внимателно към вратата. Джипът стигна до стълбището и от него се измъкна тромаво Юл Голем със своя неугледен шлифер. Изкачи се по стъпалата, наведе се над мокреца и му хвана ръката. Мокрецьт рече приглушено:

— Никакви инжекции.

— Добре — съгласи се Голем и погледна Виктор. — Отнесете го.

Виктор взе мокреца на ръце и го понесе към джипа. Голем го изпревари, отвори вратата и се мушна вътре.

— Дайте го насам — рече той в тъмнината. — Не, с краката напред... По-смело... Придържайте

го за раменете...

Докторът сумтеше и се въртеше в джипа. Мокрецьт отново заръмжа и Голем му каза нещо неясно, а може би изруга нещо от рода на: „Шестолъчки на шиите...“. После излезе навън, затвори вратата и докато сядаше зад кормилото, попита Диана:

— Обадихте ли им се?

— Не — отвърна Диана. — Да им се обадя ли?

— Вече няма смисъл — каза Голем. — Ще вземат всичко да барикадират. Довиждане.

Джипът потегли, заобиколи цветната леха и се понесе по алеята.

— Да вървим — каза Диана.

— Защо, нека да си поплуваме — отвърна Виктор. Сега, когато всичко беше свършило, не чувствуваше нищо друго освен раздразнение.

Във фоайето Диана го хвана под ръка.

— Няма нищо — каза тя. — Сега ще се преоблечеш, ще пийнеш водка и всичко ще започне да ти изглежда хубаво.

— Прогизнахме като мокри песове — оплака се сърдито Виктор. — И може би най-накрая ще ми обясниш какво стана, а?

Диана въздъхна уморено.

— Нищо особено не е станало. Не биваше да забравяме фенерчето.

— А капаните по пътеките — тук, при вас, и те ли са нещо нормално?

— Кметът ги залага, мръсникът...

Качиха се на втория етаж и тръгнаха по коридора.

— Той да не е побъркан? — попита Виктор. — Та това е углавно престъпление. Или наистина е побъркан?

— Не, просто е мръсник и мрази мокреците. Целият град ги мрази.

— Забелязах това. И ние не ги обичахме, но чак да слагаш капани... Какво толкова са им направили мокреците?

— Нали трябва да мразят някого — каза Диана. — На някои места мразят евреите, на други — негрите, а тук — мокреците.

Спряха пред една врата. Диана отключи, влезе и запали лампата.

— Чакай — каза Виктор, оглеждайки се. — Къде ме доведе?

— Това е лабораторията — отвърна Диана. — Изчакай ме за момент...

Виктор остана до вратата, наблюдавайки как тя ходи из огромната стая и затваря прозорците. Под тях тъмнееха локви.

— А какво правеше той там през нощта? — попита Виктор.

— Къде? — произнесе Диана, без да се обръща.

— На пътеката... Та ти знаеше, че е там?

— Виждаш ли — каза тя, — в лепрозориума са зле с лекарствата и понякога идват при нас да молят...

Диана затвори последния прозорец и се разходи из лабораторията, като оглеждаше масите, отрупани с прибори и стъкленици.

— Тъжно е всичко това — каза Виктор. — Що за държава? Където и да отидеш — все измет... Да вървим, че ще замръзна.

— Ей сега — отвърна Диана.

Тя взе от един стол някаква тъмна дреха и я изгърси. Беше мъжки вечерен костюм. Диана го закачи грижливо в шкафа за работното облекло. „Откъде се взе тук този костюм? — запита си Виктор. — При това ми е познат отнякъде...“

— Ето, готово — каза Диана. — Не знам ти какво смяташ да правиш, но аз ще взема един горещ душ.

— Чакай малко, Диана — рече внимателно Виктор. — А кой беше този... дете имаше ей такъв

нос... жълтоликият? С когото танцуваше...

Диана го хвана под ръка.

— Знаеш ли — каза след малко, — това беше съпругът ми... Бившият ми съпруг.

3. ФЕЛИКС СОРОКИН. ПРИКЛЮЧЕНИЕТО

Вечерта не пих лекарството си за стенокардията, ама не защото забравих, а понеже някак ме осени, че когато се взема „Сустак“, не бива да се пие алкохол. Затова от сутринта се чувствах много отпаднал, апатичен и непрекъснато се борех със себе си: насила се миех, насила се обличах, разтребвах, закусвах... Останал бе повече от половината коняк, имаше и „Салют“ — сигурно колкото за една пълна чаша, и аз се поколебах дали да не ударя едно срещу махмурлука, но веднага, много ненавреме се сетих, че според днешните лекари синдромът на махмурлука е главен симптом на алкохолизма и се отказах от идеята да избивам клина с клин. „Боже, колко е хубаво, че Клара не е тук и че изобщо съм сам!“ — помислих си аз.

И разбира се, тутакси ми звънна Катка, и разбира се, загрижено, макар не без ехидност, се поинтересува: „Пак ли си разширявал съдовете си?“ И разбира се, пак ми се наложи да лъжа и да се оправдавам, още повече че пак нищо не бях предприел за уреждането на кожено палто в шивашкото ни ателие: оказа се, че тя има намерението да наmine днес или утре вечерта, за да ми донесе поръчаните хранителни продукти. Това била цялата работа. Затворихме слушалките и аз от радост гаврътнах един пръст коняк и се посъвзех.

А времето зад прозореца беше станало чудесно. Нямаше помен от снощната фъртуна, сега надничаше слънцето, което не се беше показвало от Нова година, преспата с чудатата извивка на терасата ми весело искреше и, изглежда, беше стегнал студ, защото зад всяка кола на шосето се стелеше шлейф от бяла пара. Налягането се бе стабилизирало и не се очертаваше нищо, което да ми попречи да седна да работя над сценария.

Впрочем преди това три пъти се бях обаждал в ателието — и трите пъти напразно. Редно е да кажа, че тези обаждания имаха чисто ритуален характер: ако човек е сериозен в намеренията си да уреди кожено палто на дъщеря си, той отива лично в ателието, прави сума ти алегорични движения и изговаря сума ти алегорични фрази, постоянно излагайки се на риска да налети или на открита грубост, или на подличко увъртане.

После седнах пред пишещата машина и започнах направо от фразата, която бях измислил още вчера, но не бях употребил, а специално я бях запазил за днес, за разгривка: „Не стрелях по тях, а по другарите им отляво...“ И отначало всичко ми потръгна бързо, бодро и весело, по суворовски, но още след час открих, че седя в отпусната поза и тъпо, за кой ли път, препрочитам последния абзац: „А Комисаря продължава да гледа горящия танк. Под очилата му текат слъзи, той не ги бърше, лицето му е неподвижно и спокойно.“

Вече усещах, че съм забоксувал, забоксувал съм за дълго, безпросветно. И работата не беше там, че не си представях как ще се развиват тепърва събитията: измислил бях всички събития за два-сет и пет страници напред. Не, нещата бяха много по-зле: изпитвах странно усещане, сякаш на мозъка ми му се повдига.

Да, виждах ясно пред себе си и лицето на Комисаря, и наполовина рухналия окоп, и горящия „тигър“. Но всичко това сякаш бе направено от папиемаше. От картон и боядисан шперплат. Като на сцената на западна Дом на културата.

И за кой ли път си помислих с вяло задоволство, че трябва да се пише или за онова, което знаеш много добре, или за онова, което никой не знае. Мнозинството от нас се придържат към друго мнение — е, и какво? Права е дъщеря ми, като казва, че винаги трябва да оставаш в малцинство.

Ама, по дяволите, помислих си аз почти с отчаяние. Нали пие си имаме хора, на които това е дадено, отпуснато им е от съдбата в пълна мярка... Нашите Вергилиевци из катакомбите на незабравимия огнено-леден ад... Имаме си Симонов, нашия Константин Михайлович, когото нежно обичам, и Васил Биков, тъжния майстор, и несравнимия Богомоллов, и повестта „Сашка“ на Вячеслав Кондратиев, и Гриша Бакла-нов, също любим за мен, и ранния Бондарев... Дори не мога да ги изброя... И няма нужда. Защо да ги изброявам, та аз трябва да плача, че никога няма да се наредя сред тях — не съм заслужил това с кръвта си, нито пък с калта в окопите и сега никога вече не ще го заслужа. Ето че излиза, че няма никаква разлика между мастития Феликс Сорокин и роденото през петдесет и четвърта хлапе, което изведнъж се е захванало да пише за битката на Курската дъга — забележете, да пише не за Байкало-Амурската магистрала, не за интригите и скандалите в родния си НИИ, а за онова, което е видял само на филм, сниман от Озеров. Такива ми ти работи, Феликс Александрович — ако си говорим откровено...

Не мога да понасям такива боксувания в работата, те направо ме съсипват. И реших, че няма да позволя да изпадна в униние. В края на краищата и без това имам много неща да върша, няма нужда да седа и да се вкисвам. На улица „Банная“ ме чакат.

Припряно, мачкайки страниците, пъхнах черновите на сценария в специално отредените му пластмасови корици и започнах да се обличам. „В движение трябва да живее мелничарят...“ — мърморех аз и се обувах с пъшкане. „Водата ни служи за пример!...“ — изпях с пълно гърло, докато внимателно намествах в папката бляскавата пиеса „Корягини“. Пропъждах страха. „В краен случай им връщам аванса!“ — високо казах аз, навличайки якето. Прекалено често бях започнал да боксувам, или казано без заобикалки — да получавам пристъпи на отвращение към работата, която ме храни.

Докато чаках асансьора на площадката, за да се разсея напълно, започнах да мисля как вече трети ден не ми се случва нищо нелепо и идиотско — май онзи, който е длъжен да управлява съдбата ми, съвсем се е изчерпал и вече не го бива дори за идиотщини... А асансьорите все не се качваха, нито големият, нито малкият, и аз потропах по вратите и на единия, и на другия, и се ослушах. Отдолу ехтяха някакви неясни гласове. Гласно ги пратих по дяволите и заслизах по стълбите.

На площадката на десетия етаж видях, че вратата на поета Костя Кудинов е широко отворена и оттам се измъква заднешком широкоплещест мъжага с бяла престилка. „Айде, пак“ — веднага си помислих аз. И не бърках. Костя Кудинов го изнасяха на носилка и големият асансьор беше отворен, за да го вместят вътре. Костя беше блед, чак зелен, и ту подбелваше мътните си очи, ту ги кривеше, изцапаната му уста беше вяло отпусната.

Отначало ми се стори, че Костя е в несвяст, и не бих казал, че това зрелище горчиво ме потресе или дори, че ме разстрои. С него бяхме само познати — съседи и членове на една и съща писателска организация, наброяваща няколко хиляди души. Веднъж преди около десет години, по време на някаква кампания, той публично се изказа против мен — разбира се, наговори празни, но доста хапливи приказки. Наистина после ми поднесе извиненията си, като каза, че ме е сбъркал с другия Сорокин, оня от детската секция, така че оттогава учтиво се поздравяваме, обменяме слухове и съжالياваме, че все не ни остава време да се видим като хората. Но иначе той, общо взето, не ми беше никакъв и освен това, след като го огледах, реших, че просто пак е прекалил с алкохола. Сиреч, ако всичко беше предоставено на равнодушната природа, сега трябваше да внесат поета Костя Кудинов в асансьора, плъзгащите врати щяха да се затворят, скривайки го от погледа ми, аз щях разбера от лекаря какво точно е станало, а вечерта щях да разправа за този малък инцидент в Клуба.

Обаче се оказа, че оня, който беше длъжен да управлява съдбата ми, все още е пълен със сили.

— Феликс! — рече Костя с толкова отчаян глас, че санитарите се заковаха на място, очаквайки продължението. — Господ те изпрати, Феликс...

В този миг той обели очи и млъкна. Обаче веднага заговори, когато санитарите, без да изчакват продължението, потеглиха. Говореше объркано, доста неясно, като от хриптене рязко минаваше на шепнене и постоянно настояваше на записвам, и аз, разбира се, послушно отворих папката, извадих писалката и записах отвътре на корицата „М. Соколники, Богородско шосе, авт. 239, Института, Иван

Давидович Мартинсон, лекарство матусалин“. Тоест, сега ми предстоеше да се замъкна до другия край на Москва, да издира на Богородско шосе някакъв неясен научен институт, а там да открия някой си Мартинсон и да го помоля да ми даде за Костя този матусалин. („Поне две-три капки... Не ми се потта, но въпреки това, да ти даде... Инак ще умра...“) После плъзгащите врати се затвориха и аз останах сам на площадката.

Ще бъда съвсем откровен. Не изпитвах никаква жал, а още повече желание да извършвам тези най-сложни еквилибристики в пространството и в личното ми време. От какъв зор? Какъв ми е този? Едва познат натряскан поет! Че и изказал се против мен — макар и по погрешка, ама „против“, а ме „за“! Аз, разбира се, сега не бих тръгнал да ходя никъде, включително и на улица „Банная“, понеже прекалено се бях разстроил и подразнил от случилото се. Но в този миг от апартамента на Костя излезе и застана до мен пред вратата на асансьора още един човек с бяла престилка. Ако се съди по слушалките и по очилата с рогови рамки — лекарят, добрият доктор Охболи с незапалена цигара „Беломор“ в край-чето на устните. И аз го попитах какво му е на Костя, и той ми отвърна, че при Костя има съмнение за ботулизъм, тежко отравяне с консерви. Изплаших се. Тровил съм се с консерви на Камчатка, за малко не умрях.

Двете половинки на вратата се раздалечиха, ние с лекаря влязохме в асансьора и аз го попитах, след справка със записките върху папката, дали този матусалин ще помогне на Костя. Лекарят ме погледна недоумяващо и аз му прочетох наименованието по срички: ма-ту-са-лин. Но лекарят не знаеше нищо за това лекарство и аз си направих извода, че матусалинът е ново и дори съвсем ново лекарство.

Разделихме се при линейката. Горкият Костя отпътува към новата болница в Бирюлево, а аз поех към метрото.

Продължаваше да не ми се ходи никъде. Признах си честно — беше нещо като прозрение, — че никога не съм изпитвал симпатия към Костя, този съвсем чужд, по същество глупав и бездарен човек. Наистина, ботулизмът му донякъде будеше съчувствие, но будеше и раздражение, като с всяка минута раздражението все повече надделяваше над съчувствието. За какъв дявол трябваше аз, един болен човек на възраст, да се влача през целия град до някакъв незнаен институт при някакъв незнаен Мартинсон за някакво незнайно лекарство, за което не е чувал дори лекарят... да бродя и да разпитвам, да търся, а после да се моля и да умолявам — нали самият Костя ми призна, че не му се полага... освен това сто на сто ще се разбере, че никакъв такъв институт не съществува, а дори да съществува, там няма никакъв Мартинсон... че всичко това, общо взето, са бълнувания на Костя, негови видения в безсъзнателен унес, нали човекът се е натровил, при това сериозно...

Затъвайки в непочистения сняг, пързаяйки се на всяка крачка по скритите заледени ровини, аз си пробивах път към метрото, като си измислях все нови и нови оправдания, макар вече да бях съвсем наясно, че колкото повече оправдания си измислям, толкова по-сигурно кривата пътека ще ме преведе през цяла Москва отвъд Соколники при Иван Давидович Мартинсон, а после с трите капки скъпоценен матусалин обратно през цяла Москва — в Бирюлево, да спасявам абсолютно ненужния ми и несимпатичен поет Костя Кудинов...

Слава богу, метрото от нас до Соколники е без прекачвания, по това време (около два часа) няма много народ, така че аз се бутнах в ъгъла и затворих очи. Мислите ми поеха в донякъде по-различна — може да се каже професионална — посока.

За кой ли път си помислих, че литературата, дори най-реалистичната, само много приблизително съответства на реалността, когато става дума за вътрешния свят на човека. Пробвах да се сетя поне за едно литературно произведение, където героят, озовал се в моето или в подобно положение, би си позволил в някаква степен ясно, без никакви извъртания, да изрази нежелание да отиде. Читателят никога не би му простил това. Нищо, че героят все пак ще отиде, ще преодолее хиляди пречки и ще покаже чудеса от храброст, въпреки това образът му така и ще си остане опетнен от някаква нечистоплътност — в очите на читателя и особено в очите на издателя.

Общо взето, в нашите либерални времена на положителния герой му е позволено да притежава

много недостатъци. Позволено му е дори да бъде пияница, дори да свие нещо, оставено без надзор (разбира се, не за лично облагодетелстване). Може да е лош баща и съпруг, мърляч и мухльо, може да е най-лекомисленият и повърхностен човек. Но на положителния герой му е забранено само едно нещо: практическата мизантропия. По-лесно е камила да мине през иглено ухо, отколкото един литературен герой да стане положителен, ако той, героят, си позволи равнодушно да подмине птиче с ранено крило. Така че, съгласно всички литературни норми — и наши, и чуждестранни, — излиза, че аз, Феликс Александрович Сорокин, в най-добрия случай съм нравствен инвалид.

Този извод ме развесели и ми оправи настроението. Първо, днес пак можеше да не ходя до улица „Банная“ под претекст, който не само е съвсем законен, но и високохуманен. Второ... Второ, първото е достатъчно. На връщане ще взема такси, слава богу, пари имам. Отскачам до Бирюлево, давам тоя матусалин и със същото такси отивам право в Клуба...

Започнах да задрямвам и в просъница си помислих колко странно наименование има все пак това най-модерно лекарство. Матусалин. Буди някакви асоциации. Турция. Кой знае защо — Близкия изток. Матусал^[5]. Намерих лесно института. Автобусът спря срещу портала, от двете страни на който по протежение на пустата улица се точеше безкрайна висока ограда. На портала нямаше табела, а до стъпалата, водещи към входа, стоеше с ръце в джобовите някакъв мъж без палто, но с ушанка, чиито уши бяха вдигнати нагоре. Той ме погледна накриво, но не каза нищо и аз хлътнах в жегата на силно отоплената будка. Сигурно трябваше да си продължа по коридорчето, без да се оглеждам нито наляво, нито надясно, но аз не го мога това. Доближих лице до мъничкото прозорче и попитах с подмазвачески глас:

— Как да стигна до Иван Давидович Мартинсон?

Зад прозорчето сбръчкан старчок с опърпан кител пиеше чай от чинийката. Той остави бавно чинийката на масата, извади изпод масата зацапана фуражка с кант и прецизно я нахлузи върху плешивината си.

— Дайте си пропуска — рече той.

Казах, че нямам пропуск. Това признание потвърди най-лошите му опасения. Сякаш още от сутринта го бяха предупредили, че днес ще се опита да мине един без пропуск, та точно този в никакъв случай да не го пуска. Той се измъкна иззад масата, показва се в коридорчето и се изпречи пред турникета. Аз се размърнах и започнах да се моля. Колкото по-жално мрънках, толкова по-непреклонен ставаше жестокият старец и продължи така до мига, в който осъзнах, че препятствието пред мен е непреодолимо, така че без никакви угризения мога да запраша оттук право към „Банная“, а после и в Клуба. С наслада нарекох старчето дърт скапаняк и много доволен от себе си се извърнах и излязох. Да, ама не ми било писано!

— Не те пусна — констатира мъжът с ушанката.

— Дърт скапаняк — обясних му аз.

И тогава мъжът, без някой да го е молил, с голяма охота ми обясни, че сега никой не минава през портала, защото там не пускат никого, така че всички минават през дупката в оградата, на стотина крачки оттук, тъй като не им се заобикаля по Богородско шосе, да вървят с километри покрай оградата. А така минаваш през оградата, през територията и пак през оградата и си при магазина за алкохолни напитки.

Какво друго ми оставаше да направя? Благодарих на добрия човек и спазих точно указанията му. От дупката в оградата през покритата със сняг огромна територия водеше добре отъпкана пътека. Вдясно на пътеката се извисяваше грама-дата на сграда, чието строителство беше преустановено, а отляво — пететажен корпус от бели тухли с широки като на училище прозорци. Изглежда, точно това беше институтът. Към него от пътеката се разклоняваше още една пътечка, също добре отъпкана.

При входа на института (широка ниска площадка и широка остъклена врата под широка бетонна козирка) трима мъже, пак без палта и с шапки-ушанки с щръкнали нагоре уши, разпечатваха контейнер, нашарен с чуждоезични надписи. Подминах ги, изкачих се по стъпалата и влязох във фойето.

Това беше обширно помещение, облято от светлината на живачни лампи, и вътре беше пълно с

хора, които според мен не правеха нищо, а просто стояха на групички и пушеха. Взел си поука, аз не попитах никого за нищо и тръгнах право към гардеробната, където се съблякох, запазвайки мрачното си и угрижено изражение и правейки всичко възможно папката ми да се набива на очи.

После се сресях пред огледалото и се изкачих по стълбите на втория етаж. Защо именно на втория, нямах обяснение, пък и никой не ми го искаше. И тук подът беше покрит с плочки, и тук блестяха живачни лампи, и тук стояха групички пушещи люде. Докато се оглеждах, забелязах един младеж, застанал встрани от останалите. Той също имаше мрачно и угрижено изражение и аз си помислих, че точно той едва ли ще ме разпитва кой съм, защо съм тук и имам ли това право.

Не грешах. Той разсеяно, дори без да ме поглежда, обясни, че Мартинсон най-вероятно е в своя клозет, демек на третия етаж веднага след скелетите вдясно, а номерът на клозета е трийсет и седем.

Не открих никакви скелети на третия етаж, не знам какво имаше предвид красноречивият младеж, а клозет номер трийсет и седем се оказа голяма и много светла стая. С множество стъкларии и примигващи светлини, с виещи се по екраните, както си му е редът, зеленикави криви и миризма на изкуствен живот и разумни машини, а наред стаята, с гръб към мен, седеше някакъв човек и говореше високо по телефона.

— Зарежи! — громолеше той. — Какъв закон? Притисни го по-яко! Хайде стига! Какво общо има Ломоносов-Лавоазие? Най-важното е да го притиснеш по-яко!

После хвърли слушалката, извърна се към мен и изрева.

— Вървете в местния комитет!

Казах, че търся Иван Давидович. Той почервения като домати. Беше огромен, широкоплещест мъжага с як врат и раз-чорлена прошарена коса.

— В местния комитет, казах! — изрева той. — От три до пет! А тук няма да водим разговори, ясно ли е?

— Изпраща ме Костя Кудинов — казах аз. Той сякаш се сепна.

— Костя ли? Какво има?

Обясних. Докато му разказвах, той стана, заобиколи ме и затвори плътно вратата.

— А вие всъщност кой сте? — попита той. Лицето му изгуби цвета си и сега той беше по-скоро блед. Избягваше да ме гледа в очите.

— Негов съсед съм.

— Това го разбрах — рече припряно той. — Питам вие кой сте...

Представих му се.

— На мен това име не ми говори нищо — заяви той и заби поглед в междувеждието ми. Очите му бяха черни, близки едно до друго, същинска двуцевка.

Ядосах се. По дяволите! Пак ме карат да се оправдавам!

— Между другото, и на мен вашето име нищо не ми говори — казах аз. — Обаче се доვлякох при вас през цяла Москва...

— Имате ли някакъв документ? — прекъсна ме той. — Поне нещо...

Нямах документи. По принцип не нося такива. Той се замисли.

— Добре, сам ще се заема с това. В коя болница е, казвате? Аз повторих.

— Да му се не види... — измърмори той. — Наистина е в другия край на Москва... Хубаво, вървете си. Аз ще се заема.

Вътрешно кипнал, се извърнах, за да си вървя, и вече бях хванал дръжката на вратата, когато той изведнъж се усети.

— Мо-оля! — басово и многозначително произнесе той. — А ние как се озовахте тук? Без пропуск! Та вие дори нямате документи!

— Ами през дупката! — казах злъчно аз.

— През каква такава дупка?

— В оградата — изрекох откъснато аз и излязох. Възроден.

На слизване по стълбите изведнъж ме втрещи ужасна мисъл: ами ако този кибритлия Мартинсон

тъкмо сега се обажда по телефона и след миг към всички дупки в оградата хукнат охранители и дърводелци, и аз се озова в чувала на обкръжението, досущ като някакъв разгромен хитлеристки генерал, като Паулус... Не се стърпях и хукнах, като мислено не спирах да проклинам и Костя Кудинов с неговия ботулизъм, и куцата си съдба. Едва след като забелязах, че се обръщат подире ми, успях да се взема в ръце и се появих пред гардеробiera както подобава на един намръщено-угрижен човек с джобове, натъпкани с пропуски и документи.

Когато слязох по стълбите пред входа, кой знае защо се огледах. Сам не знам защо. И ето какво видях. Зад стъклената врата, опрял огромни длани в стъклото, с издадено напред бледо лице, внимателно ме гледаше в гръб самият Иван Давидович Мартинсон. Като вампир, сподирящ с поглед изплъзналата се жертва.

Срам ме е да си призная, но аз отново търтих да бягам. Въпреки калпавите си кръвоносни съдове. Въпреки търбуха си. Въпреки накуцването. Едва след като изскочих през дупката на Богородско шосе, най-после се обади възмутено чувството ми за собствено достойнство и аз преминах от бяг към нормален ход, закопчавайки якето и оправяйки килнатата си шапка. Никак не ми харесваше това приключение и особено не ми харесваше Иван Давидович Мартинсон, и продължих да проклинам Костя с неговия ботулизъм, и си давах клетва, че занапред никой и за нищо...

След всички тези премеждия не можеше и дума да става за ходене до улица „Банная“. Само в Клуба! Само там! В нашата ресторантска зала, облицована с кафяво дърво! В атмосферата на примамливите аромати! На моята маса с колосаната покривка! Под крилото на Сашенка... макар че не, днес е нечетен ден. Значи под крилцето на Альонушка! Правилно, и веднага трябва да ѝ върна дълга, и да си поръчам сельодчица, която мазно лъщи, топи се в устата, нарязана на парченца, посипани със ситно накълцан пресен лучец, а гарнитурата към нея са три-четири пръхкави варени картофа с кубче масло, право от леденостудената вода, и тумбеста гарафа (не, не, без това няма да мине, днес съм заслужил)... и още мариновани гъбки, лигави, сочни, заедно с резенчета лук, и колкото е необходимо минерална вода... или бира?... не, минерална вода... А след като залъжем първия глад и разпалим същинския апетит, ще преминем към гъстата месна супа, каквато в нашия Клуб, за щастие, още не са се отучили да готвят. Тя ще ни бъде сервирана в матова метална съдина, тази кехлибарена на цвят гореща супа, от която се издига пара и под чиято повърхност се крият различни деликатесни меса и черни лъскави маслини... Леле, насмалко да забраня! Витото пшенично хлебче! Нашето прочуто клубно хлебче с „дръжка“, за която го държиш, пухкаво, меко хлебче с румена коричка... и ще трябва да взема две-три хлебчета за вкъщи. Е, а сега второто...

Но не успях да се насладя мислено на второто, защото изведнъж изпитах някакво неудобство, някакво притеснение и когато се върнах към действителността, открих, че вече пътувам с бясна скорост в метрото, а над мен са надвиснали пиша дългучи със сакове „Адидас“, а в процепа между тях ме фиксират през стъклата на очилата нечии светли очи. Само за секунда мернах тези очи, както и рижата скандинавска брадичка и белия шал между реверите на карираното палто, а после влакът забави скорост, дългучите затвориха процепа и моят наблюдател изчезна от полезрението ми.

Стори ми се, че той ме гледа неприлично вторачено, сякаш нещо с дрехите ми не е наред или лицето ми е изцапано. За всеки случай аз дори проверих дали в бързането не съм си сложил шапката наобратно. Впрочем, когато след минута между дългучите отново се образува процеп, наблюдателят ми кротко дремеше на седалката, с кръстосани върху корема ръце — мъж на средна възраст с очила с метални рамки и карирано палто, каквито бяха на мода преди няколко години. Помня, че тези палта ме смайваха с това, че имаха две лица: от едната страна, например, бяха черни на сиви карета, а от другата — сиви на черни карета.

Този мимолетен епизод все пак ме отвлече от гастрономическите ми видения и аз, кой знае защо, се сетих как лежах в болница и цял месец ме храниха с чудовищно безвкусна, специално преварена храна, от която ме хвана такава депресия, че лекарите в края на краищата разрешиха на Катка да ми донесе студено печено пиле. А за това какво предстои в това отношение на натровения Костя, направо не ми се мислеше. Пък и няха време за подобни мисли, защото влакът спря на спирка „Кропоткинска“

и аз се забързах към изхода.

Недвиждащата дежурна на вратата на Клуба ми поиска писателската карта и аз за кой ли път се опитах да ѝ обясня, че вече четвърт век съм писател и поне от пет години минавам покрай нея, дъртата вещица. Тя не повярва на нито една моя дума, но в този момент чичо Коля се обади с ниския си протяжен глас:

— Свой човек е, Маря Трофимовна!

И аз бях пуснат да вляза.

Докато си приказвахме с чичо Коля за времето, аз подчертано бавно свалих дрехите си, взех от парапета листа на клубния вестник, като оставих вместо него една паричка, сресих косата и мустаците си, кланяйки се на отраженията на познатите, изникващи в дъното на огледалото, а после, като продължавах да отвърщам с поклон на поклоните, изпълвайки се с топлото усещане за уют, загърбил всичко, причиняващо неудобство и тревога, бодро закрачих към залата на ресторанта.

А после всичко тръгна по програма, с едно-единствено отклонение — нямаше мариновани гъби. Докато дояждах гъстата месна солянка, към масата ми започна да се присламчва обичайната компания. Първи дойде Гарик Аганян, на който след час му започваше семинарът. Затова той не си поръча пиене, а нещо колкото да не е без хич. Не успяхме да си кажем и две думи, когато откъм масата в далечния ъгъл тръгна към нас Жора Наумов. В едната си ръка държеше полупразна гарафа, а в другата чиния с остатъци от столична салата. Разбра се, че днес сутринта се е отбил в Москва, пътьом от Краснодар за Талин. Разбра се, че на юг има изгледи за добра реколта, а що се отнася до останалото, то както винаги си е в божиите ръце. И тутакси на нашия хоризонт изникна и Валя Демченко, стиснал под мишница новото си бастунче с дръжка във вид на лъвска лапа.

Обсъдихме бастунчето, поговорихме си за реколтата на зимните сортове пшеница и за миналогодишното нашествие на филоксерата^[6]; Гарик, чертаейки с вилица по покривката, ни обясни как трябва да се разбира появилата се в централната преса малка статия, озаглавена „Дупка във Вселената“, след което аз разказах за днешните злощастия на двама ни с Костя Кудинов.

Това мое съобщение предизвика вяла и не съвсем очаквана от мен реакция. Гарик промърмори с пренебрежение:

— Нищо, ще изплува, лайното не потъва.

Валя лениво цитира стария, измислен от него самия майтап за Костя:

— Вчера в Бялата зала помощник-председателят на Чуждестранната комисия, другарят Кудинов, взе група писатели от Парагвай (пауза) за група писатели от Уругвай...

А Жора Наумов, докато разглеждаше света през чашката с водка, ни преразказа изказването на студента от Литературния институт Костя Кудинов — в ония времена румен, кипящ от енергия трезвеник — на общото събрание на курса през незабравимата хиляда деветстотин четиридесет и девета година. Когато Жора приключи разказа си, всички помълчаха, а после Валя попита с интерес:

— А ти какво?

— Какво какво? — рече агресивно Жора. — Искях да го напердаша, обаче той тогава беше як като бик, шангист с разряд, нали разбираш, пък на мен и двата ми крака са простреляни, тогава се кандилках между двете патерици като старчески топки между нозете...

— Ама после, когато хвърли патериците, през благословената петдесет и девета... дали тогава не ти се извини случайно?

— Е как! Дори ми посвети стихове. В „Литературен вестник“. Като Пушкин, за приятелството в лиця...

— „Бъди себе си, татарино“, а? — предположи злъчно Валя.

Похилихме се, впрочем не много весело, и се заприказвахме за поезия, а после разговорът някак незабележимо се прехвърли към улица „Банная“.

Стана ясно, че всички освен мен вече са ходили на „Банная“.

Дисциплинираният Гарик беше отишъл там веднага, още през октомври. Абсолютно нищо интересно. Доста допотопна машина, може би ЕС-1020, а може би просто някакъв „Минск“, от по-

мизерните. Седи някакъв безделник с черен халат, взема ти ръкописа и лист по лист го пъха в един процеп. На дисплея светват цифри, след което спокойно можеш да си вървиш вкъщи.

Жора, който беше ходил там в навечерието на Нова година, възрази, че нямало никаква машина, ами имало някакви сиви шкафове, безделникът не бил с черна, а с бяла престилка и вътре миришело на печени картофи. Общо взето глупости, мамят трудещите се.

— Ако искате да знаете моето мнение — каза Жора Наумов или по-точно Гирш Наумович, — всичко е много просто: някакъв евреин от Академията на науките е преметнал нашия Фьодор Михеич и сега точи докторската си дисертация от нашата трудова пот.

В отговор на тази антисемитска атака, Валя Демченко възрази, че това би било половин беда, а истинското нещастие, с тайнствен вид съобщи той, се състои в това, че вече много години се разработва кибернетичен редактор. Дар от учените за писателите. Като взаимопомощ. Самият робот-редактор вече е създаден и сега само го дресират върху нашите ръкописи. И когато тази машина влезе в строя, ето тогава ще настъпи краят на всички ни, защото тя ще коригира не само правописните грешки и стила, но ще вижда и два метра под текста. И веднага ще определи кой кой е и защо.

Погледнах с уважение Валя, долавяйки в неговите вдъхновени брътвежи фин нюанс на някакво благородно безумие, което ми е близко като нагласа. Гарик открито се кискаше, а Жора, този здраво стъпил на земята човек, попита откъде Валентин изобщо знае всичко това.

— В очите! — проникновено рече Валя. — Трябва да гледаш човека в очите, чичовото! Не каква му е престилката, черна или бяла, а в очите! Щом го погледнах в очите, веднага разбрах всичко!

Гарик му наля бира и Валя продължи. Оказа се, че роботът-редактор, бил само зората на новата ера. Това е тромава, стационарна и скъпа машина. А вече идва времето, ако искате да знаете, чичовите, на специалните пишещи машини, засега само за нас, прозаистите. В тези машини са монтирани електронни цензурни ограничители. Представете ли си? Тракаш с два пръста думата „гъз“, а върху хартията се отпечата: „задни части“, „пета точка“, „задник“ или в най-краен случай „г“ с три точки.

И в този миг сред нас се появи Петка Скоробогатов с прякор Съюзния Охльо. Преди миг го нямаше и ето че сега седи между Гарик и Валя и си сипва водка от моята гарафа. Както обикновено, очите му са възпалени и шарят и, както обикновено, по лицето му са избили червени петна и кожата му се лющи.

Както винаги, той се пръскаше по шевовете от новини и слухове, които отначало изглеждаха верни и важни, но след пускането им на свобода веднага се разваляха и се превръщаха в лъжи и фукни. Стана невъзможно да се разговаря и ние от мъка започнахме да слушаме.

Като начало той съобщи, че що се отнася до улица „Банная“ разполага с най-достоверни слухове право ОТТАМ. (Дебелият му показалец посочи тавана.) Валя правилно казва, че сега всичката работа се прехвърля на машините, защото корупцията е изпила кръвчицата на всички и на никого не може да се вярва. Вече са задействали и кадровата машина и тя е дала указание да бъдат свалени всички директори на издателства и всички главни редактори в Москва. Той, Петка Старобогатов, затова няма да бърза да подписва двата договора, дето са му пратили тия дни. Защо? Ами защото няма смисъл. И без това ще бъдат назначени нови директори и нови главни редактори и договорите ще се преразглеждат...

— Вие не ме прекъсвайте, защото утре заминавам за Замбия, тепърва трябва да ми бият ваксини, а вие постоянно ме прекъсвате... Искам да ви обясня за „Банная“. Машината там е специална. Тя показва таланта. В абсолютни единици. Знаете ли Сашка Толкоников какви ги надrobi? Пробута на машината им пет страници от „Тихия Дон“! Разбира се, машината им заби, на баба им хвърчилото, сами разбирате, че никой при тях не е разчитал на такова равнище и сега Сашка ще го викат при шефовете. Заради постъпката, уронваща престижа на съветския писател... Но Сашка нищо не е! Самата Ираида се надигна от ложето си и помъкна там черновите си. Защото си мислеше, че машината ще я утвърди и възхвали, а машината — бам! — нула цяло и нищо десети! Тогава тя като ги запердаши там всичките с чадъра си, леле-мале! Вие седите тука и нищо не знаете, а пък аз вчера, като отидох на улица „Банная“, там всичко беше отцепено, имаше конна милиция... Михеич чак трепери, толкова му е терсене, че е подзел цялата работа и тепърва трябва да ходи там... Викам му: От какво те е страх, Михеич? Искаш

ли, викам му, моите чернови?...

Бре, я го виж ти него, Петка Скоробогатов, нашия Съюзен Охльо. Изпих чаша водка и започнах да разсъждавам по въпроса, че на този свят вече нищо не може да се измисли. Вече всичко е измислено. Спомних си как преди около петнадесет години покойният Анатоли Ефимович веднъж се открехна пред мен и ми разказа замисъла на новата си комедия. Събитията в нея се развиваха в писателския творчески дом, където някакъв изобретател замъкнал фантастичния си апарат... Как му викаше? Нещо много нескопосано беше, доколкото се сещам... Да! „Изпитал“! Измервател на писателския талант. Писателите първо се зарадвали, от глупост — демек, най-после ще се разбере, че Иванов е боклук, а аз съм гений. Но после, когато машината започнала да ги дарява с обективната истина... Общо взето, май пяха направили машината на винтчета, а срещу изобретателя бяха написали съвместен донос с всички произтичащи от него последствия... И колко се огорчи тогава Анатоли Ефимович, когато аз с хиляди извинения и оправдания му дадох да прочете „Мензура Зонли“ на Акутагава, написана през шестнадесета година и издадена у нас на руски в средата на тридесетте години! Нищо не може да се измисли. Всичко, което измисляш, или е измислено преди теб, или се случва в действителност.

Ударих с юмрук по масата и като гледах Петка Скоробогатов право в свинските очички, цитирах, така високо, че ме чу цялата зала:

— „Откак изобретиха това чудо, дойде краят на всички тия писатели и художници, които търгуват с кучешко месо, а ни го пробутват за агнешко!“

След което станах и поех към тоалетната. Вече бях доста наквасен. Усещах го по изтръпването на бузите и по непрекъснато напирещото желание да издавам напред долната си челюст. Май стига толкова за днес. Време беше да се връщам у дома, още повече, че можеше да се отбие Катка с поръчаните продукти, пък и бутилката коняк още не беше преполовена. А и имаше още нещо, което трябваше да свърша вкъщи. Но какво точно?

На връщане се сетих. Трябваше да се обадя и да попитам как е поетът Костя Кудинов, дали не е хвърлил топа. Щото и тука си пия водка с Петка Скоробогатов и с моя Съюзен Охльо, а междувременно Костя като нищо може да бере душа. Несправедливо е.

Слушалката в апартамента на Костя вдигна жена му. Гласът ѝ звучеше горе-долу добре, достатъчно бодро. Аз се представих и попитах:

— Е, как е Костя?

— Леле, колко хубаво, че се обадохте, Феликс Александрович! Току-що бях при него, тъкмо влизам... Той много, ама много ви моли да го посетите, Феликс Александрович!

— Задължително — казах аз. — А как е той, като цяло?

— Ами всичко се размина, слава богу. Значи ще наминете?

— Общо взето... — измънках аз. — Може би утре, по това време.

— Не! Не, Феликс Александрович, той моли на всяка цена днес! Така ми каза: ще се обади Феликс Александрович и ти му кажи ЗАДЪЛЖИТЕЛНО да мине днес! Понеже е много спешно, много важно...

— Хубаво, добре... — отвърнах аз и си казахме довиждане. Никога недей прави добрини, мислех си аз на връщане в ресторанта. Почнеш ли веднъж, няма край. При това, обърнете внимание, нито дума на благодарност. Цял ден се разкарвам из Москва заради този симулант, колко страх брах само, а вечерта — моля ви се, пак всичко отначало, пак се мъкни някъде като камила, и нито дума благодарност...

Гарик вече го нямаше, той беше отишъл на своя семинар, а на неговото място на масата седеше един приятел на Петка. По физиономия го познавам, запознавали са ни на няколко пъти, обаче нито помня името му, нито имам представа какво отношение има към литературата. Според мен той по цели дни стърчи в нашата билиардна и с това се изчерпват всичките му отношения със съветската литература.

И докато ме е нямало, на масата се беше появила голяма бутилка пшенична водка, а до нея, както често се случваше, се беше появил добрият ми приятел от съседния вход, Слава Крутоярски — кльошав, с мургаво лице, дългокос, с плътно впити дрехи от имитация на дъбена с хром кожа, човек

склонен към теоретизиране.

— Що е критиката? — питаше той Жора Наумов, вече свалил и закачил на облегалката на стола мъхестото си сако. — При това ти говоря не за онази критика, която имаме сега, нали ме разбираш?

Слава винаги след всяко второ изречение питаше събеседника си дали го разбира.

Жора важно кимна в смисъл, че да, разбира; и Валя Демченко също кимна, замислено; и аз, сядайки, кимнах за всеки случай; и дружно закимаха и Петка, и неговият приятел, при това толкова енергично, че изплискаха водка от чашите си.

— Критиката е наука — продължи Слава, като гледаше Жора от упор. — Как да се свърже, да се съотнесе истерията на твореца с нуждите на обществото, разбираш ли ме? Да се открие съотношението между тежките мъки на твореца и всекидневния живот на социума — ето това е задачата на критиката. Разбираш ли ме?

Тази мисъл се видя на социума толкова разумна и интересна, че всички започнаха да искат едни от други хартия и молив. За да си я запишат. Оказа се, че никой няма хартия и молив, така че викнахме Анушка, извръркахме от нея огризка от молив и лист от тефтерче и Петка настоя Слава да повтори формулировката си. Слава усърдно се опита, но не успя. Жора Наумов също не успя и само обърка работите, като вплете някаква квинтесенция, и докато те вдигаха врява, като се прекъсваха едни други, аз си помислих, че както и да се определя критиката, от нея няма никаква полза, но пък вредата е безмерна. Нашата критика не се занимава с никакви квинтесенции на творческата истерия, а се занимава с нивелиране на литературата, с цел удобство при уреждане на личните и вкусовите си сметки с писателите. Такива ми ти работи.

Пих и замезих с парченце изстинал бифтек. Междувременно спорът за критиката по естествен начин се прехвърли върху хонорарната политика.

Лично аз гледам просто на хонорарната политика: колкото повече, толкова по-добре, всички писателски разговори за материалното стимулиране не струват пукната пара. Ето, Съюзният Охлюв непрекъснато крещи, че ако му плащали като на Алексей, той би писал като Лев. Лъже халтураджията. Колкото и да му се плати, винаги ще пише като задник. Дай му петстотин, че и седемстотин рубли за авторска кола, все едно и също ще си дудне: да се учите добре, деца, е много добро нещо, а да се учите лошо е безобразие, и не се дръжте лошо с по-малките. И така или иначе, него ще го издават благополучно, защото на всяка детска редакция са отпуснати, да речем, тридесет процента издателска площ за ученическа литература, а дали за тия тридесет процента ще има достатъчно добри писатели — това вече е отделен въпрос. По подразбиране ще са достатъчно. А пък на Валя Демченко и двеста, и сто рубли да му плащат, пак ще пише добре. Няма да пропише по-зле, защото му плащат по-малко, макар че не са предвидени никакви площи за неговия критически урбанизъм, а рецензентите му се нахвърлят като псета...

В този момент някой ме докосна по рамото и аз видях дежурния администратор Лидия Николаевна. Тя сухо ме уведоми, че ме търси вече цял час, че от болницата се е обадил Константин Илич Кудинов и е помолил да отида незабавно при него. Не знам какви ги е надрънкарал този симулант, но тя беше дяволски нелюбезна. Според мен си беше навила на пръста, че аз съм обещал да отида при болния си приятел, а вместо това съм се запил, предавайки всичко и всички. Пак съм виновен. В какво, питам се?

Дадох на Славка пари да плати сметката ми и с твърда крачка се отправих по килимената пътечка към фойето.

Ярко осветената ни зала вече беше пълна, нямаше никакви свободни места, тук-там масите бяха събрани за голяма компания, тютюневият дим се стелеше на талози над главите, във вдигнатите чаши ярко блестеше прозрачна влага, чуваше се подрънкване на метал при срещата със стъклото и порцелана, звучаха уверения в приятелство, а в далечния ъгъл, до фалшиво разпалената камина, някакъв беловлас мъж с разкошно пухкаво поло декламираше стихове гръмогласно и напевно като проповедник; в другия ъгъл компанията на старата гвардия се беше изправила мирно, с вдигнати пълни чаши на нивото на гърдите, изслушваха тоста, изразяващ най-крайни упования, и вероятно съжаляваха само за това, че

сега няма да може, както по времето на предишния директор на Клуба, след пресушаването на чашите да ги ударят с един замах в пода и да размажат парчетата с ток; и вече вървеше от маса на маса приветливо усмихнатият, не твърде известен на читателите, но много обичан тук Шура Пекльованй, потупваше седящите по гърбовете, свеждаше се над дамските ръчички и все отказваше поканите да седне, защото се беше запътил към точно определена маса: той винаги абсолютно точно знаеше на коя маса трябва да седне днес; и шумно, с глъчка, вече слизаше по дървените стълби от галерията в залата кохортата на критиците и литературоведите, чието заседание бе приключило току-що; след като стигнеше долу, се разтичаше между масите, здрависваше се, присядаше при компаниите, сбогуваше се; а след този кръговрат, и самия център на залата, хипарстващи младоци напористо гощаваха главния редактор на едно провинциално списание, квадратен, дори кубичен човек на Изтока с тубетейка на главата и стандартно сако, чиито ревери бяха обсипани с непонятни значки... Този прекрасен живот вреше и кипеше, а пък аз пак трябваше да се влача на майната си и унило си мислех още какъв номер ще ми погоди онзи, който се разпорежда със съдбата ми...

Провървя ми — хванах такси веднага и след половин час с шофьора намерихме болницата в Бирюлево. Когато влязох в стаята, Костя бе седнал на леглото по турски и с отвращение остъргваше от чинията остатъците от гриса. Носеше болнична пижама, дамгосана с болнични клейма, но иначе не изглеждаше зле. Разбира се, сега не бих го окачествил като румен здравеняк, физиономията му беше прекалено бледа, но вече по нищо не приличаше и на смъртник, макар че брадата му беше омазана — с каша от грис.

Стаята беше с шест легла и до прозореца лежеше един на система, но другите пациенти липсваха, бяха отишли да гледат хокей.

Когато ме видя, Костя скочи чевръсто и така устремно се шурна към мен, че аз се ужасих да не би да се е засилил да ме прегръща. Но той се ограничи с ръкостискане и със сърдечно раздрусване на десницата ми. Той стискаше и раздрусваше ръката ми, и не спираше да говори като картечница, като, кой знае защо, непрекъснато се озърташе назад, към тялото със системата. Не ми даваше дума да продумам. Разказваше ми как първо е повръщал, после е получил разстройство, как първо са му промивали стомаха, а после червата, как са му били инжекции, как са го масажирали и са му давали да вдишва кислород. А през цялото това време се оглеждаше и като ме настъпваше по краката, ме избутваше към вратата.

— Какво се блъскаш? — възмутих се най-сетне аз в коридора.

— Хайде да поседнем — покани ме той. — Ей там, на пейката под палмата.

Седнахме. Коридорът беше съвсем празен, само в далечината дежурната сестра потракуваше с някакви стъкленици, а Костя продължаваше да говори, макар възбудата му да беше видимо спаднала. Сметнах, че необузданата му радост при моята поява се дължи на еуфорията от необузданото чувство на благодарност и си помислих: „Виж ти, макар и добиче — все пак има чувства!“ И сега, използвайки още първата пауза, аз с благоразположение се осведомих:

— Значи онова ти помогна, а?

— Кое онова? — бързо попита той.

— Ами този твой... матусиал...

— Да! — възкликна той със задавен от възторг глас и отново ме сграбчи за ръката. — Да! Ако не беше това... А тука, разбираш ли, веднага ти промиват стомаха под налягане, представяш ли си? А каква клизма ми направиха тия гадове! Знаеш ли, едва днес разбрах колко страшно е било онова мъчение на Инквизицията, при което те напмпват с вода отзад... Вярваш ли ми, очите ми изхвъркнаха, направо съм за офталмолог!

И той подхвана за втори път същата песен: как е повръщал и се е продрискал и така нататък. При това остроумничеше — понякога доста удачно, общо взето се опитваше да представи всичко в хумористичен аспект, но зад този хумор се усещаше нездравословно напъване и много скоро ми хрумна, че това не е никаква еуфория от благодарност, а сигурно у него клокочи и се излива преживеният ужас от смъртта. Тъкмо се бях накарал да го потупам успокоително по коляното, когато

той изведнџ млџкна и почти шепнешком попита:

— Ти какво гледаш така?

— Как? — сащисах се аз. — Как гледам?

Погледът му прелетя на зигзаг по лицето ми и се шмугна някъде в тъмата, зад палмата.

— Ами никак... — измџкна се той и отново взе да ме гледа. — А ти май днес си фиркан. Пийнал си, а?

— Минала работа — казах аз и не се стџрпах да допълня: — Ако не беше ти, и досега да си седя там с удоволствие...

— Е, нищо! — рече той и направи лекомислен жест. — Утре или вдругиден ще ме изритат оттук и пие с теб тепџрва ще седнем па маса. Знаеш ли какво коняче ще те черпя? Изпратиха ми го от Кавказ...

И той започна да ми разказва какво коняче са му изпратили от Кавказ. Да разказваш за коняче е също толкова безсмислено и протиеоеетвествено занимание като да описваш с думи красотата на музиката. Не го слушах. Изведнџ ми се доповрџща. Тези бели стени, тази миризма — дали на хлор, дали на смџрт, бялата престилка на сестрата, който се мержелееше в далечината, празните банки на системите, оставени до вратите... болница, тџга, място на отчуждение... За какџв дявол седя тук? Нали не съм се натровил аз, в края на краищата!

— Слушай... — казах решително аз. — Извинявай, ама дџщерята трябва да дойде днес...

— Да, да, разбира се! — възкликна той. — Вџрви! Много ти благодаря, че дойде...

Той стана. Аз също станах — вече съвсем слисан. Известно време мџлчахме, като се гледахме в очите. Бях обџркан, изобџщо не можех да проумея как така той с такава настойчивост, чрез жена си и администратора, ме беше накарал да дойда тук само за да ми разкаже два пџти, с всички подробности, как са му промивали стомаха и червата? Стори ми се, че и Костя, кой знае заџо, страшно се обџрка. Виждах го в очите му. И изведнџ ме попита, пак почти шепнешком:

— Ти какво?

Това пак беше съвсем непонятен въпрос. И аз изрекох предпазливо:

— Ами нищо. Сега си трџгвам.

— Е, вџрви — промџрмори Костя. — Благодаря ти...

Той промџлви тези думи вече предпазливо и някак неуверено, сякаш очакваше нещо от мен.

— Нищо друго ли не искаш да ми кажеш? — попитах аз.

— За кое? — попита Костя, вече съвсем тихо.

— Ами не знам за кое! — Вече не можех да сдџржам раздражението си. — Не знам заџо ме измџкна от Клуба. Казаха ми, че работата била спешна, трябвало още днес, незабавно... Каква работа? Какво ти трябва?

— Кой ти каза? — попита Костя и очите му отново започнаха да шарят бясно.

— Жена ти... Лидия Василиевна ми каза...

И тук се изясни, че не го били разбрали правилно. И жена му, Лидия Василиевна, и тя го била разбрала съвсем накриво, и той изобџщо не е настоявал точно днес, незабавно, и нищо никому не е казал за спешна работа... Очевидно лџжеше, това се виждаше и с невџорџжено око. Но аз продължавах изобџщо да не разбирам заџо лџже и каква е работата в действителност.

— Хубаво — рекох и магнах с рџка. — Като не са те разбрали, не са те разбрали и толкоз. Оздравял си и слава богу. А аз ще си вџрвя.

Поех към изхода, а той ситнеше до мен, като ту ме хващаше за рџка, ту ме стискаше за рамото и непрекъснато се извиняваше и надничаше в очите ми, а на стџлбищната площадка, до телефонния автомат, се случи нещо съвсем нелепо. Той изведнџ прекџсна несвџрзаните си брџтвежи, вкопчи се в пуловера на гџрдите ми, притисна ме с гџрб към стената и прџскайки слюнка, изсџска в лицето ми:

— Сорокин, запомни! Нищо не се е случвало, разбра ли?

Това беше толкова неочаквано и дори страшно, че аз изпаднах в същия като вчерашния панически пристџп, когато побягнах от оня вампир Иван Давидович Мартинсон.

— Чакай, какво ти става? — измърморих аз, опитвайки се да откопча от себе си ръцете му, неподозирано силно вкопчени и сякаш вкочанени. — Я върви по дяволите, да не откачи нещо, а? — изкрещях аз с пълно гърло, като най-после откъснах от себе си този бледен паяк и с мъка удържайки го на разстояние, казах:

— Опомни се, чувело такова! Какво се палиш?

Бях много по-силен от него и разбрах, че мога да го удържа, а евентуално и съвсем да го разкатая, така че първоначалният ми пристъп на паника отшумя и остана само гнусливият страх, не за кожата ми, а страх от неудобството, от глупавата ситуация — не дай си Боже, ако някой види как тъпчем по плочките и хрипливо си дишаме в лицата...

Известно време той продължи да се тресе и да повтаря: „Нищо не е имало, разбра ли? Нищо!...“ — а после изведнъж се отпусна и плачливо започна да обяснява, че е станала грешка, че институтът е секретен, че за него нито аз, нито който и да било, та дори и той самият не трябва да знаят, че това не е наша работа, че могат да се случат големи неприятности, че вече са му направили забележка и че ако аз сега кажа някъде макар и дума, ако дори намекна...

Пуснах го. Той разтриваше китките си, мръщейки се, и не спираше да дудне сълзливо едно и също, и беше ясно, че е крайно деморализиран и пак лъже за всичко — от първата до последната дума. И аз пак не разбирах защо лъже и какво се е случило в действителност. Разбрах само, че наистина е станала някаква грешка: там, при асансьора, ужасен от смъртта, Костя наистина ми беше издрънкарал нещо забранено... Макар че откъде този стихоплетец Кудинов, специалистът по юбилейни и празнични рими, може да знае нещо забранено? А може би страшният Мартинсон в своя клозет зад скелетите фабрикува наркотици, а Костя тайно ги разпространява? Не, сега не изпитвах към него нищо, освен отвращение и силно желание да съм далеч оттук.

— Хубаво, хубаво — изрекох аз колкото се може по-спокойно. — Какво подскачаш? Че какво ме засяга всичко това... Като е нямало нищо, значи е нямало. Да не би да споря?

Той подхвана обясненията си за трети път, аз го отместих от пътя си без капка жал и тръгнах да слизам по стълбите с цялата бързина, на която съм способен. Краката ми трепереха, остра болка пронизваше дясното ми коляно и непрекъснато изпитвах желание да се изплюя. Не се извърнах, когато подире ми долетя съскащ вик:

— Помисли за себе си! Сорокин! Сериозно ти говоря! Ако не се брои интонацията, съветът беше добър. И само като си помисли човек, че ако онова добиче Лъоня Шибздата не ми се беше обадил, нямаше да се случи нищо подобно... Да, властелинът на съдбата ми хубавичко се беше потрудил днес, няма що... Не, момчета, бързо вкъщи, при моето коняче и Синята папка!

В гардеробната, когато закопчавах ципа на якето си, забелязах в дъното на огледалото нещо познато. Право зад гърба ми, на пейката, седеше черното палто на сиви карета. Извърнах се, без да спирам да се закопчавам, и се вгледах в него. Това беше същият човек от метрото — рижа брадичка, очила с лъскави метални рамки, карирано палто с две лица. Той седеше самотно на дългата бяла пейка в почти празното вече фоайе на болницата в Бирюлево и четеше някаква книга.

4. БАНЕВ. ВУНДЕРКИНДИ

— Отдавна не съм ви виждал в града — каза Павор с гъгнеш от хремата глас.

— Не е чак толкова отдавна — възрази Виктор. — Само два дни.

— Мога ли да поседна при вас, или искате да бъдете насаме? — попита Павор.

— Седнете — каза учтиво Диана. Павор се настани срещу нея и извика:

— Сервитър, двоен коняк!

Смрачаваше се. Портiererът започна да пуска завесите на прозорците. Виктор светна лампиона.

— Възхищавам ви се — обърна се Павор към Диана. — Да живеете в такъв климат и да запазите прекрасния тен на лицето си... — Той кихна. — Извинете. Тези дъждове ме съсипват... Върви ли работата? — обърна се той към Виктор.

— Трудно. Не мога да работя, когато е мъгливо — постоянно ми се иска да пийна нещо.

— Какъв скандал сте направили при началника на полицията? — попита Павор.

— А, дреболия — отговори Виктор. — Търсех справедливост.

— А какво се е случило?.

— Тая гадина, кметът, организираше лов на мокреци с капани. Един се хванал и си счупил крака. Взех този капан, отидох в полицията и поисках да направят разследване.

— Така — каза Павор. — А после?

— В този град има странни закони. Тъй като пострадалият не бил подал оплакване, смятат, че няма извършено престъпление, а просто нещастен случай, за който не е виновен никой освен пострадалия. Казах на полицейския началник, че ще имам предвид тази работа, а той обяви, че това било заплахата. И така се разделихме.

— А къде се е случило всичко това? — попита Павор.

— При санаториума.

— При санаториума ли? Какво пък е търсил този мокрец при санаториума?

— Според мен това си е негова работа — рече рязко Диана.

— Разбира се — каза Павор. — Просто се учудих... — Той се намръщи, примижа и кихна шумно. — Пфу, проклета настинка. Моля да ме извините.

Бръкна в джоба си и извади голяма носна кърпа. Нещо падна с трясък на пода. Виктор се наведе. Беше метален бокс. Той го вдигна и го подаде на Павор.

— Защо мъкнете това със себе си? — попита Виктор. Заровил лице в носната кърпа, Павор гледаше бокса със зачервени очи.

— Това е заради вас — рече той сподавено и се изсекна. — Наплашихте ме с вашите разкази... Между другото, казват, че тук действала някаква местна банда. Не знам дали са бандити, или хулигани. А пък аз, да ви кажа, хич не обичам да ме бият.

— Често ли ви бият? — попита Диана.

Виктор я погледна. Тя седеше в креслото, праметнала крак върху крак, и пушеше, свела поглед. „Горкият Павор — помисли си Виктор. — Сега ще те разкарат...“ Пресегна се и придърпа полата върху коленете й.

— Мен ли? — каза Павор. — Нима имам вид на човек, когото често го бият? Това трябва да се оправи. Сервитьор, още един двоен коняк! Та още на следващия ден наминах в една работилница и там шлосерите на бърза ръка ми измайсториха това нещо. — Той огледа с доволен вид бокса. — Хубавко е, дори Голем го хареса...

— Така и не ви пуснаха в лепрозориума, нали? — попита Виктор.

— Не. Не ме пуснаха и очевидно няма да ме пуснат. Вече изгубих надежда. Писах оплаквания до три департамента, а сега седя и съставям отчета. На каква сума възлизат долните гащи, получени от лепрозориума през миналата година. Отделно мъжките, отделно женските. Дяволски увлекателно.

— Пишете, че не им стигат лекарствата — посъветва го Виктор.

Павор повдигна учудено вежди, а Диана рече вяло:

— По-добре оставете тия драсканици, изпийте чаша горещо вино и си легнете.

— Разбрах намека — каза Павор с въздишка. — Ще се наложи да тръгвам... Знаете ли в коя стая съм? — попита той Виктор. — Защо не наминете някой път?

— Двеста двама и трета — отвърна Виктор. — Непременно ще намина.

— Довиждане — рече Павор, надигайки се. — Желая ви приятна вечер.

Те го проследиха с поглед как отива до бара, взема бутилка червено вино и тръгва към изхода.

— Много дрънкаш — каза Диана.

— Да — съгласи се Виктор. — Виновен съм. Но, разбираш ли, нещо в него ми харесва.

— А на мен — не — отсече Диана.

— И доктор Р. Квадрига не го харесва. Интересно защо?

— Физиономията му е мръснишка — отвърна Диана. — Светлокоса лисица. Знам я тази порода. Истински мъже. Без достойнство, без съвест, за тях всички са глупаци, които могат да бъдат командвани.

— Виж ти! — учуди се Виктор. — А аз си мислех, че точно такива мъже може би ти харесват.

— Сега няма мъже — възрази Диана. — Сега всички са или фашисти, или мухльовци.

— А аз какъв съм? — поинтересува се Виктор.

— Ти ли? Ти прекалено много обичаш мариновани миноги. И в същото време — справедливостта.

— Правилно. Но според мен това е хубаво.

— Не е лошо. Но ако ти се наложи да избираш, би избрал миногите, ето кое е лошото. Имаш късмет, че си талантлив.

— Защо си толкова злобна днес? — попита Виктор.

— Аз по принцип съм си злобна. Ти имаш талант, а аз — злоба. Ако ти вземат таланта, а на мен — злобата, ще останат две съвкупяващи се нули.

— От нула до нула има разлика — отбеляза Виктор. — От теб дори и една нула ще се получи хубава — стройна нула с прекрасно телосложение. И освен това, ако ти отнемат злобата, ще станеш добра, което, общо взето, не е лошо...

— Ако ми отнемат злобата, ще стана медуза. За да стана добра, трябва да заменят злобата ми с добрина.

— Забавно — каза Виктор. — Обикновено жените не обичат да разсъждават особено много. Но щом започнат, стават смайващо категорични. Откъде накъде всъщност реши, че в теб има само злоба и никаква доброта? Няма такива хора. В теб има и доброта, само че злобата я засенчва. Във всеки човек има от всичко по малко, а животът изтласква на повърхността само едно нещо от тази смес...

В залата нахълта младежка компания и веднага стана шумно. Младежите се държаха непринудено: наругаха сервитьора, пратиха го за бира, настаниха се на масичката в далечния ъгъл и започнаха да разговарят гръмогласно и да се хият с цяло гърло. Един едър и набит дангалак с месести устни и розови бузи, пощраквайки с пръсти, тръгна с танцова стъпка към бара. Теди му наля нещо. Той протегна ръка с разперено кутре, хвана чашата с два пръста, обърна се с гръб към бара, опря лакти на него и скръсти крака, оглеждайки победоносно полупразната зала.

— Здравсти, Диана! — изрева той. — Как върви животът? Диана му се усмихна равнодушно.

— Този пък що за чудо е? — попита Виктор.

— Някой си Фламин Ювента — отвърна Диана. — Племенник е на полицейския началник.

— Виждал съм го някъде — каза Виктор.

— Да върви по дяволите — рече нетърпеливо Диана. — Всички хора са медузи и в тях няма нищо смесено. От време на време можеш да срещнеш и истински, които си имат нещо свое — доброта, талант, злоба... Ако им го отнемеш, нищо няма да остане, ще станат медузи като всички останали. Ти май си въобрази, че ми харесваш с твоето пристрастие към миногите и справедливостта? Глупости. Имаш талант, имаш книги, известен си, но във всичко друго си същото заспало мекотело като всички останали.

— Толкова много грешиш — заяви Виктор, — че дори не се обиждам. Но продължавай, лицето ти се променя по много интересен начин, когато говориш. — Той запали цигара и я подаде на Диана. — Продължавай.

— Медузи — каза тя тъжно. — Хлъзгави, глупави медузи. Сноват насам-натам, лазят, стрелят, самите те не знаят какво искат, нищо не умеят да правят, нищо не обичат истински... като червеи в клозетна дупка...

— Това е неприлично — каза Виктор. — Несъмнено е много образно, но не е никак апетитно. И изобщо — това са банални неща. Диана, мила моя, ти не си мислител. През миналия век, и то в

провинцията, щеше да мине... Обществото поне би било сладко шокирано и подире ти щяха да се влачат бледни юноши с пламтящи очи. Но днес всичко това е очевидно. Днес вече всички знаят какво е човекът. Обаче какво да правим с човека — ето това е въпросът. Ала трябва да си признаем, че и от този въпрос вече ни е писнало.

— А какво правим с медузите?

— Кои? Медузите ли?

— Ние.

— Доколкото знам — нищо. Май правят от тях консерви.

— Добре, достатъчно — каза Диана. — Ти успя ли да поработиш тези дни?

— И още как! Написах страшно трогателно писмо на моя приятел Роц-Тусов. Ако след това писмо не настане Ирма в пансион, значи за нищо не ставам!

— И това ли е всичко?

— Да — каза Виктор. — Всичко останало изхвърлих.

— Господи! — възкликна Диана. — А аз през цялото време се грижех за теб, стараех се да не ти преча, отпъждах Росшепер...

— Изкъпа ме във ваната — напомни Виктор.

— Изкъпах те във ваната, поих те с кафе...

— Чакай малко — каза Виктор. — Ама нали и аз те къпах във ваната...

— Все едно.

— Как така — все едно? Мислиш, че ми е лесно да работя, след като съм те къпал във ваната?

Направих шест варианта с описание на този процес, и шестте не ставаха за нищо.

— Дай да ги прочета.

— Те са само за мъже — рече Виктор. — Освен това ги изхвърлих, нали ти казах? И изобщо — в тях имаше толкова малко патриотизъм и национално самосъзнание, че така или иначе не биваше да ги показвам на никого.

— Я ми кажи, а ти как правиш — първо пишеш, а после прибавяш националното самосъзнание, така ли?

— Не — каза Виктор. — Отначало се изпълвам с национално самосъзнание до дъното на душата си: чета речите на господин президента, зубря наизуст богатирските саги, посещавам патриотични събрания. После, когато започна да усещам, че вече ще се пръсна — не че ще повърна, а че направо ще се пръсна — се залавям за работа... Нека да поговорим за нещо друго. Например какво ще правим утре.

— Утре имаш среща с гимназистите.

— Тя ще свърши бързо. А после?

Диана не отговори. Беше се загледала покрай него. Виктор се обърна... Към тях идваше мокреца, в цялото си великолепие — черен, мокър, с черна превръзка през лицето.

— Здравейте — каза той на Диана. — Голем още ли не се е върнал?

Виктор се изуми как се беше променило лицето на Диана. Като на старинна картина. Дори не като на картина, а като на икона. Странна застиналост на чертите — да се чудиш дали е замисъл на голям майстор, или просто безсилие на занаятчия. Тя не отговори. Тя мълчеше и мокреца също я гледаше мълчаливо, и в това мълчание нямаше никаква неловкост — те бяха заедно, а Виктор и всички останали бяха отделно. На Виктор това никак не му хареса.

— Голем сигурно ще дойде всеки момент — рече той на висок глас.

— Да — каза Диана. — Седнете, почакайте го.

Гласът ѝ беше обичайният и тя се усмихваше равнодушно на мокреца. Сега всичко си беше както обикновено — Виктор беше с Диана, а мокреца и всички останали бяха отделно.

— Заповядайте! — рече весело Виктор и посочи креслото на доктор Р. Квадрига.

Мокреца седна и отпусна върху коленете си ръцете си, облечени в черни ръкавици. Виктор му наля коняк. С небрежен, но отигран жест мокреца взе чашата, разклати я, сякаш я претегляше, и отново я постави на масата.

— Надявам се, че не сте забравили? — попита той Диана.

— Да — отвърна Диана. — Сега ще го донеса. Викторе, дай ми ключа от стаята, веднага се връщам.

Тя взе ключа и тръгна бързо към изхода. Виктор запали цигара. „Какво става с теб, приятелче? — каза си той. — Прекалено много неща ти се привиждат напоследък. Станал си някакъв нежен, чувствителен... Ревнив. Напразно. Всичко това изобщо не те засяга — всички тези бивши съпрузи, всички тези странни познанства... Диана си е Диана, а ти си си ти. Импотентен ли е Росшепер? Импотентен е. А и теб това те чака...“ Знаеше, че нещата не са чак толкова прости, че някаква отрова вече е проникнала в него, но си каза: „достатъчно!“, и засега — в момента, днес — успя да убеди себе си, че наистина е достатъчно.

Мокрецьт седеше срещу него, неподвижен и странен, подобен на чучело. От него лъхаше на влага и на още нещо — някаква болнична миризма. „Бих ли могъл да предположа, че някога ще седя на една маса в ресторант с мокрець? Прогресът, момчета, полека-лека се разпростира нанякъде. Или всъщност ние вече сме станали някак всеядни: дали най-сетне сме осъзнали, че всички хора са братя? Човечество, приятелю мой, гордея се с теб... А вие, господине, ще дадете ли дъщеря си на мокрець?!“

— Казвам се Банев — представи се Виктор и попита: — Как е вашият... пострадал? Онзи, който попадна в капана?

Мокрецьт бързо обърна глава към него. „Сякаш гледа през бруствер“ — помисли си Виктор.

— Задоволително — отвърна мокрецьт студено.

— На негово място бих подал оплакване в полицията.

— Няма смисъл — каза мокрецьт.

— Защо пък? — попита Виктор. — Не е задължително да се оплаче в местната полиция, може да се обърне към окръжната...

— Това не ни е нужно. Виктор сви рамене.

— Всяко ненаказано престъпление поражда ново престъпление.

— Да. Но нас това не ни интересува. Помълчаха. После мокрецьт се обади:

— Казвам се Зурзмансор.

— Прочута фамилия — отбеляза учтиво Виктор. — Не сте ли роднина на Павел Зурзмансор, социолога?

Мокрецьт примижа.

— Дори не сме от една фамилия — отвърна той. — Казаха ми, Банев, че утре ще говорите в гимназията...

Виктор не успя да му отговори. Зад гърба му някой побутна креслото и един баритон на подрастващ произнесе:

— Ей, зараза, изчезвай оттук!

Виктор се обърна. Над него се беше надвесил бузестият Фламин Ювента, или как там му беше името, накратко — племенникът. Виктор го загледа за не повече от секунда и веднага усети силно раздражение.

— На кого говорите, млади човече? — осведоми се той.

— На вашия приятел — осведоми го любезно Фламин и отново изрева: — На теб говоря, мокър парцал!

— Един момент — каза Виктор и стана.

Фламин Ювента, усмихвайки се, го гледаше отгоре надолу. Такъв един млад Голиат със спортно яке, блестящо с многобройните си емблеми; най-обикновен наш, роден шурмфюрер, сигурна опора на нацията с гумена палка в задния джоб, страшилище за левите, десните и умерените. Виктор протегна ръка към вратовръзката му и придавайки си вид на загрижен и заинтересован, попита:

— От какво ви е това тук?

И когато младият Голиат машинално наведе глава, за да види „откъде му е това“, Виктор стисна здраво с два пръста носа му.

— Ааа! — възкликна слисано младият Голиат и се опита да се измъкне, но Виктор не го пусна, а известно време старателно и с ледена наслада дърпа и усуква този нагъл здрав нос, нареждайки:

— Дръж се прилично, пале, племенниче, щурмоваче въшливо, кучи сине, хулиганче...

Позицията му беше изключително удобна: младият Голиат отчаяно се опитваше да го ритне, но между тях беше креслото, младият Голиат размахваше юмруци във въздуха, но ръцете на Виктор бяха по-дълги и той продължаваше да върти, да усуква, да тегли и да мачка носа му, докато една бутилка не профуча над главата му. Тогава той се огледа: избутвайки масите и събаряйки креслата, към него с трясък се носеше цялата банда — петима, при това двама от тях — доста едри. За миг всичко застина, като на снимка — черният Зурзмансор, спокойно облегал се в креслото; Теди, увиснал в скока си през бара; Диана с бял пакет в ръце в средата на залата; а на заден план, край вратата — свирепото мустакато лице на портиера; и съвсем близо до него — злобните мутри със зейнали уста. После кадърът се раздвижи и филмът започна.

Виктор се отърва много лесно от първия дангалак, удрайки го в скулата. Той изчезна и известно време не се появи. Но другият дангалак цапардоса Виктор по ухото. Още някой го удари със саблен удар в бузата, явно не беше уцелил гърлото му. Друг пък — може би освободилият се Голиат? — се нахвърли върху него изотзад. Това бяха груби улични хулигани, опората на нацията. Само един от тях владееше бокс, останалите изгаряха от желание не толкова да се бият, колкото да осакатяват: да извадят око, да разкъсат уста, да ритат в слабините. Ако Виктор беше сам, щяха да го осакатят, но откъм гърбовете им върху тях налетя Теди, който свято тачеше златното правило на биячите по баровете — всяко сбива-не трябва да се потушава в зародиш, а откъм фланга се появи Диана, Диана Бяната, озъбена от омраза, неприличаща на себе си, вече без белия пакет, а с тежка дамаджана в ръце; навреме пристигна и портиерът, който, макар и възрастен човек, ако се съди по ловкостта му, явно бе опитен боец — той действаше с връзката ключове, сякаш тя беше ремък с щик, прибран в ножницата. Така че, когато от кухнята при-тичаха двама сервитьори, за тях вече не беше останала работа... Племенничето избяга, като забрави на масата транзистора си. Единият от юначагите остана да лежи под масата — този, когото Диана тръшна на пода с дамаджаната, а Виктор и Теди, насърчавайки се взаимно с окуражителни възгласи, буквално изметоха с юмруците си останалите четирима от залата, погнаха ги през фойето и ги изхвърлиха с ритници през въртящата се врата. По инерция и те самите излетяха навън и едва там, под дъжда, осъзнаха пълната си победа и се поуспокоиха.

— Сополиви келеши — каза Теди, докато палеше едновременно две цигари — за себе си и за Виктор. — Вече им стана навик да правят зулуми всеки четвъртък. Миналия път ги изпуснах за малко — и строшили две кресла. А кой ще плаща? Аз ли?

Виктор опипваше подпухналото си ухо и рече със съжаление:

— Племенничето си отиде. Така и не можах да го подреда както трябва.

— И по-добре — каза Теди делово. — По-добре да си нямаш работа с тоя с големите джуки. Знаеш кой му е чичо, пък и той самият е... опора на Родината и Реда или както там се наричат... А ти, господин писателю, си се научил да се биеш. Помня какво хилаво хлапе беше — като те праснеха, веднага отлиташе под масата. Браво!

— Такава ми е професията — въздъхна Виктор. — Последица от борбата за съществуване. Нали при нас е така — всички срещу един. А господин президента — срещу всички.

— Нима стигате и до бой? — учуди се простодушно Теди.

— А ти как мислиш! Като напишат за теб хвалебствена статия, че не си пропит от националното самосъзнание, тръгваш да търсиш критика, а той вече е с компания — и всички са млади, здрави момчета, деца на президента...

— Виж ти! — каза Теди със съчувствие. — И как приключва историята?

— Всеки път — различно. И добре, и зле.

Пред входа спря джип, вратите се отвориха и прикривайки се под един шлифер, под дъжда излязоха младият мъж с големите очила и куфарчето, придружен от високия му спътник. Дългият наблюдаваше внимателно, с някакъв професионален интерес, как портиерът изхвърля през въртящата

се врата последния хулиган, който още не беше съвсем дошъл на себе си.

— Жалко, че този го нямаше — прошепна Теди, посочвайки с поглед дългия. — Виж, ето това е майстор! Не е като теб. Професионалист, разбираш ли?

— Разбирам — отвърна Виктор, също шепнешком. Младият мъж с куфарчето и дългият притичаха в ситен тръс покрай тях и се скриха във входа. Голем вървеше, без да бърза, подир тях, и вече се усмихваше отдалеч на Виктор, но на пътя му се изпречи господин Зурзмансор с белия пакет под мишница. Той изговори нещо полугласно, след което Голем моментално престана да се усмихва и се върна в колата. Зурзмансор се вмъкна на задната седалка и джипът потегли веднага.

— Ех! — каза Теди. — Напразно се бихме, господин Банев. Хората заради него кръвта си проливат, а той се качи в чужда кола и замина.

— Не говори така, Теди — рече Виктор. — Остави болния и нещастен човек, днес е той, утре може да си ти. Ние с теб сега ще отидем и ще си пийнем, а него го откараха в лепрозориума.

— Знаем ние къде го откараха! — не се примири Теди. — Нищо не разбираш ти от нашия живот, писателю.

— Откъснал съм се от нацията?

— Дали от нацията или не от нацията, но не познаваш нашия живот. Поживей малко при нас и ще видиш: колко години вече вали дъжд, на полето всичко е изгнило, децата изпуснахме... Какво да ти обяснявам — в града не е останала нито една котка и сега няма спасение от мишките... Ех! — каза той и махна с ръка. — Хайде да влизаме!

Върнаха се във фойето и Теди попита портиера, който отново бе заел поста си:

— Какво, много неща ли потрошиха?

— А, не — отвърна портиерът. — Можем да смятаме, че ни се размина. Счупили са един лампион, омазали са стената, но аз прибрах парите на тоя... на последния. Ето, вземи ги!

Броейки парите в движение, Теди влезе в ресторанта. Виктор го последва. В залата отново цареше спокойствие. Младият мъж с големите очила и дългият вече скучаеха пред бутилка минерална вода и поглъщаха меланхолично обичайната вечеря. Диана седеше на предишното си място, много живнала и много красива, и дори се усмихваше на заелия своето кресло доктор Р. Квадрига, когото обикновено не можеше да понася. Пред Р. Квадрига имаше бутилка ром, но той все още беше трезвен и поради тази причина изглеждаше странно.

— Честита победа — поздрави той мрачно Виктор. — Съжалявам, че не присъствах поне като мичман.

Виктор се стовари в креслото.

— Красиво ухо — отбеляза Р. Квадрига. — Къде успя да се сдобиеш с него? Като гребен на петел е.

— Коняк! — рече настойчиво Виктор и Диана му наля коняк. — На нея и само на нея съм задължен за победата си — каза той и посочи Диана. — Плати ли дамаджаната?

— Тя не се счупи — отговори Диана. — За каква ме вземаш? Но как се строполи онзи! Господи, колко красива гледка! Ако всичко ставаше така...

— Да започваме — каза мрачно Р. Квадрига и си наля пълна чаша ром.

— Търкулна се като манекен — рече Диана. — Като кегла... Виктор, на теб всичко ли ти е цяло? Видях как те риташа.

— Най-важното си е цяло — отвърна Виктор. — Специално го пазиш.

Доктор Р. Квадрига изсмука шумно последните капки ром от чашата, точно както каналът на мивката изсмуква остатъка от водата след измиването на съдовете. Очите му веднага станаха сънливи.

— Ние се познаваме — побърза да каже Виктор. — Ти си доктор Рем Квадрига, а аз — писателят Банев...

— Престани — отвърна Р. Квадрига. — Съвсем трезвен съм. Но ще се отрежа. Това е единственото, в което съм сигурен в момента. Няма да повярвате, но когато дойдох тук преди половин година, бях абсолютен трезвеник. Имам болен черен дроб, катар на червата и още нещо на стомаха. На

мен ми е абсолютно забранено да пия, а сега пия по двайсет и четири часа в денонощието... Абсолютно на никого не съм нужен. През целия ми живот не ми се беше случвало такова нещо. Дори не получавам писма, защото старите ми приятели седят в затвора без право на кореспонденция, а новите са неграмотни...

— Никакви държавни тайни — прекъсна го Виктор. — Аз съм неблагоприятен.

Р. Квадрига напълни отново чашата си и започна да пие рома на малки глътки, като изстинал чай.

— Така действа по-добре — заяви той. — Опитай, Банев. Ще ти хареса... И няма защо да ме гледате! — обърна се той внезапно разгневен към Диана. — Постарайте се да прикривате чувствата си! А ако това не ви харесва...

— Тихо, тихо! — каза Виктор и Р. Квадрига се омърлуши.

— Те изобщо не ме разбират — рече жално той. — Никой. Само ти ме разбираш мъничко. Само ти винаги си ме разбирал. Но си много груб, Банев, и винаги си ме наранявал. Целият съм в рани... Те сега се страхуват да ме ругаят, сега само ме хвалят. Щом ме похвали някой мерзавец, в душата ми се отваря рана. Похвали ли ме друг мръсник — отваря се друга рана. Но всичко това е минало. Те още не знаят... Слушай, Банев! Колко прекрасна е тази жена с теб... Моля те... Помоли я да дойде при мен в ателието... Не бе, глупак! Като модел! Нищо не разбираш, от десет години търся такъв модел...

— Alegорична картина — обясни Виктор на Диана. — „Президента и Вечно младата нация“...

— Глупак — рече тъжно доктор Р. Квадрига. — Всички мислите, че се продавам... Вярно е, така беше! Но аз вече не рисувам президенти... Автопортрет! Разбираш ли?

— Не — призна си Виктор. — Не разбирам. Искаш да нарисуваш свой портрет с Диана, така ли?

— Глупак — каза Р. Квадрига. — Това ще бъде лицето на художника...

— Моят задник — обясни Диана на Виктор.

— Лицето на художника! — повтори Р. Квадрига. — Та нали и ти си художник... И всички, които седят без право на кореспонденция... и всички, които лежат без право на кореспонденция... и всички, които живеят в моя дом... тоест те не живеят... Знаеш ли, Банев, страхувам се. Нали съм те молил: ела поне поживей при мен. Имам вила с фонтан... А градинарят избяга. Страхливец... Не мога да живея сам там, по-добре в хотела... Мислиш, че пия, защото съм се продал, нали? Дрън-дрън, това не ти е моден роман... Поживей малко при мен и ще разбереш... Може би дори ще ги познаеш. Може пък те изобщо да не са мои познати, може да са твои. Тогаваш ще знам защо не ме познават... Ходят боси... смеят се... — Изведнъж очите му се напълниха със сълзи. — Господа! Какво щастие, че с нас не е онзи Павор! За ваше здраве.

— Наздраве — каза Виктор и двамата с Диана се спогледаха. Тя наблюдаваше Р. Квадрига с погнуса и тревога. — Никой тук не обича Павор — продължи Виктор. — Той е някакъв изрод.

— Тиха вода — каза доктор Р. Квадрига. — Подскача като жаба. Дрънкало. И винаги мълчи.

— Просто вече е готов — каза Виктор на Диана. — Няма нищо страшно...

— Господа! — рече доктор Р. Квадрига. — Госпожо! Длъжен съм да ви се представя! Рем Квадрига, доктор хонорис кауза...

Виктор отиде в гимназията половин час преди определеното време, но Бол Кунац вече го чакаше. Впрочем той беше тактично момче, само събщи на Виктор, че срещата ще се проведе в актовата зала, и веднага си тръгна, оправдавайки се с неотложна работа. След като остана сам, Виктор пообиколи коридорите, като надничаше в празните стаи и вдъхваше забравените миризми на мастило, тебешир и никога неслягащ се прахоляк, мириса на битките „до първа капка кръв“ и на мъчителните разпити пред черната дъска; миризмата на затвор, безправие и лъжа, въздигнати в принципи. През цялото време се надяваше, че в паметта му ще изплуват някакви сладки спомени за детството и юношеството, за рицарството, за приятелството, за първата чиста любов, но нищо подобно не се получава, макар че много се стараяше и беше готов да изпадне в умиление при първа възможност. Всичко тук си беше като едно време — и светлите, вмирисани на застоял въздух класни стаи, и

издрасканите черни дъски, и чиновете с изрязани и оцветени инициали и апокрифни надписи за жената и дясната ръка, и затворническите стени, боядисани до половината в яркозелено, и падналата мазилка в ъглите — всичко изглеждаше както преди: омразно, гадно, внушаващо злоба и безнадеждност.

Намери своята класна стая и макар и не веднага, откри и мястото си до прозореца, но чинът беше друг, само на перваза все още се виждаше дълбоко изрязаната емблема на Легиона на свободата и той ясно си спомни лудешкия ентузиазъм на онези времена, бяло-червените ленти на ръкавите, тенекиените спестовни касички „За фонда на Легиона“, яростните кървави побоища с червените и портретите във всички вестници, във всички учебници, на всички стени — с онова лице, което тогава изглеждаше изразително и прекрасно, а сега — посърнало, тъпо, подобно на свинска зурла с огромна озъбена паст, от която хвърчат слюнки. Бяха толкова млади, толкова посредствени и толкова еднакви... И глупави, и сега не се радваш, че си бил толкова глупав, не се радваш, че си поумнял, а само чувстваш изгарящ срам за онова, тогавашното посредствено и енергично хлапе, въобразило си, че е ярко и незаменимо, че е избрано... Спомни си и за срамните детски копнежи, и за потискащия страх пред момичето, с което вече толкова си се хвалил, че сега просто няма как да отстъпиш, а на другия ден върху теб се изсипва оглушителният гняв на баща ти и ушите ти пламтят. И всичко това наричат щастливо време: на посредствеността, копнежите, ентузиазма... „Лоша работа — помисли си той. — А ако изведнъж след петнадесет години се окаже, че и сега съм посредствен, че и сега — също както в детството — не съм свободен, и дори нещо още по-лошо, защото сега се смятам за възрастен, знаещ достатъчно много и преживял достатъчно, за да имам основания да бъда самодоволен и правото да съдя другите.“

Скромност и само скромност, до самоунижение... и само истината, никога не лъжи, поне самия себе си, но това е ужасно: да се самоунижаваш, когато наоколо има толкова идиоти, развратници и користни лъжци, когато дори най-добрите са нашарени с петна като прокажени... Искаш ли отново да станеш млад? Не. А искаш ли да поживееш още петнадесет години? Да. Защото да живееш е хубаво. Дори когато понасяш удари. Само да имаше възможност да им отвърнеш... Е, добре. Стига толкова. Спираме на заключението, че истинският живот е начин на съществуване, който ти позволява да нанасяш ответни удари. А сега да вървим и да видим какви са станали те...

В залата имаше доста деца и цареше обичайната врява, която стихна, щом Бол Кунац доведе Виктор на сцената и го настави да седне под огромния портрет на президента — подарък от доктор Р. Квадрига, — зад масата, застлана с червено-бяла покривка. После Бол Кунац излезе па края на сцената и каза:

— Днес с нас ще разговаря известният писател Виктор Банев, който е роден в нашия град. — Той се обърна към Виктор: — Как ще ви бъде по-удобно, да ви задават въпросите от местата си или в писмен вид?

— Все ми е едно — каза Виктор лекомислено. — Само да са повечко.

— В такъв случай моля, заповядайте.

Бол Кунац скочи от сцената и седна на първия ред. Виктор си почеса веждата, оглеждайки залата. Имаше петдесетина деца — момчета и момичета на възраст от десет до четиринадесет години — и те го гледаха със спокойно очакване. „Май че тук има само вундеркинди“ — помисли си той бегло. На втория ред отляво видя Ирма и ѝ се усмихна. И тя му се усмихна в отговор.

— Учих в същата тази гимназия — започна Виктор — и точно на тази сцена веднъж ми се случи да играя Озрик^[7]. Не знаех ролята и ми се наложи да я съчинявам в движение. Това беше първото нещо, което съчиних в живота си, без да съм заплашен от двойка. Казват, че сега е станало по-трудно да се учи, отколкото по мое време. Казват, че са се появили нови предмети и това, което ние минавахме за три години, вие трябва да минете за една. Но вие, навярно, не забелязвате, че е станало по-трудно. Учените предполагат, че човешкият мозък е в състояние да побере много повече информация, отколкото ни се струва на пръв поглед. Въпросът е да умеем да натъпчем тези данни в мозъка... — „Аха — помисли си той, — сега ще им разкажа за хипнопедията.“ Но в този момент Бол Кунац му предаде бележка, на която пишеше: „Няма нужда да ни разказвате за достиженията на науката.

Говорете с нас като с равни. Валерианс, 6-и клас.“ — Така — продължи Виктор. — Тук един от вас — Валерианс от шести клас — ми предлага да разговаряме като равни и ме предупреждава да не говоря за достиженията на науката... Трябва да ти кажа, Валерианс, че наистина имах намерение сега да ви говоря за постиженията на хипнопедията. Но с удоволствие ще се откажа от своето намерение, макар че съм длъжен да те информирам, че повечето от възрастните, с които съм разговарял като равен с равен, имат само смътна представа за хипнопедията. — Беше му неудобно да говори седнал, затова стана и се заразхожда по сцената. — Трябва да ви призная, деца, че не обичам да се срещам с читатели. Обикновено е абсолютно невъзможно човек да разбере с какви читатели си има работа, какво искат те от него и какво всъщност ги интересува. Затова всеки път се старая да превръщам тези срещи във вечери на въпроси и отговори. Понякога е доста забавно. Предлагам първо аз да задавам въпроси. И така... Всички ли са чели моите произведения?

— Да — отзоваха се детски гласове. — Чели сме ги... Всички...

— Прекрасно — рече Виктор озадачено. — Поласкан съм, макар и да съм учуден. Но добре, да продължим... Желаете ли да научите как съм написал някой от моите романи?

Последва кратко мълчание, след което в средата на залата се надигна слабичко пъпчиво момче, каза „не“ и седна.

— Прекрасно — каза Виктор. — Така е по-добре, защото въпреки общоприетото мнение, в написването на един роман няма нищо интересно. Да продължим нататък... Желаят ли уважаемите слушатели да узнаят какви са творческите ми планове?

Бол Кунац стана и каза учтиво:

— Виждате ли, господин Банев, въпросите, непосредствено свързани с техниката на вашето творчество, е по-добре да обсъдим в края на разговора, когато се изясни общата картина.

Той седна. Виктор мушна ръце в джобовете си и отново се заразхожда по сцената. Започна да става интересно или най-малкото срещата беше необичайна.

— Може би ви интересуват литературни анекдоти? — попита той подкупващо. — Как ходих на лов с Хемингуей. Как Еренбург ми подари руски самовар. Или какво ми каза Зурзмансор, когато се видяхме веднъж в трамвая...

— Наистина ли сте се срещали със Зурзмансор? — попитаха от залата.

— Не, шегувам се — каза Виктор. — И така, какво решаваме за литературните анекдоти?

— Може ли един въпрос? — изправи се едно пъпчиво момче.

— Да, разбира се.

— Какви бихте искали да бъдем след време?

„Без пъпки“ — хрумна му, но пропъди тази мисъл, защото разбра, че става напечено. Въпросът беше силен. „Бих искал някой да ми каже какъв ми се ще да бъда сега“ — помисли си той. Но трябваше да отговори.

— Умни — изстреля той напосоки. — Честни. Добри... Бих искал да обичате работата си... и да работите само за благото на хората. („Говоря глупости — помисли си. — Но как да не ги говоря при тези обстоятелства?“) Горе-долу такива неща...

Залата зашумя тихо, после някой попита, без да става:

— Наистина ли смятате, че войникът е по-важен от физика?

— Аз?! — възмути се Виктор.

— С такова впечатление останах, когато прочетох вашата повест „Бедата идва в полунощ“.

Говореше едно светлорусо мъниче на не повече от десет години. Виктор изпъшка. „Бедата“, независимо дали беше добра или лоша книга, в никакъв случай не беше детска. Тя до такава степен не беше за деца, че нито един критик не можа да разбере за какво става дума всъщност: всички я смятаха за порнографско четиво, подронващо обществения морал и националното самосъзнание. И което беше най-ужасното, това светлорусо мъниче имаше основания да смята, че авторът на „Бедата“ намира войника „по-важен“ от физика — поне в някои отношения.

— Работата е там — рече Виктор, искрено развълнуван, — че... как да ти кажа... Всичко се

случва.

— Изобщо нямам предвид физиологията — възрази светлорусият мъник. — Говоря за общата концепция на книгата. Може би „по-важен“ не е точната дума...

— И аз нямам предвид физиологията — съгласи се Виктор. — Искам да кажа, че човек може да изпадне в положение, когато равнището на знанията няма значение.

Бол Кунац взе от залата две нови бележки и му ги предаде: „Можем ли да смятаме някой човек за добър и честен, ако работи в името на войната?“ и „Кой човек според вас е умен?“ Виктор започна с втория въпрос — той беше по-лесен.

— Умен човек — започна да обяснява той — е онзи, който съзнава несъвършенството и ограничеността на своите знания, стреми се да ги попълни и успява да постига това... Съгласни ли сте с мен?

— Не — отговори едно хубаво момиче, ставайки.

— Защо?

— Вашето определение не е функционално. Като се ползва от него, всеки глупак може да реши, че е умен. Особено ако околните подкрепят неговото мнение.

„Да — помисли си Виктор. Почувствува, че го обзема лека паника. — Това не ти е да разговаряш с братята писатели.“

— До известна степен сте права — каза той, преминавайки неочаквано за себе си на „вие“. — Но работата е там, че понятията „глупав“ и „умен“ поначало са исторически и по-скоро субективни понятия.

— Значи вие самият не се наемате да разграничите глупака от умния човек? — обади се от задните редове мургаво същество с дивни библиейски очи и остригана до голо глава.

— Защо решихте така? — попита Виктор. — Наемам се. Но не съм сигурен, че винаги ще се съгласите с мен. Има един стар афоризъм, който гласи, че глупакът просто е инакомислещ... — Обикновено тази поговорка предизвикваше смях сред слушателите, но този път залата мълчаливо очакваше да продължи. — Или иначеочувстващ — добави Виктор.

Усещаше остро разочарованието в залата, но не знаеше какво още да каже. Не се получаваха контакт с тях. Обикновено аудиторията лесно възприема позицията на лектора като своя, съгласява се с неговите разсъждения и на всички им става ясно що за хора са глупациите, като при това се подразбира, че тук, в тази зала, глупаци няма. В най-лошия случай аудиторията не се съгласява и се настройва враждебно, но и тогава човек лесно може да се измъкне, защото остава възможността да уязвява и да осмива, а да спориш сам срещу мнозина не е трудно, защото противниците винаги си противоречат взаимно и сред тях винаги се намира един, който е най-шумен и най-глупав, така че можеш да се подиграеш с него за всеобщо удоволствие.

— Не ми е съвсем ясно — каза хубавото момиче. — Вие искате да станем умни, тоест според вашия афоризъм трябва да мислим и да чувствуваме нещата като вас. Но аз съм чела всичките ви книги и открих в тях само отрицание. Никаква позитивна програма. От друга страна, вие бихте искали да работим за благото на хората. Тоест — фактически за благото на тези мръсни и неприятни типове, с които са пълни вашите книги. А вие нали отразявате действителността, така ли е?

На Виктор му се стори, че най-накрая е напипал дъното под краката си.

— Виждате ли — рече той, — като казах, че ми се ще да работите за благото на хората, имах предвид да направите тъкмо така, че те да станат чисти и приятни. И това пожелание няма никакво отношение към творчеството ми. В книгите си се опитвам да изобразя всичко такова, каквото е, а не да поучавам или да показвам какво трябва да правим. В най-добрия случай показвам накъде трябва да насочим усилията си, с какво трябва да се борим. Аз не зная как могат да се променят хората, ако знаех, нямаше да съм просто един нашумял писател, а велик педагог или знаменит психосоциолог. На художествената литература изобщо ѝ е противоположно да поучава или да ръководи хората, да предлага конкретни пътища или да създава конкретна методология. Това може да се види например при най-големите писатели. Прекланям се пред Лев Толстой, но само докато неговият своеобразен и уникален

талант му позволява да отразява като огледало действителността. Обаче щом започне да ме учи да ходя бос и да си подлагам бузата, ме обзема мъка и съжаление... Писателят е прибор, който показва състоянието на обществото, и само в нищожно малка степен — инструмент за изменение на това общество. Историята показва, че обществото се изменя не чрез литература, а чрез реформи или картелници, а сега вече и с помощта на науката. Литературата в най-добрия случай показва в кого трябва да се стреля или какво се нуждае от промяна...

Той направи пауза, защото си спомни, че има и други писатели — като Достоевски и Фокнър. Но докато обмисляше как да премине към въпроса за ролята на литературата в изучаването на скритата същност на индивидуума, от залата заявиха:

— Извинете, но всичко това е доста тривиално. Та нали не в това е въпросът. Работата е там, че изобразяваните от вас индивиди изобщо не искат някой да ги променя. И освен това те са толкова отвратителни, толкова изхабени и толкова безнадеждни, че никой няма да поиска да ги променя. Разбирате ли, те не заслужават това. Нека по-добре да изгният — та те не играят никаква роля. Тогава за чие благо според вас трябва да работим?

— Аха, ето накъде биете! — каза бавно Виктор.

Внезапно осъзна: „Господи, та тия сополанковци сериозно мислят, че пиша само за измета на обществото, че всички смятам за измет, та те нищо не са разбрали, пък и как да разберат, нали са деца, странни деца, болезнено умни деца, но все пак само деца, с детски жизнен опит и с детски познания за хората плюс куп прочетени книги, с детски идеализъм и с детски стремеж грижливо да поставят всяко нещо по рафтовете с табелки «добро» и «зло». Точно като братята литератори...”

— Подлъгах се по това, че говорите като възрастни — каза той. — Чак забравих, че още не сте възрастни. Разбирам, че не е педагогично да ви говоря така, но се налага, защото иначе никога няма да се разберам. Цялата работа е там, че вие явно не можете да проумеете как някой небръснат, истеричен и вечно пиян мъж може да бъде забележителен човек, когото не можеш да не обичаш, пред когото се прекланяш и приемаш за чест да му стиснеш ръката, защото той е минал през такъв ад, че чак те е страх да си го помислиш, и все пак е останал човек. Вие смятате всички герои от моите книги за мръсна измет, но това е само половин беда. Вие си мислите, че и аз се отнасям към тях като вас. Ето това вече е беда. Беда в смисъл, че така никога няма да се разберам.

Дявол знае каква реакция очакваше на своето добродушно възражение. Дали че ще започнат смутено да се споглеждат, или че лицата им ще се озарят от разбиране, или че из залата ще се разнесе някаква въздишка на облекчение, като доказателство, че недоразумението се е разяснило благополучно и сега всичко може да започне отначало на нова, по-реалистична основа... Във всеки случай нищо такова не стана. От задните редове отново се надигна момчето с библейските очи и попита:

— Бихте ли могли да ни кажете какво е прогресът?

Виктор се почувствува оскърбен. „Но разбира се — помисли си той. — А после ще попитат може ли машината да мисли и има ли живот на Марс. Всичко си идва на мястото.“

— Прогресът — каза той — е движение на обществото към такова състояние, когато хората не се убиват, не се потискат и не се измъчват един друг.

— Ас какво се занимават? — попита пълничко момче отдясно.

— Пият и си похапват *quantum satis*^[8] — промърмори някой отляво.

— Защо не? — отвърна Виктор. — В историята на човечеството няма чак толкова много епохи, когато хората са можели да пият и да си похапват *quantum satis*. За мен прогресът е движение към онова състояние, когато никого не потискат и никого не убиват... А с какво ще се занимават тогава хората, според мен, не е толкова съществено. Ако щете — за мен са важни необходимите условия за прогреса, а достатъчните условия сами си идват с времето...

— Позволете ми да кажа нещо — обади се Бол Кунац. — Нека разгледаме такава схема. Автоматизацията продължава да се развива със сегашните темпове. Тогава след няколко десетилетия по-голямата част от активното население на Земята ще бъде извадено от производствените процеси и от сферата на обслужването като непотребно. Ще бъде много хубаво: всички са сити, никой никого не

потиска, никой на никого не пречи... и никой на никого не е нужен. Разбира се, ще има неколкостотин хиляди души, които ще осигуряват безотказната работа на старите машини и ще създават нови, но останалите милиарди просто няма да бъдат нужни на никого. Добре ли ще бъде така?

— Не знам — каза Виктор. — Общо взето, не звучи много добре... Някак си е обидно... Но съм длъжен да ви кажа, че е за предпочитане пред това, което виждаме сега. Така че все пак е налице определен прогрес.

Виктор се замисли. После каза:

— Знаете ли, не мога да си го представя много добре, но ако говорим честно, не би било зле да опитаме.

— А можете ли да си представите човек, който категорично отказва да живее в такъв свят?

— Разбира се, че мога. Има хора, и аз познавам някои от тях, на които ще им бъде скучно. Там властта е непотребна, няма кого да командваш, няма причини да потискаш. Наистина те едва ли биха се отказали — все пак е рядка възможност да се превърне раят в свинарник... Така че май не мога.

— А вашите герои, които толкова обичате, би ли ги устроило такова бъдеще?

— Да, естествено. Те биха намерили там заслужен покой. Бол Кунац седна, но затова пък отново се изправи пъпчивото хлапе и заговори, кимайки тъжно:

— Ето там е цялата работа... Не в това дали разбираме реалния живот, или не, а в това, че за вас и за вашите герои такова бъдеще е напълно приемливо, но за нас то е гробище. Край на надеждите. Край на човечеството. Задънена улица. Ето затова казваме, че не желаем да хабим силите си, за да работим за благото на вашите жадуващи покой, окаляни до ушите типове. На тях вече е невъзможно да им се вдъхне енергия за истински живот. И независимо дали сте искали, или не, господин Банев, но вие ни показате в своите книги — те са интересни, аз напълно съм съгласен, — показате ни не обект, върху който да приложим силите си, а че сред човечеството няма обект, върху който да приложим силите си, поне във вашето поколение... Извинете, но вие сте се самоизяли, прахосали сте силите си в междуособни битки, за лъжи и в борбата с лъжите, която водите, като съчинявате нови лъжи... Както се казва в една от песните на вашето поколение: „Истина и лъжа, май не сте толкова различни, вчерашната истина става лъжа, а вчерашната лъжа утре се превръща в най-чистата истина, обикновена истина.“ Ето така се мятате от лъжа към лъжа. Просто изобщо не можете да повярвате, че вече сте мъртъвци, че със собствените си ръце сте създали свят, който е станал за вас надгробен паметник. Вие гнихте в окопите, взривяхахте се под танковете, а на някого стана ли му по-добре от това? Вие ругахте правителството и системата, сякаш не знаехте, че за по-добро правителство и за по-добър ред вашето поколение... просто е недостойно. Извинявайте, но вас ви биеха през лицето, а вие упорито настоявахте, че човек по природа е добър... или още по-лошо — че човек звучи гордо. И кого ли не наричахте човек!

Пъпчивият оратор махна с ръка и седна. Възцари се тишина. После той стана отново и каза:

— Като казах „вие“, нямах предвид лично вас, господин Банев.

— Благодаря ви — отвърна сърдито Виктор.

Той започваше да се дразни: този пъпчив сополанко нямаше право да говори толкова безцеремонно, да се държи толкова нагло и дръзко... заслужаваше един по врата, за ухото — и вън от залата. Усети, че е смутен — много от казаното беше истина и той също мислеше така, а сега изпадна в положението на човек, който трябва да защитава нещо, което мрази. Чувстваше се объркан — не му беше ясно как да се държи по-нататък, как да продължи разговора и има ли смисъл изобщо да продължава... Огледа залата и видя, че всички чакат отговора му, че Ирма чака отговора му, че всички тези луничави, розовобузи чудовища мислят еднакво, и пъпчивият нахалник само е изказал общото мнение, при това искрено, с дълбоко убеждение, а не защото предишния ден е прочел забранена брошура; че те всъщност не изпитват и най-малкото чувство на благодарност или поне на елементарно уважение към него, Банев, затова, че е отишъл доброволец при хусарите и е настъпвал в конен строй срещу „Рейнметалите“; че едва не е издъхнал от дизентерия, докато е бил обкръжен; че е клал вражеските часовои със саморъчно направен нож, а после, вече в мирно време, е цапардосал по муцуната специалния пълномощник, който му е предложил да подпише донос; и се е шлял без работа с

дупка в белите дробове; и е продавал плодове, макар да са му предлагали много примамливи дължности... „А всъщност защо са длъжни да ме уважават за всичко това? Защото настъпвах срещу танковете с гола сабя ли? Та нали трябва да си идиот, за да имаш правителство, което е докарало армията до такова положение...“ В този миг той потрепери, представяйки си каква огромна умствена дейност трябва да са извършили тези палета, за да стигнат до изводите, до които възрастните стигат едва когато си съдерат цялата кожа, превърнат душата си в развалина и съсипят живота си и живота на мнозина около тях... и то не всички, а само някои, докато мнозинството и досега смятат, че всичко е било правилно и много хубаво, и ако се наложи, са готови да започнат всичко отначало... Нима все пак са настъпили нови времена? Той огледа залата почти със страх. Изглежда, бъдещето все пак бе успяло да пусне пипала в самото сърце на настоящето и това бъдеще беше студено и безмилостно, то плюеше на всички заслуги на миналото — и на истинските, и на мнимите.

— Деца — каза Виктор, — вие навярно не забелязвате това, но сте жестоки. Жестоки сте, ръководени от най-добри подбуди, но жестокостта винаги си е жестокост. И тя не може да донесе нищо, освен нова мъка, нови сълзи и нови подлости. Ето какво трябва да имате предвид. И не си въобразявайте, че казвате нещо кой знае колко ново. Да се разруши старият свят и върху руините му да се изгради нов, е много стара идея. И нито веднъж досега тя не е водела до желаните резултати. Онова, което в стария свят предизвиква желание да бъде разрушено безпощадно, се приспособява много лесно към разрушителния процес, към жестокостта, към безпощадността, става необходимост за този процес и непременно се съхранява, става господар в новия свят и в крайна сметка убива смелите разрушители. Гарван гарвану око не вади, не може да се унищожи жестокостта с жестокост. Иронично и жалко, деца! Иронично и жалко!

Изведнъж всички в залата станаха на крака. Това беше напълно неочаквано и за миг на Виктор му хрумна налудничавата мисъл, че най-накрая е успял да каже нещо, което е поразило въображението на слушателите. Но в този момент видя, че е влязъл мокрец — сух, лек, почти нематериален, сякаш сянка, и децата гледат към него, и не просто го гледат, а са привлечени от него, а той се поклонил сдържано на Виктор, промърмори някакво извинение и седна в края на реда, до Ирма. Всички деца седнаха, а Виктор гледаше Ирма и виждаше, че тя е щастлива, че се старее да не показва това, но удоволствието и радостта просто бликат от нея. И преди да успее да се опомни, заговори Бол Кунац:

— Страхувам се, че така и не ни разбрахте, господин Банев — каза той. — Ние съвсем не сме жестоки, а и дори и от ваша гледна точка да сме такива, то е само теоретично. Та нали изобщо не се каним да разрушаваме вашия стар свят. Смятаме да построим нов. Вие сте жестоките, защото не можете да си представите, че може да се построи нещо ново, без да се разруши старото. А ние си представяме това много добре. Дори ще помогнем на вашето поколение да създаде този ваш рай, пийте и похапвайте до насита. Трябва да се строи, господин Банев, само да се строи. Не е нужно да се разрушава, а само да се строи.

Виктор най-накрая откъсна поглед от Ирма и дойде на себе си.

— Да — каза той. — Разбира се. Хайде, стройте. Аз съм на ваша страна. Днес ме слисахте, но въпреки това съм с вас... Ако трябва, дори ще се откажа от пийването и похапване-то... Само не забравяйте, че се е налагало старите светове да бъдат разрушавани тъкмо защото са пречели... пречели са да се построи новото, не са обичали новото, задушавали са го...

— Сегашният стар свят — рече загадъчно Бол Кунац — няма да ни пречи. Той дори ще ни помага. Предишната история вече прекрати хода си, няма смисъл да се позовавате на нея.

— Е, още по-добре — каза Виктор уморено. — Много се радвам, че всичко се подрежда толкова добре за вас...

„Чудесни момчета и момичета — помисли си той. — Странни, но чудесни. Жалко за тях, защото... ще пораснат, ще започнат да флиртуват, да се размножават и да работят за насъщния... Не — помисли си, изпаднал в отчаяние. — Може пък да им се размине...“ Той събра бележките от масата. Бяха се натрупали доста: „Какво е това факт?“, „Можем ли да смятаме някой човек за добър и честен, ако работи в името на войната?“, „Защо пиете толкова много?“, „Какво мислите за Шпенглер?“...

— Тук има няколко въпроса към мен — каза той. — Не знам дали сега има смисъл...

Пъпчивият нихилист се надигна и заговори:

— Виждате ли, господин Банев, не знам какви са тези въпроси, но работата е там, че това, общо взето, не е важно. Ние всъщност искахме да се запознаем с някой известен съвременен писател. Всеки известен писател изразява идеологията на съвременното общество, или поне на част от обществото, а на нас ни е необходимо да познаваме идеолозите на съвременното общество. Сега знаем повече, отколкото преди срещата с вас. Благодарим ви.

В залата се надигна глъчка, чуха се гласове: „Благодарим ви... Благодарим, господин Банев...“, децата започнаха да стават и да напускат местата си, а Виктор стоеше, стиснал бележките в шепата си. Чувствуваше се като глупак; знаеше, че се е изчервил, че изглежда объркан и жалък, но се стегна, напъха бележките в джоба си и слезе от сцената.

Най-неприятното беше, че така и не разбра как трябва да се отнася с тези деца. Те бяха нереални, невъзможни, с тяхното отношение към книгите и думите му; нямаше никакви допирни точки със стърчащите плитки, разчорлените перчеми, не съвсем измитите вратове, раните върху тъничките ръце, с пискливия шум наоколо. Сякаш някаква сила за свое собствено развлечение бе съчетала в пространството детска градина и дискусия в научна лаборатория. Беше съчетала несъвместими неща. Навярно така се е чувствала по време на опитите оная котка, на която дали парченце риба, почесали я зад ухото и в същия миг я ударили с електрически ток, взривили фишек с барут под носа ѝ и я заслепили с прожектор... „Да — обърна се той мислено и със съчувствие към котката, чието състояние сега си представяше много добре, — моята и твоята психика не са приспособени да издържат такива шокове, ние двамата с теб може и да умрем от такова нещо...“

В този момент установи, че е застинал на място. Бяха го заобиколили и не му даваха да мине. За миг го обзе панически ужас. Нямаше да се учуди, ако сега мълчаливо и делово го съборят и започнат да му правят аутопсия с цел изследване на идеологията. Но те не искаха да му правят аутопсия. Те протягаха към него разтворени книги, евтини бележници и просто отделни листчета хартия. Те бърбореха: „Автограф, моля ви!“ . Те писукаха: „Ето тук, моля ви!“ . Мутиращите им гласове хриптяха: „Бъдете така добър, господин Банев!“

Той извади писалката си и се зае да развива капачката ѝ, преценявайки усещанията си с интереса на страничен човек, и не се учуди, когато изпита гордост. Това бяха призраци от бъдещето и все пак беше приятно, че е толкова известен сред тях.

Когато се прибра в хотелската си стая, веднага отиде при барчето, наля си джин и го изпи на екс, като лекарство. От косата му капеше вода по лицето и врата му — оказа се, че е забравил да си сложи качулката. Панталоните му, прогизнали до коленете, бяха залепнали за краката — вероятно беше крачил, без да подбира пътя, направо през локвите. Зверски му се пушеше, май че не беше запалил нито една цигара през тези два и половина часа...

„Акселерация“ — уверяваше той себе си, докато захвърляше мокрия шлифер право на пода, преобличаше се и подсушаваше главата си с хавлиена кърпа. „Всичко това е само акселерация“ — успокояваше се, докато палеше цигарата си и по време на първите жадни всмуквания на дима. „Ето я акселерацията в действие“ — мислеше си той с ужас, спомняйки си уверените детски гласове, опитващи се да го убедят в невъзможни неща. „Господи, опази възрастните. Господи, опази родителите им, просвети ги и ги направи по-умни, сега му е времето... Моля те, защото ти ще спечелиш от това, Господи, иначе ще вземат да построят вавилонска кула, надгробен паметник на всички глупаци, които си пуснал на тази земя да се плодят и да се размножават, без да обмислиш както трябва последствията от акселерацията... Наивник си ти, братко...“

Виктор изплю фаса върху килима и запали нова цигара. „Какво толкова съм се развълнувал?! — помисли си. — Развихри ми се въображението... Акселерация, преждевременно развили се деца. Да не би да не съм виждал преждевременно развити деца? Откъде ми хрумна, че са измислили всичко това самички? Нагледали са се в града на всякаква мръсотия, изчели са куп книги, опростили са всичко и,

естествено, са стигнали до извода, че трябва да построят нов свят. Пък и не всички са такива. Те си имат водачи, говорители — Бол Кунац, онзи пъпчивият... и хубавичкото момиче. Лидерите. А останалите са си съвсем нормални деца — седяха, слушаха и скучаеха...“ Знаеше, че не е вярно. „Е, да допуснем, че не са скучали, а са слушали с интерес — все пак е провинция, гостува известен писател... На тяхната възраст никога нямаше да взема да чета моите книги. На тяхната възраст никога нямаше да отида другаде, освен на кино, ако има филм със стрелба, или в гостуващия цирк, за да се любувам на бедрата на въжеиграчките. Изобщо не ме интересуваха нито старият, нито новият свят, представа си няхах за всичко това; да ритам топка до изнемога — виж, това да; или да развия някоя крушка и да я строша в стената, или да издебна някое глезено момченце и да го фрасна по муцунката...“ Виктор се отпусна в креслото и протегна крака. „Всички с умиление си спомняме разни случки от щастливото детство и сме сигурни, че от времето на Том Сойер така е било и така ще бъде. Така трябва да бъде. А ако не е така, значи детето не е нормално, става ти малко жал за него, а при непосредствено състълкновение предизвиква у теб педагогическо възмущение. А то те гледа кротко и си мисли: разбира се, ти си възрастен, по-як си и можеш да ме напердашиш, но си бил глупак в детството, такъв си останал и ще си умреш глупак, но това не ти стига, ти искаш да направиш глупак и мен...“

Виктор си наля още джин, зае се да си припомни какво точно се случи и му се наложи да отпие бързо, за да не започне да вие от срам. Как само се беше изтъпанил пред тези деца, самодоволен и самоуверен, гледащ на тях отвисоко, модният дръвник, как веднага започна с простотии, благовидни глупости и псевдомъжествено лигавене, как го притиснаха до стената, но той не се кротна и продължи да демонстрира ярко интелектуалната си безпомощност, как се опитаха честно да го вкарат в правия път, как го предупреждаваха, но той продължаваше с баналните и тривиални приказки, въобразяваше си, че пак ще му провърви, а когато накрая, изгубили търпение, му натриха носа, той малодушно го удари на рев и взе да се оплаква, че се отнасят много лошо с него... и как безсрамно ликуваше, когато го съжалиха и започнаха да искат автографи... Заръмжа, защото разбра, че въпреки цялата си нафукана честност няма да посмее никога да разкаже на никого за случилото се днес и че само след някакъв си половин час, от съображения за запазване на душевното си равновесие, остроумно ще извърти така нещата, че уж извършената с него през този ден гавра всъщност е била най-блестящият триумф в живота му, или поне доста обикновена и не особено интересна среща с провинциални вундеркинди, които — какво да ги правиш? — са си деца, поради което не разбират кой знае колко нито от литература, нито от живота... „Мястото ми е в Департамента на просветата — помисли си той с омраза към себе си. — Там винаги имат нужда от такива... Единствената ми утеха е, че тези деца все още са твърде малко, и ако акселерацията продължава със сегашните темпове, то по времето, когато станат много, аз вече, дай Боже, благополучно ще съм умрял. Колко прекрасно е човек да умре навреме!“

Някой почука на вратата. Виктор извика:

— Да!

Влезе Павор — с имитация на бухарски халат, разчорлен и с подпухнал нос.

— Е, най-накрая — рече той пресипнало, седна срещу Виктор, измъкна от пазвата си голяма мокра поспа кърпичка и започна да се секне и да киха. Жалка гледка — нищо не беше останало от предишния Павор.

— Какво „най-накрая“? — попита Виктор. — Искате ли джин?

— Ох, не знам... — отвърна Павор, като подсмърчаше и кихаше. — Този град ще ме довърши... Ааапчих! Ох...

— Наздраве — каза Виктор.

Павор се вторачи в него със сълзящите си очи.

— Къде се губите? — попита той капризно. — Вече три пъти се мъкна дотук и напразно тропам на вратата, исках да взема нещо за четене. Ще си умра направо, нямам какво да правя, освен да кихам и подсмърчам... в хотела няма жива душа, помолих портиера да ми намери нещо за четене, а старият глупак ми предложи телефонния указател и стари проспекти... „Посетете нашия слънчев град.“ Вие имате ли нещо за четене?

— Едва ли — отвърна Виктор.

— Дявол да го вземе, та нали сте писател! Е, разбирам, другите не ги четете, ама своите работи сигурно прелиствате от време на време... Наоколо всички само това говорят: Банев това, Банев онова... Как беше там книгата ви? „Смърт след пладне“? Или „Полунощ след смъртта“? Не помня...

— „Бедата идва в полунощ“ — каза Виктор.

— Точно. Дайте ми я да я прочета.

— Няма да ви я дам. Нямам я — рече решително Виктор. — Пък дори и да я имах, пак нямаше да ви я дам. Щяхте да я омацате с вашата хрема. Пък и нищо нямаше да разберете.

— Защо пък да не я разбере? — възмути се Павор. — Казват, че ставало дума за живота на хомосексуалистите, какво толкова трудно за разбиране има?

— Самият вие сте... — каза Виктор. — Я по-добре да пийнем джин. Вашият разреден ли да бъде?

Павор кихна, изръмжа, огледа отчаяно стаята, отметна назад глава и пак кихна.

— Цепи ме тиквата — оплака се той. — Ето тука... А вие къде бяхте? Казаха, че сте се срещали с читатели? С тукашните хомосексуалисти?

— По-лошо — рече Виктор. — Срегнах се с тукашните вундеркинди. Знаете ли какво е акселерация?

— Акселерация ли? Ами беше нещо, свързано с преждевременното съзряване, нали? Чувал съм, по едно време се вдигна много шум около тая работа, но после в нашия департамент създадох комисия и тя доказа, че това е резултат от личната грижа на господин президента за подрастващото поколение от лъвове и мечтатели, така че всичко си дойде на мястото. Ала знам за какво говорите, видях ги тези местни вундеркинди. Пази Боже от такива лъвове, защото мястото им е в някоя кунсткамера.

— А може би ние двамата с вас сме за кунсткамера^[9], а? — възрази Виктор.

— Може би — съгласи се Павор. — Само че акселерацията няма нищо общо с това. Акселерацията е биологично и физиологично явление... Нараства теглото на новородените, после те порастват докъм два метра като жирафи и на дванайсет години вече са готови да се размножават. А пък тук децата са най-обикновени, но виж, учителите им...

— Какво учителите? Павор кихна.

— Точно учителите им са необикновени — рече той гъгниво.

Виктор си спомни директора на гимназията.

— Какво толкова им е необикновеното на тукашните учители? — попита той. — Това, че забравят да си разкопчават ципа на панталоните ли?

— Какъв цип? — попита Павор, взирайки се озадачено във Виктор. — Те изобщо нямат ципове на панталоните си.

— А какво друго? — попита Виктор.

— В какъв смисъл?

— Какво друго им е необикновено?

Павор дълго подсмърча, а Виктор отпиваше малки глътки от джина си и го гледаше със съчувствие.

— Виждам, че нищичко не знаете — каза Павор, докато разглеждаше прогизналата си кърпичка. — Колко прав е господин президентът, когато твърди, че основната отличителна черта на нашите писатели е хроничното непознаване на живота и откъсването от интересите на нацията... Ето, вие сте тук вече повече от седмица. Били ли сте някъде другаде, освен в кръчмата и в санаториума? Разговаряли ли сте с някой друг, освен с онова пияно говедо Квадрига? Дявол знае за какво ви плащат...

— Е, добре, достатъчно — каза Виктор. — Достатъчно за мен и за вестниците. До гуша ми дойде от сополиви критички и от учители без ципове на панталоните...

— Ааа, не ви харесва, нали? — рече Павор със задоволство. — Така да бъде, няма повече... Разкажете как мина срещата с вундеркиндчетата.

— Какво има за разказване? — попита Виктор. — Вундеркинди като вундеркинди...

— И все пак?

— Е, отидох там. Зададох ми няколко въпроса. Интересни въпроси, съвсем зрели... — Виктор помълча малко. — Общо взето, ако трябва да съм честен, здравата ми натриха носа.

— И какви бяха тези въпроси? — попита Павор. Той гледаше Виктор с искрен интерес и май дори със съчувствие.

— Работата не е във въпросите — въздъхна Виктор. — Ако си говорим откровено, най-вече ме поразиха това, че са като възрастни и дори не просто като възрастни, а като възрастни от най-висока класа... Някакво адско и болезнено несъответствие...

Павор кимаше със съчувствие.

— С други думи, там се чувствах зле — продължи Виктор. — Направо искам да го забравя.

— Разбирам — каза Павор. — Не сте нито първият, нито последният. Длъжен съм да ви кажа, че родителите на дванайсетгодишните деца винаги са доста жалки същества, обременени от хиляди грижи. Но тукашните родители са по-особени. Те ми напомнят тиловащи от окупационната армия в район на активни партизански действия... Е, и все пак за какво ви питаха?

— Ами питаха ме какво е прогрес.

— Така. И какво е според тях прогресът?

— Те смятат, че прогресът е много просто нещо. Натикват нас в резервати, за да не им се мотаем из краката, а те са свободни да изучават Зурзмансор и Шпенглер. Поне аз останах с такова впечатление.

— Какво пък, може наистина да мислят така — каза Павор. — Какъвто попът, такава и енорията. Ето, вие казвате: акселерация, Зурзмансор... А знаете ли какво казва по този повод нацията?

— Кой?

— Нацията! Тя казва, че всичките злини идват от мокреците. Децата са кривнали от пътя заради мокреците.

— Говорят така, защото в града няма евреи — отбеляза Виктор. После си спомни за мокреца, който влезе в залата, и как децата станаха, и какво беше изписано по лицето на Ирма. — Вие сериозно ли говорите?

— Не го казвам аз — рече Павор. — Това е гласът на нацията. Вокс попули^[10]. Котките избягаха от града, а децата боготворят мокреците, шляят се при тях в лепрозориума, по цели дни и нощи са там, изтърваха ги, никого не слушат. Крадат пари от родителите си и купуват книги... Разправят, отначало родителите много се радвали, че децата не си раздират гащите, като се катерят по оградите, а си седят кротко вкъщи и си четат книжки. Още повече, че времето е лошо. Но сега вече всички виждат докъде доведе това и кой забърка всичко. Но ги е страх от мокреците, както едно време, и само крещат подире им...

„Гласът на нацията — помисли си Виктор. — Гласът на Лола и на господин кмета. Чували сме го този глас... Котки, дъждове, телевизори. Кръвта на християнските младенци.“

— Не разбирам — каза той. — Сериозно ли го мислите, или просто така си говорите, от скука?

— Не аз казвам тези неща! — повтори проникновено Павор. — Така се говори в града.

— Как се говори в града ми е ясно — отвърна Виктор. — А вие самият какво мислите за това?

Павор сви рамене:

— Такъв е животът. Във всеки слух има частица истина. — Той вдигна очи над кърпичката и погледна Виктор. — Не ме мислете за идиот. По-добре си спомнете децата: виждали ли сте другаде такива деца? Или поне толкова много такива деца?

„Да — помисли си Виктор, — такива деца... Котките са си котки, но този мокрец в залата — това не ви е котка в дъждовно време. Има един такъв израз: лице, озарено отвътре. Тъкмо такава беше лицето на Ирма. А когато разговаря с мен, лицето ѝ е озарено само отвън. Докато с майка си тя изобщо не разговаря, само от време на време с погнуса процежда нещо снизходително през зъби... Но ако всичко това е вярно, ако всичко това е истина, а не грозни сплетни, то нещата изглеждат изключително нечистоплътни. Какво искат те от децата? Та те са болни хора, обречени... И изобщо, що за свинщина

— да настройваш децата срещу родителите, дори срещу такива родители като мен и Лола. Достатъчен ни е и господин президентът: нацията над семейните връзки, Легионът на свободата е ваш баща и ваша майка, и момчето отива в най-близкия щаб и съобщава, че баща му нарекъл господин президента странен човек, а майка му казала, че походите на Легиона ще разорят страната. А сега отгоре на всичко се появява и някакъв черен, мокър чичко и направо заявява, че баща ти е безмозъчно пияно говедо, а майка ти е глупачка и курва. Дори да предположим, че всичко това е вярно, пак си е свинщина, защото не бива да се прави по този начин, това не е тяхна работа, не те отговарят за нас и никой не ги е молил да се занимават с такова просвещаване. Това е някаква патология... Ако изобщо е просвещаване. А ако е нещо още по-лошо? Малките деца започват с розовите си устни да бърборят за прогреса, започват да говорят страшни, жестоки неща, без да знаят какво бърборят, но още от най-ранна възраст свикват с интелектуалната жестокост, с най-страшната жестокост, която може да се измисли, а онези, намотали черните си превръзки около своите лющещи се лица, стоят зад сцената и дърпат конците... и следователно няма никакво ново поколение, а това е все същата стара и мръсна игра на марионетки и аз съм бил два пъти по-голямо магаре, когато се вцепених днес па сцената... Каква отвратителна приумица е нашата цивилизация...“

— Който има очи — вижда — продължаваше Павор. — Нас не ни пускат в лепрозориума. Бодлива тел, войници — това е разбираемо. Но някои неща могат да се видят и тук, в града. Виждал съм как мокреците разговарят с децата и как се държат в такива случаи децата, как изведнъж се превръщат в ангелчета, а попитах ли някое от тях как да стигнеш до фабриката, то те облива с презрение от главата до петите...

„Нас не ни пускат в лепрозориума — мислеше си Виктор. — Оградили са го с бодлива тел, а мокреците се разхождат свободно из града. Но нали не е Голем този, който е измислил всичко това... Ама че мерзавец е този Баща на нацията. Виж ти какъв мръсник! Значи и това е негова работа. Най-добрият приятел на децата... Много е вероятно, съвсем в негов стил е. А знаете ли, господин президент, на ваше място бих се опитал да разнообразя похватите си. Прекалено лесно започва да се различава вашата намеса от намесата на другите. Бодлива тел, войници, пропуски — значи тук има пръст господин президентът; значи тук непременно се върши някаква низост...“

— За какъв дявол са поставили бодлива тел?

— А аз откъде да знам? — каза Павор. — По-рано там никога не е имало бодлива тел.

— Значи сте ходили там преди?

— Защо? Не съм ходил. Все пак не съм първият санитарен инспектор тук... пък и работата изобщо не е в бодливата тел, малко ли бодлива тел има по света. Децата там ги пускат да влизат свободно и мокреците ги пускат да си излизат свободно, не пускат само такива като мен и вас — ето кое е странното.

„Не, все пак не е работа на президента — помисли си Виктор. — Какво общо може да има президентът с четенето на Зурзмансор, пък и на Банев? И тази идеология на разрушението... Ако аз бях написал такова нещо, щяха да ме разпънат. Странно, много странно... И има нещо нечисто... Дали да не попитам Ирма? Просто ще я попитам и ще видя какво ще направи... Между другото, и Диана трябва да знае нещо...“

— Вие май не ме слушате? — попита Павор.

— Бях се замислил.

— Казвам, че не бих се учудил, ако градът вземе мерки. При това, както е редно за този град — твърди мерки.

— И аз не бих се учудил — промърмори Виктор. — Няма да се учудя дори ако на мен ми се прииска да взема някои мерки.

Павор стана и отиде до прозореца.

— Ама че време — рече тъжно той. — Да можех да се махна оттук колкото се може по-бързо... Ще ми дадете ли някоя книга, или не?

— Нямам никакви книги — каза Виктор. — Всичко, което взех със себе си, е в санаториума...

Слушайте, за какво може да са им на мокреците нашите деца?

Павор сви рамене.

— Та те са болни хора — отвърна той. — Откъде да знаем? Ние с вас сме здрави.

На вратата се почука и влезе Голем, огромен и мокър.

— Да попитаме Голем — предложи Павор. — Голем, защо им са на мокреците нашите деца?

— Вашите деца ли? — учуди се Голем, докато разглеждаше внимателно етикета на бутилката джин. — Вие имате ли деца, Павор?

— Павор твърди — обясни Виктор, — че вашите мокреци настройват децата в града срещу родителите. Вие какво знаете по този въпрос, Голем?

— Хм... — произнесе Голем. — Къде държите чистите чаши? Аха... Мокреците настройват децата? Какво пък... Не са нито първите, нито последните. — Той се тръшна на леглото, както си беше с шлифера, и помириса джина в чашата. — И защо в наше време някой да не настройва децата срещу родителите, след като белите са настройвани срещу черните, жълтите — срещу белите, а глупавите — срещу умните... Всъщност това учудва ли ви?

— Павор твърди — повтори Виктор, — че вашите болни се шляят из града и учат децата на разни странни неща. И аз забелязах нещо такова, макар засега нищо да не твърдя. Така че на нищо не се учудвам, а просто ви питам: вярно ли е всичко това, или не?

— Доколкото знам — отвърна Голем и си сръбна от чашата, — мокреците открай време са имали напълно свободен достъп до града. Не знам какво имате предвид, когато казвате, че учили децата на разни странни неща, но може ли да попитам вас, родения по тези места, позната ли ви е играчката, наречена „злия пумпал“?

— Разбира се — отговори Виктор.

— Имали ли сте такава играчка?

— Е, аз, разбира се, нямах... но си спомням, че децата имаха... — Виктор се замисли. — Да, наистина. Момчетата казваха, че този пумпал им го е подарил мокрец. Това ли имате предвид?

— Да, точно това. И „метеопоказалеца“, и „дървената ръка“...

— Пардон — обади се Павор. — Може ли да узная аз, пришълецът от столицата, за какво си говорят аборигените?

— Не бива да знаете — каза Голем. — Това не влиза във вашата компетенция.

— Откъде знаете какво влиза и какво не влиза в моята компетенция? — попита Павор с обидено изражение.

— Знам — рече Голем. — Досещам се, защото така ми се иска... И престанете да лъжете. Нали се опитвахте да купите от Теди „метеопоказалеца“, така че прекрасно знаете какво представлява.

— Вървете по дяволите — рече Павор капризно. — Не говоря за „метеопоказалеца“...

— Чакайте, Павор — каза Виктор нетърпеливо. — Голем, вие не ми отговорихте на въпроса.

— Нима? А на мен ми се стори, че ви отговорих... Виждате ли, Виктор, мокреците са тежко и безнадеждно болни хора. Генетичната болест е страшно нещо. Но в същото време те са запазили добрината и ума си, така че не бива да ги обиждаме.

— Че кой ги обижда?

— А нима вие не ги обиждате?

— Засега не. Даже напротив.

— Е, тогава всичко е наред — каза Голем и се изправи. — Тогава да тръгваме.

Виктор се ококори.

— Къде да тръгваме?

— В санаториума. Аз отивам в санаториума, а като гледам, и вие се каните да тръгвате нататък.

А вие, Павор — в леглото. Стига сте разнасяли този грип.

Виктор погледна часовника си.

— Не е ли рано? — попита той.

— Както искате. Обаче имайте предвид, че от днес спряха автобуса до санаториума. Не е

рентабилен.

— А не може ли първо да обядваме?

— Както искате — повтори. Голем. — Аз никога не обядвам. И вас не ви съветвам.

Виктор опипа корема си.

— Да — каза той. После погледна Павор и добави: — Май ще тръгвам.

— А мен какво ме засяга? — рече Павор. Беше обиден. — Само ми донесете някоя книга.

— Непременно — обеща Виктор и започна да се облича. Когато се качиха в колата, под прогизналия брезент, във влажното, просмукано от вонята на тютюн, бензин и лекарства купе, Голем каза:

— Вие от намек разбирате ли?

— Понякога — отвърна Виктор. — Когато знам, че става въпрос за намек. Защо?

— Тогава обърнете внимание на намека. Престанете да дрънкате.

— Хм — промърмори Виктор. — И как ще заповядате да разбирам това?

— Като намек. Дръжте си езика зад зъбите.

— С удоволствие — рече Виктор и замълча замислен.

Прекосиха града, отминаха консервната фабрика, преминаха покрай пустия градски парк — занемарен, посърнал, полуизгнил от влагата, префучаха покрай стадиона, където раираните с ивици кал „Братя по разум“ упорито ритаха с набъбналите си бутонки набъбналата футболна топка, и излязоха на шосето към санаториума. Наоколо, зад пелената на дъжда, лежеше мократа степ, равна като повърхността на маса, някога суха, изпепелена, осеяна с бодли, а сега бавно превръщаща се в тинесто блато.

— Вашият намек — каза Виктор — ми напомни един разговор — мой разговор с негово превъзходителство господин референта на господин президента по въпросите на държавната идеология. Негово превъзходителство ме извика в своя скромнен кабинет — трийсет на двама метра — и се осведоми: „Виктуар, искате ли, както досега, да имате късче хляб с масло?“ Естествено, отговорих положително. „Тогава престанете да дрънкате!“ — изграчи негово превъзходителство и ме отпрати с махване на ръката.

Голем се усмихна.

— А всъщност какво е имал предвид?

— Негово превъзходителство намекваше за упражненията ми с банджо в младежките клубове.

Голем го погледна изпод клепачи.

— А откъде сте толкова сигурен, че не съм доносник?

— Не съм сигурен — възрази Виктор. — Просто не ми пука. Освен това днес никой не казва „доносник“ — това е архаизъм. Днес всички културни хора казват „кълвач“.

— Не виждам никаква разлика — каза Голем.

— На практика и аз не виждам — отвърна Виктор. — И така, ще си държим езиците зад зъбите.

Вашият пациент оздравя ли?

— Моите пациенти никога не оздравяват.

— Няма що, прекрасна репутация имате! Но аз питам за онзи, горкия човечец, който попадна в капана. Как е кракът му?

Голем помълча, а после каза:

— Кого от всички тях имате предвид?

— Не разбирам — отговори Виктор. — Естествено този, който се беше уловил в капана.

— Те бяха четирима — поправи го Голем, взирайки се в залетия от дъжда път. — Единият се улови в капана, другия вие го мъкнахте на гърба си, третия го откарах с джипа, а заради четвъртия започнахте онова безобразно сбиване в ресторанта.

Виктор млъкна, смаян. Голем също млъкеше. Той караше много умело, заобикаляйки многобройните дупки по стария асфалт.

— Е, не се напъвайте чак толкова — каза накрая. — Пошегувах се. Един беше. И кракът му

заздравя още същата нощ.

— Това също ли е шега? — попита Виктор. — Ха, ха, ха. Сега разбирам защо вашите болни никога не оздравяват.

— Моите болни — възрази Голем — не оздравяват никога по две причини. Първо, като всеки порядъчен лекар аз не мога да лекувам генетични болести. И, второ, те самите не желаят да оздравеят.

— Забавно! — промърмори Виктор. — Вече толкова съм се наслушал за тези ваши мокреци, че сега, ей богу, съм готов да вярвам на всичко: и за дъждовете, и за котките, и в това, че раздробената кост може да зарасне за една нощ.

— И за котките? — попита Голем.

— Ами да — отвърна Виктор. — Защо в града не са останали котки? Мокреците са виновни. Теди го е закъсал здравата с мишките... Да бяхте посъветвали мокреците да изведат от града и мишките...

— Като Хамелнския ловец на плъхове? — попита Голем.

— Да — потвърди лекомислено Виктор. — Тъкмо като него. После си спомни как свършила историята с Хамелнския ловец на плъхове.

— Тук няма нищо забавно — рече той. — Днес говорих в гимназията. Видях децата. И видях как те посрещнаха някакъв мокрец. Така че изобщо няма да се учудя, ако един прекрасен ден на градския площад се появи мокрец с акордеон и отведе децата на края на света.

— Няма да се учудите — бавно рече Голем. — Това е ясно. А какво друго ще направите?

— Не знам... Може би ще му взема акордеона.

— И ще засвириете вие?

— Да — въздъхна Виктор. — Прав сте. Няма с какво да привлече тези деца, това го разбрах. А интересно с какво ги привличат те? Вие знаете, нали?

— Виктуар, престанете да дрънкате — каза Голем.

— Както искате — отвърна Виктор. — Вие много старателно и повече или по-малко умело заобикаляте моите въпроси. Глупаво е. Така или иначе, ще науча, каквото ме интересува, а вие ще изгубите възможността да придадете изгодна за вас емоционална окраска на тази информация.

— Пазя лекарската тайна! — рече Голем. — И освен това, нищо не знам. Мога само да се досещам за някои неща.

Той намали скоростта. Отпред, зад пелената на дъжда, се появиха някакви фигури, застанали наред пътя. Три сиви фигури и един сив стълб с указателни табелки: „ЛЕПРОЗОРИУМ — 6 км“ и „САН. «ГОРЕЩИТЕ ИЗВОРИ» — 2,5 км“. Фигурите отстъпиха на банката — бяха възрастен мъж и две деца.

— Я поспрете — помоли Виктор с прегракнал глас.

— Какво има? — Голем натисна спирачката.

Виктор не отговори. Гледаше хората до стълба — едрият черен мокрец с прогизнал от дъжда спортен екип, момчето, което също беше вир-вода — без шлифер, само по костюмче и сандали, — и момичето, босо, само с рокля, прилепнала към тялото. Виктор рязко отвори вратата на джипа и изскочи на пътя. Дъждът и вятърът го блъснаха в лицето, дори го задавиха, но той не забеляза това. Усети пристъп на неудържима ярост — един от онези моменти, когато си готов да чупиш всичко наред, когато осъзнаваш, че имаш намерение да извършиш глупости, но тази мисъл само те радва. С вдървени крачки той се приближи плътно до мокреца.

— Какво става тук? — просъска през зъби, а после извика на момичето, което го гледаше учудено: — Ирма, веднага се качвай в колата! — И пак се обърна към мокреца: — Дявол да го вземе, какво правите тука? — А после отново викна на Ирма: — Марш в колата, на кого говоря?

Ирма не помръдна. И тримата продължаваха да си стоят, а очите на мокреца спокойно премигваха над черната превръзка. После Ирма каза с особена интонация:

— Това е баща ми.

Той изведнъж разбра, почувствува сякаш с гръбначния си мозък, че тук не бива да крещи и да

размахва ръце, не бива да заплашва, не бива никого да сграбчва за яката и да го дърпа... изобщо не бива да се ядосва. Изрече много спокойно:

— Ирма, иди в колата, цялата си вир-вода. Бол Кунац, на твоє място също бих се качил.

Беше сигурен, че Ирма ще го послуша, и тя го послуша. Не точно така, както му се искаше. Не че поиска от мокреца разрешение да тръгне — дори не го и погледна, но в главата му се мярна сянка на съмнение, че сякаш нещо се случи, някакъв обмен на мнения, някакво кратко съвещание, в резултат на което въпросът беше решен в негова полза. Ирма навири нос и тръгна към колата, а Бол Кунац рече учтиво:

— Благодаря ви, господин Банев, но наистина ще е по-добре да остана.

— Както искаш — отвърна Виктор.

Бол Кунац слабо го интересуваха. Сега трябваше да каже нещо на прощаване на този мокрец. Отсега си знаеше, че ще бъде нещо доста глупаво, но, какво да се прави, не можеше да си тръгне просто ей така. Заради своя престиж. И той го каза.

— Вас, господине — изрече той надменно, — не ви каня. Вие очевидно се чувствате тук като риба във вода.

После се обърна и хвърляйки въображаемата ръкавица, се отдалечи. „Щом произнесе тези думи — помисли си с отвращение, — графът се отдалечи с достойнство...“

Ирма, седнала със свити крака на предната седалка, си разплиташе косата. Виктор се мушна отзад, пъшкайки от срам, и когато Голем потегли, промърмори:

— Щом произнесе тези думи, графът се отдалечи... Пъхни си насам краката, Ирма, ще ги разтрия.

— Защо? — попита Ирма с любопитство.

— Какво, бронхопневмония ли искаш да хванеш? Давай тук краката!

— Моля — каза Ирма, изви се върху седалката и протегна към него единия си крак.

Предвкушащ удоволствието от факта, че най-сетне ще направи нещо естествено и полезно, Виктор взе в дланите си това тъничко момичешко краче, мокро и трогателно, и вече се канеше да разтрие до червено с добрите сурови бащински ръце това изцапано и костеливо късче лед, вечен извор на хреми, грипове, катарии на дихателните пътища и двустранни пневмонии, когато откри, че ръцете му са по-студени от нейните крака. По инерция леко потри няколко пъти нежната кожа и после внимателно пусна крака. „Та аз го знаех — помисли си изведнъж, — та аз го знаех още когато стоях пред тях, знаех, че тук има някаква клопка, че нищо не заплашва децата, никакви катарии и възпаления, само че не исках това, а да спасявам, да изтръгвам от ноктите, да се гневя справедливо, да изпълня дълга си и пак ме изиграха, и отново се проявих като същински глупак, за втори път през този ден...“

— Прибери си крака — каза той на Ирма. Тя издърпа крака си и попита:

— Къде отиваме? В санаториума ли?

— Да — отвърна Виктор и погледна Голем — дали беше забелязал позора му?

Голем невъзмутимо следеше пътя, тежко отпуснат на шофьорската седалка, прошарен, немарлив, прегърбен и всезнаещ.

— А защо? — попита Ирма.

— Ще се преоблечеш със сухи дрехи и ще си легнеш на топло — нареди Виктор.

— Как ли пък не! — възкликна Ирма. — Как го измисли?

— Добре, добре... — промърмори Виктор. — Ще ти дам книжки и ще четеш.

„Наистина, за какъв дявол я водя там? — помисли си. — Диана... Е, ще видим. Никакво пиене и прочее, но как ще я върна обратно? По дяволите, ще взема някоя кола, която ми падне, и ще я откарам... Добре би било сега да пийна нещо.“

— Голем... — започна той, но се сепна. „По дяволите, не бива, не е удобно.“

— Да? — отвърна Голем, без да се обръща.

— Нищо, нищо — въздъхна Виктор, поглеждайки гърлото на манерката, стърчащо от джоба на шлифера на Голем. — Ирма — каза той уморено, — какво правехте на онова кръстовище?

— Мислехме мъгла — отвърна Ирма.

— Какво?

— Мислехме мъгла — повтори тя.

— За мъглата — поправи я Виктор.

— Защо пък „за мъглата“? — попита Ирма.

— „Мисля“ е непреходен глагол — обясни Виктор. — Той изисква употребата на предлози.

Учихте ли вече за непреходните глаголи?

— Може и по двата начина — възрази Ирма. — Да мислиш мъгла е едно, а да мислиш за мъглата е съвсем друго... пък и на кого му е притрябвало да мисли за мъглата?

Виктор извади пакета и запали цигара.

— Чакай малко — каза той, — никой не казва „мисля мъгла“, това е неграмотно. Има такива глаголи, които са непреходни — мисля, бягам, ходя... Те винаги се употребяват с предлози. Ходя по улицата, мисля за... за нещо си...

— Мисля глупости — обади се Голем.

— Но това е изключение — възрази Виктор, малко пообъркан.

— Ходя бързо — каза Голем.

— Бързо не е съществително — рече сприхаво Виктор. — Не обърквайте детето, Голем.

— Татко, може ли да не пушиш? — осведоми се Ирма. Изглежда, Голем издаде някакъв звук, а може би двигателят кихна по стръмнината. Виктор пусна цигарата на пода и я смачка с тока на обувката си. Изкачвах се към санаториума, а отстрани, от степта, срещу дъжда се надигаше плътна бяла стена.

— Ето ти я и мъглата — рече Виктор. — Можеш да я мислиш, а също и да я миришеш, да я бягаш и да я ходиш.

Ирма понечи да каже нещо, но Голем я изпревари.

— Между другото — каза той, — глаголът „мисля“ е преходен и в някои сложни подчинени изречения. Например: мисля, че... и така нататък.

— Това е съвсем друга работа — възрази Виктор. Започваше да му писва. Много му се пушеше и му се пиеше. Хвърли изпълнен с копнеж поглед към гърлото на манерката. — Ирма, не ти ли е студено? — попита той с мъглива надежда.

— Не. А на теб?

— Тресе ме — призна си Виктор.

— Трябва да пийнете малко джин — отбеляза Голем.

— Да, няма да е лошо... А имате ли?

— Имам — каза Голем. — Но вече почти пристигнахме. Джипът се вмъкна през вратата и тогава започна това, за което Виктор никак не беше помислил. Първите струи мъгла току-що бяха започнали да проникват през решетките на оградата и видимостта все още беше прекрасна. На пътеката към входа лежеше тяло с прогизнала пижама; изглеждаше сякаш е лежало тук вече много дни и нощи. Голем го заобиколи внимателно, мина покрай гипсовата ваза, украсена с простички рисунки и съответните надписи, и се промъкна към стадото коли, струпани пред входа на дясното крило. Ирма отвори вратата и веднага от прозореца на близката кола се подаде някакво изпито лице и изблея: „Детенце, искаш ли да ти се отдам?“ Втрещен, Виктор се измъкна навън. Ирма се озърташе с любопитство. Виктор я хвана здраво за ръката и я поведе към входа. На стълбите седяха прегърнати под дъжда две девойчета само по бельо и с улични гласове пееха за жестокия аптекар, който не им давал хероин. Щом зърнаха Виктор, млъкнаха, но когато мина покрай тях, едната се опита да го улови за панталоните. Виктор избута Ирма във фоайето. Тук беше тъмно, прозорците бяха закрити със завеси, вонеше на цигарен дим и на нещо кисело, бучеше прожекционен апарат, а на бялата стена подскачаха порнографски сцени. Стиснал зъби, Виктор стъпваше върху нечий крак, мъкнейки след себе си препъващата се Ирма. Зад гърбовете им се носеха сърдити нецензурни възгласи. Измъкнаха се от фоайето и Виктор се заизкачва по покритото с килим стълбище, вземайки по три стъпала наведнъж. Ирма си мълчеше и той не смееше да я погледне.

На площадката горе вече го чакаше с разтворени обятия посинелият и подут член на парламента Росшепер Нант.

— Виктуар! — възкликна той пресипнало. — Прриятелю! — В този момент забеляза Ирма и изпадна във възторг. — Виктуар! И ти ли! С малолетни момиченца!

Виктор примижа, настъпи го здраво по крака и го блъсна в гърдите. Росшепер се просна по гръб, събаряйки кошчето за боклук. Облян в пот, Виктор закричи по коридора. Ирма се носеше до него с безшумни подскоци. Стигнаха до вратата на Диана — беше заключена, а ключът го нямаше. Виктор заблъска яростно и Диана веднага отговори.

— Върви на майната си! — закрещя яростно тя. — Импотентен мръсник! Боклук, лайнар!

— Диана! — изрева Виктор. — Отвори!

Диана млъкна и вратата се отвори. Тя стоеше на прага, насочила напред вносен чадър. Виктор я избута, вкара Ирма в стаята и тръшна вратата след себе си.

— А, ти ли си? — каза Диана. — Мислех, че пак е Росшепер. — От нея лъхаше на алкохол. — Господи! Кого си довел?

— Това е дъщеря ми — рече Виктор с усилие. — Казва се Ирма. Ирма, това е Диана.

Той гледаше Диана в очите, с отчаяние и надежда. Слава богу, изглежда, не беше пияна. Или веднага беше изтрезняла.

— Ти си луд — изрече тихо тя.

— Тя е вир-вода — каза той. — Дай й сухи дрехи да се преоблече, сложи я да легне и изобщо...

— Няма да си лягам — заяви Ирма.

— Ирма — настоя Виктор, — бъди така добра да ме послушаш, да не взема да пребия някого...

— Някой тук наистина има нужда от един бой — обади се Диана апатично.

— Диана — каза Виктор, — моля те.

— Добре — отвърна Диана. — Отиди си в стаята, пие ще се оправим.

Виктор излезе с огромно облекчение. Тръгна направо към стаята си, но и там не намери спокойствие. Първо се наложи да изхвърли в коридора някаква отдала се на нежности абсолютно непозната двойка, заедно със собствените си измачкани чаршафи. После заключи вратата, тръшна се на голия матрак, запали една от навлажнените си цигари и се зае да обмисля какви ги е надробил.

5. ФЕЛИКС СОРОКИН. „... И ЖИВОТНОВЪДСТВОТО!“

Спах зле, задушаваха ме прилепчиви кошмари: уж чета някакъв японски текст, и всички думи са ми познати, но изобщо не образуват нещо смислено и това е мъчително, защото е необходимо, абсолютно необходимо да докажа, че не съм забравил специалността си, и от време на време полусъбуден, с облекчение осъзнавах, че това е само сън, и се опитвах в просъница да дешифрирам текста, и отново потъвах в унинието и в тъгата на безсилието...

Когато се събудих окончателно, не изпитах никакво облекчение. Лежах в тъмната стая и гледах тавана с квадратното петно светлина от прожектора, осветяващ платения паркинг пред кооперацията, слушах шумовете на колите по шосето и с тъга си мислех, че тия дълги, угнетяващи кошмари ме бяха нападнали съвсем отскоро, от около две или три години, а преди сънувах повече жени. Изглежда, вече ме налягаше истинската старост, не временни изпадания в апатия, а онова ново постоянно състояние, от което за мен вече няма да има връщане.

Наболяваше ме дясното коляно, наболяваше ме под лъжичката, наболяваше ме лявата плешка, всичко ме наболяваше и поради това още повече ми беше жал за самия мен. По време на тези все по-чести пристъпи на рязко спадане на жизнения тонус точно преди зазоряване неизбежно започвах да се замислям за своята безперспективност: пред мен вече нямаше нищо. За всичките години, които ми

оставах, нямаше вече нищо, за което си струваше да се боря със себе си, за да ставам, да се завличам в тоалетната, да воювам с разваленото казанче, после да се пъхам под душа, вече без всякаква надежда да се сдобия поне с подобие на някогашната бодрост, после да се залавям за закуската... И не стига, че ми беше противно да мисля за ядене: по-рано след яденето ме очакваше цигарата, за която започвах да мисля още щом отворех очи, а сега и това си нямам...

Нямам си нищо. Хубаво, ще напиша този сценарий, ще го приемат и в живота ми ще нахлуе млад, енергичен и задължително глупав режисьор и ще започне учтиво и същевременно нагло да ме поучава, че киното си има свой език, че главното в киното са образите, а не думите, и непременно ще започне да се изхвърля с примитивни афоризми от сорта: „Нито кадър на родна земя“ или „Ще мине за мироглед“... Какво ме интересува той и дребните му кариеристични грижи, когато предварително знам, че филмът ще стане пълен боклук и че, докато го гледам в студиото, мъчително ще се боря с желанието да стана и да заявя: махнете името ми от субтитрите...

Аз съм глупак, че се занимавам с това. Отдавна си знам, че не бива да го правя, но, както се вижда, както по рождение съм бил търговец на кучешко месо, такъв съм си останал, и вече никога няма да стана никой друг, дори да напиша още сто „Съвременни приказки“. Защото откъде да знам: може и Синята папка, моята гордост, моята неразбираема надежда — и тя да не е никакво агнешко, а същото това кучешко месо, само че от друга кланица...

Хубаво, нека дори предположим, че това агнешко е прясно, първокачествено. Е, и какво? Никога няма да види бял свят, поне не и докато съм жив, защото не съзирам на хоризонта нито един издател, комуто бих могъл да обясня, че виденията ми са някаква ценност поне за още десет души в света. Дори след смъртта ми...

Да, след смъртта на автора у нас често публикуват доста странни негови произведения, сякаш смъртта ги пречиства от подмолните двусмислици и коварните подтекстове. Сякаш неуправляемите асоциации умират заедно с автора. Може би, може би. Обаче мен какво ме интересува това? Отдавна не съм пламенен юноша, вече минаха времената, когато смятах да ошастливя или поне да просветя човечеството. Твърде отдавна съм престанал да разбирам защо пиша. Достатъчна ми е и славата, която имам. Колкото и да е съмнителна, тя си е моята слава. По-просто е да се правят пари с халтура, отколкото с честен писателски труд. А с така наречените радости на творчеството така и не бях удостоен нито веднъж в живота си. Какво остава отвъд всичко това? Читателят ли? Но нали аз нищо не знам за него. Това са просто твърде много непознати и съвсем чужди за мен хора. Защо трябва да ме е грижа за отношението на някакви непознати и чужди хора към мен? Нали прекрасно осъзнавам, че ако изчезна сега, никой няма да забележи. Нещо повече, хич да ме нямаше или да бях останал щабен преводач, пак нищо, ама нищичко в живота им не би се променило — нито към по-добро, нито към по-лошо.

Но какво да говорим за Ф. Ал. Сорокин? Ето сега е утро. Кой в десетмилионната Москва сега, на ставане, се е сетил за Л. Н. Толстой? Освен учениците, които не са си научили урока за „Война и мир“... За онзи, който потриса душите. Владее умовете. За огледалото на руската революция. Може би именно затова е побягнал от Ясна Поляна, защото в края на живота му е дошла наум тази толкова простичка и толкова смъртоносна мисъл.

А нали той беше вярващ, хрумна ми внезапно. Било му е по-лесно, много по-лесно. Виж, ние твърдо знаем: няма нищо ПРЕДИ и няма нищо СЛЕД. Завладя ме познатата тъга. Между тези две НИЩО прескача слаба искрица, ето ти го цялото ни съществуване. И за нас няма нито прегради, нито възмездия в предстоящото НИЩО, и няма никаква надежда, че тази искрица отново ще прескочи някога някъде. И в отчаянието си измисляме как да придадем смисъл на искрицата, убеждаваме се взаимно, че между искра и искра има разлика, че едните наистина гаснат без следа, а другите запалват гигантски пожари от идеи и дела, така че първите заслужават само презрителна жалост, а другите са пример за всякакво подражание, ако искаш животът ти да има смисъл.

И толкова е голяма и мощна еуфорията на младостта, че тази простичка примамка действа безотказно на всеки младок, ако той изобщо се замисля над такива материи, и само след като превали

някакъв връх и неудържимо се запуска по нанадолнището човек започва да разбира, че всичко това са само думи, безсмислени думи на подкрепа и утеха, с каквито се обръщат към съседите, изгубили почва под краката. А всъщност дали си построил държава, или си построил вила от крадени материали — това няма нищо общо с цялата работа, защото има само НИЩО ПРЕДИ и НИЩО СЛЕД и животът ти има смисъл само дотогава, докато не си осъзнал това.

Склонността към мрачните логически умозакljučения от този род се бе появила у мен също сравнително неотдавна. И смятах, че тя е предвестник, ако не на самия старчески маразъм, то поне във всеки случай на старческата импотентност. В широкия смисъл на думата, разбира се. Отначало тези пристъпи дори ме плашеха: аз бързах да прибегна до изпитаното средство за всички душевни и физически тегоби — изпивах чаша алкохол и след няколко минути познатият образ на искрата, която разпалва пламъка — дори да е малка, с местно значение — отново придобиваше за мен убедителността на непоколебим социален постулат. Сетне, когато тези потапяния в дълбините на вселенската тъга станаха нещо обичайно, престанах да се плаша и с право, защото, както се разбра, дълбините на тъгата имаха дъно и след като се оттласнех от него, аз неминуемо изплувах на повърхността.

Всичко беше в това, че мрачната логика вършеше работа само за абстрактния свят на общочовешките дела, докато всеки конкретен живот се състои не само от дела, към които е приложимо понятието за смисъл, но и от мъки и радости, големи и малки, моментни и дълготрайни, чисто лични и свързани със социални катаклизми. И колкото и многобройни да са налегналите те мъки, на човек винаги му остава в запас нещо, което да сгрее душата му.

Остават му внуците, близнаците Петка и Сашка, побойниците с мърляви муцунки, и несравнимото с нищо умилително удоволствие да им доставяш радост. Остава му Катка, дъщерята неудачница, пред която постоянно изпитваш вина, а защо — не е ясно: сигурно защото е твоя, плът от твоята плът, метнала се е на теб и като характер, и като съдба. Остава ти и водчицата с мариновани гъбки в Клуба... Разбирам, водката е нещо банално, но нали всички радости са банални! А безотговорното дрънкане на полупияна глава в Клуба не е ли нещо банално? А безпричинният възторг, когато през лятото, рано сутрин излезеш само по къси гащи на балкона и небето е още синьо, а шосето — още пусто, стените на къщите отсреща са розови, и вече дългите сенки са се проточили през празното незастроено пространство, сред чийто пищно зелен и гъст храсталак вдигат врява врабците? Също е банално, но никога не омръзва...

Разбира се, има дейци, за които всички радости и неволи се възплъщават именно в дела. Направо си умират да откриват барута, да изкачат Валдайските възвишения или да извършат някое и друго кръвопролитие. Ами нека. А ние сме малки хора. На нас са ни повече от достатъчни сутрешните врабци. А, и да не забравя да купя днес поне кутия шоколадови бонбони за близнаците. Или някоя играчка...

Когато почувствах, че съм изплувал на повърхността, направих няколко гимнастически упражнения, без да ставам от леглото (малко проформа), с пъшкане се надигнах и пъхнах боси крака в чехлите. Предстоеше ми следната процедура: да оправя леглото, да отворя широко вратата на балкона и героично да се подложа на сутрешния ритуал по привеждане на външността си в ред. Но последователността беше нарушена още в самото начало. Тъкмо бях прехвърлил възглавницата на фотьойла, когато се раздрънча телефонът. Погледнах си часовника, за да определя кой се обажда. Беше седем часа и тридесет и четири минути. Значи се обаждаше Лъоня Шибздата.

— Здравсти — произнесе той с нисък нелегално-заговорнически глас. — Как си?

— Оха-йо — откликнах аз. — Боцубоцу-са. Аригато.

— А на някой човешки език не става ли?

— Става — с готовност отвърнах аз. — Евритинг ис о'кей.

— Да го беше казал така отначало. — Той помълча. — А как приключиха нещата снощи?

— Какво имаш предвид? — попитах аз, вече нащрек, защото кой знае защо се сетих за човека с двуликото карирано палто.

— Ами ония твои работи... Къде ходи вчера? Най-накрая ми просветна, че той просто ме пита за

улица „Банная“.

— М-мамка му... — рекох аз. — Пак съм забравил някъде папката!

Трескаво започнах да си припомням къде съм могъл да забравя папката с безсмъртната пиеса за Корягини, а той не спираше да дудне. Дуднеше, че се носи слух, че писателите с повече от три брака ги зачеркват от списъка на чакащите за апартамент в новия писателски блок и ще им дават само жилища, които се освобождават. Лъоня Шибздата се чувстваше засегнат, защото лично той беше женен за четвърти път.

— Забравил съм я в ресторанта! — с облекчение казах аз.

— Коя? — попита той, като охотно прекъсна монолога си.

— Папката!

— Коя папка?

— Канцеларската. С ширитчетата.

— А в нея какво има? — продължи да напирва Лъоня.

— Слушай — казах аз. — Я ме остави на мира! Току-що се излюпах, още не съм си оправил леглото...

— И аз така... Я кажи, ходи ли вчера на „Банная“?

— Не! Не съм ходил!

— А къде беше тогава?

Страшно беше дори да си помисля, че мога да разкажа на Шибздата за снощните ми похождения. И не само защото изведнъж ме фокусираха очите-двуцевки на Иван Давидович и долетя предупредителното съскане на поета Костя Кудинов; и дори не само защото долавях във всичко нещо гадно, долно. А заради нещо много, много по-просто! Та Шибздата не е човекът, който се интересува КАКВО става. Той винаги се интересува ЗАЩО става така. Ще ми извади душицата с неговите искания да му обясня всичко, а после ще я набута криво-ляво обратно, като изложи собствените си версии, всяка от които, сякаш напук, обяснява само единия от фактите и противоречи на всички останали...

— Лъоня — решително казах аз. — Извинявай, обаче се звъни на вратата. Извикал съм водопроводчик.

С тези думи, без да изслушам протестите му, затворих телефона.

Общо взето, обичам Лъоня Баринов. Нещо повече, уважавам го. И съм му дал този прякор не заради същността му, а заради външността. Той си е шибзда — дребничко, мургаво, вечно уплашено човече. Пише с мъка, буквално по няколко думи на ден, защото все се съмнява в себе си и напълно искрено проповядва налудничавата идея на литературознанието, че уж съществува една-единствена дума, която най-точно от всички останали изразява зададената идея, като цялата работа е в това да се постараш, да се напегнеш и напънеш, да не те домързи да откриеш тази една-единствена дума и точно по този начин най-после да създадеш нещо достойно.

И не може да не му го признае човек: той има великолепен литературен вкус, моментално открива слабостите във всеки художествен текст, има направо рядка дарба за литературни анализи, не познавам и сред нашите професионалисти критици такъв като него. И ето че този негов талант за анализ фатално се трансформира в неспособност за синтез, защото според мен силата на писателя не е в умението да намира единствената вярна дума, а да отхвърли всички със сигурност неверни думи. А горкият Лъоня седи и ден след ден, докато не му се размъти мозъкът, претегля на вътрешните си везни кой е по-точният израз: „тя докосна ръката му“ или „тя се докосна до ръката му“... И изпаднал в отчаяние, се обажда за консултация на Валя, а жестокият Валя Демченко, без да губи и секунда, му отваря с прочутата фраза на Аверченко: „Тя го сграбчи за ръката и нееднократно го попита: парите де си дянал...“ Тогава той, отчаян, се обажда на мен, а аз също съм доста цапнат в устата, така че не му остава друго, освен с нещастен глас да ме упрекне за грубостта ми...

Обаче сме донякъде сродни души с него. Убеден съм, че ако му прочета нещо от моята Синя папка, той ще ме разбере така, както никой друг на света не би ме разбрал и приел. Само че в никакъв случай не бива да му чета нещо от Синята папка. Защото е дрънкало, като пробита кофа, дето нищо не

задържа. Защото любимото му занимание е да събира сведения и после да ги разпространява на когото му падне и където му падне, че и непременно да ги коментира... При чудесната му памет и мрачното му въображение... Не, страшно е дори да си го помисля — да прочета точно на него нещо от Синята папка.

А той ми е чел от поестта си, над която работи вече втора година — за един спринтьор, гениален спортист и нещастен човек. Този негов герой бие всички рекорди на разстоянията до един километър, всички му се възхищават, всички му завиждат, но никой не знае, че на тартановата пътечка у него незабавно се пробужда слепият първобитен ужас на преследваното животно. И всеки път се устремява към финиша, забравяйки всичко разумно и човешко, с едничката цел — на всяка цена да спаси живота си и да се откъсне, да се изплъзне от настигащата го глутница хищници, чийто стремеж е да го повалят на земята и жив да го изядат. И ето че той получава награди и почести, става световноизвестен — и всичко това се дължи на неговия патологичен, атавистичен страх, а инак е честен човек, обичан от една чудесна девойка...

Аз си падам по такива обрати. За разлика от редакторите, които не си падат. Това не ти е никакъв бурен романс между женен началник на някое главно управление и омъжена технологка, на фона на врящ метал и неизпълнен план на леярски цех.

Размишлявайки за литературата, сюжетите и Шибздата Баринов, седнах да закусвам. Измисленият от мен самия пример за бурния романс изведнъж завладя въображението ми. Минават десетилетия, изписват се хиляди и хиляди страници, но литературата от този род не демонстрира друго, освен неприкрита халтура или в най-добрия случай трогателна безпомощност.

И ето кое е смайващото: сюжетът съществува реално. Наистина се изливат тонове метал и плановете не се изпълняват, и на целия този фон и дори във връзка с това жененият началник на главното управление наистина се среща с омъжената технологка и помежду им започва конфликт, който преминава в бурен романс, и възникват ужасни ситуации, назряват и се пукат кошмарни нравствено-организационни циреи, като работите стигат до КПК^[11]...

Всичко това наистина се случва в живота, дори често, като сигурно е достойно за описване, дори не по-малко от бурния романс на безделника дворянин с някоя възторжена провинциална девойка, където работите стигат до дуел. Обаче в резултат се получава чисто менте.

И винаги се получава менте, междувпрочем не само при нашего брата, съветския писател. Ето и Хемингуей е осмлял несретника халтураджия, който пише роман за стачката на текстилната фабрика и се пъне да съвмести проблемите на профсъюзната дейност със страстта към младата еврейка-агитатор. Омъжена технологка, еврейка-агитатор... Човешкият език протестира против такива съчетания, когато става дума за отношенията между мъж и жена. „Младата пешеходка дотича до подлеза...“

Ето, при мен, в „Другари офицери“, любовта протича на фона на политико-възпитателната работа сред офицерския състав на Н-ския танково-пехотен полк. И това е ужасно. Заради това ме е страх да препрочитам собствената си книга. Ами то си трябва някакъв особен читател за четенето на такива книги! У нас такъв е налице. Дали ние го изковахме с нашите произведения, дали той самичък изкласи някак — във всеки случай, в книжарниците нищо не залежава.

Пиех кефир пред прозореца. Съмваше се и времето бе мразовито. Дървета и храсти — всичко беше побеляло. Гаснеха лампите в кооперацията отсреща, по неразчистените пътечки сред преспите към автобусната спирка бързаха черпи човечета. Колите префучаваха, някои вече с изгасени фарове.

Защото в наши дни я няма любовта, изведнъж си помислих аз. Има любовни връзки, но не и любов. В наши дни няма време за любов: автобусите са претъпкани, в магазините се вият опашки, детската ясла е в другия край на града, трябва да си много млад и много безгрижен, за да си способен да обичаш. А сега се обичат само възрастните двойки, които са успели да се задържат заедно четвърт век, без да затънат в блатото на жилищния въпрос, без да озвереят от безбройните, разяждащи всичко дребни неудобства; съумели са обичливо да си разпределят властта и отговорностите. Като Валя Демченко с неговата Соничка. Но у нас не е прието да се възпява такава любов. И слава Богу. Изобщо нищо не трябва да се възпява. Нека Костя Кудинов я възпява. Или Съюзният Охльо...

— Обаче всичко това е философия, така че не е ли време да се заловиш за работа? — казах аз на глас.

И се залових да мия чиниите. Не понасям, когато в мивката има дори една мръсна чиния. За да се работи нормално, трябва мивката да е празна и чиста. Особено когато става дума за работа върху сценарии или статии. Обичам да пиша сценарий. От всички видове литературна ангария най са ми присърце преводите и сценариите. Може би защото и в двата случая не ми се налага да се нагърбвам с цялата отговорност.

Все пак е приятно да осъзнаваш, че, в крайна сметка, за бъдещия филм е отговорен режисьорът — най-често някой млад, енергичен човек, който изтънко разбира, че киното има свой собствен език и главното в киното не са думите, а измислените от режисьора образи. Ако нещо не е наред обаче, той ще махне с ръка и безгрижно ще рече: „Много важно, нали ще мине за мироглед!“ А що се отнася до другия му афоризъм — „Нито кадър на родна земя“ — нека се опита да заснеме кадрите на танковата ми атака някъде на Шанз Елизе! И все пак филмът му ще се получи. Разбира се, няма да е като заснет от Айзенщайн или Тарковски, обаче ще го гледат и лично аз ще го гледам с интерес, защото наистина е интересно как ще направи танковата ми атака.

(Обикновен човек съм, обичам във филма — но само във филма! — да има двойка щурмбанфюрери^[12], огневата атака по възможност да се води с всички видове стрелково оръжие и да е налице хубавичка танкова атака, желателно — масирана...

Кинокусове ми са най-примитивни, до такава степен, че Валя Демченко ги нарича инфантилен милитаризъм.)

Седнах да тракам на машината и почти два часа не спях, докато отново не извънх телефона.

Слънцето отдавна беше нахлуло в стаята и ми беше горещо, освен това бях набрал скорост, така че не отговорих, а изревах в слушалката. Обаче се оказа, че се обажда нашият Фьодор Михеич, и аз, японистът, който свято спазва правилото Ко^[13], незабавно се насилих да премина на една октава по-ниско.

Слава богу, стана дума за съвсем друго, а не за улица „Банная“. Михеич се осведоми известно ли ми е за конфликта между Олег Орешин и Семьон Колесниченко. Нужни ми бяха няколко секунди, за да превключая, след което казах, че знам за този конфликт, имаше такава дразга миналия месец в приемната комисия. Тогава Михеич ме уведоми, че Орешин е подал оплакване срещу Колесниченко в секретариата и че той, Михеич, би искал да знае какво е мнението ми за въпросния конфликт.

— Този Орешин е глупак и интригант — изпуснах се аз несдържано, за кой ли път забравил за твърдото си решение никога да не се намесвам, да не се забърквам и да не се застъпвам.

Михеич ми посочи сурово, че това не е отговор, че от мен не очакват да псувам и ругая, а обективно мнение по въпроса.

Ама какво обективно мнение можех да имам по въпроса? На миналото заседание на приемната комисия този Олег Орешин, зализан и загладен мъж към петдесетака, с отлично ушит костюм, бутонели, масивен пръстен и златен зъб, изведнъж поиска думата и изказа оплакването си срещу прозаика Семьон Колесниченко, извършител на тежко плагиатство. И от кого е плагиатствал? Ами от него, поета-баснописец Олег Орешин, член на приемната комисия, лауреат на специалната награда на списание „Машиностроител“. Той, Олег Орешин, преди две години публикувал в споменатото списание сатиричната басня „Мечешки неволи“. И какво било неговото, на Олег Орешин, смайване, когато буквално тези дни в декемврийския брой на списанието „Советише Хаймланд“ прочел повестта „Влак на надеждата“, преведена от иврит, в която точно се повтаря цялата ситуация, сюжет и последователност на действащите лица от неговата, на Олег Орешин, басня „Мечешки неволи“! Потресен, той предприел самостоятелно разследване и установил, че въпросният С. Колесниченко, след като е изплагиатствал, е написал повест, за да я пробута после на редакцията на списанието във вид на превод от иврит. При това С. Колесниченко излъгал редакцията, като казал, че преводът на повестта на еди-кой си прогресивен израелски писател е осъществен от негов уж прикован на легло приятел и т.н., и т.н., и т.н. Той, Олег Орешин, настоява другарите му от приемната комисия да му помогнат и т.н., и

т.н., и т.н.

Най-фантастичното в тази налудничава история беше това, че поне една трета от приемната комисия взе присърце жалбата на О. Орешин и моментално се захвана да предлага оживено една от друга по-смразяващи мерки. Но силите на разума надделяха. Нашият председател, който моментално се усети, че лично той ще трябва да изнесе тая дрязга на гърба си, обяви следното: той собствено разбира възмущението на другаря Орешин, но тази работа изобщо не влиза в компетентността на приемната комисия и приемната комисия по никакъв начин не може да се отвлеча по повод същата.

Аз, уви, си помислих тогава, че с това ще се изчерпи въпросът. Но, изглежда, глупостта човешка няма край. Въпросът не е приключил. Впрочем Михеич има право: с псувни и ругатни тук няма да се оправят нещата. Стегнах се и внимателно претегляйки думите си, се изказах в смисъл, че за мен аргументите на Олег Орешин са неубедителни. Превръщането на една басня в повест, дори да става въпрос за такова нещо, според мен е отвъд границата на представата за плагиатство. От друга страна, на мен, като преводач с опит, би ми било много интересно да узная как Колесниченко е успял да пробута свое собствено произведение като превод. Според мен това е просто невъзможно.

Ето това беше казано не от момче, а от истински мъж. Михеич изслуша реченото от мен, без да ме прекъсва, благодари и затвори слушалката. За улица „Банная“ дори не се спомена.

Измъкнах се иззад бюрото, отворих вратата към балкона и постоях на прага, окъпан от слънчевите лъчи. Чувствах се опустошен, уморен и умиротворен. Така или иначе, днешната трудова норма беше изработена, дори с малък излишък. Сега можех с чиста съвест да скрия сценария в чекмеджето на бюрото, да покрия пишещата машина и да слеза за вестници. Кое то и направих.

Освен вестниците бяха дошли и две писма за мен. Едно официално, с покапа за концерт на някакъв неизвестен за мен бард от Клуба и аз си помислих, че трябва да дам тази покана на Катка — може би ще ѝ е интересно.

Вторият плик беше ръчно направен, от плътна кафява хартия, залепен отзад със скоч, към адреса беше добавено с черен туш „да се връчи лично!“, обаче липсваше адресът на изпращача.

Не понасям писма без обратен адрес. Те идват рядко, но всеки път съдържат някаква гнусотия, неприятност или стават източник на допълнителни грижи и притеснения. Бръкнах с досада в чекмеджето на бюрото, за да извадя ножици, но отново проехтя телефонен звън.

Този път се обаждаше Зинаида Филиповна, която лаконично ме подсети, че поредното заседание на приемната комисия е след десет дни, а аз още не съм взел от нея предложените за разглеждане книги. Попитах много хора ли предстои да обсъдим. Оказа се, че са общо осем: по двама критици и драматурзи, трима критици и публицисти и един поет, творещ малки форми. Попитах я какво е това „поет, творещ малки форми“. Тя отвърна, че никой не знае точно какво е, обаче именно с този поет се очаква скандал. Обещах да намина тия дни.

Пак скандал. Ето нещо, за което си заслужава да се пише, помислих си. Типично заседание на приемната комисия. Отначало, за да се отметне работа, се обсъжда трудът на някакъв несретник от секцията за научнопопулярна литература. Докладчикът произнася възмутена реч „против“, като при това непрекъснато бърка батисферата със стратосфера и батискафа с пироскаф. Комисията слуша, онемяла от ужас, някои скришом се кръстят, чува се: „Пфу, пфу!“ Обобщен, патосът на докладчика гласи: „Къде е тук литературата?“ Вторият докладчик е честен и кратък: не е успял да прочете нито една от книгите на претендента докрай, нищо не е разбрал, инфузорий-лепрозорий, претендентът е кандидат на науките — и от какъв зор му е да става член на Съюза? Изказва се председателят: Космосът, векът на НТС^[14] (той има предвид НТР^[15]), не бива да се забравя, че авторитетът на нашата организация... висококачествена литература... Антон Павлович Чехов... Александър Сергеич... Клозет Клозетич... Единодушно провалят първия претендент с тайно гласуване, като има един-единствен глас „за“.

Вторият претендент е медик, хирургия, право черво, но е влюбен в нашето село. Докладчикът със сънливи очи се възхищава шумно на тази любов и преразказва два бляскави сюжета на претендента. Минавал един селянин с талигата си през гората и изведнъж — хоп! — насреща му тигър (Рязан-ска

област, село Месно). Селянинът хукнал да бяга. Тигърът — подире му. Селянинът се напъхал в дупката в леда на реката, а тигърът седнал в края ѝ и цяла нощ похърквал над него, а после се оказало, че тигърът бил избягал от зоопарка, но не може без хора, та затова се е лепнал за селянина... Всеобща възхита, добродушен смях, одобрителни възгласи на старата гвардия. Следва втори сюжет: селянин отива при лекаря с оплакване от някаква вътрешна болест, а лекарят му заръчва да донесе изследванията си. Обаче селянинът решава, че от него искат подкуп и пише писмо до прокуратурата. Ала се оказва, че е болен от рак, лекарят го оперира успешно, селянинът е спасен, обаче точно в този момент донасят призовката от прокуратурата... Отново възхита и одобрителни възгласи, единият от гвардейците плаче от смях, скрил лице в рамото ми. Вторият докладчик с трогнат глас чете част от творбата на претендента — описание на селска местност; възхитата и одобрението се превръщат в гръмовито лигавене и водопади от хлипания, след което обаче пак провалят претендента, този път има три гласа „за“. Всички са смутени. Старата гвардия до мен ми обяснява: „Ами не знам. Аз си бях «за» и си гласувах «за»...“

После се захващат за бившия министър на местната администрация на една от Южните републики, публикувал като сувенирно издание разкошен том — нещо от сорта на „Развитие на прачното дело от царица Тамара до наши дни“.

В този момент размишленията ми отново бяха прекъснати от телефонен звън. Фьодор Михеич произнесе угрижено:

— Извинявай, че пак те откъсвам от работата, Феликс Александрович... Какво стана, ходи ли вчера до „Банная“?

— Да — казах аз. — Е, как да не отида... занесох всичко, както си му е редът.

— Е, благодаря. Тогава нямам други въпроси.

Фьодор Михеич затвори слушалката, а аз станах от креслото и се упътих право към антрето да си обувам обувките. И едва когато вече се бях облякъл, с увит около врата шал, нахлузил шапката и сложил ръкавиците, и вече дори посягах към ключалката, слава богу, се сетих, че ръкописът ми вчера остана в Клуба... и ако сега отида да го взема оттам...

Върнах се в стаята, с пъшкане извадих първата по-тънка папка, която ми попадна, от малкия архив, струпан под бюрото (чернови на преводи, втори екземпляри на анотации за японски патенти, чернови на рецензии и други вторични суровини), завързах я за по-сигурно с връвчица, напъхах криволяво в джоба на якето кафявия плик без обратен адрес (за из път) и излязох.

Сградата на улица „Банная“ се оказа сива, пететажна и бетонна. Лявото ѝ крило беше опасно от скеле, празно и заснежено. Средната част на фасадата изглеждаше достатъчно свежа, а дясното крило плачеше за нов ремонт. Входът беше един — в центъра на фасадата. Порталът беше широк и според замисъла на архитектите бе предвидено едновременно преминаване на шест потока влизащи и излизащи, но както си му е редът, от шестте секции на входа функционираше само една, а останалите бяха стабилно залостени; една беше дори закована с дъски, кокетно декорирани като палитра на художник мърляч. И както си се полага, отляво и отдясно на касата на вратата се мъдреха разнокалибрени табели с наименованията на учреждения, така че аз далеч не веднага открих скромната табела със сребрист надпис: „Институт по лингвистични изследвания към АН на СССР“.

След като не без усилие се промуших през функциониращата секция, известно време блуждах из тъмните кулиси, сред тълпа от същите като мен несретници. Тук беше мрачно, тревожно, а на пода имаше толкова много отъпкан сняг, че от страх да не паднем, всички се придържахме едни други.

Когато най-сетне си пробих път до оперативното пространство, се озовах пред просторно стълбище, което ме доведе до огромна кръгла зала с височината на всичките пет етажа. Средата на тази зала беше преградена на многобройни дървени килийки, а отгоре, през остъкления зарешетен таван, се процеждаше сива дневна светлина. В стъклената будка от лявата ми страна се търгуваше с картички и друга изобразителна продукция, а отдясно се продаваха пържени пирожки и бисквитки с пълнеж от сладко.

Дори не можех да си представя накъде да поема сега, а когато се опитах да разбера нещо по

въпроса от онези, с които рамо до рамо си бях пробивал път през кулисите, се оказа, че всички са дошли тук за бисквитки, като изключим едно старче, пратено да купи пирожки.

Бабата в павилиона каза, че работи тук едва от два дни. И само една гримирана, засукана дама без палто и с книга за приходи и разходи под мишница ме упъти надясно и нагоре, където на първата стълбищна площадка открих указател.

Трябваше да се отиде на третия етаж и аз започнах изкачването по желязната вита стълба, по която пак беше тъмно и тревожно. Подметките ми се плъзгаха по стъпала с различна големина, пред мен някой сумтеше тежко и страшно, с намерението да ме бутне долу, или приглушено женско врещене отброяваше стъпалата след всяко подхлъзване. А зад мен нещо твърдо, неодушевено, дървено, ако се съди по усещането, ме подпираше в гръб, изригвайки потоци нечленоразделни псувни.

Впрочем всичко си има край. Озовах се на площадката на третия етаж запъхтян, дишаш шумно и силно. Зачудих се дали да не взема един нитроглицерин, когато за последен път ме блъснаха отзад под кръста и нечий гъгнив глас попита: „Какво стоиш бе, дърво?“, и покрай мен пренесоха дървена сглобяема стълба, ама толкова дълга, че направо не повярвах на очите си: как е възможно такова чудо да бъде пренесено по вита стълба?

Сложих под езика си зрънцето нитроглицерин и се огледах. На площадката, както в приказките, имаше три врати: наляво, надясно и право напред. Ако се съди по надписа, трябваше да поема надясно, и аз поех надясно. Зад вратата открих масичка, а на масичката лампичка, а зад лампичката бабичка с плетка. Тя ме погледна добродушно-въпросително и ние си поговорихме.

Бабчето беше съвсем в час. Писателите трябваше да отиват в стая номер еди-коя си, през залата за конференции, а в залата за конференции се стига по ей оня коридор, без да се свива никъде, освен в бюфета, обаче бюфетът е още затворен. Благодарих и потеглих, а бабчето ми каза на прощаване: „Само че там се провежда събрание...“ — и аз, макар да не я бях разбрал, се обърнах и няколко пъти кимнах в знак на благодарност.

Коридор. Сега рядко се срещат такива коридори. Този беше тесен, без прозорци, с тайнствени отдушници с решетки под самия таван, с плътни железни врати, изникващи ту отляво, ту отдясно, постлан с неравни, скърцащи, опасно поддаващи под краката дъски. И този коридор не беше прав, той се движеше в класически фортификационен зигзаг, при това всеки отрязък на зигзага не надхвърляше двадесет метра. Всичко тук бе пресметнато за оня случай, в който противниковата пехота с ризници успява да сломи нашата съпротива на витата стълба и тя, пехотата, нахлува тук, още без да знае какъв страшен капан ѝ е подготвен: от отдушниците под тавана върху нея рукуват потоци вряло масло; от разтворилите са железни врати щръкват копия с назъбени остриета с ширина една длан; дъските под нозете се рушат; зад всеки ъгъл поразяват от упор безпощадни стрели... Целият се изпотих, докато стигна до края на този коридор.

Както ми беше предсказало честното бабче, коридорът излезе в залата за конференции. Но едва в този момент до съзнанието ми достигна смисълът на последните ѝ думи. В залата наистина се провеждаше някакво събрание, сигурно общо, защото нямаше къде игла да падне в навалищата от седящи и правостоящи. Принудих се да се спра на прага. Бях се озовал в задънена улица.

Отначало не възприех събранието като пречка за намеренията ми. Събрание като събрание, маса със зелена покривка, гарафа с вода, някой говори нещо от трибуната, а поне триста смотаняци и смотанячки присъстват (вместо да тласкат напред научно-техническия прогрес). Надигнах се на пръсти и се заоглеждах над морето от глави, докато не открих в далечния от мен ъгъл на залата почти незабележима врата, над която се мъдреше бяло платно с черен надпис: „Писателите — насам“. Чак тогава започнах да осъзнавам мащабите на постигналия ме неуспех.

Не можеше да става и дума да си пробивам път към тази врата през събранието, аз не съм Бенкей [16], за да стъпвам по глави и рамене в претъпкан храм, нито го мога, нито го обичам. Не можеше и дума да става да се обърна гордо и да си тръгна, вече бях стигнал твърде далеч. Логически погледнато, ми оставаше само едно: да чакам и да се уповавам на това, че няма събрания, които да продължават вечно.

След като стигнах до този извод, веднага си помислих за бюфета. Някъде отзад, зад една от тези страшни врати даваха кифлички с извара, сандвичи със салам, пепси и може би даже бира. Погледнах часовника си. Показваше три без десет и ако па бюфета изобщо му беше писано да отвори днес, най-вероятно това щеше да стане след десет минути. Десет минути се изтрайваха. Пренесох тежестта на тялото си от единия на другия крак, опрях рамо на касата на вратата и се заслушах.

Много скоро разбрах, че присъствам на другарски съд. Обвиняемият, някой си Жуковицки, беше придобил навика да прави нещастни младите сътруднички от своя отдел. Отначало минавал между капките, но след третия или четвъртия нещастен случай търпението на обществеността се изчерпало, престъпленията апелирали към небесата, а жертвите апелирали към местния управителен комитет. Обвиняемият, мъж с нагла красота, облечен с лъскаво яке от хромова кожа, седеше на стол до президиума, леко привел глава. Той гледаше навъсено изпод вежди и имаше вид на упорстващ и неразкаял се, макар и примирен със съдбата.

Общо взето, работата ми се видя фасулска. Ясно беше, че сега, след като престане да плещи членът на комитета, на трибуната ще се изгъпани завеждащият отдел и ще разпие подсъдимия на кръста на общественото порицание, като тутакси, без никакъв преход, ще помоли съда за снизхождение, защото в отдела му са само моми и всеки сътрудник от мъжки пол има цената на злато; сетне председателят с кратка и енергична реч ще тегли чертата и всичко живо ще хукне към бюфета.

В очакване на този, както ми се струваше, неизбежен развой на събитията, заразглеждах лицата — любимото ми занимание на събрания, съвещания и семинари. И вече след минута, за най-голямо свое учудване, открих на петия ред, право срещу президиума, люещата се муцуна на моя Съюзен Охльо, Петка Скоробогатов, и унилия профил на неговото приятелче, играча на билиард. И двамата изглеждаха така, сякаш седят тук от самото начало, стабилно и по право. Играчът мируваше и само се блещеше към президиума: изглежда, зеленото сукно на покривката будеше у него приятни асоциации. Докато Съюзният Охльо беше невероятно активен. Непрекъснато се извъръщаше към съседката си отдясно и нещо ѝ обясняваше, поклащайки заканително показалец; после се изнасяше устремно напред с цяло тяло, пъхаше глава между главите на съседите си от предния ред и нещо им обясняваше, при това повдигнатият му тлъст задник правеше сложни лупинги; след това, сякаш напълно удовлетворен от схватливостта на събеседниците си, се отмяташе към облегалката на стола си, кръстосваше ръце на гърдите и леко извърнал ухо, благосклонно изслушваше онова, което му шушнеха съседите отзад.

От трибуната се носеше:

— ... и в такива дни като нашите, когато всеки трябва да отдаде всичките си сили за развитието на конкретните лингвистични изследвания, за развитието и задълбочаването на връзките ни със сродните области на науката, в такива дни за нас е особено важно да заздравяваме и да повишаваме трудовата дисциплина на всички и всеки, моралното и нравствено ниво на всеки и всички, духовната чистота, личната честност...

— И животновъдството! — изведнъж настоятелно изкрещя Петка Скоробогатов, като рязко изнесе напред и нагоре изопнатата си ръка със сочещ показалец.

Сред аудиторията се разнесе неясен шум. На трибуната изпаднаха в смут.

— Безусловно... безспорно е така... и животновъдството също... но що се отнася до другаря Жуковицки, ние не бива да забравяме, че той е наш другар...

Виж го ти Съюзния Охльо! Каквото и да си говорим, но у него безусловно има нещо човешко. Независимо от свинските му, вечно недоспали очички. Независимо от постоянната му миризма на буре, образуваща нещо като негова собствена атмосфера. Независимо от навика му да сяда неканен и да си налива без да пита... (Впрочем, не, тук не съм съвсем прав. Разбира се, Охльо обикновено ходи безпаричен, защото вечно пропива парите си. Обаче, когато ги има! Всеки може да яде и пие на корем за негова сметка, че и да занесе нещо вкъщи.) Той е фантазьор, ето кое го извинява. Въплъщава в практиката и най-невъзможните фантазии, каквито има може би само във вицовете.

Веднъж в Мураши, в Дома на творчеството, Рогожин публично порица Охльо за появата му в нетрезво състояние в столовата, като освен това му прочете конско за нравствения облик на съветския

писател. Охльо изслуша всичко това с подозрително смирение, а на заранта върху голямата преспа право срещу стъпалата, водещи към входа на дома, се появи надпис „Обичам Ви, Рогожин!“ Този надпис беше направен с жълта струя, достатъчно гореща, ако се съдеше по дълбочината на проникването в преспата.

Сега, значи, си представете следната картина. Мъжката половина на обитателите на Мураши се превива от смях. Сред тях се разхожда с каменна физиономия Охльо и непрекъснато повтаря: „Това вече е безнравствено, значи... Писателите, значи, не постъпват така...“ Женската половина гнусливо се мръщи и настоява да се зарине тази гадост. Успоредно на надписа, като хищник в зоопарка тича напред-назад Рогожин и не пуска никой да го доближи преди пристигането на следствените органи. Органите не бързат да пристигат, за сметка на това някой грижовно прави за Рогожин (и за себе си, разбира се) няколко снимки: надписът, Рогожин на фона на надписа, просто Рогожин и пак надписът. Рогожин взема от него касетата с филмчето и се устремява към Москва. Четирийсет и пет минути с електричката, нищо работа.

С касетата в единия джоб и с пространно оплакване от Петка в другия, Рогожин се устремява към нашия секретариат да завежда дело за дифамация — или с други думи казано, за публикация на позорящи личното му достойнство сведения в средствата за масова информация. Във фотолабораторията на клуба за нула време му изготвят дузина снимки и той с негодувание ги хвърля на бюрото пред Фьодор Михеич. Точно в това време кабинетът на Фьодор Михеич е пълен с членове на управителния съвет, събрали се по повод някакъв юбилей. Мнозина вече са в час. Всичко живо се кикоти. Снимките минават от ръка на ръка и повечето изчезват. Полина Златополских (със замечтано вдигнати нагоре очи): „Обаче каква струя само!“

Фьодор Михеич с вкаменено лице заявява, че не вижда никаква дифамация в надписа. Объркването на Рогожин трае само секунда. Дифамацията се състои в начина, по който е направен надписът, заявява той. Фьодор Михеич с каменно лице заявява, че не вижда никакви основания да обвинява именно Пьотър Скоробогатов. В отговор Рогожин предявява искане за графологична експертиза. Всички изпадат едни върху други. Фьодор Михеич с каменно лице изразява съмнение в това доколко е ефективна графологичната експертиза в конкретния случай. Рогожин, разгорещен, се позовава на данните на криминологията, която уж твърди, че почеркът на личността остава непроменен, с каквото и да пише въпросната личност. Опитва се да демонстрира този факт, като захваща химикал, за да се подпише на книгата пред Фьодор Михеич, заплашва да стигне до ЦК и, изобщо, се държи безобразно.

В края на краищата Фьодор Михеич е принуден да отстъпи и на местопроизшествието отива комисия, Петка Скоробогатов, притиснат към стената и вече поуплашен от размаха на събитията, признава, че именно той е направил надписа. „Но не така, както си мислите, пошли типове! Нима това е в човешките възможности?“ Вече е късно. Вечер е. Комисията в пълен състав стои на площадката пред входа. Преспата още през деня е прекопана и вече е девствено чиста. Петка Скоробогатов бавно върви покрай преспата и ловко боравейки с тумбестия чайник за заварка изписва надписа: „Рогожин, аз съм равнодушен към Вас!“ Удовлетворената комисия отпътува. Надписът остава.

Виж го ти, моя Съюзен Охльо?!

Гръмковият възглас „И животновъдството!“ ме върна към действителността. Съдът продължаваше. Възгласът се бе откъснал от гърдите на играча на билиард, внезапно пробудил се за активни действия. От трибуната кой знае защо говореха за някакво дамско кожено палто. Коженото палто било откраднато. Откраднато било нагло, предизвикателно. Към аудиторията май се отправяше призивът да не се крадат кожени палта. За жертвите на сластолюбието и разпуснатостта вече не се споменаваха, а историята с коженото палто по някакъв тайнствен начин реабилитираше обвиняемия. Той вече не седеше с вид на покорство пред съдбата, той бе изправил рамене и, опрял длани в раздалечените си колене, предизвикателно и осъдително гледаше към президиума. Членовете на президиума се извързваха от него и единият от тях беше доста по-зачервен от останалите.

Погледнах часовника си. Вече беше три и нещо. Имаше смисъл да потърся бюфета, но в този

миг покрай мен в коридора се изнизаха двама юноши бледни с пламтящи погледи, извадиха цигари и запалиха, всмуквайки жадно дима. Онова, което ми се наби на очи, беше тяхното противоестествено оживление, обзелата ги някак трескава бодрост. Никаква умора, никаква скука — напротив, те явно се стремяха час по-бързо да погълнат никотиновата си доза и да се върнат в залата. Никога в живота си не бях виждал хора, така погълнати от едно събрание.

Попитах ги колко време още според тях ще продължи това словоблудство. Видях, че този израз ги шокира. Много сухо ми обясниха, че събранието сега е в самия си разгар и едва ли ще свърши преди края на работното време. После един от тях се досети:

— Вие сигурно сте писател, нали?

— Уви — признах си аз.

— А как ви е фамилното име? — осведоми се с юношеска непосредственост другият.

— Есенин — казах аз и поех към къщи.

Кълнейки по пътя всички събрания с най-страшни клетви, влязох в магазина за играчки на улица „Петровка“, купих на бандитите близнаци по една количка и влязох в апартамента си вече съвсем в настроение. В кухнята шеташе Кат-ка. Носът ми на гладник изпадна във възторг и предаде този възторг на целия ми организъм: в кухнята се задушаваше месо по бургундски.

Докато се събличах, Катка изхвърча от кухнята, подаде горещата си буза за целувка и държейки мазните си от готвенето ръце като хирург пред операция, започна да ми разправя нещо за своите работи в службата.

Отначало я слушах с половин ухо, защото за кой ли път изпитах потрес, че такава хубавка, по дяволите, пикантна млада жена, такава мацка, е неудачница! Как е възможно? Та това е някаква нелепост. Винаги съм смятал, че една жена, притежаваща свой особен чар, просто е обречена на успех и ето ти... На тридесет години. С две деца. Първият мъж се разтопи във въздуха. Вторият е боклук, някакъв вечно фиркан мухльо. На работата — конфликти. Дисертацията ѝ е готова от три години, а не може да се защити. Всичко това е някак несъобразно, необяснимо...

Машинално тръгнах след нея към кухнята и изведнъж осъзнах, че Катка говори някакви странни, непосредствено засягащи мен самия неща.

Оказва се, че днес, след обедната почивка я извикал при себе си кадровикът и я подложил на същински разпит. Повечето въпроси били обикновени, анкетни, но между тях някак небрежно минавали и направо стряскащи въпросчета. Интуитивната Катка моментално ги беше засякла, без да се издава външно, и ги беше запомнила, а сега добросъвестно, един след друг, ми ги преразказваше... От каква възраст помни баща си, тоест мен? Била ли е някога в родния му край, тоест в Ленинград? Познава ли някой от приятелите на баща си отпреди войната? Срещал ли се е баща ѝ пред нея с някой от тези приятели? Разказвал ли ѝ е баща ѝ за съдбата на къщата в Ленинград, където е израснал и живял преди войната?

След като издекламира на един дъх всичко, тя млъкна и ме погледна изчаквателно. Аз също млъчах, усещайки с ужас, че лицето ми почервява, а погледът ми се отклонява по най-подозрителен начин. Чувствах се като пълен идиот.

— Тате, ти да не би пак да си ги забъркал някакви? — попита тя, понижила глас.

Тя беше уплашена, а моята реакция на нейния разказ я уплаши още повече. Пък аз само сумтах в отговор. Хиляди думи напиреха на езика ми, но всички те, като напук, бяха мелодраматични, фалшиви и предполагаха жестове от рода на простиране на дланите напред, вдигане на погледа към небесата и други подобни Шилерови похвати. После изведнъж ме осени страшна мисъл: ами ако са ме издали зад желязната завеса без разрешението на държавната агенция по авторско право? Ама че мръсници, наистина! И аз избухнах.

— Глупости на търкалета! — изревах аз. — Нищо подобно не се е случило и не е могло да се случи! Какво ми се блещиш? Е, наклеветил ме е някой боклук... Знае ли се... Той защо изобщо те извика? Каза ли ти защо те вика?

— На събеседване — рече Катка. — Може би ще замина за Ганда...

— Каква Ганда? В Африка ли? А бандитите какво ще ги правиш?

Обаче се оказа, че тя е измислила всичко. Бандитите ще ги вземе Клара, апартаментът се дава под наем на Шчукини, събраните съчинения ще изплащам аз. Всичко това никак не ми хареса. Ако бандитите ще са при Клара, как ще се виждам с тях? Не желая да се срещам с Клара и с нейния генерал, не желая да изплащам абонамента на събраните съчинения... А освен това — къде отива Алберт? И него ли взема Клара? Ах, мъжа й така или иначе го местят в град Сизран? Прекрасно! Моите поздравления! Нова стъпка по следите на маменцето. Впрочем твоя си работа. Но имай предвид, че сега в Ганда има престрелки!

Е, тя знае как да се държи с мен. Докато аз съсках и вдигах пара, тя ловко напълни чинията ми с месо с гъби, задушено в червено вино, сипа ми два пръста коняк и ме настани на масата. Аз издадох гърлен звук на удовлетворение, отпих, омекнах, хвърлих към нея последен поглед, изпълнен с родителски упрек, и взех вилицата.

— Ами ти? — както обикновено, се усетих вече с пълна уста.

— Ами аз хапнах — както обикновено отвърна тя, застана на колене на стола, вирнала закръглен задник, и облакътена на масата, много доволна, започна да ме гледа как ям.

— Щом е за Ганда — мляскайки, казах аз, — тогава не се коси. Просто кадровикът вече и сам не знае за какво да пита. За майка ти пита ли те?

— Пита ме.

— Ето, виждаш ли! Я ми отрежи от белия хляб.

— Пита за майка, защо се е развела с теб — каза Катка, докато режеше хляба.

С мъка се сдържах да не хвърля на масата вилицата и ножа: ама че свинщина, какво го засяга, кучият му син? А после си помислих: я да вървят всички по дяволите, на мен какво ми дреме? А ако не пратят Катка в Ганда, ще е още по-добре. Само Катка в Ганда ми липсваше, дето се стрелят и огромни негърски тълпи се заливат едни други с напалм...

— Въпросите бяха някак странни — каза тихо Катка. — Необичайни. Тате, а при теб наистина ли всичко е наред? Да не криеш нещо?

Ето защо никога няма да дам на собствената си, единствена и любима дъщеря да прочете дори една страничка от Синята папка. Откакто я жегна страхът след онази статийка на Брижейкин за „Съвременните приказки“, когато ме откараха с първия ми истински пристъп на стенокардия, оттогава до днес тя си остана като урочасана и омагьосана. И ето сега — усмихва се, остроумничи, перчи се, а в очите й се чете все същият страх. Помня тези очи, когато в болницата седеше до леглото ми...

Успокоих я, както можах, после пихме чай. Катка ми разказа за близнаците бандити, аз й разказах за Петка Скоробогатов и за събранието, стана много уютно и ми беше неприятно да мисля, че след четвърт час тя ще се нагласи и ще си тръгне. После се сетих, дадох й количките за бандитите и поканата за концерта на барда. Тя взе поканата с възторг и започна да ми разказва за този бард, колко е известен сега, а аз слушах и се чудех как да я осведомя по-деликатно, че съвсем не съм забравил за ателието и коженото палто (пак кожено палто!), че помня за ангажимента и макар че тя, Катка, изобщо не ме подсеща за това, просто не мога да събера смелост да й го кажа... В този момент у мен се зароди лека надежда, че във връзка с командировката в Ганда въпросът за коженото палто ще отпадне от само себе си: ами да, наистина, за какво й е кожено палто в тази Ганда?

Тя вече се обличаше, когато иззвъня телефонът. Наложих се да си кажем довиждане набързо и аз вдигнах слушалката. Кирие елейсон! Господи, спаси и помилуй! Обаждаше се О. Орешин.

Обаждаше ми се, за да получи от мен, тутакси и незабавно, директно и недвусмислено, моето уверение, че съм настроен позитивно към неговата, на Орешин, борба срещу безочливия плагиат Семьон Колесниченко. Когато си осигури моето положително отношение, а той не крие, че аз не съм първият, към когото се обръща за подкрепа, вече няколко от авторитетните членове на секретариата са му обещали пълното си съдействие, без което съдействие, разбира се, е немислима каквато и да било надежда на успех при разобличаването на мафията на плагиаторите...

Аз с чак болезнено любопитство изчаках как той ще се измъкне от тази синтактична спирала на

Бруно, готов бях да се обзаложа, че вече е забравил откъде е започнало това огромно изречение, обаче той се оказа много по-печен, отколкото си мислех.

Та така, когато си осигури моето положително отношение, той, Орешин, на предстоящото заседание на секретариата би могъл да постави въпроса за мафията на плагиаторите с онази рязкост и острота, която толкова не ни достига, когато става дума за хора, които формално са наши колеги, докато морално и нравствено...

Внимателно оставих слушалката на масата, донесох чаша вода и изпих едно хапче „Сустак“, Олег Орешин не спираше да бърбори. Откровено казано, преди месец, в мига на лумването на скандала, го помислих за обикновен зоологически антисемитски екземпляр от рода на онези от старата гвардия. Но сега разбихах, че съм се лъгал. Той не беше антисемит. Нещо повече — не беше и политически демагог. Изглежда, наистина бе потресен, че ето, той в мъки, а може би в необуздан порив на вдъхновение е родил морално-нравствена ситуация, приковал е към позорния стълб грубите и алчни мечки, както и ловките и хитри зайци и изведнъж — моля ви се! — се появява някакъв си Колесниченко, този хитрец, тази пеперудка, този литературен паразит по призвание, който не знае нито що са творчески мъки, нито що е вдъхновение, а просто има ястребови очи и грабливи лапи, които бързо докопват онова, което е оставено без надзор, набързо, криво-ляво, го префасонират — и хоп, готово! А за да покрие по-хитро следите си, пробутва скалъпеното за превод от някакъв екзотичен език, разчитайки на това, че така или иначе никой няма да може да го прочете...

Този О. Орешин е глупак, това е цялата работа. При това не глупак в житейския, лекия смисъл на думата, а глупак като представител на специален психологически тип. Сред нас е като извънземно: съвсем друга ценностна система, непозната и чужда психология, други цели на съществуването, а онова, което ние високомерно смятаме за дълбок комплекс за малоценност, за болезнено отклонение от психологическата норма, в действителност е изначално здравият стожер на неговото светоусещане.

— ...но в противен случай никой от нас, честните писатели, а те са мнозинството, тъй като колесниченковците просто се набиват на очи, обаче мнозинството все пак се състои от хора като нас двамата, за които най-важното е честният труд, внимателното проучване на материала, идейно-художественото равнище...

— И животновъдството! — изревах аз първосигнално.

Цяла секунда, а може би две, слушалката мълча. После Орешин колебливо рече:

— Животновъдството ли? Да... животновъдството — несъмнено... Но разберете, Феликс Александрович, кое обстоятелство тук е най-важното за мен.

И той отново запя песента си от самото начало.

Общо взето, се разбрахме аз да се запозная с нещата по-отблизо: да прочета и баснята, и повестта, да поговоря с Колесниченко, а вече след това да се чуем пак по телефона и да подновим този интересен и полезен разговор.

Уф! Хвърлих слушалката и като Щастливеца Джим^[17] скочих на дивана, вирнах крака и започнах да се чеша като крастав под мишниците, и да правя ужасни гримаси. Няма спасение, въртеше се в ума ми. Няма спасение за тях, повтарях аз, подскачайки и гримасничейки. Няма и няма да има спасение за нас, сега и всякога, и вовеки веков, амин! После се задъхах, паднах на дивана и разперих ръце.

Едва сега забелязах, че в стаята е съвсем тъмно. Че е вечер, макар и ранна, но все пак вечер и аз със смесено чувство на тъга си помислих, че само допреди няколко години по това време отново сядах да пиша на машината и натраках две-три пълноценни страници, а сега сте куц кон, другарю Сорокин, сега вече нищо свястно няма да натракате по това време на денонощието, само ще си скапете настроението, такива ми ти работи...

И отново извънзя телефонът. С пышкане станах и вдигнах слушалката. Още не бях успял да осъзная пламналата надежда, че това е Рита, когато мъжки глас изрече тихо:

— Феликс Александрович може ли да се обади, моля?

— На телефона.

След кратка пауза гласът попита:

— Прощавайте, Феликс Александрович, дали получихте писмото ни?

— Кое писмо?

— Ъ-ъ-ъ... Сигурно още не е пристигнало... Прощавайте, Феликс Александрович, тогава ние ще се обадим след два-три дни... Извинете... Довиждане...

И от слушалката долетя сигналът заето.

Ама че дяволска работа... Бързо прехвърлих наум всички писма от последните дни и изведнъж се сетих за кафявия плик без обратен адрес. Къде го забутах?! Аха! Пъхнах го в джоба на якето и забравих... Отново ме обзе смътното лошо предчувствие, което изпитах преди, щом установих липсата на обратен адрес.

Светнах лампата, отидох до антрето за плика и след като се настанях на бюрото, заразглеждах печатите. Нищо особено не видях. Москва-Г69 — къде ще да е това? Хартията е много плътна, не прозира срещу светлината, но при опипване си личи, че вътре няма нищо друго, освен писмо. Взех ножицата и разрязах прецизно плика. Вътре се оказа втори плик, също грижливо залепен, но вече съвсем стандартен пощенски плик с картинка. Без адрес, само с надпис: „Лично за Феликс Александрович Сорокин! Да не се отваря от чужди лица!“

Хванах се, че седя с издадена напред устна, обзет от пълна нерешителност. Телефонно обаждане... „НИЕ ще се обадим“... кадровикът на Катка... Перспективата да занеса плика където трябва и да давам някакви обяснения, включително и в писмен вид, се стовари като камък върху душата ми. А впрочем... „Да. Имаше някакво писмо. Пълни глупости. Не си спомням. Нали знаете, получавам всеки ден по много писма, как да им хванеш края, знаете ли...“

Решително срязах и втория плик.

Вътре имаше лист пощенска хартия със синьо по ръба. С четлив, дори красив почерк, с черно мастило бе написано следното:

Без обръщение.

„Отдавна се досетихме кой сте Вие. Но не се притеснявайте. Вашата съдба ни е толкова скъпа и разбираема, че от наша страна не може да става и дума за каквато и да било заплаха от разобличаване. Напротив, готови сме да положим всички усилия, за да потушим слуховете, които вече възникват по отношение на Вас и причините, поради които сте се озовали сред нас. Ако Вие не можете да напуснете нашата планета (или нашето време) по технически причини, тогава знайте: макар техническите ни възможности да не са големи, те са изцяло на Ваше разположение. Ще Ви телефонираме. Работете спокойно.“

Да вървят по дяволите, болни мозъци.

6. БАНЕВ. ПОДБУЖДАНЕ КЪМ АКТИВНОСТ

На другия ден Виктор се събуди късно, вече беше станало време за обяд. Главата го понаболяваше, но настроението му се оказа неочаквано добро.

Предишната вечер, когато му свършиха цигарите, слезе на двора, отвори с дамска фиба за коса нечия кола, изведе Ирма през служебния вход и я откара при майка ѝ. В началото на пътуването мълчаха. Той се измъчваше заради неприятните преживявания, а Ирма седеше до него, чистичка, спретната, с прическа по последна мода — без никакви плитки, и май дори с начервени устни. Много му се искаше да подхване разговор, но беше редно да започне с признание за своята безпросветна глупост, а му се струваше непедагогично. Всичко свърши с това, че Ирма изведнъж най-неочаквано му разреши да пуши (при условие, че всички прозорци на колата бъдат отворени) и се зае да му разказва колко ѝ било интересно, как всичко прилича на това, което е чела по-рано, но в което не е вярвала

особено много; похвали го, че ѝ е предложил това неочаквано и в голяма степен поучително приключение, заяви, че той изобщо е доста добър, не е досаден и не дрънка глупости, че Диана е „почти наш човек“, мрази всички, жалко само, че не е чела достатъчно и май доста обича да си попейва, но това в края на краищата не е толкова страшно, защото и ти обичаш да си пийваш, по децата те харесаха, понеже им говори честно, не се правеше на някакъв пазител на висшето знание, и правилно, защото ти не си никакъв пазител на знания, и дори Бол Кунац каза, че си единственият стойностен човек в града, ако не броим, разбира се, доктор Голем, но Голем всъщност няма нищо общо с града, освен това не е писател, не е изразител на идеологията, а ти как мислиш, необходима ли е изобщо идеологията или ще бъде по-добре без нея, сега мнозина предричат, че в бъдеще предстои деидеологизация...

Получи се прекрасен разговор, събеседниците бяха изпълнени с взаимно уважение, и когато се върна в хотела (остави колата в някакъв отрупан с вехтории двор), Виктор вече смяташе, че да бъдеш баща не е чак толкова неблагоприятна работа, особено ако разбираш живота и умееш да използваш дори тъмните му страни за възпитателни цели. По този повод си пийнаха с Теди, който също беше баща и също се интересуваше от проблемите на възпитанието, защото първото му дете беше на четиринадесет години — „трудна, преломна възраст, тепърва има да си патиш с дъщеря си...“ Всъщност на четиринадесет години беше първият му внук, а с възпитанието на сина си той изобщо не беше се занимавал, защото синът му бе прекарал детството си в немски концлагер. „Децата не бива да се бият — твърдеше Теди. — И без това цял живот, който ги хване, той ще ги пердаши, а ако ти се иска да го удариш, по-добре сам се цапни по мутрата, това ще е доста по-полезно.“

Обаче след още някоя и друга чаша Виктор си спомни, че Ирма не обели нито дума за дивашката му постъпка на кръстовището и стигна до извода, че момичето е хитро и да прибегваш до помощта на любовницата си всеки път, когато не знаеш как да се измъкнеш от кашата, която сам си забъркал, най-малкото е нечестно. Тези съображения го огорчиха, но точно тогава пристигна доктор Р. Квадрига и поръча обичайната бутилка ром, и те я изпиха, след което на Виктор отново всичко започна да му изглежда в розово, защото му стана ясно, че Ирма просто не е искала да го огорчава, а това означава, че тя уважава баща си и може би дори го обича... После дойде още някой и поръча още нещо... След това Виктор май отиде да спи... Като че ли... Най-вероятно бе отишъл да си легне... Наистина, в главата му се мяркаше още един различим спомен: някакъв под, покрит с фаянсови плочки и целият залян с вода, но какъв беше този под и откъде беше тази вода — не беше възможно да си спомни. Пък не беше и нужно...

След като се приведе в приличен вид, Виктор слезе долу, взе от портиера новите вестници и поговори с него за проклетото време.

— Как се представих снощи? — попита той небрежно. — Нормално, нали?

— Общо взето, нормално — отвърна портиерът учтиво. — Теди ще ви представи сметката.

— Аха — произнесе Виктор и като реши засега да не уточнява нищо повече, отиде в ресторанта.

Стори му се, че лампионите в залата са понамалели. „Дявол да го вземе“ — помисли си леко изплашено. Теди още го нямаше. Виктор се поклонил на младия мъж с големите очила и неговия спътник, седнал на своята маса и разтвори вестника. По света всичко си беше както преди. Една държава бе задържала търговските кораби на друга държава, която от своя страна беше изпратила решителни протести. Страните, които се харесваха на господин президента, водеха справедливи войни в името на своите нации и демокрацията. Страните, които, кой знае защо, не се харесваха на господин президента, водеха завоевателни войни и всъщност дори не водеха войни, а чисто и просто извършваха бандитски, злодейски нападения. Самият господин президент беше произнесъл двучасова реч за необходимостта веднъж завинаги да се сложи край на корупцията и благополучно беше понесъл операцията по изваждането на сливиците му. Един познат критик — голям мръсник — възхваляваше новата книга на Роц-Тусов и това беше странно, защото книгата наистина беше хубава...

Дойде сервитьорът — някакъв нов, непознат — и го посъветва дружелюбно да си поръча стриди, прие поръчката, размаха салфетката по масата и се отдалечи. Виктор остави вестниците настрана, запали цигара, разположи се по-удобно в креслото и се зае да си мисли за работата. След хубава

разпивка винаги с удоволствие мислеше за работа. Добре би било да напише весела, оптимистична повест... Как на този свят живее един човек, който обича работата си, не е глупак, обича приятелите си и приятелите му го ценят, и колко му е хубаво — едно такова приятно момче, малко чудновато, остроумно... Но нямаше сюжет. А щом няма сюжет, значи ще е скучна. И изобщо, ако ще пише такава повест, ще трябва да си изясни въпроса откъде накъде на този добър човек му е хубаво и неизбежно ще стигне до извода, че му е хубаво само защото си има работа, която обича, а за всичко останало изобщо не му пука. Но що за добър човек ще бъде той, щом не му пука за нищо друго, освен за любимата работа? Можеше, разбира се, да напише нещо за човек, който вижда смисъла на живота в любовта към ближния и му е хубаво, защото обича ближните си и своята работа, но такъв човек още преди две хиляди години е бил описан от господата Лука, Матей, Йоан и още един — общо четирима души. Всъщност те са били много повече, но само тези четиримата са писали съгласно изискванията, а от останалите един нямал нужното национално самосъзнание, друг бил лишен от правото на кореспонденция... а човека, когото описали, за съжаление бил малоумен... Впрочем интересно би било да опише как Христос идва на земята днес, но не както го е описал Достоевски, а както са го описали онези Лука и компания... Христос идва в генералния щаб и предлага: „Обичайте ближния си...“ А там, естествено, се е разположил някакъв юдеофоб.

— Ще разрешите ли, господин Банев? — избуча над главата му приятен мъжки глас.

Беше самият господин кмет. Не онзи зачервен като пред мозъчен удар, грухтящ от извратеното удоволствие шопар върху широката спалня на господин Росшепер, а елегантно закръглен, идеално избърснат и безукорно облечен представителен мъж със скромна орденска лентичка под ревера и с щита на Легиона на свободата на лявото рамо.

— Моля — каза Виктор без никаква радост в гласа. Господин кметът седна, огледа се и сложи ръце на масата.

— Ще се постарая да не ви обременявам дълго със своето присъствие, господин Банев — каза той, — и ще се опитам да не ви развалям обяда, но въпросът, с който имам намерение да се обърна към вас, е назрял дотам, че всички ние — и големите, и малките хора, на които са скъпи честта и благополучието на нашия град, сме готови да отложим всяка друга работа, за да можем да го разрешим възможно най-бързо и най-ефективно.

— Слушам ви — рече Виктор.

— Ние се срещаме с вас тук, господин Банев, в обстановка, която е по-скоро неофициална, защото, съзнавайки колко сте зает, не поех риска да ви обезпокоя в часовете, когато работите, особено като имам предвид спецификата на вашата работа. Обаче в този момент се обръщам към вас като напълно официално лице — и лично от свое име, и от името на градските власти като цяло...

Сервитьорът донесе стридите и бутилка бяло вино. Кметът го спря с повдигане на пръста си.

— Приятелю мой — каза той. — Донесете ми порция китчиганска есетра и чаша мента. Есетрата да бъде без сос... И така, да продължа — обърна се той отново към Виктор. — Наистина се боя, че нашият разговор трудно може да се нарече подходящ за маса, защото ще стане дума за някои неща и обстоятелства, които са не само тъжни, но, бих казал, могат да ни развалят апетита. Имам намерение да поговоря с вас за така наречените мокреци, за този злокачествен тумор, които отдавна разяжда горкия ни окръг.

— Да, да — кимна Виктор. Започна да му става интересно.

Кметът произнесе тиха, добре обмислена и съвършена в стилово отношение реч. Той разказа как преди двайсет години, веднага след окупацията, в Конската падина бил създаден лепрозориумът — карантинен лагер за лицата, страдащи от така наречената жълта проказа или очилата болест. Всъщност тази болест, както господин Банев знае много добре, се е появила в нашата страна още от незапомнени времена, при това, както показват някои специални изследвания, кой знае защо, тя поражда особено често именно жителите на нашия окръг. Обаче, само благодарение на усилията на господин президента, на тази болест бе обърнато най-сериозно внимание и само по негови указания несретниците, лишени от медицинско обслужване, разпръснати преди това по цялата страна и често подлагани на несправедливо

преследване от страна на изостаналите слоеве на населението, а от страна на окупаторите — дори на пряко унищожение — та тези несретници най-накрая бяха събрани на едно място и им бе дадена възможност да живеят сносно, както подобава на хора в тяхното положение. Всичко това не предизвиква никакви възражения и споменатите мерки могат само да бъдат приветствани; обаче, както става понякога в нашата страна, най-добрите и благородни начинания се обърнаха срещу нас. Сега няма да търсим виновните. Няма да се занимаваме и с разследване на дейността на господин Голем, дейност може би самоотвержена, но, както сега става ясно, криеща най-неприятни последици. Няма да се занимаваме и с преждевременно критикарство, макар че позицията на някои доста високи инстанции, упорито игнориращи нашите протести, ни изглежда доста странна. Ще минем направо на фактите...

Кметът изпи своята чаша мента, с апетит си хапна есетрата и гласът му стана още по-мек, като кадифе — напълно невъзможно беше да си представи човек, че поставя капани за хора. Той многословно изрази желанието си да не спира вниманието на господин Банев върху завладелите града слухове, които, той е длъжен открито да признае, са пряко следствие от недостатъчно точното и единодушно изпълнение на указанията на господин президента на всички равнища на неговата администрация: има предвид извънредно широко разпространеното мнение, че така наречените мокреци са изиграли гибелна роля за рязкото изменение на климата, че те са отговорни за увеличаването на броя на помятанията и на процента на бездетните бракове, за хомеричното извеждане на някои домашни животни от града и за появата на особена разновидност на къшната дървеница, а именно — крилатата дървеница...

— Господин кмете — каза Виктор с въздишка, — трябва да ви призная, че през дълги периоди ми беше страшно трудно да следя мисълта ви. Дайте да си говорим по-простичко, като добри синове на една нация. Дайте да си приказваме не за това, за което няма да разговаряме, а за това, за което ще разговаряме.

Кметът го стрелна с очи, огледа го бързо от горе до долу, направи си някакъв извод, съпостави някои неща, дявол знае какви, но сигурно взе предвид всички факти — и че Виктор пиянстваше с Росшепер, и че изобщо пиянстваше, и то много шумно, пред очите на всички, и че Ирма беше вундеркинд, и че съществува и Диана, и вероятно още много такива неща. Във всеки случай блясъкът на господин кмета видимо започна да помръква и той викна да му донесат коняк. Виктор също си поръча още един. Кметът се изкикоти, огледа вече опустялата зала, удари лекичко с юмрук по масата и каза:

— Добре, какво ще го усукваме, да говорим по същество. Вече стана невъзможно да се живее в града и затова трябва да благодарим на вашия Голем... Между другото, знаете ли, че Голем е прикрит комунист? Да, да, уверявам ви, има сведения... на косъм виси вашият Голем. Така че ето какво ще ви кажа: развъртават децата пред очите ни. Тази зараза вече е завладяла училището и проваля децата напълно... избирателите са недоволни, някои започнаха да напускат града, цари брожение, току-виж, започнали и саморазправи, окръжната администрация стои и бездейства — ето такава е ситуацията при нас... — Той пресуши чашата. — Длъжен съм да ви кажа: така мразя тази измет, че бих ги разкъсал със зъби, ако не ме беше гнус. Няма да повярвате, господин Банев, стигнал съм дотам, че им залагам капани... Е, добре, развратиха децата. Децата са си деца, колкото и да ги развъртаваш, все им е малко. Но влезте ми в положението. Тези дъждове, и те са тяхна работа. Не знам как го правят, но си е така. Построихме санаториум — лековита вода, прекрасен климат — да гребеш парите с лопата. От столицата идваха тук и как свърши всичко? Дъждове, мъгли, клиенти с хрема, а после започна да става все по-лошо, пристигна тук един известен физик... забравих му името, е, да, вие сигурно го знаете... поживя две седмици и хоп, готово: очилатата болест, в остра форма, и го прибраха в лепрозориума. Чудесна реклама за санаториума, няма що! След това имаше още един случай, после — още един и край — клиентите секнаха. Ресторантът започва да закъсва, санаториумът едва-едва крета, слава богу, че се намери един глупак, треньор, който доведе тук своите „Братя по разум“ — щял да ги тренира, докато станат отбор от голяма класа, който с успех ще играе в страните с дъждовен климат... Е, и господин Росшепер, разбира се, помага до известна степен... Вече съчувствате ли ми поне малко?

Опитах се да поговоря с този Голем, ама все едно да говориш с глух; нали е прикрит комунист — каквото и да го правиш, все си е червен. Писах до висшестоящите — никакъв резултат. Писах до още по-висшестоящите — същата работа. От още по-нависоко ми отговориха, че вземат под внимание моето оплакване и го препращат за разглеждане в по-долните инстанции... Мразя ги, но преодолях отвращението си и отидох лично в лепрозориума. Пуснаха ме. Молих, доказвах... Ама че гадни типове! Примигват с обезмиглените си очи, сякаш имат пред себе си някакво врабче. — Той се наведе и прошепна на Виктор: — Страх ме е, че ще започнат размирици и ще се лее кръв. Влизате ли ми в положението?

— Да — каза Виктор. — Но аз какво общо имам? Кметът се отпусна назад в креслото, извади начената цигара от алуминиевата си табакера и запуши.

— В моето положение — каза той — не ми остава нищо друго, освен да пусна в ход всички средства. Нужна е гласност. Общинската управа е направила петиция до Департамента на здравеопазването, господин Росшепер ще я подпише, вие, надявам се — също, но това не е бог знае какво. Нужна е гласност! Трябва ни хубава статия в столичен вестник, подписана от известно име. Вашето име, господин Банев. Злободневен материал, тъкмо като за авторитетен писател като вас. Много ви моля. И лично от свое име, и от името на общинската управа, и от името на нещастните родители... Трябва да направим така, че да махнат лепрозориума оттук и да го преместят на майната си. Където искат да го местят, важното е тази зараза да изчезне от града и нито един мокрец повече да не стъпи тук. Ето това исках да ви кажа.

— Да, да, разбирам — рече бавно Виктор. — Много добре ви разбирам.

„Макар че си говедо — мислеше си, — макар че си шопар, мога да те разбера. Но какво е станало с мокреците? Бяха тихи, прегърбени, промъкваша се скришом, никой не говореше такива работи за тях. Разправяха само че вонели, че били заразни, че правели много хубави играчки и изобщо разни неща от дърво... Помня, майката на Фред казваше, че имали лоши очи, че от тях млякото вкисвало и че ще ни навлекат някоя война, мор и глад... А сега са ги затворили зад бодлива тел и какво ли правят там? Ох, май правят много неща. И времето променят, както си искат, и децата примамват (защо ли?), и котките са извели от града (това пък защо?), и са пратили дървениците да летят по къщите...“

— Сигурно си мислите, че стоим със скръстени ръце, нали? — попита кметът. — В никакъв случай. Но какво можем да направим? Подготвям процес срещу Голем. Господин санитарният инспектор Павор Суман се съгласи да бъде консултант. Ще наблегнем на факта, че въпросът за инфекциозността на тази болест все още далеч не е решен, а Голем като прикрит комунист се възползва. Това първо. После ще се опитаме да отговорим на терора с терор. Имам предвид градския Легион, нашата гордост, златни момчета сме подбрали там, орли... но някак не върви тази работа. Нали нямаме указания от горе... Поставяме полицията в неудобно положение... и изобщо... Така че им пречим, доколкото можем, задържаме стоките, които отиват при тях... разбира се, личните стоки, снабдяването с храна и с разните му там чаршафи и така нататък не закачаме, но виж, всякакви книги прибираме, те понякога си поръчват... Ето, днес задържахме един камион и някак ми олекна малко на душата. Но това са дреболии, симулираме дейност, а би трябвало радикално...

— Така — каза Виктор. — Орли, значи. Златни момчета. Как беше онзи... Фламенда? Вашият племенник...

— Фламин Ювента — уточни кметът. — Точно така. Той ми е заместник в Легиона. Орел! Познавате ли го вече?

— Малко — отвърна Виктор. — А защо задържате книгите?

— Ами как защо... Това, разбира се, е глупаво, но нали сме хора, все пак човек понякога може да излезе от кожата си. Пък и... — Кметът се усмихна смутено. — Глупост е, естествено, но се носят слухове, че те не могат без книги... както нормалните хора без ядене и всичко останало.

Замълчаха. Загубил всякакъв апетит, Виктор човъркаше с вилицата бифтека си и размишляваше. „Знам малко за мокреците и това, което знам, не предизвиква у мен ни най-малка симпатия към тях.

Може би работата е там, че не ги обичах много-много като дете. Виж, кмета и неговата банда познавам добре — солта на нацията, лакеи на президента, крайни реакционери... Не, щом вие сте против мокреците, значи в мокреците има нещо... От друга страна, спокойно мога да напиша такава статия, дори най-яръстната, защото и без това никой няма да рискува да я отпечата, а кметът ще бъде доволен, ще го пооскубя и бих могъл да си живея живота тук... Кой от сегашните писатели може да се похвали, че си живее живота? Бих могъл да се наредя хубавичко тук, да ми дадат някоя добре платена служба, на която да не трябва да си мръдвам и пръста, да речем — общински инспектор по градските плажове. Ще си пиша колкото си искам... за това колко хубаво си живее добрият човек, пристрастен към любимата си работа... и как говори на тази тема пред вундеркиндите... Е, цялата работа е в това да можеш да си избършеш лицето. Плюли са ти в мутрата, а ти се избърсваш. Отначало се бършеш със срам, после с недоумение, а после току-виж започнеш да се бършеш с достойнство, и дори да изпитваш и удоволствие от този процес...“

— Ние, разбира се, изобщо не ви караме да бързате — каза кметът. — Вие сте зает човек и така нататък. Да речем, някъде до една седмица, а? Ще ви предоставим всички материали, може дори да ви дадем и приблизителна схема, планче, по което би било желателно... а вие ще го пипнете с опитната си ръка, и ще заспи. И ако под статията се подпишат тримата най-видни наши съграждани — членът на парламента Росшепер Нант, прочутият писател Виктор Банев и носителят на Държавна награда Рем Квадрига...

„Напира здравата — помисли си Виктор. — При нас, левите, няма и помен от такава настойчивост. Бихме дрънкали празни приказки, бихме говорили със заобикалки — да не би да оскърбим човека, да не го насилваме повече, отколкото трябва, за да не вземе, пази Боже, да ни заподозре в корисни намерения... «Най-видните ни съграждани»! И абсолютно сигурно е говедото, че ще напиша статията и ще я подпиша, че няма къде да се дяна, че ще се наложи изпадналият в немилост Банев послушно да си вдигне лапичките и да се напъне, за да си отработи безгрижното пребиваване в родното градче... Ето че и схемичката си пробутва... знаем я ние що за схема е това и каква точно трябва да бъде, та да публикуват пак опръскания с президентска слюнка Банев. Да, да, господин Банев... коняче обичаш, момичета обичаш, мариновани миноги с лук обичаш, щом обичаш да се возиш, ще мъкнеш и шейната...“

— Ще обмисля вашето предположение — каза Виктор с усмивка. — Замисълът ви ми изглежда доста интересен, но за да се осъществи, човек трябва малко да насили съвестта си. Нали знаете, че ние, писателите, сме неподкупни, действаме изключително по съвест. — Той намигна на кмета нагло и безсрамно.

Кметът се изкикоти.

— А как иначе! „Съвестта на нацията, по-точно — огледалото“, и така нататък... Разбира се, че го помня... — Той отново се наведе към Виктор с вид на заговорник и изчурулика: — Заповядайте утре при мен. Само наши хора се събираме. Само че без жени. Става ли?

— Тук вече — каза Виктор, като се изправи — съм принуден ясно и категорично да отклоня вашата покана. Имам работа. — Той отново намигна. — В санаториума.

Разделиха се почти като приятели. Писателят Банев беше причислен към елита на града и за да преодолее силното вълнение от оказаната му чест, се наложи да изпие на един дъх чаша коняк веднага щом гърбът на господин кмета се скри зад вратата. „Естествено, мога да се махна оттук — мислеше си. — В чужбина няма да ме пуснат, пък и не искам да заминавам, какво ще правя там, навсякъде е едно и също. При това тук, в страната, човек може да намери много места, където да се скрие и да се спотайва.“ Той си представи слънчев край, букови горички, опияняващ въздух, мълчаливи фермери, мирис на мляко и мед... и на оборски тор... комари и вонящи нужници по дворовете, и скука, всяка вечер скука... древните телевизори и местната интелигенция: чевръст поп женкар и учител, прекаляващ с домашно произведен алкохол... „Впрочем, каквото и да си говорим, има къде да се иде. Ама те нали само това чакат — да замина, да се махна от погледа им, да се скрия в миша дупка и при това сам. Защо да си създават главоболия да ме изселват принудително — ще се вдигне шум, ще плъзнат приказки...

Ето кое е най-лошото — че те ще бъдат доволни: замина, затвори си устата, забравиха го, престана да дрънка.“

Виктор плати сметката, качи се в стаята си, облече си шлифера и излезе под дъжда. Внезапно много му се прииска отново да види Ирма, да си поговорят с нея за прогреса, да ѝ обясни защо пие толкова много („а всъщност защо пия толкова много?“), може и Бол Кунац да види, а, виж, Лола сигурно няма да е там... Улиците бяха мокри и мрачни, ябълките по дворовете бавно изгниваха от влагата. Виктор за пръв път забеляза, че вратите на някои къщи са заковани. Градчето все пак доста се беше променило — оградите се бяха кил-нали, под корнизите се беше появила бяла плесен, боите бяха избелели, а дъждът беше абсолютен господар на улиците. Дъждът просто се сипеше ей така; дъждът се разпиляваше от покривите на валма от водна мъгла; дъждът се завихряше от течението в мътни, въртящи се стълбове, които се влачеха от стена към стена; дъждът глухо и тежко шуртеше от ръждясалите водосточни тръби, дъждът се лееше по настилката и бързи потоци се стичаха по хлътналия паваж. Сиво-черни облаци бавно пълзяха над самите покриви. Човекът бе неканен гост по улиците и дъждът не го щадеше.

Виктор излезе на градския площад и видя хора. Те стояха на стълбите под навеса на полицейското управление — двама полицаи с униформени шлифери и дребно, мърляво момче с омаслен работен екип. Стъпил с левите гуми на тротоара, пред навеса се извисяваше грамаден тремав камион с брезентово покривало. Единият от полицаите беше началникът на полицията: издал напред могъщата си челюст, той гледаше настрана, а момчето ръкомахаше отчаяно, като се мъчеше да му докаже нещо с плачлив глас. Другият полицай също мълчеше и с недоволна физиономия дърпаше от цигарата си. Виктор се приближи и на двадесетина крачки от навеса вече чуваше какво говори момчето.

— А аз какво съм виновен? Нарушил ли съм правилата за движение? Не съм ги нарушил. Документите ми в ред ли са? В ред са. Товарът законен ли е? Ето ви товарителницата. Какво, да не пътувам насам за пръв път, а?

Началникът на полицията забеляза Виктор и лицето му се изкриви от омраза. Той се извърна и сякаш без да забелязва момчето, каза на полицая:

— Значи ще стоиш тук. Гледай всичко да е наред. И не влизай в кабината, че, току-виж, отмъкнали всичко. И не допускай никого близо до камиона. Разбра ли?

— Разбрах — каза полицаят. Беше много недоволен. Началникът на полицията слезе по стълбите, качи се в колата си и замина. Омърляното шофьорче се изплю ядосано и се обърна към Виктор:

— Поне вие ще кажете ли виновен ли съм, или не? — Виктор се поспря и това въодушеви момчето. — Карам си нормално. Пренасям книги за специалната зона. Хиляди пъти вече съм го правил. А сега, значи, ме спират и ми заповядват да карам към полицията. А защо? Правилника нарушил ли съм? Не съм го нарушил. Документите ми в ред ли са? В ред са, ето товарителницата. Взеха ми книжката, за да не избягам. А къде ще бягам?

— Стига си ревал — каза полицаят. Момчето бързо се обърна към него:

— Та какво съм направил? Кажете, превишил ли съм скоростта? Не съм я превишил. Сега ще ми удържат за престоя. И книжката ми взеха...

— Ще проверят дали всичко е наред — каза полицаят. — Ти какво, наистина ли си се разстроил? Я отиди в кръчмата. Да ти имам проблемите.

— Ееех, всички станахте началници! — викна момчето и надяна със замах каскета на разчорлената си глава. — Няма правда на този свят! Караш наляво — задържат те, караш надясно — пак те задържат. — Той понечи да слезе по стъпалата, но се спря и каза на полицая: — Може би ще ме глобите, или какво?

— Върви, върви — промърмори полицаят.

— Бяха обещали да ми платят премия за срочна доставка! Цяла нощ съм карал като луд...

— Върви, ти казвам — повтори полицаят.

Момчето се изплю отново, тръгна към камиона си, изрита два пъти предното колело, а после

изведнъж се прегърби, пхна ръце в джобовете си и закричи през площада.

Полицаят хвърли поглед към Виктор, после към камиона, а след това към небето; цигарата му беше угаснала, той изплю угарката и отмятайки качулката си в движение, влезе в управлението.

Виктор постоя малко, после заобиколи бавно камиона. Беше грамаден, здрав и мощен, навремето с такива камиони превозваха пехотата. Виктор се огледа. На няколко метра пред фургона с килната на една страна предно колело прогизваше под дъжда полицейски мотоциклет „Харли Дейвидсън“, наоколо не се виждаха други превозни средства. „Ако решат да ме догонят, ще ме догонят — помисли си Виктор, — но ще ме спрат друг път.“ Досмеша го. „А за какъв дявол? — помисли си. — Известният писател Банев, при поредното си напиваме, откраднал чужд камион просто за развлечение; за щастие минало без жертви...“ Разбираше, че всичко не е чак толкова просто, че няма да е първият, който дава възможност на властите да намерят удобен повод да тикнат непослушен човек в пандиза, но не му се щеше да размисля, искаше му се да се подчини на импулса. „В краен случай ще напиша статията на онова говедо“ — помисли си мимоходом.

Той отвори бързо вратата на кабината и седна зад волана. Ключ нямаше, така че се наложи да откъсне проводниците на стартера и да ги даде накъсо. Когато двигателят заработи, Виктор погледна към стълбището на управлението, преди да тръгне вратата. Одевешният полицай стоеше там с все същата недоволна физиономия и с провиснала цигара в устата. Явно беше, че вижда всичко, но нищо не разбира. Виктор хлопна вратата, внимателно свали камиона на паважа, превключи скоростите и се понесе към най-близката пресечка.

Беше много приятно да кара бързо по пустите, по абсолютно пустите улици, да вдига с колелата кални водопади от дълбоките локви, да върти тежкия волан, налегнал го с цяло тяло — покрай консервната фабрика, покрай парка, покрай стадиона, където „Братята по разум“, като някакви мокри механизми, все така подритваха ли, подритваха своите топки, и по-нататък, по шосето, през дупките, изровени от пороя, подскачайки на седалката и дочувайки как отзад, в каросерията, тежко потропва лошо закрепеният товар. В огледалото за обратно виждане не се мяркаха никакви преследвачи, пък и едва ли можеше да ги забележи толкова скоро в проливния дъжд. Чувствуваше се много млад, много нужен на някого и дори опиянен. От тавана на кабината му намигаха красавици, изрязани от списания, в жабката намери пакет цигари и се почувствува толкова добре, че едва не подмина кръстовището, но натисна навреме спирачката и свърна по посока на указателя „ЛЕПРОЗОРИУМ — 6 км“. Тогава изпита усещането, че е откривател на този път, защото никога не беше нито карал, нито вървял по него. А пътят се оказа добър, не беше като общинското шосе — отначало много равен, грижливо поддържан асфалт, а после дори бетонна настилка, и когато видя бетона, веднага си спомни за бодливата тел и за войниците, а след още пет минути ги видя с очите си.

Оградата от бодлива тел се беше проточила от двете страни на бетонната настилка и се губеше в дъжда. Пътят бе преграден от висок портал с караулна будка, вратата на будката беше отворена и на прага ѝ стоеше войник с каска, ботуши и непромокаемо наметало, изпод което се подаваше цевта на автомат. Още един войник без каска гледаше към него от прозорчето. „Никога не съм бил в лагери — затананика си Виктор, — но не казвайте: «Слава богу...»“ Отпусна газта и спря пред самия портал. Войникът излезе от будката и се приближи — беше едно такова младичко, луничаво войниче, най-много на осемнадесет години.

— Здравейте — каза то. — Защо закъсняхте толкова?

— Така се случи... — отвърна Виктор, чудейки се на този либерализъм.

Войникът го огледа и изведнъж застана нащрек.

— Вашите документи? — нареди сухо той.

— Какви ти документи — рече весело Виктор — Нали ви казвам — така се случи...

Войникът сви устни.

— Какво докарахте? — попита той.

— Книги — отвърна Виктор.

— А пропуск имате ли?

— Нямам, разбира се.

— Аха — каза войникът и лицето му се проясни. — Гледам аз... Тогава почакайте. В такъв случай ще се наложи да почакате.

— Имайте предвид — предупреди го Виктор, вдигайки показалец, — че може да ме преследват.

— Нищо, аз бързо — каза войникът и придържайки автомата на гърдите си, затропа с ботушите към караулното.

Виктор се подаде от кабината, изправи се на стъпалото и погледна назад. Нищо не се виждаше зад пелената на дъжда. Тогава седна отново зад кормилото и запали цигара. Всичко му беше много забавно. Отпред, зад бодливата тел и зад портала, дъждът също се изливаше нехайно, там се мержелееха тъмните силуети на някакви постройки — може би жилищни сгради или кули, но оттук не беше възможно човек да различи нещо със сигурност. „Нима няма да ме поканят да поразгледам? — помисли си Виктор. — Много мръсен номер ще бъде, ако не ме поканят. Мога да ги накарам да потърсят Голем, сега той трябва да е някъде тук... Така ще направя. Да не би да не го заслужавам след това геройство...“

Войничето излезе от караулното, а след него оттам изскочи и един стар познат — пъпчивото хлапе-нихилист — само по гащета, по сега бе много весело. И следа не беше останала от всемирната тъга. То изпревари войника, скочи на стъпалото, погледна в кабината, позна Виктор, ахна и се засмя.

— Здравейте, господин Банев. Вие ли сте? Страхотно... Докарахте книги, нали? А ние чакаме ли, чакаме...

— Как е, всичко наред ли е? — попита приближилото се войниче.

— Да, това е нашият камион.

— Тогава го вкарвайте — посъветва го войничето. — А вие, господине, ще се наложи да излезете и да почакате.

— Бих искал да се видя с доктор Голем — каза Виктор.

— Мога да го извикам тук — предложи войничето.

— Хм — произнесе Виктор и погледна многозначително момчето. То разпери виновно ръце.

— Нямате пропуск — обясни му. — А те не пускат никого без пропуск. Иначе с удоволствие...

Не му оставаше нищо друго, освен да излезе на дъжда. Виктор скочи на пътя, вдигна си качулката и загледа как вратите се разтвориха, камионът се разтrese и с придърпване изпъзля зад оградата. После вратите се затвориха. Виктор дочуваше още известно време воя на двигателя и скърцането на спирачките, после вече не долавяше нищо, освен плющенето на дъжда. „Така значи — помисли си. — Ами аз?“ Усети разочарование. Едва сега му стана ясно, че не беше извършил подвизите си безкористно, че всъщност се беше надявал да види куп неща и да разбере колкото се може повече... да проникне, така да се каже, в епицентъра на събитията. „Ами майната ви тогава!“ — помисли си той и погледна към бетонната настилка. Шест километра до кръстовището и после поне още двайсет до града. Е, разбира се, от кръстовището може да хване пътя за санаториума — дотам са два километра. „Неблагодарни свине... Пеша под дъжда...“ Тогава забеляза, че дъждът беше понамалял. „Е, поне за това благодаря!“ — помисли си.

— Та да извикам ли сега господин Голем? — попита войникът.

— Голем ли? — Виктор се оживи. Не би било лошо да накара стария пръч да се пораздвижи насам-натам в дъжда, пък и той имаше кола. И манерка. — Че защо не, повикайте го.

— Това може — отвърна войничето. — Ще го повикаме. Само че едва ли ще излезе, със сигурност ще каже, че е зает.

— Нищо, нищо — отвърна Виктор. — Вие му кажете, че Банев го търси.

— Банев? Добре, ще му кажа. Но той така или иначе няма да излезе. Ще го повикам, няма проблем. Банев значи...

И войничето се отдалечи. Симпатично беше това войниче, едно такова приветливо, а под каската — обсипано с лунички.

Виктор запали цигара и в този момент се разнесе бученето на мотоциклетен двигател. С бясна

скорост от мъгливата пелена изскочи полицейският харли с кош, устреми се към портала и спря точно пред вратите. Караше го същият онзи полицай с недоволната физиономия, а в коша седеше още един, увит чак до очите в брезент. „Сега ще се почне“ — помисли си Виктор и спусна качулката си още по-ниско. Но и това не помогна. Полицаят с недоволната физиономия слезе от мотора, приближи се до Виктор и изрева:

— Къде е камионът?

— Какъв камион? — попита Виктор, оглеждайки се учудено, за да печели време.

— Я не се правете! — закрещя полицаят. — Видях ви! Чака ви съд! За отвличане на арестувано превозно средство!

— Я не ми викайте — възрази Виктор с достойнство. — Що за простащина? Ще се оплача от вас.

Като размотаваше в движение брезентовото си покривало, вторият полицай се приближи и попита:

— Този ли е?

— Естествено, че е той! — каза полицаят с недоволната физиономия и измъкна от джоба си белезници.

— Ха! — рече Виктор и отстъпи назад. — Това е произвол! Как смееете!

— Не си утежнявайте положението със съпротива при арест — посъветва го вторият полицай.

— В нищо не съм виновен! — заяви нагло Виктор и пхна ръце в джобовете. — Бъркате ме с някого, момчета.

— Отвлекли сте камиона — каза вторият полицай.

— Какъв камион? — извика Виктор. — Какво общо има тук някакъв си камион? Аз съм дошъл тук на гости на господин Голем, главния лекар. Попитайте охраната. Какво общо има тук някакъв си камион?

— А може би не е този, а? — усъмни се вторият полицай.

— Как да не е този! — възрази полицаят с недоволната физиономия. Пригответе белезниците, той тръгна към Виктор. — Хайде, давай си ръцете! — заповяда той делово.

В това време хлопна вратата на караулното и висок пронизителен глас извика:

— Разпръснете се!

Виктор и полицаите трепнаха. На прага на караулното стоеше луничавото войниче, извадило автомата изпод наметалото си.

— Отдръпнете се от портала! — извика то пронизително.

— Я ти там, по-тихо! — каза полицаят с недоволната физиономия. — Не виждаш ли, че сме полиция.

— Струпването на повече от един външен човек пред портала на специалната зона е забранено! След третото предупреждение ще стрелям! Отдръпнете се от портала!

— Хайде, хайде, отдръпнете се — рече Виктор загрижено и започна лекичко да побутва двамата полицаи. Полицаят с недоволната физиономия го погледна объркано, отстрани ръката му и пристъпи към войника.

— Слушай, момче, ти да не си се побъркал? — попита той. — Този тип открадна един камион...

— Никакви камиони! — проточено и пронизително изкрещя симпатичното и приветливо войниче. — По-оследно предупреждение! Двама от вас да се отдръпнат на сто метра от портала!

— Слушай, Рох — предложи вторият полицай. — Нека да се отдръпнем, остави ги, майната им. Той няма къде да ни избяга.

Почервенял от възмущение, полицаят с недоволната физиономия понечи отново да си отвори устата, но в този момент на вратата на караулното се появи дебел сержант с наченат сандвич в едната ръка и чаша в другата.

— Редник Джура — каза той, дъвчейки, — защо не откривате огън?

Луничавото лице под каската се изкриви в свирепа гримаса. Полицаите се втурнаха към

мотоциклета, яхнаха го, свърнаха покрай Виктор, който беше заел позата на регулировчик, и бързо се отдалечиха. Почервенелият полицаи му изкрещя нещо, но то не се чу заради грохота на двигателя. Щом се отдалечиха на петдесетина крачки, те спряха.

— Много близо са — каза сержантът с неодобрение. — Къде гледаш? Виж колко са близо...

— По-далеч! — зарева войничето с пронизителен глас, размахвайки автомата. Полицайте се отдалечиха още повече и се изгубиха от поглед.

— Нещо много свикнаха разни външни хора да се тълпят пред портала — съобщи сержантът на войничето, като гледаше към Виктор. — Е, добре, продължавай с наряда.

Той се върна в караулното, а луничавото войниче, малко поуспокоило се, закрачи напред-назад пред портала.

Като изчака няколко минути, Виктор попита предпазливо:

— Много се извинявам, какво стана с доктор Голем?

— Няма го — промърмори войничето.

— Колко жалко — каза Виктор. — Тогава май ще трябва да тръгвам...

Той се загледа в мъглата и дъжда, където се криеха полицайте.

— Как така ще тръгвате? — попита разтревожено войничето.

— Защо, не може ли? — осведоми се Виктор, също разтревожен.

— Защо да не може? — каза войничето. — Имах предвид камиона. Вие ще си тръгнете, а с камиона какво ще стане? Камионите не трябва да остават пред портала.

— А аз какво общо имам с това? — попита Виктор, още по-разтревожен.

— Как така „каково общо имате“? Нали вие го докарахте, значи вие ще го... така де... Нали винаги така става, как иначе?

„По дяволите — помисли си Виктор. — Какво ще го правя?“ Някъде на около стотина метра се дочуваше бученето на мотоциклетния двигател, работещ на празни обороти.

— Наистина ли сте го откраднали? — попита войничето с интерес.

— Ами да! Полицията задържа шофьора, а аз, глупакът, реших да помогна...

— Даа — проточи със съчувствие войничето. — Честно казано, не знам какво да ви посъветвам.

— Ами ако сега, например, си тръгна? — попита предпазливо Виктор. — Ще стреляте ли?

— Не знам — честно си призна войничето. — Май че не съм длъжен. Да попитам ли?

— Попитайте — отвърна Виктор, съобразявайки дали ще успее да избяга извън границите на видимост, или не.

В този момент иззад портала се разнесе сигнал на клаксон. Вратите се отвориха и от зоната излезе злополучният камион. Той спря до Виктор, вратата се отвори и Виктор видя, че зад волана вече не седи момчето, както беше очаквал, а плешив прегърбен мокрец, загледал в него. Виктор не помръдна и тогава мокреца свали от волана ръката си в черна ръкавица и приканващо потупа по седалката до себе си. „Благоволехте да ми обърнете внимание“ — помисли си горчиво Виктор. Войничето съобщи радостно:

— Ето, виждате ли как се уредиха нещата, сега можете да си тръгвате и на добър час.

Виктор за миг си помисли, че щом мокреца има намерение да закара камиона сам до града или където и да било на друго място, или с други думи, смята сам да се разправя с полицията, то най-добре би било веднага да се сбогува и да хукне направо през полето към санаториума, заобикаляйки скрилия се в засада харли.

— Там, напред, чака полиция — предупреди той мокреца.

— Нищо, сядайте.

— Работата е там, че аз откраднах този камион. Беше арестуван.

— Знам — рече търпеливо мокреца. — Сядайте.

Удобният момент беше пропуснат. Виктор се сбогува учтиво и сърдечно с войничето, качи се в кабината и тръшна вратата. Камионът потегли и след минута видяха полицейския харли. Той беше препречил шосето, а двамата полицаи, изправени до него, с жестове показваха, че камионът трябва да

отбие към банкета. Мокрецьт натисна спирачката, изключи двигателя и като се подаде през прозореца, каза:

— Махнете мотора, препречили сте пътя.

— Я бързо към банкета! — изкомандва полицаят с недоволната физиономия. — И си дайте документите.

— Тръгнал съм към полицейското управление — отвърна мокрецьт. — Може би ще е по-добре да поговорим там?

Полицаят се пообърка и промърмори нещо от рода на „знаем ви ние вас“. Мокрецьт чакаше спокойно.

— Добре — каза най-накрая полицаят. — Само че камиона ще го карам аз, а този да седне в коша на мотора.

— Както кажете — съгласи се мокрецьт. — Но ако може, нека аз да отида в мотора.

— Още по-добре — промърмори полицаят с недоволната физиономия. Даже лицето му се поразведри. — Излизайте.

Те си размениха местата. Хвърляйки зловещи погледи към Виктор, полицаят се повъртя на седалката, за да оправи шлифера си, а Виктор, без да го изпуска от поглед, наблюдаваше също и как мокрецьт, още по-прегърбен и непохватен, приличаш в гръб на огромна кльошава маймуна, отива към мотора и се качва в коша. Дъждът отново рухна като из ведро и полицаят пусна чистачките. Кортетът потегли.

„Иска ми се да знам как ще свърши всичко това“ — помисли си Виктор с известна горчивина. Впрочем намерението на мокреца да се-яви в полицията му вдъхваше смътна надежда. „Нагли са станали тукашните мокреци, нахални... Е, ще ми лепнат някоя глоба, без това няма да мине. Може ли полицията да пропусне случай да оскубе човек? Явно, все пак ще трябва да се махам оттук. Нищо, всичко е наред. Поне се позабавлявах...“ Той извади пакета цигари и предложи па полица. Полицаят изсумтя недоволно, но взе една цигара. Запалката му не работеше, така че се наложи втори път да изсумти, когато Виктор му подаде своята. Изобщо човек можеше да влезе в положението на този позастаряващ чичко — сигурно вече беше на четиридесет и пет, а все още имаше нисък чин. Явно бе от бившите колаборационисти: не беше пъхал в пандиза тези, които трябва, и не беше лизал нужните задници, пък и откъде можеше да разбира той от задници и да знае точно кой е подходящият... Полицаят запуши и видът му вече не беше толкова недоволен: работите му започваха да се оправят. „Да имах сега една бутилка — помисли си Виктор. — Щях да му дам да си пийне, щях да му разкажа два-три ирландски вица, щях да понаругая началството, което издига само приближените си, щях да напсувам студентите и, току-виж, се поуспокоил човекът...“

— Виж ти, какъв дъжд се изля...

Полицаят изсумтя доста неутрално, без озлобление.

— А по-рано какъв климат имаше тука — продължи Виктор. И в този момент усети прозрение. — И забележете: там при тях, в лепрозориума, изобщо не вали, а щом човек наближи града, направо порой се излива.

— Така е — каза полицаят. — Те там, в лепрозориума, добре са се уредили.

Общуването потръгна. Поговориха си за времето — какво беше някога и какво стана, дяволите да го вземат. Откриха, че имат общи познати в града. Поговориха за живота в столицата, за миниполите, за язвата, наречена хомосексуализъм, за вносното бренди и за контрабандните наркотици. Естествено, отбелязаха, че вече няма никакъв ред и дисциплина — не е като преди войната или, да речем, веднага след нея. Че да си полицаи е кучешки живот, макар във вестниците да пише, че полицаите са добрите и строги пазители на реда, незаменимо колелце в държавния механизъм. Увеличават пенсионната възраст, а пенсиите ги намаляват, ако те ранят на пост, ти подхвърлят жълти стотинки, пък и отгоре на всичко им взеха оръжието — и кой при тези обстоятелства ще се престарава в работата... С други думи, създаде се такава атмосфера, че ако можеше да пийне две-три глътки, полицаят сигурно щеше да каже: „Е, добре, момче, тръгвай и ти пожелавам всичко най-хубаво. Аз не

съм те виждал и ти не си ме виждал.“ Обаче нямаше откъде да пийне две-три глътки, така че когато камионът стигна до входа на полицейското управление, полицаят отново се начумери и нареди сухо на Виктор да го последва и да побърза.

Мокрецьт отказа да даде обяснения на дежурния и поиска незабавно да го отведат при началника на полицията. Дежурният му отвърна, че, вижте, лично вас началникът сигурно ще ви приеме, а колкото до ей този господин, той е обвинен в отвличане на камион и затова няма защо да ходи при началника, а трябва да бъде разпитан и да се състави съответният протокол. Не, твърдо и спокойно каза мокрецьт, нищо подобно няма да стане, няма да се наложи господин Банев да отговаря на никакви въпроси и господин Банев няма да подписва никакви протоколи. Затова има определени причини, които засягат единствено господин началника на полицията. Дежурният — нали всичко това не го засягаше — сви рамене и отиде да доложи. Докато той докладваше, се появи шофьорчето с омасления комбинезон, което нищо не знаеше и беше доста потиснато, така че веднага се развика за справедливост, невинност и други страшни неща. Мокрецьт внимателно взе товарителницата, която шофьорът размахваше, облегна се на гишето и като оформи получаването на книгите, се подписа на съответното място. Шофьорът млъкна от изумление и в този момент мокрецьт и Виктор бяха поканени при началника.

Началникът на полицията ги посрещна много студено. Той гледаше мокреца с отвращение, а към Виктор изобщо не поглеждаше.

— Какво обичате? — попита той.

— Можем ли да седнем? — осведоми се мокрецьт.

— Да. Моля — принуди се да каже началникът на полицията след кратка пауза.

Всички седнаха.

— Господин началник — започна мокрецьт. — Упълномощен съм да протестирам пред вас, че вече за втори път полицията незаконно задържа товар, предназначен за лепрозориума.

— Да, чух за тази работа — каза началникът на полицията. — Шофьорът е бил пиан и моите хора са били принудени да го задържат. Мисля, че в близките дни всичко ще се изясни.

— Вие сте задържали не шофьора, а товара — възрази мокрецьт. — Но това вече не е толкова съществено. Благодарение на любезността на господин Банев товарът все пак е бил доставен, макар и с малко закъснение. Би трябвало да сте признателен на тук присъстващия господин Банев, защото ако товарът беше закъснял по-дълго по ваша вина, това би могло да стане причина да си имате твърде големи неприятности.

— Много забавно — каза началникът на полицията. — Не разбирам и нямам никакво желание да разбера за какво става дума, защото като длъжностно лице няма да търпя никакви заплахи. А що се отнася до господин Банев, искам да ви припомня, че има наказателно законодателство, където са предвидени и случаи като неговия...

Той демонстративно отказваше да погледне към Банев.

— Виждам, че наистина не разбирате в какво положение се намирате — каза мокрецьт. — Но аз съм упълномощен да ви уведомя, че ако още веднъж задържите наши товари, ще си имате работа с генерал Пферд.

Настъпи мълчание. Виктор не знаеше кой е този генерал Пферд, но затова пък на началника на полицията името, явно, му беше известно.

— Според мен това е заплаха — неуверено каза той.

— Да — съгласи се мокрецьт. — При това повече от реална. Началникът на полицията се изправи рязко. Виктор и мокрецьт — също.

— Ще взема под внимание всичко, което чух днес — заяви началникът на полицията. — Има какво да се желае от тона ви, господине, но обещавам на лицата, които са ви упълномощили, че ще разбера как стоят нещата и веднага щом открия виновните, ще ги накажа. Това се отнася в пълна степен и до господин Банев.

— Господин Банев — каза мокрецьт, — ако имате неприятности с полицията по повод този

инцидент, незабавно уведомете господин Голем... Довиждане — каза той на началника на полицията.

— Всичко хубаво — отвърна началникът.

В осем часа вечерта Виктор влезе в ресторанта и тръгна направо към своята маса, около която вече се беше събрала обичайната компания. Но го извика Теди.

— Здравсти, Теди — каза Виктор, облягайки се на бара. — Как върви работата? — В този миг той се сети. — А! Сметката... Много ли поразии направих снощи?

— Сметката е дребна работа — промърмори Теди. — Пък и поразии не бяха много — счупи огледалото и разби мивката. Ама историята с началника на полицията помниш ли?

— Това пък какво е? — учуди се Виктор.

— Знаех си, че нищо няма да помниш — каза Теди. — Очите ти, брат, бяха като на варено прасенце. Изобщо не знаеше какво правиш... Та ти — Теди сложи пръст върху гърдите на Виктор, — го заключи, горкия, в една от кабините па клозета, подпря вратата с дръжката на метлата и не го пускаше да излезе. По никакъв начин. А пък ние не знаехме кой е вътре, той тъкмо беше дошъл, мислехме, че е Квадрига. Е, викаме си, няма страшно, нека поседи вътре... А после ти го измъкна оттам и взе да крешиш: „Ах, горкичкят, целия се е оплескал!“ И му набута главата в умивалника. Строши мивката и едвам успяхме да те издърпаме настрана, брат.

— Сериозно? — учуди се Виктор. — Виж ти! Пък аз се чудя защо днес цял ден ме гледа на кръв. Теди закима съчувствено.

— Ама че неприятно, дявол да го вземе — рече Виктор. — Трябва да му се извиня... Ама как ми е позволил да направя такова нещо? Та той е як мъж...

— Страх ме е да не спретнат обвинение срещу теб — каза Теди. — Тази сутрин един от техните дойде да души наоколо — записваше показанията на свидетелите... Шейсет и трети член не ти мърда — побой на длъжностно лице при утежняващи вината обстоятелства. А може и нещо по-лошо да измислят. Терористичен акт. Разбираш ли на какво намирисва тази работа? Ако бях на твоето място... — Теди поклати глава.

— Какво? — попита Виктор.

— Казват, че днес кметът е идвал при теб — рече Теди.

— Да.

— Е, и какво искаше?

— А, глупости. Иска да напиша статия. Против мокреците.

— Аха! — каза Теди и се оживи. — Тогава наистина е дребна работа. Напиши му тая статия и всичко ще бъде наред. Ако кметът остане доволен, началникът на полицията няма да посмее да гъкне дори и ще можеш всеки ден да го заключаваш в клозета. Кметът го държи тук... — Теди показва грамадния си кокалест юмрук. — Така че всичко е наред. Дай по този повод да ти налея едно за сметка на заведението. От чистото ли искаш?

— Може и от чистото — рече Виктор замислено.

Той започна да вижда посещението на кмета в съвсем нова светлина. „Здравата са ме притиснали, помисли си. Даа... Или се измитай оттук, или прави това, което ти заповядват, иначе ще ти стъпим на врата. А и няма да е толкова лесно да се измъкна. Терористичен акт. Ще ме намерят. Ех, брат, какъв алкохолик си само, не мога да те гледам. И то не кого да е, а началника на полицията. Макар че, честно казано, всичко е много хитро измислено и изпълнено...“ Не помнеше нищо, освен теракотения под, залят с вода, но много добре си представяше цялата сцена. Да, Виктор Банев, драги приятелю, прасенце мое варено, кухненски опозиционер и даже не кухненски, а тоалетен, любимец на президента... да, явно и на теб ти дойде времето, така да се каже, да се продадеш... Роц-Тусов, опитен човек, в такива случаи казва: „Трябва да умееш да се продаваш лесно и скъпо — колкото по-честно твориш, толкова по-скъпо трябва да струваш на управниците, така че дори когато се продаваш, да нанасяш вреда на идеологическия противник и трябва да се стараеш вредата да бъде колкото се може

по-голяма...“ Виктор изпи чистото, но не изпита никакво удоволствие.

— Добре, Теди — рече той. — Благодаря ти, давай сметката. Много ли е?

— Твоят джоб ще издържи — ухили се Теди и извади от касата един лист. — Дължиш: за едно огледало, тоалетно — седемдесет и седем, за умивалник, порцеланов, голям — шейсет и четири, общо — и сам можеш да пресметнеш — сто четирийсет и една. А лампиона го писах за сметка на предишното сбиване... Само едно не мога да разбера — продължи той, като следеше как Виктор отброява парите. — С какво строши това огледало, два пръста беше дебело. С глава ли си го блъскал, а?

— С чия глава? — попита навъсено Виктор.

— Добре де, не го вземай толкова навътре — успокои го Теди, прибирайки парите. — Ще напишеш оная статийка и ще се реабилитираш, пък и хонорарче ще вземеш — ще си избиеш парите... Да ти наля ли още едно?

— Не бива сега, после... Ще намина пак, след като вечерям — каза Виктор и се върна на мястото си.

В ресторанта всичко си беше както обикновено — полумракът, миризмите и подрънкването на съдовете в кухнята; очилатият млад мъж с дипломатическото куфарче, неговият вечен придружител и бутилката минерална вода; прегърбеният доктор Р. Квадрига, изправеният и стегнат въпреки хремата Павор, отпусналият се в креслото Голем с подпухналия нос на пропилил се пророк. Сервитьорът.

— Минога — каза Виктор. — Бутилка бира. И нещо с месо.

— Наиграхте се, а? — рече назидателно Павор. — Колко пъти ви казвах да спрете да пианствате.

— Кога сте ми казвали такова нещо? Не помня.

— А какво си се наиграл? — попита доктор Р. Квадрига. — Да не си убил някого най-накрая?

— И ти ли не помниш нищо? — попита го Виктор.

— За снощи ли става дума?

— Да, за снощи става дума... Този алкохолик тук — каза Виктор, обръщайки се към Голем — се е напил като свиня и е заврял господин началника на полицията в клозета...

— Ааа! — каза Р. Квадрига. — Това са измислици. Така казах и на следователя. Тази сутрин при мен идва един следовател. Представете си само, зверски киселини, главата ми ще се пръсне, седя и гледам през прозореца, и в този момент се появява някакъв дръвник и започва да съшива обвинение...

— Как го казахте? — попита Голем. — Да съшива?

— Ами да, да съшива — каза Р. Квадрига и показа с жест как въображаема игла пробива въображаема тъкан. — Само че не гаци, а обвинение... А аз си му го казах направо: това са чисти измишльотини, снощи цяла вечер си седях в ресторанта, всичко беше мирно и тихо както винаги, никакви скандали нямаше, с една дума, скука... Ще ти се размине — каза ободряващо той на Виктор. — Голяма работа... А защо го направи? Мразиш ли го?

— Хайде да не говорим за това — предложи Виктор.

— А за какво да говорим? — попита обидено Р. Квадрига. — Тия двамата през цялото време се препират кой кого не пуска в лепрозориума. Веднъж да се случи нещо интересно и веднага — „да не говорим за това“.

Виктор отхапа половината Минога, съдвка я мълчаливо, пийна малко бира и попита:

— Кой е този генерал Пферд?

— Кон — каза Р. Квадрига. — Дер Пферд. Или дас Пферд.

— И все пак? — настоя Виктор — Някой чувал ли е за такъв генерал?

— Когато бях в казармата — каза доктор Р. Квадрига, — нашата дивизия я командваше Негово превъзходителство генералът от инфантерията Аршман.

— И какво от това?

— Арш на немски значи „задник“ — съобщи мълчалият досега Голем. — Докторът се шегува.

— А вие къде чухте за генерал Пферд? — попита Павор.

— В кабинета на началника на полицията — отвърна Виктор.

— Е, и какво?

— Ами нищо. Това беше. Значи никой не го е чувал? Прекрасно. Питам просто ей така.

— А фелдфебелът се казваше Батъкс — заяви Р. Квадрига. — Фелдфебел Батъкс^[18].

— И английски ли знаете? — попита Голем.

— Да, дотолкова знам — отвърна Р. Квадрига.

— Хайде да пийнем — предложи Виктор. — Сервитъор, бутилка коняк.

— Защо пък цяла бутилка? — попита Павор.

— За да стигне за всички.

— Пак ще вдигнете някой скандал.

— Стига, Павор — каза Виктор. — Ти ще се изкараш най-големият абстинент^[19].

— Не съм абстинент — възрази Павор. — Обичам да си пийвам, и никога не пропускам да си пийна, както се полага на всеки истински мъж. Но не разбирам защо трябва да се напивам. И изобщо, според мен, няма никакъв смисъл човек да се напива всяка вечер.

— Този пак е тук — каза Р. Квадрига с отчаяние. — Че кога успя?

— Няма да се напиваме — каза Виктор, наливайки коняк на всички. — Просто ще пийнем. Както прави в момента половината нация. Другата половина се напива. Е, бог да я пази. Ние просто ще си пийнем.

— Там е цялата работа — каза Павор. — Когато в страната всички без изключение пиянстват, и не само в страната, а в целия свят, всеки порядъчен човек е длъжен да запази благоразумие.

— Вие ни смятате за порядъчни хора? — попита Голем.

— Във всеки случай — културни.

— Според мен — добави Виктор — културните хора имат много по-големи основания да се напиват, отколкото некултурните.

— Възможно е — съгласи се Павор. — Обаче културният човек е длъжен да се държи в границите на разумното. Културата му го задължава... Ето на, ние седим тук почти всяка вечер, бъбрим, пием, играем на зарове. А казал ли е някой от нас през това време нещо, дори да не е толкова умно, но поне сериозно? Кикотим се, шегуваме се... само кикотене и шегички.

— А защо да сме сериозни? — попита Голем.

— Защото всичко се сгромолясва в пропастта, а ние само се хилим и се майтапим. Пируваме по време на чума. Мисля, че е срамата, господа.

— Е, добре, Павор — примири се Виктор. — Кажете нещо сериозно. Нека да не е умно, но поне да е сериозно.

— Не искам никакви сериозни неща — заяви Р. Квадрига. — Пиявици. Буци. Пфу!

— Ш-шт! — нареди му Виктор. — Млък... Наистина, Голем, хайде да говорим за нещо, което е поне по-сериозно. Започвайте, Павор, разкажете ни за тази ваша пропаст.

— Пак се присмивате, а? — рече тъжно Павор.

— Не — каза Виктор. — Честна дума, не. Може да съм ироничен, но това е, защото цял живот все слушам дрънканици за разни пропасти. Всички твърдят, че човечеството се сгромолясва в пропастта, но никой не може да докаже нищо. И на практика винаги се оказва, че целият този философски песимизъм е последица от семейни неприятности или недостиг на парични средства...

— Не — каза Павор. — Не е така... Човечеството се сгромолясва в пропастта, защото банкрутира.

— Недостиг на парични средства — промърмори Голем.

Павор не му обърна внимание. Думите му бяха отправени единствено към Виктор. Говореше с наведена глава, гледаше изпод вежди.

— Човечеството банкрутира биологично — раждаемостта спада, навсякъде се ширят рак, малоумие и неврози, хората станаха наркомани. Всекидневно поглъщат стотици тонове алкохол, никотин или просто чисти наркотици, започнаха с хашиш и кокаин и свършиха с ЛСД. Ние просто се израждаме. Унищожаваме естествената природа, а изкуствената унищожавя нас. А освен това... ние банкрутирахме идеологически — прехвърлихме една след друга всички философски системи и всички

до една ги дискредитирахме, опитахме всички възможни системи на морал, но си останахме същите аморални скотове, като първобитните пещерни хора. Най-страшното е, че цялата тази сива човешка маса в наши дни си остава същата паплач, каквато е била винаги. Тя постоянно иска, жадува да има богове, вождове и ред, и когато получи своите богове, вождове и ред, остава недоволна, защото всъщност изобщо не е имала нужда нито от богове, нито от ред, а винаги се е нуждала от хаос, от анархия, от хляб и зрелища. Сега тя е скована от желязната необходимост всяка седмица да получава своя плик със заплатата, но тази необходимост я отвращава, всяка вечер тя иска да избяга от нея и търси спасение в алкохола и наркотиците... Но по дяволите тази купчина гниещи лайна! Тя смърди и вони от десет хиляди години и не е годна за нищо друго, освен да смърди и да вони. Страшното е друго. Страшното е, че разложението обзема хора като мен и вас, хората с главна буква, личностите. Ние виждаме това разложение и си въобразяваме, че то не ни засяга, ала то, така или иначе, насажда в съзнанието ни отровата на безнадеждността, отслабва волята ни и ни поглъща... А отгоре на всичко над главите ни виси и това проклятие — демократичното възпитание: егалите, фратерните^[20], всички хора са братя, всички са от едно тесто... Постоянно се отъждествяваме с простолудията и се ругаем, ако случайно открием, че сме по-умни от него, че имаме други нужди и интереси, други цели в живота. Време е да разберем това и да си направим извода, че е време да се спасяваме.

— Време е да пийнем — предложи Виктор.

Вече съжаляваше, че се съгласи да разговаря сериозно със санитарния инспектор. Неприятно беше човек да гледа Павор. Твърде много се бе разпалил, дори очите му станаха кривогледи. Вживяваше се в ролята си, а иначе, като всички адепти на теорията за сгромолясването в пропастта, говореше абсолютно банални неща. На Виктор му се искаше да му каже: „Престанете да се излагате, Павор, я по-добре се обърнете в профил и се усмихнете иронично.“

— Това ли е всичко, с което можете да ми отговорите? — осведоми се Павор.

— Бих могъл да ви дам и друг съвет. Повече ирония, Павор. Не се горещете толкова. И без това нищо не можете да направите. А и да можехте, нямаше да знаете какво да правите.

Павор се усмихна иронично.

— Но аз знам — каза той.

— И какво знаете?

— Има само едно средство да се сложи край на разложението...

— Знаем ние, знаем — рече лекомислено Виктор. — Искате да облечете всички глупаци в златисти униформи и да ги пуснете да маршируват. Цяла Европа ще бъде в краката ни. И това го е имало.

— Не — каза Павор. — Това е само отсрочка. А решението е едно: да унищожим масата.

— Днес сте в прекрасно настроение — отбеляза Виктор.

— Трябва да унищожим деветдесет процента от населението — продължаваше Павор. — Може би дори деветдесет и пет процента. Масата изпълни своето предназначение — тя породила от недрата си цвета на човечеството, който създаде цивилизацията. Сега тя е мъртва като гнила картофена грудка, дала живот на нов картофен кълн. А когато покойникът започне да гние, той трябва да се погребее.

— Боже мой — рече Виктор, — и всичко това е защото имате хрема и не ви пускат в лепрозориума? Или може би имате и семейни неприятности?

— Не се правете на глупак — каза Павор. — Защо не искате да се замислите за неща, които много добре са ви известни? Защо се извършават и най-светлите идеи? Заради тъпотията на сивата маса. Защо има войни, хаос и безобразия? Заради тъпотията на сивата маса, която си избира такива правителства, каквито заслужава. Защо Златният век е толкова безнадеждно далеч от нас, както и едно време? Заради закостенялостта и невежеството на сивата маса. По принцип Хитлер е бил прав, подсъзнателно е бил прав, той е усещал, че на Земята има твърде много излишни хора. Но и той е бил породен от сивата маса и е развалил всичко. Глупаво е, че се е заел с унищожаване по расов признак. Пък и не е разполагал с истински средства за унищожение.

— А по какъв признак смятате да унищожавате вие? — попита Виктор.

— По незабележимост — отвърна Павор. — Ако човек е сив и незабележим, той трябва да бъде унищожен.

— А кой ще определя дали този човек е забележим, или не?

— Оставете това сега, подробности. Аз ви излагам принципа, а кой, какво и как ще го реализира — това са подробности.

— А в името на какво сте се сдушили с кмета? — попита Виктор. Павор беше започнал да му омръзва.

— Тоест?

— За какъв дявол ви е този съдебен процес? На дребно играете, Павор! С вас, свръхчовеците, винаги става така. Смятате да преорете света, не сте съгласни на по-малко от три милиарда трупа, а в същото време ту се безпокоите за длъжността си, ту се лекувате от трипер, ту срещу дребна изгода помагате на съмнителни хора да извършат тъмните си дела.

— По-полека все пак — посъветва го Павор. Личеше, че е страшно вбесен. — Вие самият сте пияница и безделник...

— Но във всеки случай не замислям нагласени политически процеси и не се каня да прекроявам света.

— О, да — каза Павор. — Дори на това не сте способен, Банев. Нали сте всичко на всичко един бохем, сиреч — измет, метежник и лайно. Вие сам не знаете какво искате и правите само това, което искат от вас. Поощрявате стремежите на останалата измет, подобна на вас, и затова си въобразявате, че сте свободен художник, разтърсващ основите на обществото. А сте просто долнопробен стихоплетец, от ония, които драскат по обществените клозети.

— Всичко това е така — съгласи се Виктор. — Жалко само, че не го казахте по-рано. Трябваше да ви обидя, за да го кажете. Ето че излиза, че вие, Павор, сте подла и дребна душица. Просто един от многото. Ако започнат да унищожават, то първо вас ще унищожат. По принципа на незабележимостта. Философстващ санитарен инспектор? В пещта!

„Интересно как ли изглеждаме отстрани? — помисли си той. — Павор е отвратителен... Ама че усмивка! Какво му става днес? А Квадрига спи, какво го интересуват него разни кавги, сивата маса и цялата тази философия... Голем пък се е разположил като в театър — държи чашата си с два пръста, другата му ръка е зад облегалката на креслото и чака да види кой кого ще разгроми и как. Павор нещо доста дълго мълчи... Да не би пък да подбира аргументи?“

— Е, добре — каза накрая Павор. — Поговорихме си — достатъчно.

Усмивката му изчезна, очите му пак станаха като на шурмбанфюрер. Хвърли една банкнота на масата, допи си коняка и си тръгна, без да се сбогува. Виктор почувства приятно разочарование.

— Все пак за писател ужасно лошо се оправяте с хората — каза Голем.

— Това не ми е работата — рече лекомислено Виктор. — Нека психолозите и Департаментът на сигурността се оправят с хората. Аз трябва да долавям тенденциите с изострения си усет на художник... А защо казвате това? Отново „Виктуар, престанете да дрънкате“?

— Предупреждавах ви: не закачайте Павор.

— А защо, дявол да го вземе? — избухна Виктор. — Първо, не съм го закачал. Той ме закачаше. И, второ, знаете ли, че помага на кмета да ви даде под съд?

— Досещам се.

— И това не ви вълнува?

— Никак. Ръцете им са къси. Тоест, на кмета и на съда.

— А на Павор?

— На Павор ръцете му са по-дълги — каза Голем. — Затова престанете да дрънкате пред него. Нали виждате, че аз не си позволявам да го правя.

— Интересно, пред кого дрънкате? — промърмори Виктор.

— Понякога дрънкам пред вас. Имам слабост към вас. Налейте ми коняк.

— Моля. — Виктор му наля. — Да вземем да събудим Квадрига, а? Какво става с него, та той

дори не ме защити от Павор.

— Не, няма нужда да го будим. Дайте да си поговорим. Защо се бъркате в тези работи? Кой ви е молил да открадва-те камиона?

— Така ми се прииска — каза Виктор. — Голяма свинщина е да се задържат книги. Освен това и кметът ми развали настроението. Посегна на свободата ми. Всеки път, когато някой посегне на свободата ми, започвам да върша хулигански прояви... Между другото, Голем, дали генерал Пферд няма да се застъпи за мен пред кмета?

— Пука му на него и за вас, и за кмета — отвърна Голем. — Той си има предостатъчно свои грижи.

— А вие му кажете да се застъпи. Иначе ще напиша разгромителна статия за вашия лепрозориум, ще разкажа как използвате кръвта на християнските младенци, за да лекувате очилатата болест. Да не мислите, че не знам защо мокреците примамват децата в лепрозориума? Отначало им пият кръвчицата, а после ги развращават. Ще ви опозоря пред целия свят. Кръвопиец и развратител зад маската на лекар. — Виктор се чукна с Голем и отпи. — Между другото, говоря сериозно. Кметът наистина ме притиска да напиша такава статия. Разбира се, на вас това също ви е известно.

— Не — каза Голем. — Но това е дреболия.

— Виждам, че за вас всичко е дреболия. Целият град е против вас — дреболия. Дават ви под съд — дреболия. Санитарният инспектор Павор е раздразнен от вашето поведение — пак дреболия. Модният писател Банев също се дразни и се готви да напише гневна статия — пак дреболия. Да не би пък генерал Пферд да е псевдоним на господин президента? Впрочем този всемогъщ генерал знае ли, че сте комунист?

— А от какво се дразни писателят Банев? — попита спокойно Голем. — Само че не викайте толкова, Теди започна да се обръща към пас.

— Теди е наш човек — възрази Виктор. — Между другото, и той е раздразнен: закъсал го е с мишките. — Той се навъси и запали цигара. — Един момент, какво ме питахте? А, да. Дразня се, защото не ме пуснахте в лепрозориума. Все пак постъпката ми беше благородна. Нека дори да е глупава, но нали всички благородни постъпки са глупави. Пък и преди това носих онзи мокрец на гръб.

— И се бихте за него — добави Голем.

— Точно така. И се бих.

— С фашистите — каза Голем.

— Именно с фашистите.

— А имате ли пропуск? — попита Голем.

— Пропуск... Ето, Павор също не го пускате и той пред очите ни се превърна в демографофоб.

— Да, на Павор тук не му върви — каза Голем. — Иначе е способен служител, но тук нищо не му се получава. Отдавна чакам кога ще започне да върши глупости. Изглежда, вече започна.

Доктор Р. Квадрига надигна разчорлената си глава и се обади:

— Яко. Ще отида и там ще видим. Махай се, дух. Главата му отново падна с трясък върху масата.

— И все пак, Голем — каза Виктор по-тихо, — вярно ли е, че сте комунист?

— Доколкото си спомням, комунистическата партия у нас е забранена — отбеляза Голем.

— Господи — въздъхна Виктор. — Че коя партия у нас е разрешена? Та аз не ви питам за партията, а за вас...

— Аз, както виждате, съм разрешен — отвърна Голем.

— Всъщност то си е ваша работа — каза Виктор. — На мен ми е все едно. Но кметът... впрочем на вас не ви пука от кмета. Но ако научи генерал Пферд...

— Но ние няма да му кажем — прошепна Голем с тон, внушаващ доверие. — Защо да занимаваме генерала с такива дреболии? Той знае, че има лепрозориум, а в този лепрозориум — някой си Голем, и някакви си мокреци, добре, така да бъде.

— Странен генерал — рече замислено Виктор. — Генерал от лепрозориума... Между другото,

вероятно скоро ще си имате неприятности с мокреците. Чувствам го с изострения си усет на художник. В нашия град мнозина са се настроили против мокреците.

— Да беше само в нашия град — каза Голем.

— А какво толкова има? Та те са просто болни хора и дори май не са заразни.

— Не хитрувайте, Виктор. Прекрасно знаете, че те не са просто болни хора. Дори и не са заразни просто ей така.

— Тоест?

— Тоест, например Теди не може да се зарази от тях. И кметът не може, да не говорим за началника на полицията. А някой друг — може.

— Вие например.

Голем взе бутилката, с удоволствие я разгледа на светлината и наля коняк на двамата.

— Аз също не мога. Вече...

— А аз?

— Не знам. Изобщо това са само мои хипотези. Не им обръщайте внимание.

— Не им обръщам внимание — рече тъжно Виктор. — А с какво друго още са необикновени?

— С какво са необикновени ли? — повтори Голем. — И сам бихте могли да забележите, Викторе, че всички хора се делят на три големи групи. По-точно — на две големи и една малка... Има хора, които не могат да живеят без миналото, цялата им душа е в миналото, по-близкото или по-далечното. Те живеят с традициите, със заветите на миналото, черпят от миналото радост и пример. Да речем, господин президентът. Какво би правил той, ако го нямаше нашето велико минало? На какво би се позовавал и откъде изобщо би се взел? После, има хора, които живеят само в настоящето и не искат и да чуят за бъдещето и за миналото. Вие, например. Благодарение на господин президента вашите представи за миналото напълно са се изродили; в което и минало да надникнете, навсякъде ви се привижда все този същият господин президент. Колкото до бъдещето, вие изобщо не си го представяте и според мен дори се страхувате да си го представите... И накрая — има хора, които живеят в бъдещето. Те се появиха в забележими количества съвсем наскоро. От миналото те съвсем справедливо не очакват нищо добро, а настоящето за тях е само материал за строежа на бъдещето, суровина... Пък и те всъщност вече живеят в бъдещето... на малки острови от бъдещето, които са възникнали около тях в настоящето... — Някак странно усмихвайки се, Голем вдигна очи към тавана. — Те са умни — рече нежно той. — Дяволски умни, за разлика от повечето хора. Всички до един са талантиливи, Викторе. Имат странни желания и изобщо не изпитват обикновените желания.

— Обикновените желания, това са например жените...

— В известен смисъл — да.

— Водката, зрелищата?

— Несъмнено.

— Страшна болест — каза Виктор. — Не я искам... И все пак не ми е ясно... Нищо не разбирам. Това, че затварят умни хора зад бодлива тел — това го разбирам. Но защо тях ги пускат навън, а нас не ни пускат вътре...

— А може би не те да седят зад бодливата тел, а вие. Виктор се усмихна.

— Чакайте малко — каза той. — Още нещо не мога да разбера. Какво общо има с тази работа, да речем, Павор? Е, добре, мен не ме пускат, аз съм страничен човек. Но нали все някой трябва да инспектира състоянието на чаршафите и нужниците? Нали може да се окаже, че там, при вас, санитарните условия са лоши?

— Ами ако той се интересува не от санитарните условия? Виктор погледна Голем объркано.

— Пак ли се шегувате? — попита той.

— Пак не се шегувам — отвърна Голем.

— Тогава според вас той е шпионин?

— Шпионин е твърде широко понятие — възрази Голем.

— Почакайте — каза Виктор. — Нека си говорим откровено. Кой опъна бодливата тел и сложи

охрана?

— Ех, тази бодлива тел — въздъхна Голем. — Колко дрехи изпокъса, а пък войниците постоянно страдат от диария. Знаете ли кое е най-доброто средство против диария? Тютюн с портвайн... или по-точно портвайн с тютюн.

— Добре — рече Виктор. — Значи е генерал Пферд. Аха... И онзи млад мъж с дипломатическото куфарче... Ето каква била работата! Значи това е просто военна лаборатория. Ясно... А Павор, значи, не е военен. Тоест, от друго ведомство е. Или може би не е наш шпионин, а чуждестранен?

— Боже опази! — рече с ужас Голем. — Само това ни липсваше...

— Така... А той знае ли кой е младият мъж с куфарчето?

— Мисля, че знае — каза Голем.

— А онзи мъж знае ли какъв е Павор?

— Мисля, че не — каза Голем.

— Нищо не сте му казали, така ли?

— Че какво ми влиза в работата?

— И на генерал Пферд ли не сте казали?

— И през ум не ми е минало даже.

— Не е справедливо — поклати глава Виктор. — Трябва да му кажете.

— Вижте какво, Викторе — каза Голем. — Позволих ви да дрънкате на тази тема само защото се надявах, че ще се изплашите и няма да си пъхате носа в чужди работи. Вас това изобщо не ви засяга. И без това вече са ви набелязали, могат да ви смачкат и дори няма да успеете да гъкнете.

— Не е трудно някой да ме изплаши — въздъхна Виктор. — Още от детството си съм напласен. И все пак никак не мога да проумея какво искат всички те от мокреците?

— Кой „те“? — попита уморено и с упрек Голем.

— Ами Павор. Пферд. Онзи с куфарчето. Всички тези крокодили.

— Господи — възкликна Голем. — А какво могат да искат в наше време крокодилите от умните и талантливите хора? Аз пък не мога да разбера вие какво искате от тях. Защо се бъркате в цялата тази работа? Не ви ли стигат собствените ви неприятности? Не ви ли стига господин президентът?

— Даже ми е малко в повече — съгласи се Виктор. — Чак ми е дошъл до гуша.

— Е, това е чудесно. Идете в санаториума, вземете със себе си пачка хартия... искате ли да ви подаря пишеща машина?

— Аз пиша по старата система — каза Виктор. — Като Хемингуей.

— Прекрасно. Ще ви подаря парченце молив. Работете, любете се с Диана. Може би искате да ви дам и сюжет? Може би вече сте се изчерпали?

— Сюжетите се раждат от темите — отвърна важно Виктор. — Аз изучавам живота.

— Че кой ви пречи — каза Голем. — Изучавайте живота колкото си искате. Само не се намесвайте в процесите.

— Това е невъзможно — възрази Виктор. — Приборът неизбежно влияе върху чистотата на експеримента. Забравихте ли физиката? Ние наблюдаваме света не такъв, какъвто е сам по себе си, а света, плюс въздействието на наблюдателя.

— Веднъж вече ви цапардосаха с бокс по главата, а следващия път може просто да ви застрелят.

— Е, първо, може пък изобщо да не е било бокс, а тухла. И второ, ако решат, навсякъде може да ме цапардосат по главата. Всеки миг може да ми се случи нещо, така че какво — да не излизам от стаята си ли?

Голем прехапа долната си устна. Имаше жълти конски зъби.

— Вижте какво, приборе — рече той. — Тогава се намесихте в експеримента съвсем случайно и незабавно ви цапардосаха по кратуната. Ако сега се набъркате съзнателно...

— Не съм се намесвал в никакъв експеримент — каза Виктор. — Излязох от Лола, вървах си спокойно и изведнъж видях...

— Идиот — каза Голем. — Вървял си спокойно и видял. Трябвало е да минете на другата страна на улицата, заплес безмозъчен.

— Че защо да минавам на другата страна?

— Ами, защото един ваш добър познат се е занимавал с изпълнението на преките си задължения, а вие сте се набъркали напред с рогата, като овен.

Виктор се изправи в креслото.

— Какъв пък е този добър познат? Там нямаше мои познати.

— Вашият познат се е явил навреме отзад с бокса. Имате ли познати, които притежават бокс?

Виктор изпи на екс коняка си. Пред очите му поразително ясно изплува Павор с почервенелия от хремата нос, който изважда от джоба си носна кърпичка и боксът издрънчава на пода — тежък, матовосив и добре прилягащ на ръката.

— Я стига — рече Виктор и се закашля. — Глупости. Не може Павор...

— Не съм споменава нито какви имена — възрази Голем. Виктор сложи ръце на масата и загледа свитите си юмруци.

— Какво общо имат тук неговите задължения? — попита той.

— Явно на някого му е потрябвал жив мокрец. Киднапинг ^[21].

— А аз съм попречил, така ли?

— Опитали сте се да попречите.

— Значи все пак са го хванали?

— И са го отвлекли. Бъдете благодарен, че и вас не са ви отвлекли, за да предотвратят изтичането на информация. Та тях изобщо не ги интересува съдбата на литературата.

— Значи Павор... — рече бавно Виктор.

— Никакви имена — напомни строго Голем.

— Кучи син — възкликна Виктор. — Добре, ще видим... А за какво им е притрябвал мокреца?

— Как за какво? Информация... Откъде да вземат информация? Сам знаете — бодливата тел, войниците, генерал Пферд...

— Значи сега го разпитват, така ли? — попита Виктор. Голем мълча дълго. После каза:

— Той почина.

— Пребили са го?

— Не. Напротив — Голем отново помълча. — Те са глупаци. Не му давали да чете и той умрял от глад.

Виктор бързо го погледна. Голем се усмихваше тъжно. Или плачеше от мъка. Внезапно Виктор почувства, че го обземат ужас и безпокойство и започват да го душат. Светлината от лампиона помръкна. Виктор се задъха, сякаш беше получил сърдечен пристъп. С усилие разхлаби възела на вратовръзката си. „Боже мой — помисли си, — каква мерзост, каква гадост, бандит, хладнокръвен убиец... и след всичко това, само след час, си е измил ръцете, напръскал се е с парфюм, пресметнал е с какви благодарности ще го обсипе началството и седна до мен, вдигаше наздрависи с мен, усмихваше ми се и говореше с мен като с приятел, и постоянно е лъгал, усмихвал се е и е лъгал, и е лъгал с удоволствие, наслаждавал се е на лъжите си, гаврел се е с мен, кискал се е в шепите си, когато съм извърщал глава, намигнал си е, а после с престорено съчувствие ме е питал откъде е тази цицина на главата ми...“ Сякаш през черна пелена Виктор видя как доктор Р. Квадрига бавно надигна глава, отвори в безгласен вик пресъхналата си уста и зашари трескаво с треперещите си ръце по покривката като слепец, и очите му бяха като на слепец, когато въртеше главата си и все крещеше и крещеше, а Виктор нищо не чуваше... „И така трябва, защото самият аз съм боклук, дребен човечец. Трябвало е да ме ритат в муцуната, с ботуши, и да ми държат ръцете, да не ми дават да се избърша, и за какъв дявол ще съм нужен на някого, трябвало е да ме бият по-здраво, така че да не мога да стана, а като насън да размахвам омекнали юмруци и... Господи, за какъв дявол живея, и изобщо — за какъв дявол живеят всички, та нали това е толкова просто — приближаваш се отзад и удряш с желязо по главата, и нищо няма да се промени, нищо няма да се промени на този свят, защото в същата тази секунда някъде на

хиляда километра оттук ще се роди друг такъв изрод...“ Тлъстото лице на Голем беше подпухнало още повече и изглеждаше черно от наболата брада, очите му бяха съвсем отекли. Той лежеше неподвижно в креслото, отпуснат като мях с граниво масло, само пръстите му помръдваха, когато бавно вземаше чаша след чаша, беззвучно отчупваше столчето ѝ, пускаше парчетата на масата, вземаше друга, чупеше я и я хвърляше... „И никого не обичам, не мога да обичам и Диана, с какви ли не жени спя, всички могат да спят, но нима можеш да обичаш жена, която не те обича, пък и жената не може да обича, когато ти не я обичаш, и така всичко се върти в проклет нечовешки кръг, върти се като змия и се мъчи да захапне опашката си, като животни, които се съвкупяват и се разбягват, само животните не се мъчат да намерят подходящи думи и да съчиняват стихове, а просто се съвкупяват и се разбягват...“ А Теди плачеше, опрял лакти на бара и подложил кокалестата си брадичка върху кокалестите си юмруци, плешивото му чело блестеше като шафран под лампата и по хлътналите му страни течаха сълзи, без да спират, и те също блестяха под лампата... „А всичко това е така, защото съм боклук, и никакъв писател не съм, та какъв писател мога да бъда, по дяволите, когато не мога да понасям писането, когато писането е мъчение за мен, срамно и неприятно занимание, нещо като болезнена физиологическа дейност, като диария, като изстискване на гной от цирей, мразя го, страх ме хваща, като си помисля, че цял живот ще трябва да се занимавам с това, че вече съм обречен, че сега вече не мога да се отърва, а от мен постоянно ще изискват: давай, давай още, и аз ще давам, но сега не мога, не мога дори да мисля за това, Господи, нека не мисля за това, защото ще се пръсна...“ Бол Кунац стоеше зад гърба на Р. Квадрига и гледаше часовника си, слабичък, вир-вода, с мокро свежо лице, с прекрасни тъмни очи, и от него, разкъсвайки гъстия, горещ въздух, се носеше свеж мирис — мирис на трева и изворна вода, мирис на лилии, слънце и водни кончета над езеро... И светът се върна. Само някакъв смътен спомен или усещане, или спомен за усещане се хвърли зад ъгъла: нечий отчаян, сподавен вик, странно скърцане на зъби, звън, хрущане на стъкло...

Виктор си облиза устните и посегна за бутилката. Положил глава на покривката, доктор Р. Квадрига бърбореше хрипливо:

— Нищо не искам. Скрийте ме. Да ме оставят на мира... Голем загрижено отстраняваше от масата парчетата стъкло. Бол Кунац каза:

— Господин Голем, моля да ме извините. Имате писмо. Той сложи пред Голем един плик, отново погледна часовника си и рече:

— Добър вечер, господин Банев.

— Добър вечер — отвърна Виктор и си наля коняк. Голем внимателно четеше писмото. Зад бара Теди шумно се секнеше в голяма карирана носна кърпичка.

— Слушай, Бол Кунац — попита Виктор, — ти видя ли тогава кой ме удари?

— Не — отвърна Бол Кунац, като го погледна право в очите.

— Как така — не? — намръщи се Виктор.

— Той стоеше с гръб към мен — обясни Бол Кунац.

— Ти го познаваш — каза Виктор. — Кой беше?

Голем издаде неясен звук. Виктор му хвърли бърз поглед. Без да обръща внимание на никого, Голем замислено късаше писмото на дребни парчета. После събра късчетата и ги мушна в джоба си.

— Грешите — каза Бол Кунац. — Не го познавам.

— Банев — промърмори Р. Квадрига. — Моля те... Не мога да стоя там самичък... Ела с мен... Много е зловещо...

Голем се надигна, порови с пръсти в джоба на жилетката си, после извика:

— Теди! Пишете днешното на сметката ми... и включете четирите чаши, които счупих... Е, аз тръгвам — каза той на Виктор. — Помислете си и вземете разумно решение. Може би за вас ще бъде най-добре дори да заминете.

— Довиждане, господин Банев — рече учтиво Бол Кунац. На Виктор му се стори, че момчето едва забележимо поклати глава в знак на отрицание.

— Довиждане, Бол Кунац — каза той. — Довиждане.

Двамата излязоха. Дълбоко замислен, Виктор си допи коняка. Дойде един сервитьор с подуто лице, цялото на червени петна, и започна да почиства масата. Движенията му бяха необичайно непохватни и неуверени.

— Отскоро ли сте тук? — попита го Виктор.

— Да, господин Банев. От тази сутрин.

— А какво стана с Питър? Да не е болен?

— Не, господин Банев. Той замина. Не издържа. Сигурно и аз ще се махна оттук...

Виктор погледна Р. Квадрига.

— Заведете го после в стаята му — помоли той.

— Да, разбира се, господин Банев — отвърна сервитьорът с неуверен глас.

Виктор си плати сметката, махна на Теди за довиждане и излезе във фойейто. Качи се на втория етаж, пристъпи до вратата на Павор, вдигна ръка да почука, постоя малко така и слезе пак долу. На гишето портиерът разглеждаше изумено ръцете си. Те бяха мокри, с полепнали кичури коса, с коса беше посипан и униформеният му редингот, а по лицето му, на двете бузи, имаше пресни драскотини. Той вдигна глава към Виктор — изражението му беше смаяно. Но сега Виктор не биваше да забелязва всичките тия странности, би било нетактично и жестоко, още повече пък не биваше да говори за това, трябваше да се престори, че нищо не се е случило, трябваше да отложи всичко за после, за утре или може би дори за вдругиден. Попита:

— В коя стая е онзи... нали го знаете, младия мъж с очилата, който винаги ходи с дипломатическо куфарче?

Портиерът се обърка. Сякаш за да се измъкне от неловкото положение, погледна към таблото с ключовете, а после все пак отговори:

— В триста и дванайсета, господин Банев.

— Благодаря — отвърна Виктор и остави на гишето една монета.

— Само че те не обичат да ги безпокоят — предупреди го нерешително портиерът.

— Знам — отвърна Виктор. — Не съм си и помислил да ги безпокоя. Попитах просто така... намислих си, нали разбирате, че ако са в четна стая, всичко ще се оправя.

Портиерът леко се усмихна.

— Че какви неприятности можете да имате вие, господин Банев — рече учтиво той.

— Всякакви неприятности мога да имам — въздъхна Виктор. — И големи, и малки. Лека нощ.

Качи се на третия етаж. Вървеше бавно, преднамерено бавно, сякаш за да може да прецени и обмисли всичко, да пресметне възможните последици и да вземе под внимание онова, което можеше да се случи през следващите три години, но всъщност мислеше само за това, че на пътеката по стълбите много отдавна ѝ е дошло време за смяна, доста овехтяла е тази пътека, протрила се е. И едва преди да почука на вратата с табелка „312“ (люксозен апартамент, с две спални и гостна, с телевизор, висококачествен радиоприемник, хладилник и барче), замалко не каза на глас: „Вие ли сте крокодилите, господа? Много ми е приятно. Сега искам да се излапате един друг.“

Наложи се да чука доста дълго: отначало деликатно с кокалчето на пръста си, а когато не отвори — по-настойчиво, с юмрук, а щом и тогава никой не се обади — само дъските изскърцаха и някой тежко задиша в процепа на ключалката, — той се обърна гърбом към вратата и вече съвсем грубо заблъска с токовете на обувките си.

— Кой е? — попита най-сетне един глас зад вратата.

— Съседът — отвърна Виктор. — Отворете за момент.

— Какво искате?

— Трябва да ви кажа две думи.

— Елате утре — каза гласът зад вратата. — Вече спим.

— Да ви вземат дяволите — каза Виктор, вече доста раздразнен. — Да не би да искате да ме видят, че вися пред вратата ви? Отворете, от какво толкова се страхувате?

Изщрака ключ и вратата се откряна. В пролуката се появи помътнялото око на високия

професионалист. Виктор му показа разтворените си длани.

— Само две думи — рече той.

— Влизайте — каза дългият. — Само без глупости. Виктор пристъпи в антрето, дългият затвори вратата след него и светна лампата. Антрето беше тясно, двамата едва се побираха в него.

— Е, казвайте какво има — рече дългият.

Той беше по пижама, изцапана с нещо отпред. Виктор, изумен, усети остра миризма — от дългия лъхаше на алкохол. Дясната си ръка, както си му беше редът, той държеше в джоба си.

— Тука ли смятате да разговаряме? — попита го Виктор.

— Да.

— Не — каза Виктор. — Тук няма да разговарям.

— Както искате — отвърна дългият.

— Както искате вие — рече Виктор. — И без това тези неща не са моя работа.

Помълчаха. Вече без да се крие, дългият внимателно претърси Виктор с поглед.

— Май се казвате Банев, нали? — попита той.

— Май да.

— Аха — кимна мрачно дългият. — Че какъв съсед сте ни? Вие живеете на втория етаж.

— Съсед по хотел — обясни Виктор.

— Аха... Но не разбирам какво искате.

— Трябва да ви съобща нещо — каза Виктор. — Разполагам с известна информация. Но вече започвам да се чудя дали си заслужава да разговарям с вас.

— Е, добре — каза дългият. — Да отидем в банята.

— Знаете ли — отвърна Виктор, — аз май ще си тръгвам.

— А защо не искате да разговаряме в банята? Що за капризи?

— Вижте какво — каза Виктор, — размислих. Най-добре ще е да си тръгна. В края на краищата това не е моя работа.

Той пристъпи към вратата. Дългият чак започна да пъшка, раздиран от противоречия.

— Вие сте писател, нали? — попита той. — Или ви бъркам с някого?

— Писател съм, да — отговори Виктор. — Довиждане.

— Ама не, почакайте. Защо не казахте веднага? Да вървим. Ето оттук.

Влязоха в гостната, цялата в плътни тежки завеси. Вляво висяха завеси, вдясно — също, завеси имаше и на огромния прозорец отсреща. В ъгъла проблясваше цветният екран на огромен телевизор, звукът беше изключен. А в другия ъгъл, от мекото кресло под лампиона, над разтворения вестник към Виктор гледаше младият мъж с очилата, също по пижама и пантофи. На масичката за вестници до него стърчаха квадратна бутилка и сифон. Дипломатическото куфарче не се виждаше никъде.

— Добър вечер — каза Виктор. Младият мъж мълчаливо кимна.

— Той търси мен — каза дългият. — Не ни обръщай внимание.

Младият мъж отново кимна и се скри зад вестника.

— Заповядайте тук — каза дългият.

Влязоха в спалнята отдясно и дългият седна на леглото.

— Ето там е креслото — рече той. — Сядайте и казвайте какво има.

Виктор седна. В спалнята доста силно се усещаше миризмата на застоял тютюнев дим и офицерски одеколон. Дългият седеше на леглото и гледаше Виктор, без да изважда ръка от джоба си. От гостната се дочуваше шумолене на вестник.

— Добре — каза Виктор. Не че беше успял напълно да преодолее отвращението си, но след като веднъж беше дошъл, трябваше да говори. — Имам известна представа кои сте вие. Може би греша, и тогава всичко е наред. Но ако не греша, за вас ще бъде от полза да знаете, че ви следят и се мъчат да ви попречат.

— Да предположим — рече дългият. — И кои са тези, които ни следят?

— От вас твърде много се интересува един човек на име Павор Суман.

— Какво? — попита дългият. — Санитарният инспектор, така ли?

— Той не е санитарен инспектор. И всъщност това е всичко, което исках да ви кажа. Виктор стана, но дългият не помръдна.

— Да предположим — повтори той. — А вие, всъщност, откъде знаете всичко това?

— Има ли значение?

Известно време дългият размишлява, после рече:

— Да предположим, че няма.

— Ваша работа е да проверите — каза Виктор. — Аз нищо друго не знам. Довиждане.

— Къде се разбързахте изведнъж, почакайте малко — каза дългият. Той се пресегна към тоалетното шкафче и извади бутилка и чаша. — Толкова искахте да влезете, а сега вече си тръгвате... Имате ли нещо против, ако прием от една чаша?

— Зависи какво — отвърна Виктор и отново седна.

— Шотландско е — каза дългият. — Устройва ли ви?

— Оригинално шотландско?

— Истински скоч. Дръжте.

Той се пресегна да подаде чашата на Виктор.

— Добре си живеят някои хора — рече Виктор и отпи.

— Къде можем да се сравняваме с писателите — каза дългият и също отпи. — Защо не разкажете всичко по-подробно...

— Няма смисъл да настоявате — каза Виктор. — На вас ви плащат за това. Аз ви казах името, адреса сам го знаете, така че се залавяйте за работа. Още повече, че наистина нищо не знам. Освен... — Позамисли се и се престори, че изведнъж се е сетил за нещо. Дългият веднага се хвана на въдицата.

— Освен? — попита той. — Какво?

— Знам, че е отвялякъл един мокрец, и че е действал заедно с градските легионери. Как беше онзи там... Фламентата... Ювента...

— Фламин Ювента — подсказа му дългият.

— Точно така.

— Това за мокреца сигурно ли е? — попита дългият.

— Да. Аз се опитах да попреча и господин санитарният инспектор ме цапардоса с бокс по главата. А после, докато се търкалях по тротоара, те отмъкнаха мокреца с една кола.

— Така, така — кимна дългият. — Значи е бил Суман... Виж ти, браво на вас, Банев! Искате ли още уиски?

— Искам — каза Виктор.

Каквото и да говореше, колкото и да се напругаше, както и да се настройваше, всичко това му беше противно. „Е, нищо — помисли си. — Слава богу, че поне за доносник не ставам. Никакво удоволствие не изпитвам, макар че сега ще започнат да се ядат един друг. Голем беше прав: не биваше да се забърквам в тази работа... Или пък Голем е по-хитър, отколкото си мисля?“

— Моля — каза дългият и му подаде пълна чаша.

7. ФЕЛИКС СОРОКИН. „ИЗПИТАЛ“

Тази нощ мина добре, без кошмари. Сънувах име: Катя. Само името и нищо повече.

Събудих се късно и реших да закуся в „Бисерна мида“. Имаме си в нашия квартал такава пивница, разположена точно срещу районния Пионерски дом. Отвън видът на заведението е доста странен, най-много подсеца за дълговременната огнева точка „Милионна“ от времето на Руско-финландската война, ударена от директното попадение на еднотонна бомба: скучни сиви бетонови

канари, стърчащи накриво, тук-там гарнирани с кълба ръждива желязна арматура, които според замисъла на архитекта би трябвало да изобразяват морски водорасли, а на нивото на тротоара се нижат тесни прозорци-амбразури. А отвътре заведението е съвсем прилично, без никакви претенциозни нововъведения: фоайе с гардероб, от което се влиза в приветлива, добре осветена кръгла зала, където винаги има бира, може да си поръчаш обикновени студени мезета, от готвените блюда сервират бьоф строганов и фирмения деликатес — печено в гърненце. Но, виж, раци не съм виждал. От време на време на-минавам да закуся там — когато ми писва от варени яйца и фрутков кефир.

Стигнах тъкмо в момента, в който отваряха, бързо съблякох горната си дреха и седнах при маса до прозореца. Сервитьорът, у когото безцеремонността странно се съчетава със сънлива навъсеност, ми донесе халба бира и взе поръчка за печено в гърненце. Наоколо говореха на висок глас. И пушеха. На гладно.

На моята маса не седаше никой, макар че мястото отсреща бе празно. От една страна, това беше прекрасно, разбира се. Мразя да общувам с непознати. От друга обаче, изведнъж ми хрумна, че това се е случвало и преди: дали в тролите, дали в метрото, дали в такива кръчмички, където никой не ме познава, празното място до мен го заемат последно, когато няма други свободни места. Някъде четох, че има такива хора, чиято външност сама по себе си внушава било респект, било отвращение, или, общо взето, инстинктивно желание да се стои по-далеч. И щом си помислих за това, мислите ми тутакси се прехвърлиха към снощното писмо. Ето още едно фактче, макар и косвено, което потвърждава, че писмото не е било някаква глупава шега, че някой наистина бе надушил у мен нещо чуждо, което навежда на фантастични мисли. Обаче все тая, главното, разбира се, не е в тези дреболии, а в моите „Съвременни приказки“.

Господи, тази книга действително е като същинско дете: причинява ми повече ядове и мъки, отколкото радости и удоволствия. Редакторите я кълцах като зеле, правиха я на юфка и фиде и ако не беше Мирон Михайлович, щяха да я обезобразят за цял живот. А когато все пак излезе, срещу нея се опълчиха рецензентите.

В ония времена фантастиката току-що бе започнала да се формира, беше тромава, безпомощна, обременена от генетичните болести на четиридесетте години и рецензентите я третираха като глинен истукан за упражнения в кавалерийска сеч. Четях рецензиите за „Съвременните приказки“, съсках болезнено и пред очите ми, като на екран, се изправяше бледен красавец с черкезка наметка и угаснал взор на заклет представител на славния дроздовски полк; виждах как той допушва тънката цигара, с два пръста, внимателно, отлепва олигавената угарка от устната си, присвива очи към беззащитната ми книга, бавно оголва извитата си сабя и след лека засилка на пръсти, със замах вдига над главата си синкавата стомана...

Те пишеха, че аз подражавам на не най-добрите американски образци. (Сега тези образци са признати за най-добрите.) Пишеха, че при мен колите засенчват хората. (При мен изобщо нямаше коли, ако не се броят автобусите.) „Къде е видял авторът такива герои?“ — питаха те някого. „На какво може да научи нашия читател такава една литература?“ — питаха се помежду си. „И като фалшива нота в дейността на издателството прозвуча публикацията на безпомощната книга на Сорокин...“

А после с гръм и трясък излязоха обзорът на Гагашкин и фейлетонът на Брижейкин в „Доброволен информатор“ и аз се приземих в болницата, и едва тогава моите ръководни благодетели се усетиха, че пред очите им затриват един добър човек, макар и направил погрешна стъпка по недоглеждане, и взеха мерки. Не обичам да се сещам за този епизод.

Тогава още не бях чел „Марсиански хроники“ и дори не бях чувал за съществуването на такава книга. Писах своите „Приказки“, без да имам представа, че при мен се получава обратното на „Марсиански хроники“: цикъл от смешни и тъжни истории за това как извънземните са колонизирали нашата Земя. За мен главното там беше да се опитам да погледна на нас, на обикновения ни живот, на нашите страсти и надежди с очите на чужди същества, не някакви зловни чужди същества, а просто равнодушни същества, които мислят и чувстват различно. Според мен се получи наистина забавно, само че някои критици и досега ме смятат за ренегат на голямата литература, а някои читатели, както се

оказва — за един от героите на тази книга...

Сервитьорът ми донесе печеното, помолих го за още една бира и започнах да се храня.

— Свободно ли е? — произнесе нечий леко хриплив глас.

Когато вдигнах очи, видях, че до масата ми, сложил длан на облегалката на свободния стол, стои висок гърбушко с пуловер и протрити дънки, с тясно бледо лице, оброчено от къдрици златисти коси, спускащи се до раменете. Кимнах без капка приветливост и той моментално се настани странично към мен — изглежда, гърбицата му пречеше. След което остави отпреде си тънка черна папка и започна тихичко да почуква по нея с нокти. Сервитьорът донесе бирата ми и очаквателно погледна гърбушкото. Оня промърмори: „На мен същото, ако може...“ Доядох месото, надигнах халбата и в този момент забелязах, че гърбавият е вперил очи в мен, а на дългите му червени устни блуждае усмивка, която бих нарекъл любезна, ако не беше толкова нерешителна. Вече знаех, че ще ме заприказва, и той ме заприказва:

— Разбирате ли — каза той, — посъветвах ме да се обърна към вас.

— Към мен ли?

— Да. Именно към вас.

— Така — рекох аз. — А кой ви посъветва?

— Ами ето... — Той с готовност се заозърта, източил шия, сякаш в стремеж да надзърне над главите на клиентите на заведението. — Странно, той току-що седеше там... Ама къде се дна?...

Гледах го. Целият беше някак мърляв. От ръкавите на сивия мърляв пуловер се подаваха мърлявите маншети на ризата и якичката на ризата също беше омазнена и мръсна. Ръцете му с дълги пръсти също бяха отдавна немити, както и дългите златисти къдрици, както и бледото му слабо лице с белезникава набола четина по бузите и брадичката. И намирисваше — на курник, на нещо възкисело и неподдържано. Странен тип беше: за алкохолик изглеждаше май прекалено солидно, а за така наречен приличен човек изглеждаше прекалено западнал.

— Тръгнал си е май — уведоми ме виновно той. — Както и да е... разбирате ли, той ми каза, че вие сте способен, ако не да повярвате, то поне да разберете.

— Слушам ви — казах аз с неприкрита въздишка.

— Всъщност... ето! — Той подбутна през масата към мен папката си и ме подкани с жест да я отворя.

— Ще ме прощавате — решително казах аз, — обаче не чета чужди ръкописи. Обърнете се към...

— Това не е ръкопис — бързо каза той. — Тоест това не е, каквото си мислите...

— Все едно — казах аз.

— Не, моля ви се... Това ще ви заинтересува! — И когато видя, че нямам намерение да докосвам папката, той сам я отвори пред мен.

В папката имаше ноти.

— Слушайте... — казах аз.

Но той не склони да ме слуша. Със снишен глас, приведен над масата към мен, започна да ми разправя точно каква е работата, като извършваше ораторски движения с китката на дясната си ръка и ме облъхваше със смесените миризми на птицеферма и бъчва.

А искането му към мен се състоеше в това, че ми предлагаше само за пет рубли да се сдобия с пълната и неделима собственост върху партитурата на Тръбите на Страшния съд. Лично бил направил съвременната нотна интерпретация на оригинала. Откъде я има? Това е дълга история, която освен всичко друго е много трудно да се представи с общоприетите термини. Той... как да го каже... ами той е паднал ангел. Озовал се е тук, долу, без никакви средства за съществуване, буквално само с онова, което имал в джобовете си. Практически е невъзможно да си намери работа, защото, естествено, няма никакви документи... Самота... Чувството, че си ненужен... Безперспективност... Само пет рубли, нима това е толкова скъпо? Е, добре, нека са три, макар че са му заръчали да не се връща без петачка...

Неведнъж ми се е случвало да изслушвам повече или по-малко съзливии истории за изгубени

билети за влак, откраднати паспорти, изгорели до основи апартаменти. Тези истории отдавна вече бяха престанали да бъдат у мен не само съчувствие, но дори и елементарна гнусливост. Мълчаливо пъхах в протегнатата ръка двацет копейки и се спасявах възможно най-бързо от мястото на разговора. Обаче историята, която ми беше поднесена от златокосия гърбушко, ми се видя възхитителна от чисто професионална гледна точка. Мърльото-паднал ангел беше просто талантлив! Подобна измислица би направила чест дори на самия Хърбърт Уелс. Съдбата на петачката беше решена, нямаше никакъв спор. Но ми се щеше да изпитам тази история на здравина. По-точно на обем.

Придвижих към себе си папката с нотите и погледнах. Никога нищо не съм разбирал от тези запетаи и заврънкулки.

— Е, добре. Значи вие твърдите, че ако тази мелодия бъде изсвирена, да речем, на гробищата...

— Да, разбира се. Но не бива. Твърде жестоко би било...

— За кого?

— За мъртвите, разбира се! Бихте ги обрекли хиляди и хиляди години да се скитат безприютни из цялата планета. И още, помислете за себе си. Готов ли сте за подобно зрелище?

Това разсъждение ми хареса и аз попитах за какво тогава ще ми потърбват тези ноти?

Той страшно се учуди. Нима не ми е интересно да имам на разположение такова нещо? Нима не бих искал да притежавам гвоздей, с който е била закована към кръста ръката на Учителя? Или например каменната плоча, на която Сатаната е оставил вдълбани следи от огнените си копита, докато е стоял над гроба на папа Григорий VII Хилдебранд?

Този пример с плочата ми допадна. Това можеше да го каже само човек, който няма представа от тесни апартаменти.

— Е, добре — казах аз — ами ако тази мелодия бъде изсвирена не на гробищата, а някъде в парка на културата „Горки“?

Падналият ангел сви нерешително рамене. Сигурно е по-добре това да не се прави. Откъде да се знае какво има там, в този парк, на дълбочина три метра под асфалта?

Извадих пет рубли и ги оставих пред гърбушкото.

— Хонорарът — казах аз. — Продължавайте в същия дух. Имате въображение.

— Нищо нямам — откликна тъжно гърбушкото.

Той небрежно пъхна петачката в джоба на дънките, стана и, без да ми каже довиждане, тръгна между масите.

— Вземете си нотите! — извиках аз подире му. Той не се обърна.

Седях в очакване на сервитьора, за да си платя сметката, и от нямане какво да се прави започнах да разглеждам нотите. Бяха всичко на всичко четири странички и на опаката страна на последната открих небрежно написани с химикал думи: „пр. Грановски 19, «Бисерната мида», кариер. палто“.

Сигурно нервите ми напоследък бяха леко изопнати: прекалено се сгъстяваше потокът на събитията, прекалено щедър бе станал онзи, който бе длъжен да управлява съдбата ми. Затова, щом прочетох за „кариер. палто“, веднага скочих като ужилен и погледнах през амбразурата на прозореца — първо наляво, после надясно. Насмалко да закъснея: известният ми човек с двулицевото карирано палто, здраво хванал под мишница златокъдрия гърбушко, облечен с опърпан брезентов шлифер до петите, изчезваше заедно с него от полезрението ми.

Отпуснах се на стола и надигнах халбата.

Този край на забавната, макар и не дотам приятна история, ми подеждва толкова потискащо, че ми се прииска незабавно да се върна вкъщи и никъде повече да не излизам. Несвързани подозрения се рояха във въображението ми и тутакси се разпадаха на сюжетчета от най-отвратително естество. Но в края на краищата надделя здравата и най-реалистична мисъл: „Какво ще каже на моя Фьодор Михеич?“

Дойде сервитьорът и аз безропотно платих и за моето печено, и за моята бира, и за недопитата от падналия ангел бира. После взех папката си, сложих вътре нотите, оставих празната папка на гърбушкото на масата и тръгнах към гардероба да се обличам.

Из целия път към улица „Банная“ крадешком се оглеждах за фигурата с карираното палто, но

така и не я зърнах.

Залата за конференции този път беше празна и тънеше в полумрак. Преприях през редиците от столове и стигнах до вратата под надписа „Писателите — тук“ и почуках. Никой не ми отговори и аз предпазливо отворих вратата, за да вляза в ярко осветеното помещение, наподобяващо тесен коридор. В края на този коридор имаше още една врата, над която се мъдреше нещо като светофарче, подобно на ония стъклени простотии, каквито има над входа в рентгеновите кабинети. Горната половина на светофарчето светеше, демонстрирайки надписа „Не влизай!“. Долната беше тъмна, но върху нея с лекота можеше да се различи надписът „Влезте“. Отдясно на коридорчето бяха сложени няколко стола и на единия от тях, превит на четири, опрял длани в разкошна, макар и протрита папка, поставена ребром на остриите му коленца, седеше не кой да е, а самият Цирей.

Когато го видях, както винаги, под ключиците ми шавна хлад и аз, както винаги, си помислих: „А стига бе, той е жив! Пак е жив!“

Поздравих го. Той ми отвърна и предъвка с беззъба уста. Седнах през два стола от него и се загледах в стената отсреща. Не виждах нищо, освен съвсем опърпаната стена, небрежно боядисана със светлозелена блажна боя. Но физически усещах как избелелите старчески очички внимателно и целенасочено ме оглеждат, как на крачка от мен се извършва някаква привична мозъчна дейност — със скоростта на машина се размесват картончетата, на които е записано всичко: семейно положение, членство, участие, всички факти, всички слухове и сплетни и всевъзможни интерпретации на слуховете, и необходимите коментари към сплетните, и как се правят някакви умозакljučения и равностметки, и как се формулират изводи, които евентуално ще потрѣбват занапред.

Разбира се, осъзнавах, че всичко това се дължи на моята психоза. Дъртата гадина едва ли дори ме познава, а дори да ме познава, нещата изобщо не се правят така, пък и времената са други, вече е стар, никому ненужен и не представлява опасност за никого. Не минава и година да не плъзне слух, че се е пренесъл в отвъдното, сега е по-скоро персонаж от историческите анекдоти, отколкото жив човек — гнойна сянка, проточила се през годините в наши дни. И все пак аз не можех да се сдържа. Страхувах се.

В този момент той заговори. Гласът му беше скърцащ и неясен — сигурно заради лошата протеза. Но аз разбрах, че той смята тази зима за нормално снеговита и каза още нещо за климата и времето.

За пръв път в живота ми той ме заприказва. Думите му бяха съвсем банални, всеки друг би могъл да ги произнесе. Но аз също като в оня виц изпитах желание да вдигна ръце, за да се защита от него и да закрещя: „Той говори!“

Преди много-много години, когато бях сравнително млад, напълно честен вътрешно и безпросветно глупав, изведнџ ми просветна (сякаш ме поляха със студена вода), че всички тези мрачни и отвратителни герои на ужасни слухове, черни епиграми и кървави легенди обитават не някакво абстрактно пространство на анекдотите. Как пък не! Ето един седи на съседната маса, вече доста наквасен — и добродушно се опитва да улови маслината в супата. А онзи, накуцвайки с поразения от артрит крак, се спуска насреща по беломраморната стълба. А ей оня, закръгленият, вечно мокър от пот, се мотае въодушежено из коридорите на Московския градски съвет, размахвайки списъка на нуждаещите се от жилище писатели...

И когато осъзнах това, бях изправен пред мъчителния въпрос: как да се отнасям към тях? Как да се отнасям към тези хора, които по всички възприети от мен нравствени и морални правила са престъпници, дори още по-зле — палачи, дори още по-зле — предатели! Случваше се, според слуховете, да ги шамаросват, да изливат върху главата им чиния супа в ресторанта, публично да ги заплюват в очите. Според слуховете. Аз самият никога не съм виждал такова нещо. Пак според слуховете, не са им подавали ръка, извърждали са се при среща, отправяли са към тях резки думи на събранията и заседанията. Да, май се беше случвало нещо подобно, но лично аз не знам нито един такъв инцидент, в чиято основа да не лежи нещо, което да няма нищо общо с романтиката — взета под носа карта за почивка, най-банална любовна интрижка, потулена, но станала всеобщо достояние

недобро-желателна рецензия.

Те се разхождаха сред нас с ръце, обагрени до лактите с кръв; с памет, гноясала от невъобразими подробности; със задушена или дори размазана, мъртва съвест — наследници на апартаменти, ръкописи и постове, които са останали без наследници след смъртта на техните собственици, автори и заемащите постове лица. И ние не знаехме как да се държим с тях. Ние бяхме млади, честни и лесно се палехме, искаше ни се да им удряме шамари, но нали те бяха стари и отпуснати, отеكلите им бузи бяха набраздени от бръчки и беше недостойно да тъпчеш падналите; изпитвахме желание да ги приковем към позорния стълб, да ги заклеим публично, но нали те уж вече бяха приковани и заклеимени, вече бяха изхвърлени на бунището и никога повече нямаше да надигнат глави? За назидание на потомството ли трябваше да го направим? Но нали този кошмар никога повече няма да се повтори и нима потомството има нужда, точно от такива назидания? И изобщо, струваше ни се, че ще мине някоя и друга година и те окончателно ще изчезнат в бездната на историята, и въпросът дали да им подадем ръка при среща или демонстративно да им обърнем гръб ще отпадне от само себе си...

Но мина година, сетне още една и някак неусетно всичко се промени. Наистина, някои от тях се оттеглиха в сянка, но повечето дори не мислеха да изчезват в някакви си бездни. Ни лук яли, ни лук мирисали те с добродушни ругатни вадеха от супата маслини, бързаха, накуцвайки, по мраморните стълби за заседанията, енергично се мотаеха по коридорите на високите инстанции, размахвайки списъците, които те самите бяха съставили и утвърдили. В бездната на историята започнаха да изчезват черните епиграми и кървавите легенди, а техните герои, загубили при разглеждането им от упор всякакъв христоматиен антигланц, отново неразлично се смесиха с останалите елементи на околната среда, като се различаваха от нас може би само по възраст, връзки и по ясното разбиране за това кое е съвременното и кое — не.

И ние се втурнахме да си издействаме от тях карти, еднократни заеми, да им се оплакваме от произвола на издателите, да пишем за тях снизходителни рецензии, да си осигуряваме подкрепата им във всевъзможните комисии и вече изглеждаше нелеп въпросът дали трябва при среща да подадем ръка на другаря еди кой си. Ах, той през еди коя си година е обрекъл на незнайна гибел Иванов, Петров и двамата Рабинович? Слушайте, я оставете това, има ли някой, за когото да не се приказват подобни неща? Половината от нашите дъртаци обвиняват в такива дребни грехове другата половина и най-вероятно и едните, и другите са прави. Писна ни. Да не би сегашните да са по-добри?

Не съди и няма да бъдеш съден. Никой нищо не знае, докато не опита сам. Няма какво да обвиняваме огледалата. А най-вече — не плюй в кладенеца и не пикай срещу вятъра.

Защото е страшно. И винаги е било страшно. От самото начало.

Този гнусен старец, който седеше през два стола от мен, можеше да направи с мен всичко. Да напише. Да намекне. Да изрази недоумение. Или увереност. Тази твар си я бях представял като рудимент от съвсем друга епоха. Или от съвсем други условия за съществуване. Преминаваш улицата на червено — и твартата ти отхапва краката. Написваш в ръкописа неуместна дума — и твартата ти отхапва ръцете. Спечелваш от облигация — и твартата ти отхапва главата. Абсолютно незащитен си пред нея, защото не знаеш и никога не ще узнаеш законите на нейния лов и целите на съществуването ѝ. При някой от фантастите — или при Ефремов, или при Беляев — е описан чудовищният звяр хишу, изхранващ се с древни слонове, който доживява до човешката епоха. Човекът не е успял да се спаси от него, защото не разбирал навиците му, а не ги е разбирал, защото тези навици са се формирали в ония времена, когато още е нямало и не е могло да има хора. А човекът е могъл да се спаси от хишута само по един начин: да се обедини със себеподобните си и да убива...

Поприказвахме си за времето. После, след като помълчахме, пак си поговорихме за времето. После той започна да се възмущава какво безобразие е това — изкачването на третия етаж без асансьор по вита стълба. Аз предпочетох да си замълча, тази тема ми се видя хлъзгава.

Тук вратата под светофарчето широко се отвори и в коридора при нас нахлу Петя Скоробогатов. — Господи, какво ти е? — възкликнах аз, ставайки насреща му.

Главата на Петя беше омотана с бял бинт като с чалма. Лявата му ръка, също бинтована и дебела

като дирек, висеше на превръзка. С дясната си ръка Петя се подпираше на бастун без дръжка. „Какво са му сторили тия?“ — с ужас си помислих аз.

Впрочем, веднага се разбра, че ТЕ нищо не са му сторили, просто вчера, на връщане от събранието, увлечен в спор с председателя на тукашния местен комитет, Петя Скоробогатов, нашия Съюзен Охльо, стъпил накриво и се сурнал надолу по витата стълба от третия до първия етаж. Трима са закарани в болница, където лежат и досега. След трепанация на черепа. А на него, на Петя, му няма нищичко.

— ...Така си и изхвърчах, разбираш ли ме, на кълбо по спиралата от третия до първия. От главата на краката, от главата на краката. И нищичко ми няма! Извадих късмет, разбираш ли ме, вкопчих се в председателя, а она е дебеланко, един такъв мекичък...

Той седна до мен, изопвайки травмирования си крак. Не му пукаше от нищо. Без да се спира на такива дреболии като разкъсано ухо, изкълчена ръка, разтегнат мускул на глезена, той вече ме лъготеше как вчера през деня са го викали в Държавния комитет по печата и са му предлагали да издадат негови два тома луксозно сувенирно издание. Илюстратори ще са Кукриникси, а отпечатването ще е дело на една печатница в Лайпциг...

Когато чух за Лайпциг, неволно хвърлих кос поглед надясно. За щастие, Цирея вече го нямаше.

— А това какво е? — извика изведнъж Петя и изтръгна от ръцете ми папката. — А! Значи и музика пописваш? — рече той, като видя нотите. — Зарежи, не те съветвам. Умряла работа. — Той пхна папката обратно в ръцете ми. — Ето аз сега... Чак сам се учудих. Получих сега бесен индекс. Направо бесен. Тоя тип не ми върна ръкописа. „Няма да ви го дам — вика. — Това е еталон.“ Аз му викам: „Какъв ти еталон, писано е между другото, случайна поръчка.“ А той ми отвръща: „За вас е случайна, а за нас е еталон.“ Нее, Феликс, машината не можеш да я излъжеш, къде ти!

Отново се отвори вратата и в коридорчето се върна Цирея. Той престъпи прага, затвори плътно вратата след себе си и се спря. Няколко секунди стоя, подпирайки се с една ръка на стената, а с другата притискаше към гърдите си разкошната папка. Лицето му беше позеленяло, като на разложен покойник, устата бе мъчително полуотворена, очите му бяха изхвъркнали от орбитите.

— Как така? — изсъска той, Впрочем съвсем ясно. — Как е възможно? Та нали аз с очите си...

Той се олюля и ние с Петенка се юрнахме към него да го хванем да не падне. Но той ни отстрани с ръката, в която стискаше папката.

— Та нали аз лично... — със свистящ шепот изрече той, вперил поглед в пространството между двама ни. — Лично!

— Дреболии — бодро каза Петя, прегръщайки го през талията с ръката, в която държеше бастунчето. — Няма нищо особено. И преди се е случвало, и още много пъти ще се случва, Методий Кирилич...

— Ама вие наясно ли сте какви ги приказвате? — попита го Методий Кирилич дори с някакво отчаяние. — Или може би са затръбили Тръбите на Страшния съд?

— Не, не, не, не, не! — възрази Петя. — Това просто ви го гарантирам. Няма никакви тръби, освен за газ, с голям диаметър. Хайде двамата да поседнем, Методий Кирилич, и мъничко да си поемем дъх...

— Лично! — изскърца старецът. — А впоследствие сам го четох...

— Вие сте чели редовете, Методий Кирилич, а е трябвало между тях да четете — каза Петя и ми намигна нагло. — Там, изглежда, е имало подтекст, а вие не сте го доловили... И машината ви е хванала цаката...

— Какъв подтекст? Каква машина? Ама вие разбирате ли за какво говоря аз, младежо?

Беше ми тягостно и противно, извърнах се и в същия миг забелязах, че сега на светофарчето свети надписът „Влезте“. Надигнах се от мястото си като сомнамбул и се отзовах на поканата.

И преди съм бил в изчислителни центрове, така че сивите ръбести шкафове, таблата с мигащите по тях светлинки и останалите екрани и циферблати не привлякоха вниманието ми в тази голяма, ярко осветена стая. Доста по-странен и по-интересен ми се видя човекът, седящ на бюрото, което бе

затрупано с папки и рула хартия.

Май ми беше връстник — слаб мъж с руса, леко разпиляваща се коса, с общо взето обикновени, но същевременно запомнящи се черти на лицето. Нещо в това лице те караше да застанеш нащрек, караше те вътрешно да се стегнеш и да говориш кратко, литературно, без всякакви шегички. Върху сивия си костюм носеше синя лабораторна престилка, ризата му беше снежнобяла, а вратовръзката семпла, със старомоден възел.

— Затворете, моля ви, вратата — плътно — произнесе той с мек, приятен глас.

Огледах се и видях, че съм оставил вратата полуотворена, извиних се и леко затръшнах крилото на вратата. После се представих по име. Нещо в лицето му се промени и аз разбрах, че името ми му е познато. Впрочем, той не се представи, а само каза:

— Много се радвам. Ако разрешите, нека погледнем какво сте ни донесли. Елате тук, седнете, моля.

В тези прости, дори най-прости и обикновени думи прозвуча, както ми се стори, някакво превъзходство, при това толкова значимо, че изведнъж изпитах нуждата да дам разяснения, да се оправдая, че не съм се отнесъл несериозно, че напоследък при мен така са се стекли обстоятелствата, и, общо взето, вече съм бил тук вчера, буквално на двайсет крачки от вратата му, но не съм успял да дойда, пак по независещи от мен причини.

Впрочем този пристъп на виновна почтителност, остър, почти физиологичен, бързо отшумя и аз, разбира се, не му казах нищо подобно, а просто се доближих до бюрото му, оставих пред него папката си и се настаних в доста удобния фотьойл. Изведнъж изпаднах в другата крайност, прииска ми се да седна в небрежна поза, да прехвърля крак върху крак и, разсеяно оглеждайки се, да избълвам някаква баналност от сорта: „А учените не живеят никак зле, чудесно са се уредили!“

Но, разбира се, нищо такова не казах, не прехвърлих крак върху крак, а седях кротко, примерно и гледах как той придърпва към себе си моята папка, как внимателно и прецизно развързва ширитчетата, като при това сякаш се усмихва с дългата си тънка уста и май поглежда към мен през падналите пред лицето му коси — любопитно или леко ехидно, но явно доброжелателно.

Той отвори папката и видя нотите. Веждите му леко се повдигнаха. Като мърморех неловки извинения, аз се пресегнах за проклетата партитура, но той, без да откъсва поглед от нотните редове, ме спря с леко движение на дланта си. Несъмнено умееше да чете ноти и несъмнено беше заинтересуван от прочетеното, защото след като най-сетне ми разреши да извадя от папката манускрипта на падналия ангел, той ме погледна с тъжните си сиви очи и каза:

— Трябва да ви кажа, че в старите писателски папки се срещат интересни неща...

Не ми дойде наум какво да му отвърна, пък и той не чакаше от мен отговор, а вече бързо, но внимателно прелистваше копията на моите рецензии за отдавна гниещите в редакционните архиви изделия от самотека, копията на анотациите на японски патенти, ръкописите на преводите ми от японски технически списания и останалите вехтории, останали от онези тежки за мен години, когато бяха престанали да ме публикуват и се бяха заели здраво да ме хулят...

Той прелистваше, изглежда, надявайки се да открие сред тази купчина вехтории нещо поне малко полезно и мен ужасно ме досрамя, и се почувствах последна свиня, че ето пред мен седи един строг и тъжен човек, не някакъв халтураджия или конюнктурен тип, и той, изглежда, е чел Сорокин, и е очаквал от Сорокин сериозен материал, на който да може да се опре в работата си, очаквал е от Сорокин елементарна порядъчност, а Сорокин му е довял цял чувал боклуци и ги е изсипал на бюрото — сиреч на, дано ти приседне.

Терзаех се от приблизително такива преживявания, когато той най-сетне затвори позорната папка, сложи върху нея бледите си ръце с дълги слаби пръсти и отново ме погледна.

— Виждам, че изобщо не ви интересува обективната стойност на творчеството ви, Феликс Александрович — произнесе той.

Не знам дали в думите му или в тона му се съдържаше упрек, но аз поради плебейско чувство за противопоставяне моментално тръгнах с рогата напред.

— И защо смятате така?

— Ами как? — той почука с нокът по папката. — От донесения от вас материал следва само това, че имате лош почерк и че в Япония много сте работили над горивните елементи.

Вътре в мен се размърда скандалджията демон на интригите, за да изтръгне злобно-страхливи оправдания от сорта: „Изобщо не ме интересува, беше казано какъвто и да било ръкопис, ето ви какъвто и да било, моля ви се, виж ги ти, те самите не знаят какво искат, а после недоволстват...“ Но не казах нищо подобно, а унило промълвих:

— Така се получи...

И неочаквано за себе си допълних:

— Не ми се сърдете, моля ви.

— Ама, моля ви се — рече изведнъж той и се усмихна със странна, тъжно-нежна усмивка. — Как да ви се сърдя, Феликс Александрович? Та нали не ние, а вие сте този, който има по-голяма нужда от това.

И в този миг осъзнах какво потресаващо нещо беше казал той преди минута.

— Разрешете — промълвих аз, кой знае защо снишавайки глас. — Вие сигурно се шегувате? В какъв смисъл казахте това — за обективната ценност?

— В най-прекия — отвърна той, спрял да се усмихва.

— Нима е възможно? Какво излиза — че вие тук сте изобретили Мензура Зоили?

— Защо не? И Менсурата, и много други неща...

— Ама, моля ви се! Та това е безсмислица! Каква обективна ценност може да има едно произведение?

— Защо пък не? — повтори той.

— Ами най-малкото, защото... Но това е банално, ще ме прощавате! На мен, например, ми харесва, а на вас ви се повръща от всяка дума. Днес за това гърми целият свят, а утре всички са го забравили...

— Всичко това е вярно, Феликс Александрович, но какво отношение има към обективната ценност?

— Ами такова отношение има към обективната ценност — разгорещено казах аз, — че обективно ценното произведение трябва да е ценно и за вас, и за мен, да е било ценно и вчера, да бъде ценно и утре, а такова нещо няма, това е невъзможно!

Той обаче възрази, че аз бъркам обективната с вечната ценност. Наистина няма вечни ценности, в литературата и изкуството няма такова нещо, което да бъде ценено от всички и винаги. Но не съм ли забелязал, че много от произведенията, след като мине шумотевицата покрай тях, след като уж изживеят своя живот, изведнъж се възраждат след векове и отново около тях се шуми, и те заживяват отново, дори още по-шумно и енергично отпреди. Може би има смисъл тази способност да се възродиш за нов живот да се смята за мярка за обективна ценност? При това става дума само за един от евентуалните подходи към проблема за обективната ценност... Съществуват и други, по-функционални, по-удобни за алгоритмизиране...

Слушах го и физически усещах как разгорещеността ми се оттича като вода в пясъка. Обичам да споря, особено на такива отвлечени, непрактични теми. Но представата ми за отвлечените спорове непременно предполага напълно определена атмосфера: лека еуфория, приятна компания, гарафа, естествено, и в перспектива втора гарафа, ако възникне необходимост от нея. Докато тук, сред ръбестите шкафове, под мъртвешката светлина на живачните лампи, сред рула и графици, и не в приятна компания, а в присъствието на човек, от когото се притеснявах... Не, граждани, в подобна обстановка не влизам в спорове.

Сякаш отгатнал мислите ми, той каза:

— Впрочем няма никакъв смисъл да спорим за това, Феликс Александрович. Машината за измерване на обективната стойност на художествените произведения или Мензура Зоили, както я наричат вие, вече е създадена. При това доста отдавна. И ето че, когато тя беше създадена, Феликс

Александрович, възникна друг, много по-важен въпрос: нужна ли е изобщо някому обективната стойност на произведението? Твърде е поучителна съдбата на първия действащ модел на тази машина, а също и на нейния изобретател... Извинете, дали не ви уморявам случайно?

Вече ме беше завладяло страховито предчувствие и аз побързах да закимам, като с целия си вид исках да покажа, че изобщо не съм уморен и очаквам продължението.

Предчувствието не ме излъга. Той ми разказа как някъде преди около тридесет години един млад изобретател-ентузиаст докарал в Творческия дом на писателите в Кукушкино първия си модел на „Изпитал“ — „Измерител на писателския талант“; и за това как Захар Купидонич без разрешение подхвърлил в машината ръкописа на Сидор Аменподеспович и после с възторг прочел в столовата заключението на „Изпитал“, което, впрочем, не учудило никого; и за това какъв безобразен бой станал до равнодушната машина между Флавий Веспасианович и нетактичния редактор на издателство „Московски литератор“; и за това как безнадеждно бил развален юбилеят на Хаусиана Никифоровна, когато отишли на вятъра сто и седем порции печена есетра и филе по суворовски, доставени от Клуба с персонален ЗИС; и как Лукиан Любомудрович се пробвал да подкупи изобретателя, за да го накара да пипне някои бурмички в проклетия си апарат — отначало му предлагал каса водка, после пари, а накрая апартамент в един от високите блокове... накратко казано, за това как осем дни в дома на творчеството в Кукушкино царял пълен ад, а през нощта на деветия машината била разбита на парчета, а само след един ден Методий Кирилич приключил тази история в пълно съответствие с изчезналите в днешно време правила за разрешаване на конфликтите.

След като изслушах с голям интерес тази история, аз попитах:

— Значи и вие сте се познавали с Анатоли Ефимович?

— Разбира се! — отвърна той дори с известно учудване. — А защо сега се сетихте за него?

— Ама как! Нали всичко, което ми разказахте сега, е замисълът на комедията, която е искал да напише покойният Анатоли Ефимович...

— А, да — рече той, сякаш сещайки се. — Само че той не само искаше да я напише, знаете ли. Той написа тази комедия. И себе си също изтипоса там — разбира се, под друго име. А през март петдесет и втора всичко това се случи в Кукушкино...

Нещо направо ме сряза с тази последна фраза, но аз вече се бях захванал за друго, както ми се струваше, несъответствие.

— Какво значи — написа? — Анатоли Ефимович ми разказваше за всичко това буквално един месец преди кончината си. Именно така ми разказа замисъла на комедията си.

Той невесело се усмихна.

— Не, Феликс Александрович. Когато ви е разказвал това, пиесата вече от четвърт век е била написана. И е лежала в три екземпляра, редактирана, коригирана, съвсем готова да бъде поставена, в чекмеджето на бюрото му. Помните ли бюрото му? Огромното, старинно бюро с много чекмеджета. Та там, отляво, най-долу е лежала комедията му с непохватното заглавие „Изпитал“.

Той произнесе това с такава тежест и същевременно толкова тъжно, че на мен не ми оставаше друго, освен малко за помълча. Помълчахме. Той отново отвори папката ми и се зае да прелиства ръкописите.

Изпитвах лека обида към Анатоли Ефимович, че не ми се беше доверил и не ми беше показал това късче от живота си, а ми се струваше, че той ме обича и ме отличава от останалите. Макар че, от друга страна, какъв му бях аз, че да ми се доверява? Беше ме удостоявал с разговори в кухнята, където пиехме чай и където приемаше само близки хора, трябваше да съм благодарен и на толкова...

Но едновременно с тази лека обида изпитвах почуда. Учудваше ме не това, че Мензура Зоили, оказва се, вече отдавна е изобретена и изпробвана. Учудваше ме, че не изпитвам никакво учудване по този повод. Както и да го погледнеш, реалното съществуване на подобна машина обръщаше много от представите ми за възможното и невъзможното...

Сигурно цялата работа беше там, че самата личност на събеседника ми до такава степен излизаше извън рамките на тези мои представи, че всичко останало ми изглеждаше странно и смайващо

само дотолкова, доколкото беше нейно производно. Ужасно ми се искаше да попитам дали той не е същият онзи млад изобретател, който е спретнал седмицата на ужасите в Кукушкино, а после е бил показан в пиесата на Анатолий Ефимич. Вече леко се изкашлях и отворих уста, но той моментално вдигна към мен прозирните си сиви очи и аз тутакси осъзнах, че за нищо на света няма да се осмеля да му задам този въпрос. Изгърсих напосоки:

— Та какво се получава? Всички тези шкафове са „Изпитал“? Значи правилно се говори при нас, че вие тук измервате нивото на нашите таланти?

Този път той дори не се усмихна.

— Не, разбира се — рече той. — Тоест, в известен смисъл — да. Но, общо взето, се занимаваме със съвсем други проблеми, много специални, по-скоро лингвистични... или по-скоро социолингвистични.

Попитах трябва ли да разбирам, че тези ръбести шкафове действително могат да измерят нивото на моя талант, само че сега са настроени за друга задача. Той отговори, че в известен смисъл това е точно така. Тогава аз не без сарказъм се осведомих с какви единици се измерва при тях талантът: по петобалната система, като в средните училища, или по дванадесетобалната, както се измерват земетръсите... Той възрази, че би било наивно да се предполага, че едно толкова сложно социопсихологическо явление, като таланта, може да се оценява в такива примитивни единици. Талантът е специфично явление и измерването му изисква специфични единици.

— Впрочем — каза той — ще е по-просто да ви покажа как работи машината. Данните, които тя предоставя, имат твърде косвено отношение към таланта, но все пак... Ето, да речем, тази страничка, вашата рецензия за някаква повест с названието „Раждането на гълъбичката“... Що за повест е това може да се разбере само по заглавието... Но машината ще си има работа не с повестта, а с вашата рецензия, Феликс Александрович.

Той не без усилие махна ръждясалия кламер, взе горния лист и го сложи в едно мъничко чекмедженце с размера на машинописна страница. После затвори чекмедженцето, небрежно щракна няколко двупосочни прекъсвача на пулта и натисна с показалец червен бутон с лампичка вътре. Лампичката изгасна, за сметка на това обаче защъкаха и замигаха многобройните светлинки на вертикалното табло и оживяха два големи екрана отстрани на таблото. Заизвиваха се като змии кривите, заподскачаха цифри, затракаха и тихичко замрънкаха различните клистрони, кенотрони и останалите електронни дреболии. Това е то епохата на НТР.

Всичко трая към половин минута. После мрънкането спря, а върху таблото и екраните се възцари мир и ред. Сега там светеха две гладки криви и огромно количество различни цифри.

— Ами това беше всичко — рече той, издърпа чекмедженцето и върна листа в папката.

Преди да успее да отворя уста, той вече ми обясняваше, че ето тези цифри са ентропията на моя текст, а ето тези охарактеризират нещо, което е дълго за обяснение, а ей тази крива е изгладеният коефициент на нещо си, дето не ми стана ясно, пък ей тази е разпределение на нещо, което разбрах и дори запомних, но забравих веднага.

— Обърнете внимание на тази цифра — каза той, почуквайки с пръст по самотната четворка, настанила се в долния десен ъгъл на цифровия екран. — Сред колегите ви кой знае защо се е формирало убеждението, че именно това е прословутата обективна оценка или индекса за гениалност, както я нарича този странен, омотан с бинтове човек.

— Съюзния Охльо — измърморих аз машинално.

— Възможно е. Впрочем, днес той се нарече Козлухин, а общо взето се е появявал тук неведнъж, всеки път с друг ръкопис и под друго име. Та той упорито нарича тази цифра индекс на гениалност и смята, че колкото е по-висока, толкова по-гениален е авторът...

И той ми разказа как, опитвайки се да разубеди Петя Скоробогатов, веднъж е откъснал произволно от случайно попаднал му вестник фейлетон за мошениците в търговската мрежа и го е поставил в машината, която показвала седемзначно число, и макар че с невъоръжено око си личало, че фейлетонът е безнадеждно далеч от гениалността, Петя Скоробогатов не се разубедил, хитричко

намигнал и грижовно скрил парчето вестник в набъбналия си тефтер.

— Та какво е показала тогава тази ваша седемзначна цифра? — с любопитство попитах аз.

— Извинете, Феликс Александрович, но цифрите могат да бъдат само еднозначни. Седемзначни са числата. Та така, числото, което излиза на този ред на дисплея — той отново почука с пръст по моята четворка — представлява, казано на популярен език, най-вероятният брой на читателите на този текст.

— Читателите на текста... — отбелязах аз с плаха мнителност.

— Да, да, строгият стилист несъмнено ще сметне това словосъчетание за отвратително, но в този случай „читател на текста“ е термин, обозначаващ човека, който поне веднъж е прочел или ще прочете занапред въпросния текст. Така че четворката не е някакъв митичен показател на вашата гениалност, Феликс Александрович, а просто най-вероятното количество читатели на вашата рецензия, показателят на НКЧТ или просто ЧТ...

— А какво е това НК? — попитах аз, колкото да кажа нещо: в главата ми беше пълна каша.

— НК — най-вероятното количество.

— Аха... — казах аз и млъкнах, но в този миг за секунди ми просветна и аз с възмущение попитах: — Та какво отношение има това ваше НКЧТ към таланта, към дарбите, изобщо към качеството, както се изразявате вие, на този текст?

— Предупреждавах ви, Феликс Александрович, че тази мярка има само косвено отношение...

— Ама то не е никак косвено даже! — прекъснах го аз, набирайки обороти. — Количеството на читателите зависи преди всичко от тиражите!

— А тиражите?

— Е, знаете ли — казах аз, — не ми ги разправяйте тия. Щото ние пък знаем от какво, а най-вече от кого зависят тиражите! Колкото си поискате безобразна халтура мога да ви изброя, дето е излязла с тиражи от половин милион бройки...

— Разбира се, ама разбира се, Феликс Александрович! Вие сега сте съвсем като този ваш обинтован Козлухин — кой знае защо упорито и простодушно свързвате в непосредствена зависимост стойността на НКЧТ с качеството на текста.

— Не аз, а вие го свързвате! Тъкмо аз съм този, който смята, че няма никаква зависимост — нито директна, нито индиректна!

— Как да няма, Феликс Александрович? Ето го текста — той повдигна с два пръста листа със злополучната ми рецензия, — както виждате, показателят за НКЧТ е четири. Имате ли възражения против тази оценка?

— Ама вижте... Естествено, ако се вземе една рецензия, при това вътрешна... Ами нея ще я прочете редакторът... може би авторът, ако му я покажат...

— Така. Значи няма възражения.

Изведнъж той ловко, като фокусник, измъкна от папката ми стара училищна тетрадка с избеляла, петнистожълта подвързия и толкова стремително я доближи до лицето ми, че аз рязко се дръпнах назад.

— Какво виждаме тук? — попита той.

Тук виждахме до болка познатата от детски години картинка — брадатият рицар, който се сбогуваше с могъщия кон с дълга грива. А под картинката беше изписан един ред от началото на Пушкиновата „Песен за Мъдрия Олег“.

— Какво има? — попитах предизвикателно аз. — Между другото, стихотворението е чудесно, превъзходно... Никакви уроци по литература не са успели да го убият...

— Безусловно, безусловно — отвърна той. — Обаче аз ви питам за друго. Ами ако се въведе сега в машината това листче, тогава какво?

Изпаднах в интелектуален смут.

— Ами... — измъкнах аз — Сигурно трябва да се получи много... само учениците колко са... Десет-двайсет милиона?

— Над един милиард — рече твърдо той. — Над един милиард, Феликс Александрович!

— Може и над един милиард да са — казах покорно аз. — Нали това казвам, много са...

— И така — рече той, — НКЧТ на една тривиална рецензия се равнява на четири. А НКЧТ на едни „чудесни, превъзходни стихове“ надхвърля един милиард. А вие казвате, че нямало никаква зависимост.

— Та нали... — Аз размахвах ръце и зашпраках с пръсти. — Та нали „Песен за Мъдрия Олег“... Та нали тя е отпечатана... И колко пъти при това! Дори я пеят!

— Пеят я — той закима. — И ще я пеят. И ще я публикуват отново и отново.

— Ами ето! А моята рецензия...

— А вашата рецензия няма да я пеят. Нито ще я публикуват. Защото нейното НКЧТ е само четири. За миналите и за всички бъдещи времена. Така и ще си изчезне, непрочетена от никого.

В този момент у мен се породиха учудващо усещания. Той сякаш искаше нещо да ми подсказва, да ме насочи към някаква мисъл. Сякаш чукаше на неведома за мен самия вратичка на моето съзнание: „Отвори! Пусни ме!“ Но всички изговорени от нас думи и всички изказани мисли сами по себе си бяха банални до безцветност и не намираха у мен никакъв отзвук. Сякаш някой удрише с пухена възглавница по блиндираната врата на здраво заключен сейф.

— Ами правилно... — казах нерешително аз. — Прав й път. Егати художествената стойност — няма що...

Той помълча, разтривайки с пръсти кожата над веждите си.

— Пошегувах се, Феликс Александрович — рече той изведнъж, почти виновно. — Разбира се, вие сте напълно прав.

Отново замълча. Мълчах и аз, опитвайки се да проумея в какво именно съм се оказал прав, че и напълно прав. И какъв точно е бил смисълът на шегата. Когато мълчанието стана неловко, дори неприлично, аз казах:

— Е, какво пък... аз да си вървя, може би?

— Да, да, разбира се, много ви благодаря.

— Да си взема ли папката?

— Разбира се, моля ви.

— А може би тя ви...

— Не, не, много ви благодаря. Ние изстискахме от нея всичко възможно.

— Така че аз не трябва да идвам повече? Той вдигна към мен тъжните си очи.

— Винаги ще се радвам да ви видя, Феликс Александрович. Наистина, утре няма да съм тук. Елате вдругиден, ако се наканите.

Не знам какво точно имаше предвид, но на мен тази покана ми прозвуча като заповед. И пак скандалджията-демон се размърда в душата ми, но аз не му позволих да се развихри. Ограничих се с присвигване на раменете и се залових да връзвам ширитчетата на папката. В този момент той каза:

— Да не забравите нотите, Феликс Александрович.

Оказа се, че замалко да забравя на бюрото му тези идиотски ноти. Той гледеше как ги пъхам в папката, как отново връзвам ширитчетата, а когато се сбогувахме и аз тръгнах към изхода, той каза подире ми:

— Не ви съветвам да разнасяте тази партитура из улиците, Феликс Александрович. Всичко може да се случи...

Но аз реших да не уточнявам нищо. Беше ми дошло до гуша от всичко. Направих се на ударен и мълчаливо излязох в коридорчето, като плътно затворих вратата след себе си. В коридорчето нямаше никой.

От института на улица „Банная“ поех пеша към метрото. Вървах бавно, подхлъзвайки се по заледените тротоари, пробивах си път сред блъсканицата от провинциалисти пред модните магазини, минавах сред струпаните на кръстовищата коли, като при това не забелязвах нищо наоколо. Мислите ми непрекъснато се връщаха към разговора със странния ми познайник. Между другото, той така и не каза името си! И как му се удаде това? Странно, странно...

От една страна, уж какво толкова? Сремнаха се двама интелигентни човека. Запознаха се. Е,

хубаво, единият от тях не си каза името, а другият се сети за това едва след края на разговора. Това далеч не е най-странното. Двама интелигентни, несъмнено изпитващи симпатия един към друг хора, обменили някои доста отвличени съображения по повод съвсем банални неща: гениалността, творчеството, литературата и така нататък. Но защо след този разговор в съзнанието ми сякаш са се забили някакви трънчета? Някъде ей тук, зад ушите, сякаш нещо бръмчи. Но какво именно и защо?

Вече в метрото, притиснат между две детски колички (в едната имаше дете, а в другата гумени камери за москвич) аз внезапно съвсем ясно чух през грохота на колелата благия му глас: „Анатоли Ефимович не само искаше да напише тази комедия. Той я написа. А през март петдесет и втора година всичко това се случи в Кукушкино.“

Така. Ето го първото трънче. Отначало го е написал, а после се е случило. Глупости, пълни глупости, причуло ми се е, разбира се. Или е грешка на езика. Най-важното е какво е имало между него и Анатоли Ефимович? И кога всъщност е успял? Анатоли Ефимович, за разлика от огромното мнозинство от колегите ми, беше много затворен, бих казал дори саможив човек. Отнасяше се несериозно към заседанията, дори към най-отговорните. Не посещаваше литературните салони, а и в дома си, Боже опази, не устройваше такива. В Клуба почти не се вясваше, не обичаше алкохол, а хубав чай, приготвен със собственоръчна запарка в домашни условия. На практика не му бяха останали приятели: първите бяха умрели преди войната, вторите — загинали по време на същата, а третите, както той се изрази веднъж, бяха „избрали на хляба мекото“. Всъщност беше самотен и аз всеки път мислех за това, когато виждах в ъгъла на кабинета му купчината неотворени пакети с многобройни преиздания на трилогията му, на онази същата, която бе удостоена с всички мислими лаври — той не подаряваше дори авторските си екземпляри, нямаше на кого да ги подарява.

Всъщност, освен мен, той приемаше в дома си още седем души. Познавах ги всичките и съм сигурен, че никой от тях дори не е чувал за този „Изпитал“. А сегашният ми познайник не само е чувал за комедията, но явно я е чел! Странно, странно... Може би някога, още преди мен, те двамата са били близки, а после са се изпокарали? Но нали той ми е горе-долу връстник, по години би могъл да е син на Анатоли Ефимович. Как тогава са успели?

Така и не можах да измисля нищо по въпроса, а после всички тези мисли изхвърчаха от главата ми, когато съвсем до моята кооперация истински се подхлъзнах, направих фантастичен пирует и рухнах на една страна, като на всичко отгоре съборих на земята някаква озовала се в периметъра ми дама с кученце.

Дотичаха шестима да ни вдигат и падна голямо пъшкане и сумтене, имаше сума ти одобрителни възгласи и съмнителни жалби по повод на това, че, очевидно, правото на труд в държавата ни не включва правото да се посипват с пясък замръзнените тротоари. Според мен най-много си изпати кученцето, чиято лапа стъпкаха в суматохата, но и аз се ударих доста сериозно. Стоях, притискайки длан към хълбока си, и се опитвах да дишам, а наоколо си говореха, че досега в Москва не е имало такова нещо през зимата... бардак... край на света... страшен съд...

След като възстанових дишането си, аз с мъка произнесох думи на благодарност към моите спасители и думи на разкаяние пред нещастната дама и нейното кученце. Тълпата започна да се разпръсва и аз закуцуках към облицованата с черни плочки площадка пред моя вход.

Есхатологичните реминисценции, прозвучали сред негодуващия хор на поборниците за правото на труд на чистачите и метачите, насочиха мислите ми в съвсем друго русло. Сетих се за падналия ангел и за неговите идиотски ноти, а после по естествено асоциативен път си спомних и за напътствието на моя днешен познайник: „Не ви съветвам да се разхождате с тези ноти по улицата. Всичко може да се случи...“ А какво именно? Какво толкова има в тези ноти, че не ме съветват да се разхождам с тях из улиците? „Боже, пази царя“? Или хитлеристкия „Хорст Весел“? И по този повод също не можах да измисля нищо, освен невероятното, разбира се, но обясняващо всичко предположение, че това наистина е партитурата на Тръбите на Страшния съд.

Но в този случай поне знаех към кого да се обърна. Не стигнах до моя шестнадесети етаж, а слязох на шестия. Там в четиристаен апартамент живееше и работеше популярният композитор на

песни Георги Луарсабович Чачуа, гостоприемнен епикуреец и невероятен работяга, с който бяхме на „ти“ почти от първия ден, в който се нанесохме в кооперацията.

Зад тапицираната с изкуствена кожа врата гърмеше роял и извиваше трели прекрасен женски глас. Изглежда, Чачуа работеше. Аз започнах да се колебая. Зад вратата се разнесе дружен кикот, роялът млъкна, гласът също. Не, Чачуа май не работеше. Натиснах копчето на звънеца. В същия миг роялът затрещя отново и няколко мъжки гърла подхванаха нещо грузинско. Да, Чачуа май не работеше. Позвъних пак.

Вратата се отвори широко и на прага изникна Чачуа с черен официален панталон и ярки тиранти върху ослепително бялата риза, разкопчана до яката. Разгорещеното му лице беше угрижено, а гигантският нос — запотен. По дяволите, той все пак работеше...

— Извини ме, моля те — рекох аз, притискайки към гърдите си папката.

— Какво е станало? — разтревожено и същевременно леко раздразнено се осведоми той.

— Нищо — отвърнах, потискайки с мъртва хватка порива си да заговоря с кавказки акцент. — Наминавам за една минута, защото имам един...

— Слушай — рече той, нетърпеливо пристъпвайки от крак на крак. — Отбий се по-късно, а? При мен има хора, работим. След около два часа, става ли?

— Чакай, работата, по която съм дошъл, е много дребна — казах аз и бързо развързах ширитчетата на палката. — Това са ноти. Прегледай ги, моля те, когато имаш време...

Той взе от мене листовете с недоумяващ вид и ги попрехвърли. От дъното на апартамента долитаха спореци мъжки гласове. Спореха на някаква музикална тема.

— Д-добре... — каза бавно той, без да откъсва поглед от страниците. — Слушай, а кой е писал това, откъде си го взел?

— Ще ти разкажа после — казах аз, отстъпвайки заднешком от вратата.

— Да, драги — веднага се съгласи Чачуа. — По-добре после. Аз сам ще се отбия при теб. Имам само час работа, после има мач на „Спартак“, а след това ще се отбия при теб.

Той ми махна с листовете и затръшна вратата.

Когато се прибрах вкъщи и се съблякох, първото нещо, което направих, беше да се мушна под душа. Бях мокър от пот, удареният хълбок ме болеше безмилостно и изобщо — трябваше да се успокоя. Докато се въртах под душа, съставих програмата си за вечерта. Преди всичко — вечеря, днес това ми е и обядът. Трябва да я приготвя. Имам картофи. Имам и сметана... като че ли. Имам зелен грах. Ха! Нали имам и буркан говеждо! По дяволите супите! Ще сваря картофи и ще изсипя вътре задушеното месо! Имам и лук, и маринован арпаджик... И коняче. Колко му трябва на човек? Настроението ми моментално се оправи.

Не съм против бележенето на картофи, защото през това време главата ми е съвсем свободна за други работи. Между другото, никой от познатите ми не може да бели картофи толкова чисто и бързо като мен. Армията, другари! Центнери^[22], тонове, вагони белени картофи! И какви при това! Гнили, дълбоко замразени, синьо-зелени, целите почернели... А бележенето на такива хубави картофки, през мирно време, при това купени от пазара, си е направо удоволствие. И, Боже мой, колко е прекрасно, че вече не трябва да ходя до улица „Банная“!

Измих обелените картофи в три води, напълних тенджерката с вода и нарязях вътре картофите, всеки на две-три парчета. После сложих тенджерката на котлона.

...Кой каквото и да говори, обаче цялото им начинание с определянето на НКЧТ е простотия и прахосване на народни пари. Както повечето дълбокомислени начинания, свързани с литературата и изкуството като цяло. Виж ги ти! Наслагали шкафове за сто хилядарки, само за да докажат, че ако книгите на някой писател се издават, той ще има много читатели, макар че може и да не са чак толкова много; и обратното — ако не се издават, ако точи кучи син го кара само на пост и молитви, тогава този мизерник, този вредител, изобщо няма да има читатели. Или още по-яко: ако се издаде един том, да речем, проза на Александър Сергеевич Пушкин и успоредно се издаде романче на Тоалет Клозетов Клозетич за страстите в леярската кофа, Пушкин ще има много повече читатели. Това, всъщност, е

всичко, което той се опита да ми вмени. Е, плюс може би елементарната мисъл, че хубавото е винаги хубаво, а лошото е невинаги лошо...

Или може би не е съвсем така? Или може би не съм разбрал нещо и сега не мога да го проумея? От какъв зор ми намекваше, да беше казал направо какво му трябва, сега аз хич няма да припаря там, а ето че и картофките са готови!

Така, вече всичко беше готово на масата и най-апетитната смес от картофи и червеникаво говеждо вдигаше пара от дълбоката чиния, в кухнята ухаеше на месце и лук, на дафинов лист, в тумбестата чашка беше сипано конячето. И колко хубав стана животът, и хоризонтите станаха по-светли и се озариха от добри предчувствия. Повече от половината сценарий е готов, не трябва да се ходи до ателието за кожено палто и не трябва, не трябва, по дяволите, съвсем няма нужда да се ходи повече на улица „Банная“. Всички дългове са платени преди залез слънце, както обичаше да казва младият господин Коркран.

Изпих чашата до дъно, напълних уста с картофи с месо и протегнах ръка към телевизора.

По първа програма някой стържеше на цигулка. След като се полюбувах известно време на измъченото лице на свирача, превключих на втора програма. Там танцуваше самодейността: развяваха пъстри поли, тракаха с токове, събираха и разперваха ръце и от време на време изпискваха сърцераздирателно. Отново напълних устата си с картофи и пак превключих. Тук няколко души в напреднала възраст седяха край кръгла маса и разговаряха. Ставаше дума за постигнатите рубикони, за решителността някъде да се осигури нещо, за големите работи по реконструкцията на нещо желязно...

Дъвчех картофите, които изведнъж станаха безвкусни, слушах и псувах наум. Телевизорът! Това бляскаво чудо на нашия век! Наистина фантастичен концентрат от усилия, талант, изобретателност на десетки, стотици, хиляди великолепни умове на нашето, моето време! И всичко това, за да могат сега, след като са се върнали от работа, десетки милиони уморени хора като пощръкнели да щракат копчетата едновременно с мен, безсилни да решат наистина неразрешимата задача: какво да изберат? Вдъхновения свирач? Или буйната потна тълпа от самодейни танцьори? Или тези унили и скарани с езика специалисти?

Все пак се спрях на свирача. Сипах си втора чаша, отпих и започнах да слушам. Направо някаква зла магия, помислих си. От самото ми детство ме тъпчат с класическа музика. Сигурно някой някъде и някога е казал, че ако човек всеки ден го тъпчат с класическа музика, той лека-полека ще ѝ свикне и занапред няма да може да живее без нея, и това ще е добре. И се започна. Ние копнеехме за джаз, ние бяхме луди по джаза — нас ни задушаваша със симфонии. Ние обожавахме сълзливи романси — върху нас стоварваха цигулкови концерти. Ние умирахме да слушаме бардове и певци на балади — нас ни тровеха с оратории. Ако всички тези титанични усилия за внедряване на музикална култура в съзнанието ни имаха КПД поне като машината на Дьони Папен, щях да живея сега сред познавачи и почитатели на класиката и аз самият безспорно щях да съм такъв познавач и почитател. Хиляди и хиляди часове по радиото, хиляди и хиляди телевизионни програми, милиони плочи... И какъв е резултатът? Гарик Аганян почти професионално познава попмузиката. Жора Наумов досега колекционира музика на бардовете. Съюзния Охльо е нещо като мен: колкото по-малко музика, толкова по-добре. Лъоня Шибздата по принцип мрази музиката. Вярно, при Валя Демченко е друго. Той от ранно детство обича класиката и музикалната пропаганда няма нищо общо с това...

Докато разсъждавах на тези теми, цигуларят изчезна от екрана, а на негово място нахлуха хокеисти и един от тях веднага удари друг със стик по главата. Операторът срамежливо отмести камерата настрана, най-интересното не ми беше показано и аз изключих телевизора. Бях сит, леко пийнал и ми оставаше само да измия чиниите.

После се преместих в кабинета и минах бавно покрай секцията с книгите, като прокарвах показалец по стъклото.

„Война и мир“. Не днес. Още не е минала половин година.

„Писмата на Чехов“. Не пасва на настроението ми.

Чуковски. „От Чехов до наши дни“. Наскоро я препрочетох.

Така. Самият Антон Павлович в десет тома. Дали да не препрочета „Скучната история“? Не. Ще я запазим за някой по-мрачен ден.

Михаил Булгаков. Известно време разглеждах кафявата подвързия, вече омачкана, охлузена на места, зацапана... Не, стига, повече на никой няма да дам тази книга. Мърлячи нещастни. „Велика и страшна бе годината хиляда деветстотин и осемнадесета след Рождество Христово, втора от началото на революцията...“

— Не — гласно казах аз. — Сега ще почета „Театрален роман“. Няма нищо по-хубаво от „Театрален роман“, ако искате ме бесете, ако искате ме колете...

Извадих от рафта томчето на Булгаков и го погалих с пръсти, прокарах нежно длан по гладката подвързия, и за кой ли път си помислих, че не бива да го правя, че е грях да се отнасяш към книга като към жив човек.

Телефонът звънна зад гърба ми и аз трепнах, защото вече не бях тук, а в малката мръсна стаичка с дивана, от който стърчеше пружина, неудобна като кафкиански кошмар. Изведнъж усетил тъпа болка в ударения хълбок, притиснах към ребрата си хладното томче и се доближих към бюрото, където рухнах в креслото и взех слушалката.

Обаждаше се Валя Демченко. Съвсем бях забравил, че в събота Сонечка има рожден ден и ме канеха. Зарадвах се, първо, защото далеч не всяка година празнуват рождения ден на Сонечка и ако го празнуват, това означава, че всичко при тях е наред, и че са в период на материално благополучие, че всички са здрави, а капитан-лейтенант Демченко, след като е изплувал от солените дълбини, е изпратил бодро писмо от град Мурманск на Н-ско море, и че изобщо всичко е прекрасно. А на второ място се зарадвах, защото далеч не всеки канят на рождениите дни на Сонечка.

Поговорихме си. Попитах го как стоят нещата с последната му повест, със „Старият глупак“. Валя отвърна, че в „Надзирател“, който излиза веднъж на три месеца, след скорошните неприятности не са пожелали дори да я прочетат, отбягвали са го като прокажен, а в „Губернски вестник“ — да, там са я прочели. Но засега мълчат, чакат да се върне главният. Главният сега е в Швеция, а може би в Швейцария, а може би в Швамбрения. Затова никой в „Губернски вестник“ засега няма мнение по повод повестта. А виж, когато се върне главният и я прочете, тогава ще изникне и мнението като на магия...

Попитах го как възнамерява да се пребори за заглавието. Той отвърна, че никак не възнамерява, защото сега повестта се нарича „Старият мъдрец“, а виж сцената с прелъстяването е решил да я остави. За кой дявол! Той не иска със собствената си ръка да отрязва от плътта си най-добрите парчета. Нека те режат, за това им се плаща... И то доста...

Успокоих го в този смисъл, че ръката им не ще трепне. Той не спори. Знаеше това по-добре от мен. После ме попита дали днес ми се е обаждал Лъоня. Ах, не се е обаждал още? Е, тогава тепърва ще се обади. Той е написал нова фраза, но не е съвсем сигурен в нея...

След като оставих слушалката, се замислих: какво да подаря на Сонечка? Не ме бива да правя подаръци. Особено на жени. Коняк? Не става, макар че Сонечка обича хубав коняк. Парфюм? Нямам никакво понятие от парфюми. Може би просто да подаря петдесет рубли в чекове на нашия валутен магазин? Някак е неудобно. Трябва да подаря някаква книга, ето какво. Ех, ако имах някакъв албум с репродукции... или поне пари, едно триста и петдесет рубли — в „Планета“ се продава „Вашингтонската галерия“, направо да умреш!

Може би по асоциация с Вашингтон се сетих за Дашиъл Хамет. Отдавна, ох колко отдавна Сонечка точи зъби за моя Дашиъл Хамет. Един том с най-добрите му неща, избрани произведения, бих казал, същото като в моето кафяво томче на Булгаков. Там е и „Алена жътва“, и „Малтийският сокол“, и „Стъкленият ключ“... Знам всичко това кажи-речи наизуст, а Сонечка е такъв човек, че има не по-малко от мен права върху тази книга.

И след като взех това решение, аз оставих томчето на Булгаков на мястото, отидох при рафтовете с чужда литература и след като отместих драконоподобния кораб „тхюен джонг“, с каквито древните вьетнамци са возили кралете си, извадих The Novels of Dashiell Hammet. Ето какво ще направя,

рекох си аз, докато разлиствах страниците с позлатени ръбчета. Ще го почета днес и утре за последно и така ще си взема довиждане. Внимателно, за да не притесня многострадалния си хълбок, се положих на дивана и томът в ръката ми сам се разтвори на „Малтийския сокол“.

Дочетох до онова място, където при Сам Спейд на разсъмване се появяват лейтенант Дарби и детектив Том и в този момент усетих, че не издържам. Оставих книгата, надигнах се, пъшкайки, и спуснах нозете си от дивана.

Хълбокът ме болеше, за кой ли път ме болеше нещастният ми ляв хълбок. Затъртрих се към банята, вдигнах нагоре ризата си пред огледалото и погледнах. Хълбокът ми беше тлъст и отпуснат и върху него не личаха никакви следи от травма. Както впрочем и предишните пъти. Отидох в кухнята, изсипах в чашката остатъците от коняка и го изпих на малки глътчици, както японците пият сакето.

За първи път счупих ребро през шестдесет и пета, през зимата в Мураши, когато дяволът ме подтикна да рискувам да се спусна с финска шейна по отвесния склон до самия залив. Всички се спускаха и аз реших: да не би да съм по-зле? А се оказа, че съм по-зле, защото наскоро сред склона се изплаших, изведнъж ми се стори, че скоростта ми се доближава до космическата и за да не изхвърча на майната си, взех решение да се катапултирам. И се катапултирах. Около двацет крачки подскачах надолу по пресечената местност върху левия си хълбок. „Счупили сте си ребърцето, значи“ — каза ми хирургът от нашата поликлиника, когато след връщането си от Мураши отидох при него с оплаквания от болки в левия хълбок. Това беше единият път.

След две години веднъж, се отбих в Клуба да обядвам. Озъртах се в търсене на свободна маса и изведнъж върху мен се нахвърли доста фиркания Съюзен Охлю. Понеже беше в агресивно-възторжено състояние на духа (по случай хонорара за поредната си халтура), той ме сграбчи с дългите си крайници през кръста, както навремето Херкулес е сграбчил Антей, повдигна ме над майката земя и така ме стисна, че реброто само жално изпука. „Знаеш ли, старче, имаш спукване“ — загрижено ми каза моят приятел лекар, когато му се оплаках, че ме боли. Това беше вторият път.

По-миналата година, когато в състава на писателската бригада пътувах с товарния кораб от Владивосток за Петропавловск, се озовахме сред буря от осем бала близо до остров Мацуа. Писателската бригада, която яко беше повръщала, благополучно береше душа по койките, докато мен, нестрадащия от морска болест, дяволът накара да изляза на палубата. Буквално за секунда откъснах ръка от перилата и бях запокитен със страшна сила в металната обшивка на люка, като ударът пак се падна по същия хълбок. „Страхувам се, че имате счупенко“ — ми каза корабният лекар и както стана ясно впоследствие, страховете му не бяха напразни.

Това беше вече третият път и ми се струваше, че понеже Господ обича именно троицата, неволите на реброто ми ще приключат дотук. Но както се вижда, не може да се построи къща без четири ъгъла...

Погледнах унило към светлината през празната бутилка и я пяхнах в шкафчето под мивката. Ще пия чай, ето какво ще направя. Сложих чайника на печката, застанах до прозореца и притиснах чело към студеното стъкло.

Ама че гадост все пак. Нали уж ми се струваше, че всичко се е оправило, че всички грижи са отминали, ама не — сега пък реброто. Онзи, който се разпорежда със съдбата ми, беше загърбил финеса на измислицата и беше прибягнал към директни, груби и подли похвати. Ама на какво прилича това? Посред бял ден, в рамките на огромен мегаполис, един солиден човек на възраст, не някакъв спортист, не някакъв буен тип или алкохолик изведнъж просто ей така си чупи реброто! Горчи, другари. Това е горчиво и неприлично...

Отидох в кабинета, за да взема Дашиъл Хамет, и се заех да се настанявам до кухненската маса, търсейки най-безболезнената поза. Както и предишните пъти, оказа се, че ми е най-леко в любимата поза на Катка: коленете на табуретката, лактите на масата, задникът във въздуха. И заживях в тази поза. В тази поза започнах да пия чай и да чета за масивната статуетка, която малтийските рицари направили от чисто злато за подарък на краля на Испания, а в наши дни за нея провели кървав гангстерски лов. Когато стигнах до онова място, на което в кантората на Сам Спейд се озовава надупченият с пет

куршума капитан на „Ла Палома“, на вратата се позвъни.

С пъшкане и простенвания, откъсвайки се с огромно нежелание от Сам Спейд, аз се затътрих да отворя вратата. Оказва се, че през това време бях успял съвсем да забравя и за нотите на падналия ангел, и за Гога Чачуа и затова, когато го видях пред прага, изпитах потрес, още повече, че лицето му...

Не, строго погледнато, той нямаше такова. Имаше огромен, светлосин нос със сини венички над дебелите засукани мустаци, бледи треперещи устни и черни, тъжни очи, пълни със сълзи и отчаяние. Стискаше конвулсивно прокълнатите ноти, навити на руло, в косматите си, притиснати към гърдите юмруци. Той млъчеше, а на мен така ми беше секнал дъхът от ужасното предчувствие, че не можех и дума да продумам, и само се дръпнах настрана, за да му направя път.

Той се устреми като слепец в антрето, натъкна се на стената и с неуверени стъпки пое към кабинета. Там захвърли с две ръце нотите върху бюрото, сякаш това руло хартия го изгаряше, падна в креслото и притисна длани към очите си.

Нозете ми се подгънаха и аз спрях на вратата, подпрях се на касата. Той млъчеше и ми се стори, че това млъчание продължава невероятно дълго. Нещо повече, струваше ми се, че то няма да свърши никога, и у мен се зароди нелепата надежда, че никога няма да чуя онзи ужас, който ми е донесъл Чачуа. Но той все пак заговори:.

— Слушай... — изхриптя той, откъсвайки длани от лицето си и заравяйки пръсти в гъстата растителност зад ушите си. — „Спартак“ пак се издъни! Каква е тая работа, а?

8. БАНЕВ. ГРОЗНИТЕ ЛЕБЕДИ

— Колко е часът? — попита сънено Диана.

Виктор свали прецизно със самобръсначката една ивица от сапунената пяна на лявата си скула, погледна се в огледалото и после каза:

— Спинкай, малката, спинкай. Още е рано.

— Наистина — рече Диана. Диванът изскърца. — Девет часът. А ти какво правиш там?

— Бръсна се — отвърна Виктор и свали още една ивица от пяната. — Изведнъж ми се прииска да се обръсна. Казах си: „я да се обръсна“.

— Откачен — каза Диана, прозявайки се. — Трябваше да се обръснеш снощи. Цялата си ме изподрал с четината си. Кактус.

Той видя в огледалото как тя със съблазнителни стъпки отиде до креслото, седна на него, качи краката си горе и го загледа. Виктор ѝ намигна. Тя пак беше друга — от нежна по-нежна, от кротка по-кротка, от ласкава по-ласкава, сгуши се като сита котка, грижливо гледана, загладена, добра и благосклонна — съвсем различна от онази, която снощи нахълта в стаята му.

— Днес приличаш на котка — съобщи ѝ той. — И даже не на котка, а на коте, на котенце... Защо се усмихваш?

— Не на теб. Просто, кой знае защо, си спомних нещо...

Тя се прозя и сладко се протегна. Беше се напъхала в пижамата на Виктор и от безформената купчина коприна в креслото се подаваха само прекрасното ѝ лице и тънките ръце. Сякаш се подаваха от вълни. Виктор увеличи скоростта на бръсненето.

— Не бързай толкова — каза тя. — Ще се порежеш. И без това вече е време да тръгвам.

— Аз точно затова бързам — възрази Виктор.

— А, не, така не обичам. Така правят само котките... Как са там моите парцали?

Виктор се пресегна и опипа роклята и чорапите ѝ, провесени на решетката на парното. Бяха изсъхнали.

— Закъде бързаш толкова? — попита той.

— Нали ти казах. При Росшепер.

— Нещо не си спомням. Какво е станало с Росшепер?

— Нали се е контузил — каза Диана.

— А, да! — сети се Виктор. — Да, да, ти нещо ми разправяше. Паднал отнякъде. Здравата ли се е ударил?

— Този глупак изведнъж решил да се самоубива и скочил през прозореца. Хвърлил се като бик, с главата напред, строшил рамката, но забравил, че се намира на първия етаж. Наранил си коляното, скъса се да реве, а сега лежи.

— Какво му е станало? — попита Виктор равнодушно. — Делириум тременс?

— Нещо такова.

— Я чакай — рече Виктор, — ти заради него ли не идва два дни при мен? Заради това говедо?

— Ами да! Главният лекар ми нареди да седя при него, защото той, тоест Росшепер, не можел без мен. Не можел и туйто. Нищо не можел да прави без мен. Дори да се изпикае. Наложил се да му показвам образно как шурти водата и да му разказвам за писоарите.

— Какво разбираш ти от тези работи? — промърмори Виктор. — Докато си му разправяла за писоара, аз се мъчих тук сам-самичък и също не можех да направя нищо, нито ред не съм написал. Знаеш, че изобщо не обичам да пиша, а в последно време... Изобщо, животът ми в последно време... — Той замълча. „Какво я интересува това? Чифтосахме се и сега — кой откъдето е.“ — Слушай... Кога казваш, че Росшепер се метнал през прозореца?

— Онзи ден — отвърна Диана.

— Вечерта ли?

— Тъх — произнесе Диана, хапвайки си бисквита.

— В десет часа вечерта — каза Виктор. — Между десет и единайсет.

Диана престана да дъвче.

— Правилно — отвърна тя. — А ти откъде знаеш? Да не си получил некробиотична телепатема от него?

— Почакай — каза Виктор. — Сега ще ти разкажа нещо интересно. Но първо ми кажи какво правеше ти в този момент?

— Какво правех ли?... А, да. Спомням си, че тази вечер нещо ме беше прихванало. Навивах си аз бинтовете и изведнъж ме обзе една такава тъга, като ужасно главоболие, направо ми идваше да се обеса. Заврях си муцуната в бинтовете и ревах, ама така ревах — с три реда сълзи, от дете не съм ревала така...

— И внезапно всичко мина — каза Виктор. Диана се замисли.

— Да... Не... Тъкмо тогава Росшепер запищя навън, аз се изплаших и изскочих от стаята...

Тя искаше да каже още нещо, но някой затропа на вратата, започна да натиска дръжката и от коридора се дочу дрезгавият глас на Теди:

— Виктор! Виктор, събуди се! Отвори, Виктор! Виктор застина със самообръсначката в ръка.

— Виктор! — викаше Теди хрипливо. — Отвори! — И натискаше бясно дръжката на вратата. Диана изтича и превъртя ключа. Вратата се отвори и в стаята се втурна Теди — мокър, раздърпан, с рязана пушка в ръка.

— Къде е Виктор? — изрева дрезгаво той. Виктор излезе от банята.

— Какво става? — попита той. Сърцето му се разтуптя. Арест? Война?

— Децата си отидоха — рече Теди, дишайки тежко. — Пригответе се, децата си отидоха.

— Чакай малко — каза Виктор. — Какви деца?

Теди запрати пушката на масата върху купчината изписани, надраскани и смачкани листовے хартия.

— Подмамиха децата, мръсниците! — закрещя той. — Подмамиха ги, гадините! Край, това преля чашата! Достатъчно търпяхме... Чашата преля!

Виктор все още нищо не разбираше, само виждаше, че Теди не е на себе си. Един-единствен път

беше виждал Теди в такова състояние — когато по време на голям скандал в ресторанта тихомълком разбиха и ограбиха касата му. Стъписан, Виктор примигваше, а Диана грабна бельото си от облегалката на креслото, промъкна се в банята и затвори вратата след себе си. И в този миг рязко и нервно зазвъня телефонът. Виктор вдигна слушалката. Беше Лола.

— Викторе — захленчи тя. — Нищо не разбирам. Ирма изчезна някъде, оставила е бележка, че никога няма да се върне, а наоколо всички разправят, че децата са напуснали града... Страх ме е! Направи нещо...

Тя почти плачеше.

— Добре, добре, ей сега — отвърна Виктор. — Оставете ме да си обуя панталоните. — Той захвърли слушалката и погледна към Теди. Барманът седеше на разхвърляното легло и отправяйки страшни проклетия, наливаше в една от чашите остатъците от всички бутилки.

— Почакай — рече Виктор. — Да не изпадаме в паника. Ей сега ще се приготвя...

Върна се в банята и припряно се зае да дообърсне насапунисаната си брадичка, поряза се няколко пъти — нямаше време да внимава с ножчето, а Диана в това време изскочи изпод душа и зашумоля с дрехите си зад гърба му, лицето ѝ беше сурово и решително, сякаш се готвеше за бой, но беше абсолютно спокойна.

...А децата вървяха в безкрайна сива колона по сивите подронени пътища, като се спъваха, подхлъзваха и падаха в проливния дъжд, вървяха прегърбени, целите вир-вода, стиснали в посинелите си ръчички подгизнали вързопи, вървяха мънички, безпомощни, неразбиращи, вървяха и плачеха, вървяха безмълвно, вървяха и се оглеждаха, вървяха, хванати за ръце и за коланчетата си, а от двете страни на пътя отмерено крачеха мрачни черни фигури без лица и на мястото на лицата си имаха черни превръзки, а над превръзките безмилостно и студено гледаха нечовешки очи, и ръцете, скрити в черни ръкавици, стискаха автомати, дъждът се лееше върху оксидираната стомана и капките потрепваха и се търкулваха по дулата... „Глупости — помисли си Виктор, — глупости, разбира се, съвсем не е така, не и сега, виждал съм такова нещо, но това беше много отдавна, сега не стават такива неща..."

...Те си отиваха радостно и дъждът им беше приятел, весело джапаха из локвите с горещите си боси крака, бърбореха весело и пееха, и не се оглеждаха, защото вече всичко бяха забравили, защото сега имаха само бъдеще, защото завинаги бяха забравили своя спящ и хъркащ предутринен град, свърталище на дървеници, гнездо на дребни страсти и дребнави желания, утроба, бременна с чудовищни престъпления, непрекъснато бълваща престъпления и престъпни намерения, тъй както мравката-царица непрекъснато бълва яйца; те си отиваха, бърбореха и чуруликаха, и се скриха в мъглата, докато ние, пияни, се давехме в спарения въздух, смазани от отвратителни кошмари, които те никога не са виждали и никога няма да видят...

Той си обуваше панталоните, подскачайки на един крак, когато стъклата задрънчаха и в стаята проникна плътен механичен рев. Теди се втурна презглава към прозореца и Виктор също изтича натам, но навън продължаваше да вали все същият дъжд, мократа улица беше пуста, мярна се само някакъв човек на колело, мокра брезентова торба, напрегнато движещи се крака. А стъклата продължаваха да дрънчат и да звънтят, ниският, тъжен и повлечен вой не стихваше, а след минута към него се присъединиха резки жалостиви свирки.

— Да вървим — каза Диана. Тя вече беше облякла шлифера си.

— Не, почакай — каза Теди. — Викторе, имаш ли оръжие? Някакъв пистолет или автомат... Имаш ли?

Виктор не отговори, грабна шлифера си и тримата изтичаха по стълбите във фоайето, вече съвсем опустяло, без портиер и без човек на рецепцията. Изглежда, в хотела не беше останала жива душа, само Р. Квадрига седеше на своята маса в ресторанта и недоумяващо клатеше глава. Явно отдавна очакваше закуската си. Изскочиха на улицата и се качиха в камиона на Диана — и тримата в кабината. Диана седна зад волана и камионът се понесе из града. Диана мълчеше, Виктор пушеше и се мъчеше да събере мислите си, а Теди продължаваше полугласно да изригва невероятни ругатни и дори Виктор не разбираше значението на думите, защото такива думи можеше да знае само Теди — плъх от

приюта, възпитаван в бордеите около пристанището, после — наркопласъор, после бияч в публичен дом, после войник от траурния отряд, после бандит и мародер, а после барман, барман и пак барман.

В града почти не се виждаха хора, само на ъгъла на улица „Слънчева“ спряха, за да качат в каросерията разстроена съпружеска двойка. Ниският вой на сирените на противовъздушната отбрана и пискливите заводски свирки не преставаха и имаше нещо апокалиптично в този стон от механични гласове над безлюдния град. Всичко ти се свиваше отвътре, искаше ти се да избягаш или да се скриеш някъде, или да стреляш, и дори „Братята по разум“ на стадиона гонеха топката без обичайния ентузиазъм, а някои от тях се оглеждаха наоколо с отворени уста, сякаш се опитваха да схванат какво става.

На шосето в покрайнините на града започнаха все по-често и по-често да срещат хора. Някои вървяха пеша, задъхвайки се в дъжда, жалки, уплашени, без да си дават ясна сметка какво правят и защо. Други караха колела и също се задъхваха, защото трябваше да карат срещу вятъра. На няколко пъти камионът подмина изоставени коли, повредили се или в бързината незаредени с гориво, а една кола беше затънала в канавка. Диана спираше и качваше всички наред и скоро каросерията се напълни с хора. Виктор и Теди също се прехвърлиха отзад, като отстъпиха местата си на една жена с кърмаче и на някаква леко побъркана старица. След това не остана никакво място дори в каросерията и Диана вече не спираше, камионът летеше напред, задминавайки и обливайки с потоци вода десетки и стотици хора, мъкнещи се към лепрозориума. На няколко пъти ги изпревариха коли, натъпкани с хора, както и мотоциклетисти, а един камион ги настигна и се нареди зад тях.

Диана беше свикнала да пренася коняк за Росшепер или просто да кара на висока скорост празния камион из покрайнините за собствено удоволствие, затова сега в каросерията беше страшно. Не всички бяха успели да седнат и правостоящите се бяха вкопчили един в друг и в главите на седналите, като се мъчеха да се набутат по-далеч от страничните капаци, и никой нищо не казваше — всички само пъшкаха и ругаеха, а една жена непрекъснато плачеше с глас. И валеше такъв дъжд, какъвто Виктор не беше виждал никога през живота си, дори не би могъл да си представи, че над света някога ще се излее такъв дъжд — непрекъснат тропически порой, но не топъл, а леден, примесен с град, при това силният вятър го набиваше в лицата им. Видимостта беше отвратителна — петнадесет метра напред и петнадесет назад — и Виктор много се боеше, че отгоре на всичко Диана може да прегази някого или да връхлети върху кола, която е намалила скоростта. Но всичко мина благополучно, само дето силно му премазаха крака, когато всички в каросерията за последен път се притиснаха с цялата си тежест един върху друг и камионът се присъедини към огромната навалица коли пред портала на лепрозориума.

Навярно целият град се беше събрал тук. Тук не валеше и изглеждаше, сякаш хората от града се бяха втурнали насам, за да се спасят от потопа. От двете страни на шосето, докдето стигаше погледът, покрай бодливата тел се беше проточила тълпа от хиляди хора, сред която бяха затънали разхвърляните, спрели както им падне празни коли — разкошни издължени лимузини, очукани коли с брезентови покривала, камиони, автобуси и дори един автокран, на чиято стрела седяха няколко души. Над тълпата се носеше приглушен тътен, от време на време раздиран от пронизителни крясъци.

Всички заскачаха от каросерията и Виктор веднага изгуби от поглед Диана и Теди. Наоколо имаше само непознати лица — мрачни, озлобени, недоумяващи, плачещи, крещящи, с изцъклени невиждащи очи и озъбени уста... Виктор се опита да си пробие път до портала, но след няколко крачки бе блокиран безнадеждно. Хората стояха като плътна стена, никой не искаше да отстъпи мястото си, можеше да ги блъскаш, да ги риташ, да ги биеш, но те дори не се обръщаха, само се превиваха още повече и всички се стараеха да се промушат напред, напред, по-близо до портала, по-близо до децата си, повдигаха се на пръсти, протягаха вратове, и зад люлеещото се множество от качулки и шапки не се виждаше нищо.

— Господи, защо? В какво сме съгрешили, Господи?

— Мръсници! Отдавна трябваше да ги изколим. Казваха ни умните хора...

— А къде е кметът? Какво прави той, по дяволите? Къде е полицията? Къде са всички тези

дебелаци?

— Сим, ще ме задушат... Сим, не мога да дишам! Ох, Сим...

— От какво сме ги лишавали? Какво ни се е свидило за тях? От залъка си късахме, ходехме боси, само и само те да са обути и облечени...

— Да се напънем всички заедно — и вратата ще отиде по дяволите...

— Та аз през живота си с пръст не съм го пипнала. Видях веднъж как налагате вашия с каиш, а у нас, вкъщи, и дума не може да става за такова нещо...

— Видя ли картечниците? Те какво, в хората ли ще стрелят?

— Муничек! Муничек! Муничек мой! Муничек!

— Какво става, господа? Та това е някакво безумие! Къде сте виждали такова нещо!

— Нищо, легионерите ще им дадат да разберат... Те ще минат отзад, разбра ли? Ще отворят портала, и ние оттук ще натиснем...

— А картечниците видя ли? Това е то...

— Пуснете ме! Ама пуснете ме! Дъщеря ми е там!

— Те отдавна се канеха, виждах аз, но ме беше страх да питам.

— А може и да няма нищо страшно, а? Те какво, да не са зверове? Все пак не са окупатори, не са ги повели нито на разстрел, нито в пещите...

— Искам кр-ръв, ще ги разкъсам със зъби!

— Да-а, явно вече съвсем сме пропаднали, щом и родните ни деца избягаха от нас при заразите... Оставете ги, сами отидоха, никой не ги е карал насила...

— Ей, кой има пушка? Да дойде! Кой има оръжие, питам? Да дойде при мен, хайде насам, ще им покажа аз на тях!

— Те са си мои деца, добри ми господине, аз съм ги създал и ще правя с тях каквото си искам!

— Но къде е тази полиция, господи!

— Трябва да изпратим телеграма на господин президента! Пет хиляди подписа — това не е шега работа!

— Задушихте жената! Мръдни се малко, гадино! Не виждаш ли?

— Муничек мой! Муничек, Муничек!

— Майната им на тия петиции, полза — никаква. У нас не обичат петициите. Ще ти излезе през носа тази петиция...

— Отваряйте вратата, мамка ви! Мръсни мокреци!

— Порталът!

— Отваряйте портала!

Виктор заотстъпва назад. Беше трудно, няколко пъти го удариха, но все пак се измъкна, добра се до камиона и отново се качи в каросерията. Над лепрозориума беше паднала мъгла и на десетина метра оттатък оградата вече нищо не се виждаше. Порталът беше плътно затворен и пред него беше останало малко празно пространство. Там стояха, разкрасени и насочили към тълпата автомати, десетина войници от вътрешни войски с каски, нахлупени над очите. На стълбището към караулното един офицер, повдигайки се на пръсти от напрежение, крещеше и се опитваше да каже нещо на тълпата, но нищо не се чуваше. Над покрива на караулното като някаква грамадна етажерка, в мъглата се извисяваше дървена кула, на горната ѝ площадка беше поставена картечница и около нея сновяха сиви силуети. А оттатък, зад бодливата тел, като подрънкваше едва чуто с веригата си, покрай оградата премина полугъсеничен бронетранспортър, подскочи няколко пъти по буците и се скри в мъглата. Щом видя бронетранспортъра, тълпата толкова притихна, че дори започнаха да се дочуват мъчителните и отчаяни викове на офицера („...спокойствие... имам заповед... по домовете...“), но после тя отново заръмжа, забуча и зарева.

Множеството пред портала се раздвижи. Сред тъмните сини и сиви шлифери и наметала заблестяха познатите до болка медни шлемове и златисти ризи. Те изникваха в тълпата като светлинни петна, пробиваха си път към празното пространство там и се сливаха в златистожълта маса. Яки

момчета със златисти ризи до коленете, препасани с армейски офицерски колани с тежки катарамии, с излъскани медни каски, заради които им викаха „пожарникарите“. Носеха дебели къси палки и всеки от тях беше накичен с емблемите на Легиона — емблема на катарамата, емблема на левия ръкав, емблема на гърдите, емблема на палката, емблема на каската, емблема на мутрата — подлата, спортна, мускулеста мутра с вълчи очи... и обсипани с отличителни знаци, съзвездия от значки, значки на Отличен стрелец и на Отличен парашутист, на Отличен водолаз. И още значки с портретите на господин президента и на неговия зет, основателя на Легиона, и на неговия син, главния шеф на Легиона... в джоба на всеки има бомба със сълзотворен газ и ако в изблик на хулигански ентусиазъм дори само един от тези глупаци хвърли такава бомба, ще започне да стреля картечницата на кулата, да гърмят картечниците на бронетранспортъора, да трещят автоматите на войниците и дъждът от куршуми ще се изсипе върху тълпата, върху тълпата, а не върху златистите ризи. Легионерите се строиха в редица пред войниците, а като размахваше палката, пред тях тичаше Фламин Ювента, племенникът, и Виктор вече започна да се озърта отчаяно, без да знае какво да прави. Но в този момент от караулното изнесоха на офицера мегафон и офицерът страшно се зарадва, дори започна да се усмихва и зарева гръмогласно, но се чу само: „Моля за внимание! Моля събралите се...“, а след това мегафонът явно пак се развали. Офицерът пребледня и задуха във фунията, а Фламин Ювента, който се беше приготвил да слуша, с двойно по-голямо усърдие затича и заразмахва палката. Внезапно тълпата страшно забуча — сякаш всички наведнъж започнаха да крещат: и тези, които по-рано викаха, и онези, които по-рано мълчаха или просто разговаряха помежду си, или плачеха, или се молеха. Виктор също закрещя, неспособен да си намери място от ужас при мисълта за това, което щеше да последва. „Махнете оттам тези глупаци! — крещеше той. — Махнете пожарникарите! Това е смърт! Не бива! Диана!“ Не беше ясно кой и какво крещи в тълпата, но самата тълпа, която досега беше неподвижна, се залюля равномерно, като желе в гигантска тава, по пребледнялото лице на офицера избиха червени петна. Той изгърва мегафона и заотстъпва към вратата на караулното, лицата на войниците под каските настръхнаха и озверяха, а горе, на кулата, вече никой не помръдваше, всички бяха замрели и се целеха. И тогава се разнесе някакъв Глас.

Беше като гръм, носеше се от всички страни едновременно и веднага заглуши всички останали звуци. Беше спокоен, дори меланхоличен, в него се долавяше някакво безкрайно отегчение, безкрайна снизходителност, сякаш говореше някакъв гигант, изпълнен с презрение и високомерие, застанал с гръб към омръзналата му тълпа и говорещ през рамо, откъснал се за миг от много по-важната си работа заради тази раздразнила го най-накрая дреболия.

— Престанете да крещите — каза Гласът. — Престанете да размахвате юмруци и да заплашвате. Нима е толкова трудно да прекратите това празно дрънкане и да помислите спокойно няколко минути? Та вие прекрасно знаете, че вашите деца се махнаха от вас по собствено желание, никой не ги е принуждавал, никой не ги е влачил за яката. Те си отидоха, защото им опротивяхте веднъж завинаги. Те не искат повече да живеят така, както живеете вие и както са живели вашите предци. Вие много обичате да подражавате на вашите предци и смятате, че това е човешко достойнство, а те не мислят така. Децата не искат да израснат пияници и развратници, дребни душици, роби, конформисти, не искат да ги направите престъпници, не им трябва вашите семейства и вашата държава.

Гласът замлъкна за минута. И цяла минута не се чу нито звук — само някакво шумолене, сякаш шепнеше мъглата, пълзяща над земята. После Гласът заговори отново:

— Можете да бъдете абсолютно спокойни за своите деца. Те ще се чувстват добре — много по-добре, отколкото с вас, и много по-добре от вас самите. Днес те не могат да ви приемат, но от утре можете да идвате. В Конската падина ще бъде направена Къща за срещи, където ще можете да ги виждате всеки ден след петнайсет часа. Всеки следобед в четиринайсет и трийсет от градския площад ще тръгват три големи автобуса. Те няма да са достатъчни, тъй че нека утре вашият кмет се погрижи да осигури допълнителен транспорт.

Гласът отново замлъча. Тълпата стоеше неподвижна като стена. Хората сякаш се страхуваха да помръднат.

— Само че имайте предвид — продължи Гласът, — че от вас самите ще зависи дали децата ще искат да ви виждат. В първите дни все още ще можем да ги уговаряме да идват на срещите, дори ако не им се иска, но после... ще видите сами... А сега се разотивайте. Пречите и на нас, и на децата, и на себе си. И много горещо ви съветвам: помислете, опитайте се да помислите какво можете да дадете на децата. Вгледайте се в себе си. Вие сте ги родили на този свят и ги осакатявате по свой образ и подобие. Помислете за това, а сега се разотивайте.

Тълпата оставаше неподвижна. Може би се опитваше да мисли. Виктор се опитваше. Това бяха откъслечни мисли. Дори не мисли, а просто отломки от спомени, части от някакви разговори, глупаво гримираното лице на Лола... „А може би е по-добре да направя аборт? За какво ни е дете сега?...“ Баща му с треперещите от гняв устни... „Ще направя от теб човек, малък келеш, ще ти съдѐра кожата...“ „Оказа се, че имам дъщеря на дванадесет години, не можеш ли да я уредиш някъде на хубаво място?...“ Ирма с любопитство гледа изнаглелия Росшепер... не Росшепер, а мен... мен ме е срам, но какво разбира тя, сополанката? Марш на мястото си! Ето ти кукла, хубава кукла! Малка си още, когато пораснеш, ще разбереш...

— Но какво стоите още? — каза гръмотевичният Глас. — Разотивайте се!

Внезапно се вдигна поривист студен вятър, блъсна ги в лицата и утихна.

— Вървете си! — каза Гласът.

И отново се надигна вятър, този път вече беше съвсем плътен порив, като тежка мокра длан — докосна лицата, блъсна ги и отмина. Виктор избърса бузите и брадата си и видя, че тълпата започва да отстъпва. Някой извика високо, разнесоха се неуверени възгласи, около колите и автобусите се появиха малки водовъртежи. От всички страни в каросерията на камиона се закатериха хора, навсякъде бързаха и се блъскаха, припряно отваряха вратите на автомобилите, нетърпеливо разделяха преплетените кормила на велосипедите, разнесе се тътенът на стотици запалени двигатели, мнозина си тръгнаха пеша, поглеждайки често назад, но не към войниците с автоматите, не към картечницата на кулата, нито пък към бронетранспортъра, който се приближи с трясък на стоманена грамада и застана с отворени люкове така, че всички да го виждат... Виктор знаеше защо се обръщат и защо бързат, бузите му горяха и ако се страхуваше от нещо, то беше, че Гласът отново ще каже: „Вървете си!“, и тежката мокра длан пак ще го блъсне гнусливо в лицето.

Една групичка глупаци в златисти ризи продължаваха нерешително да се въртят пред портала, но вече оредяваха. Офицерът се приближи до тях, внушителен, уверен, изпълняващ приятно задължение, изрева им и те заотстъпваха, после се обърнаха и се затътриха настрани, прибирайки в движение захвърлените на земята сиви, сини и тъмни шлифери. Ето че след малко не остана нито едно златисто петно, а наоколо едни след други тръгнаха автобуси и леки коли и хората в каросерията започнаха да се озъртат разтревожено и нетърпеливо и да се питат един друг:

— А къде е нашият шофьор?

После отнякъде се появи Диана, Диана Свирепата, тя се качи на стъпалото, огледа хората в каросерията и викна сърдито:

— Само до кръстовището! Камионът отива в санаториума!

И никой не се осмели да възрази, всички бяха необикновено тихи и готови да се съгласят с всичко. Теди така и не се появи, сигурно се беше качил в някоя друга кола. Диана обърна камиона и поеха по познатата бетонна настилка, като подминаваха групичките пешеходци и велосипедисти, а пък тях ги изпреварваха натъпкани коли, тежко притиснали амортизаторите си от претоварването. Пороят беше секнал, само леко ръмеше и беше мъгливо. Дъждът заваля едва когато Диана спря камиона на кръстовището и хората започнаха да скачат от каросерията, а Виктор се премести в кабината.

Мълчаха чак до санаториума.

Диана веднага отиде при Росшепер — поне така каза, — а Виктор захвърли шлифера, рухна на кревата в стаята си, запали цигара и се вторачи в тавана. Може би час, а може би два непрекъснато пуши, въртя се, става, разхожда се из стаята, безсмислено поглеждаше през прозореца, дърпаше и отново прибираще завесите, пи вода направо от кранчето, защото го мъчеше жажда, и отново се

стотварваше върху леглото.

... Унизително е, мислеше си. Да, разбира се. Залепиха им плесница, нарекоха ги измет, сякаш бяха просяци, досадили с молбите си, но все пак те бяха бащи и майки, въпреки всичко обичаха децата си, биеха ги, но бяха готови да дадат живота си за тях, развращаваха ги със своя пример, но нали не го правеха нарочно, а от невежество... Майките ги раждаха в мъки, а бащите ги хранеха и обличаха, и нали се гордееха със своите деца, хвалеха се с тях един на друг, често ги проклинаха, но не можеха да си представят живота без тях. И нали сега животът им наистина съвсем опустя, изобщо нищо не остана. Нима може да се отнесат толкова жестоко с тях, с такова презрение, да проявят такъв студен разум и отгоре на всичко на прощаване да ги цапардосат по мутрата...

... Дявол да го вземе, нима е отвратително всичко, по което човек прилича на животните? Дори майчинството, дори усмивката на Богородица, нейните меки ласкави ръце, които приближават младенеца към майчината гръд... Да, разбира се, това е инстинкт и цялата религия се гради на инстинкта... Изглежда, лошото идва от опитите на хората да разпрострат религията и по-нататък, върху възпитанието, където никакви инстинкти вече не вършат работа, а дори и да работят, то само носят вреда... Защото вълчицата казва на своите вълчета: „Хапете като мен“, и това е достатъчно, и зайката учи своите зайчета: „Офейквайте като мен“, и това също е достатъчно, но човек учи детето си: „Мисли като мен“, а това вече е престъпление... Добре, а какво искат те — тези мокреци, зарази, гадини, каквито ще да са, само не и хора, най-малкото свръхчовеци — какво искат те? „Виж как са мислили преди теб, виж какво се е получило, това е лошо, защото така и така, а трябва да бъде така и така. Видя ли? А сега започни да мислиш сам, мисли какво трябва да направиш, та да не стане така и така, а да бъде така и така.“ Само че аз не знам какво е това „така и така“, и изобщо всичко това вече е било, всичко това вече са го изпробвали, получавали са се отделни добри хора, но основната маса е продължавала да крачи по стария път, без да свърне никъде, по нашия начин, по-лесния... Пък и как човек може да възпитава детето си, като неговият баща не го е възпитавал, а му е наливал в главата: „Хапи като мен и се крий като мен“, и това същото дядото го е наливал в главата на бащата, а пращадото — на дядото, и така до дълбините на пещерите, до косматите същества с копията, които са изляли мамутите. Съжалявам ги тези обезкосмени потомци, съчувствам им, защото ми е жал за самия мен, но те... те плюят на нас, изобщо не сме им нужни и не се канят да ни превъзпитават, дори нямат намерение да взривят стария свят, тях не ги интересува стария свят, те си имат свои грижи и от стария свят искат само едно — да не им се бърка. Сега вече това е възможно, сега вече може да се търгува с идеи, вече има могъщи купувачи на идеи и те ще ви охраняват, ще натикат целия свят зад бодлива тел, за да не ви пречи старият свят, ще ви хранят, ще треперят над вас... най-любезно ще точат брадвата, с която ще отсечете клона, на който седят и блестят с премяната си и ордените си...

... И дявол да го вземе, това е по свой начин грандиозно — всичко вече са опитвали, не са опитвали само това — студено възпитание, без розови сополи, без сълзи... впрочем какви ги дрънкам, откъде да знам как ги възпитават... но така или иначе жестокостта и презрението се виждат... Нищо няма да се получи, защото... е, добре — разум, мислете, учете се, анализирайте, — а как ще минете без майчините ръце, нежните ръце, които премахват болката и правят света по-топъл? И бодливата четина на татко, който умее да играе на война и да се прави на тигър, и да ни учи на бокс, който е най-силният и знае повече от всички останали? Нали и това го е имало! Не само кресливите (или тихи) свади между родителите, не само каишът и пиянското бръщолеване, не само дърпането на ушите за какво ли не, внезапно и неясно защо заменяно от даване с треперещи ръце на бонбони и дребни за кино. Всъщност откъде да знам — може да си имат нещо, еквивалентно на всичко хубаво в майчинството и бащинството... Как само гледаше Ирма онзи мокрец! Какъв ли трябва да бъдеш, за да те гледат така... И добре поне, че нито Бол Кунац, нито Ирма, нито пък онзи нихилист-изобличител никога няма да навлекат златистите ризи, а нима това е малко? Та нали, дявол да го вземе, всъщност не искам нищо повече от хората!

... Чакай малко, каза си той. Кое е най-важното? Ти за тях ли си, или против тях? Има и трети изход: да решиш, че не ти пука за нищо. Но на мен ми пука. Ах, как бих искал да бъда циник, колко

леко, просто и разкошно се живее, когато човек е циник! Та все пак цял живот се стремят да ме направят циник, стараят се, хабят огромни усилия, хабят патрони, красноречие и хартия, не жаят юмруците си, не жаят хората, не жаят нищо, само и само да стана циник — а аз никак... Е, добре, добре. Все пак: с тях ли съм, или против тях? Разбира се, че съм против, защото не мога да търпя пренебрежението, мразя всякакви елити, мразя всякакви прояви на нетърпимост и никак не обичам, ах, как не обичам да ме бият по мутрата и да ме пропъждат... Но съм и за тях, защото обичам умните и талантливите хора, мразя глупаците, мразя тъпанарите, мразя златистите ризи, мразя фашистите, и е ясно, че така нищо няма да мога да реша; твърде малко знам за тях, а от това, което знам, от това, което видях, повече бие на очи лошото — жестокост, надменност, липса на човештина, и накрая — физическа уродливост... И какво излиза: с тях са Диана, която обичам, и Голем, когото обичам, и Ирма, която обичам, и Бол Кунац, и пъпчивият нихилист... а кои са против тях? Против е кметът — стар мръсник, фашист и демагог, и началникът на полицията — продажник, и Росшепер Нант, и онази глупачка Лола, и бандата със златистите ризи, и Павор... Наистина, от друга страна, за тях са дългият професионалист, а също и някой си генерал Пферд (не мога да понасям генералите), а против тях са Теди и навярно още много други като Теди... Да, в този случай мнозинството от гласове няма да реши нищо. Това е нещо от рода на свободните демократични избори: мнозинството винаги е за мръсниците...

В два часа дойде Диана, Диана Веселата и Обикновената, със силно пристегната в кръста бяла престилка, гримирана и с прическа.

— Как върви работата? — попита тя.

— Горя — отвърна той. — Изгарям, за да светя на другите.

— Да, пушек се вдига. Поне прозореца да беше отворил... Гладен ли си?

— Дявол да го вземе, да! — рече Виктор. Спомни си, че не е закусвал.

— Тогава да вървим, дявол да го вземе!

Слязоха в столовата. На дългите маси смазаните от умора „Братя по разум“ благоприлично и мълчаливо сърбаха диетичната си супа. Изпънал синия си пуловер, дебелият треньор се разхождаше зад гърбовете им, потупваше ги по раменете, разрошваше им косите и внимателно надничаше в чиниите им.

— Сега ще те запозная с един човек — каза Диана. — Ще обядва с нас.

— Кой е той? — попита недоволно Виктор. Не му се говореше по време на ядене.

— Мъжът ми — рече Диана. — Бившият ми мъж.

— Аха — произнесе Виктор. — Какво пък... Ще ми бъде много приятно.

„Какво я е прихванало? — помисли си вяло. — На кого е нужно това?“ Погледна я жално, но тя вече го водеше към служебната маса в далечния ъгъл. Щом ги видя, мъжът ѝ стана — жълтолик, с гърбав нос, с тъмен костюм и черни ръкавици. Не подаде ръка на Виктор, а просто се поклони и рече тихо:

— Здравейте, радвам се да ви видя.

— Банев — представи се Виктор с фалшива сърдечност, която го обземаше винаги, когато се срещаше със съпрузите.

— Всъщност вече се познаваме — каза съпругът. — Аз съм Зурзмансор.

— Ах, да! — възкликна Виктор. — Наистина! Трябва да ви кажа, паметта ми... — Той замълча, а после каза: — Почакайте, кой Зурзмансор?

— Павел Зурзмансор. Сигурно сте чели някои мои неща, а неотдавна дори енергично се застъпихте за мен в ресторанта. Освен това сме се срещали на още едно място, също при злополучни обстоятелства... Нека да седнем.

Виктор седна. „Е, добре — помисли си. — Така да бъде. Значи такива са те без превръзките. Кой би могъл да предположи? Момент, а къде са му «очилата»?“ Зурзмансор — той, който знае защо, беше мъж на Диана, той бе и танцьорът с гърбавия нос, онзи, който играеше ролята на танцьор, а всъщност беше мокрец, или дори четири мокреца наведнъж, а може би и пет, ако се брои и историята в ресторанта — този Зурзмансор нямаше „очила“, те сякаш се бяха разнесли по цялото му лице и бяха

обагрили кожата му в жълтеникаво-латиноамерикански цвят. А Диана с някаква странна, почти майчинска усмивка гледаше ту него, ту мъжа си. И това беше неприятно. Виктор усети, че изпитва нещо като ревност, каквато по-рано никога не беше изпитвал, когато си имаше работа със съпрузите. Сервитьорката донесе супата.

— Ирма ви изпраща поздрави — каза Зурзмансор, докато си отчупваше парченце хляб. — И ви моли да не се тревожите.

— Благодаря — отвърна Виктор машинално. Той взе лъжицата и започна да се храни, без да усеща вкуса на супата. Зурзмансор също ядеше, като от време на време поглеждаше Виктор изпод вежди — без да се усмихва, но с някакво особено, весело изражение на лицето, сякаш се забавляваше. Не си беше свалил ръкавиците, но от това как държеше лъжицата, как изящно чупеше хляба и как ползваше салфетката личеше доброто му възпитание.

— Значи все пак сте същият онзи Зурзмансор — обади се Виктор. — Философът...

— Страхувам се, че не — каза Зурзмансор и докосна устните си със салфетката. — Страхувам се, че вече имам твърде малко общо с онзи знаменит философ.

Виктор не намери какво да отговори и реши да почака за разговора. „В края на краищата не аз съм инициаторът на тази среща, на мен не ми пука особено, той е поискал да ме види, нека той започне...“ Донесоха второто. Внимателно следейки дали прави всичко както трябва, Виктор се зае да реже месото. „Братята по разум“ задружно и простодушно мляскаха на дългите маси и дрънчаха с ножовете и вилиците. „А истинският глупак тук съм аз — помисли си Виктор. — Братче по разум. Та нали тя сигурно и досега го обича. Разболял се е, наложило се е да се разделят, а тя не е искала да се разделят, иначе защо би се домъкнала в тази дупка да изхвърля нощното гърне на Росшепер... И често се виждат, той се промъква в санаториума, сваля си превръзката и танцува с нея...“ Виктор си спомни как танцуваха — като две приятелки на забава... „И така да е. Въпреки това тя го обича. А мен какво ме засяга? Да, ама ме засяга. Там има нещо. Но какво точно? Те ми отнеха дъщерята, но не ревнувам дъщеря си от тях като баща. Отнеха ми и жената, но не ревнувам Диана от него като мъж... Господи, какви думи! Отнеха ми жената, отнеха ми дъщерята... Дъщеря ми, която ме видя за първи път чак когато стана на дванадесет години... или вече е на тринадесет? Жената, която познавам само от няколко дни... Но, забележете, ревнувам — и при това не като баща и не като мъж. Да, колко по-просто щеше да бъде, ако сега той кажеше: «Драги господине, знам всичко. Вие опетнихте честта ми. Какво ще кажете за един дуел?»“

— Как върви работата над статията? — попита Зурзмансор.

Виктор го погледна навъсено. Не, не се надсмиваше. Нито пък задаваше светски въпрос, за да завърже разговор. Този мокрец май наистина се интересува как върви работата над статията.

— Никак — отвърна Виктор.

— Би било интересно да я прочета — уведоми го Зурзмансор.

— А знаете ли каква трябва да бъде тази статия?

— Да, имам представа. Но нали няма да напишете такава статия?

— А ако ме принудят? Мен генерал Пферд няма да ме защити.

— Виждате ли — рече Зурзмансор, — така или иначе, тази статия няма да стане такава, каквато я очаква господин кметът. Дори ако много се постараете. Има хора, които автоматично, независимо от желанието си, трансформират по свой начин всяка поставена им задача. Вие сте от тях.

— Това хубаво ли е, или лошо? — попита Виктор.

— От наша гледна точка е хубаво. Човешката личност е твърде слабо изучена, ако не смятаме онази нейна съставка, която сама по себе си представлява сбор от рефлексии. Наистина, масовият тип личност не притежава почти нищо повече. Затова особено ценни са така наречените творчески личности, които преработват информацията за заобикалящата ги действителност по индивидуален начин. Като сравняваме някое известно и добре изучено явление с отражението на това явление в творчеството на такава личност, можем да научим много за психическия апарат, който преработва информацията.

— А не ви ли се струва, че това звучи обидно? — попита Виктор.

Лицето на Зурзмансор се изкриви някак странно и той го погледна.

— А, разбирам — каза Зурзмансор. — Вие сте творец, а не опитно зайче... Но, вижте, изложих ви само едно от обстоятелствата, което ви прави ценен в нашите очи. Останалите обстоятелства са общоизвестни: във вашите творби се съдържа правдива информация за обективната действителност, те са машина за емоции, средство за възбуждане и поощряване на фантазията, те удовлетворяват потребността от съпреживяване... всъщност исках да ви полаская.

— В такъв случай съм поласкан — каза Виктор. — Обаче целият този разговор няма нищо общо с писането на пасквили. Взема се последната реч на господин президента и се преписва изцяло, като думите „врагове на свободата“ се заменят с думите „така наречените мокреци“ или „пациентите на кървавия доктор“, или „вампирите от лепрозориума“... така че моят психически апарат няма да участва в тази работа.

— Само така ви се струва — възрази Зурзмансор. — Вие ще прочетете тази реч и преди всичко ще установите, че тя е безобразна. Имам предвид в стилово отношение. Тогава ще започнете да оправяте стила, ще се захванете да търсите поточни изрази, ще заработи фантазията ви, ще ви прилошее от вмираните на мухъл думи, ще искате да направите думите по-живи, да замените казионните лъжи и измислици с актуални факти, и сам няма да забележите как ще започнете да пишете истината.

— Може би — каза Виктор. — Но поне засега никак не ми се ще да пиша тази статия.

— А нещо друго бихте ли искали да напишете?

— Да — каза Виктор, като гледаше Зурзмансор право в очите. — С удоволствие бих написал как децата напуснаха града. Новия Хамелнски ловец на плъхове.

Зурзмансор кимна доволен.

— Прекрасна идея. Напишете го.

„Напишете го — помисли си огорчено Виктор. — Мамка ти, а кой ще го публикува? Ти ли ще го публикуваш?“

— Диана — каза той, — а тук не може ли да се пийне нещо? Диана безмълвно стана и се отдалечи.

— С удоволствие бих писал и за обречения град — каза Виктор. — И за странната бъркотия около лепрозориума. И за злите вълшебници.

— Нямате ли пари? — попита Зурзмансор.

— Засега имам.

— Имайте предвид, че по всяка вероятност ще станете носител на литературната награда на лепрозориума за миналата година. Достигнахте до последния кръг заедно с Тусов, но очевидно шансовете на Тусов са по-малки. Така че ще имате пари.

— М-да — каза Виктор. — Такова нещо още не ми се е случвало. И много ли са парите?

— Около три хиляди... Не помня точно.

Диана се върна и все така мълчаливо постави на масата бутилка и една чаша.

— Още една чаша — помоли Виктор.

— Аз няма да пия — каза Зурзмансор.

— Аз всъщност... Хм...

— И аз няма да пия — обади се Диана.

— Това за „Бедата“ ли се отнася? — попита Виктор, докато си наливаше.

— Да. И „Котката“. Така че поне три месеца няма да имате грижа за пари. Или са малко?

— За около два месеца са — каза Виктор. — Но не е там работата... Вижте какво, бих искал да ви посетя, в лепрозориума.

— Непременно — отвърна Зурзмансор. — Точно там ще ви връчат наградата. Само че ще се разочаровате. Няма да има чудеса. Ще бъде почивен ден. Десетина къщички, лечебен корпус...

— Лечебен корпус, казвате — повтори Виктор. — А кого лекуват там?

— Хора — рече Зурзмансор със странна интонация. Той се усмихна и изведнъж с лицето му

стана нещо страшно. Дясното му око излезе от очната ябълка и се смъкна до брадата, устата му стана триъгълна, а лявата буза и ухото му се отделиха от черепа и увиснаха. Това продължи само миг. Диана изпусна чинията, Виктор машинално се озърна, а когато отново погледна към Зурзмансор, той си беше предишният — жълтолик и учтив. „Пфу, пфу, пфу — каза си мислено Виктор. — Махни се, нечист дух! Или ми се е сторило?“ Той извади припряно цигарите си, запали една и се загледа в чашата. „Братята по разум“ шумно станаха от масата и се затъртриха към изхода, като гръмко се надвикваха. Зурзмансор каза:

— Между другото, искаме да бъдете спокоен. От нищо не бива да се страхувате. Сигурно се досещате, че нашата организация заема определено положение и се ползва с определени привилегии. Правим много и затова ни разрешават много неща. Разрешават ни да правим опити с климата, разрешават ни да подготвяме смяната ни... и така нататък. Няма нужда да навлизам в подробности. Някои господа си въобразяват, че работим за тях, а пък ние не се опитваме да ги разубеждаваме. — Той помълча. — Пишете за каквото искате и както искате, Банев, и не обръщайте внимание на кучетата, които си лаят. Ако срещнете някакви спънки в издателствата или пък имате парични затруднения, ще ви подкрепим. В краен случай самите ние ще ви издаваме. За себе си, естествено. Така че ще ги имате вашите миноги.

Виктор отпи и поклати глава.

— Ясно — рече той. — Пак ме купуват.

— Ако искате, може и така до го наричат — каза Зурзмансор. — Важното е да осъзнаете, че има определен кръг читатели, макар засега да не е толкова широк, който е доста заинтересован от вашата работа. Вие сте ни нужен, Банев. При това сте ни нужен такъв, какъвто сте. Не ни е нужен Банев, който е наш привърженик и ни възпява, затова не си блъскайте главата на чия страна сте. Бъдете на своя страна, както се полага на всяка творческа личност. И това е всичко, което искаме от вас.

— Мно-ого, мно-ого изгодни условия — каза Виктор. — Картбланш и купища маринована минога в перспектива. В перспектива и в сос с горчица. И коя вдовица би му отговорила с „не“? Вижте какво, Зурзмансор, случвало ли ви се е някога да продавате душата и уменията си?

— Да, разбира се — отвърна Зурзмансор. — И знаете, че плащат безобразно малко. Но това беше преди хиляда години и на друга планета. — Той отново помълча и след малко продължи: — Не сте прав, Банев. Ние не ви купуваме. Просто искаме да си останете такъв, какъвто сте. Опасяваме се да не ви смачкат. Нали вече смачкаха мнозина... Моралните ценности не се продават, Банев. Можеш да ги разрушиш, но не и да ги купиш. Дадена морална ценност е нужна само на едната страна и няма никакъв смисъл да я крадеш или да я купуваш. Господин президентът смята, че е купил живописеца Р. Квадрига. Това е грешка. Той е купил халтураджията Р. Квадрига, а живописецът е изтекъл между пръстите му и е умрял. А ние не искаме писателят Банев да изтече между нечи пръсти и да умре. На нас ни трябват художници, а не пропагандисти.

Той стана. Виктор също се надигна, усещайки неловкост и гордост, и недоверие, и унижение, разочарование и отговорност, и още нещо, което засега не можеше да определи.

— Беше ми много приятно да поговорим — каза Зурзмансор — Пожелавам ви успешна работа.

— Довиждане — рече Виктор.

Зурзмансор се поклонил леко и си тръгна с вдигната глава, крачейки широко и твърдо. Виктор го проследи с поглед.

— Ето затова те обичам — каза Диана.

Виктор се строполи на стола и посегна към бутилката.

— За какво? — попита разсеяно той.

— Защото си им нужен. Защото ти — свалячът, пияницата, немарливият, скандалджията, отрепката — все пак си нужен на такива хора.

Тя се надвеси през масата и го целуна по бузата. Това беше още една Диана — Диана Влюбената — с огромни сухи очи, Мария от Магдала, Диана Гледащата Отдолу Нагоре.

— Виж ти — промърмори Виктор. — Интелектуалци... Новите силни на деня...

Обаче това бяха само думи. В действителност нещата не бяха толкова прости.

Виктор се върна в хотела си на другия ден след закуска. На сбогуване Диана му напъха в ръцете кошничка от брезова кора: от столичните оранжерии бяха изпратили на Росшепер десетина килограма ягоди и Диана правилно бе съобщила, че въпреки невероятната лакомия на Росшепер, той няма да може да се справи сам с такова количество ягоди.

Портиерът му отвори вратата мрачен, Виктор го почерпи, той си взе няколко ягоди, пхна ги в устата си, сдъвка ги като хляб и каза:

— Излиза, че моят хлапак им бил главатар.

— Не говорете така — рече Виктор. — Той е чудесно момче и много добре сте го възпитали.

— Ако знаете колко съм го бил! — каза портиерът, поободрен. — Стараех се... — Той пак се навъси. — Съседите говорят с мен. А аз какво съм виновен? Нищо не знаех...

— Не им обръщайте внимание — посъветва го Виктор. — Те говорят така от завист. Момчето ви е прекрасно. Аз, например, много се радвам, че дъщеря ми дружи с него.

— Ха! — оживи се отново портиерът. — Може и роднини да станем, а?

— Защо не — каза Виктор. — Дори е много вероятно. — Той си представи Бол Кунац. — Защо не...

Посмяха се малко по този повод, размениха си по някоя и друга шега.

— Вчера чухте ли стрелбата? — попита портиерът.

— Не — каза Виктор, настръхнал. — Какво е станало?

— Така се случи — започна портиерът, — че, значи, когато снощи всички ние се разотидохме оттам, някои, значи, не се разотишли, намерили се все пак отчаяни глави, срязали бодливата тел и — вътре. И ги започнали с картечниците.

— Виж ти, колко лошо — каза Виктор.

— Самият аз не съм видял — продължи портиерът. — Хората така разправят. — Той се огледа внимателно, повика Виктор по-близо и му прошепна на ухото: — И нашият Теди бил там. Ранили го, но нищо му няма, разминало му се. Сега лежи вкъщи.

— Лоша работа — промърмори Виктор, разстроен.

Почерпи човека на рецепцията с ягоди, взе си ключа и се качи в стаята. Преди да се преоблече, набра номера на Теди. Снахата на Теди му обясни, че, общо взето, е добре, куршумът не е засегнал костта и сега Теди лежи по корем, псува и се налива с водка. Тя пък вече се приготвя да ходи в Дома за срещи да види сина си. Виктор я помоли да поздрави Теди, обеща да намине и затвори телефона. Редно беше да се обади и на Лола, но като си представи разговора, упреците и виковете, реши да не звъни. Свали си шлифера, погледна ягодите и слезе в кухнята да поиска кофичка сметана. Когато се върна, в стаята седеше Павор.

— Добър ден — каза Павор, усмихвайки се ослепително. Виктор отиде до масата, изсипа ягодите в купичка, заля ги със сметана, поръси ги отгоре със захар и седна.

— Ами здравейте, здравейте — рече той мрачно. — Какво има?

Не му се искаше да поглежда Павор. Първо, Павор беше мръсник, и второ, оказа се, че е неприятно да гледаш човек, когото си издал. Дори ако той е мръсник и дори ако си го издал от най-чисти и безкористни подбуди.

— Слушайте, Виктор — започна Павор, — готов съм да се извиня. И двамата се държахме глупаво, но най-вече аз. Това е заради служебните неприятности, които имам. Искрено ви моля да ме извините. Ще ми бъде дяволски неприятно, ако се скараме с вас заради такава дреболия.

Виктор разбърка с лъжичката ягодите и сметаната и започна да яде.

— Ей богу, ако знаете само как не ми върви напоследък — продължи Павор. — Иде ми да напсувам целия свят. От никого няма нито съчувствие, нито подкрепа, а кметът, това говедо, ме забърка в тази мръсна история...

— Господин Суман — каза Виктор, — престанете да се правите на ударен. Знам, че добре умеете да се преструвате, но за щастие разбрах що за човек сте и не изпитвам никакво удоволствие да

наблюдавам артистичните ви дарби. Вървете си и не ми разваляйте апетита.

— Виктор — произнесе Павор с упрек, — та ние сме възрастни хора. Не бива да придавате такова значение на някакви си приказки на масата. Нима сте си въобразили, че наистина изповядвам тези глупости, които надрънках? Мигрена, неприятности, хрема... Какво искате от човека?

— Искам от човека да не ме удрия изотзад с бокс по главата — заяви Виктор. — А дори и да се наложи да ме удари — има обстоятелства, при които се налага — поне после да не ми се прави на пръв приятел.

— А, вие за това ли... — рече Павор замислено и лицето му сякаш изгъня. — Слушайте, Виктор, ще ви обясня всичко. Това беше чиста случайност. Дори и представа си нямах, че сте вие. Пък и... сам казахте, че има обстоятелства...

— Господин Суман — каза Виктор, облизвайки лъжичката, — никога не съм обичал хората от вашата професия. Един дори го застрелях — беше много смел в щаба, когато обвиняваше офицерите в нелоялност, но когато го изпратиха на предната линия... Накратко, махайте се.

Но Павор не се махна. Запали цигара, праметна крак върху крак и се облегна в креслото. „Е, ясно — як мъж, сигурно владее карате, пък и боксът е в него... Добре би било да се ядосам сега. Той наистина ми разваля апетита...“

— Виждам, че знаете много — каза Павор. — Това е лошо. Имам предвид, че е лошо за вас. Е, добре. Във всеки случай вие не знаете, че лично аз най-искрено ви уважавам и ви обичам. Не си кривете физиономията и не се правете, че ви се повдига. Говоря сериозно. С удоволствие съм готов да изразя съжалението си по повод инцидента с бокса. Дори ще ви призная, че знаех кого удриям, но нищо не можех да направя. Зад ъгъла вече се търкаляше един свидетел, после и вие се появихте отнякъде... Накратко, единственото, което можех да направя в случая, беше да ви ударя колкото може по-деликатно, което и направих. Поднасям най-искрените си извинения.

Павор направи аристократичен жест. Виктор го гледаше чак с известно любопитство. В тази ситуация имаше нещо ново, което не беше изживявал и му беше трудно да си представи.

— Обаче да се извиня за това, че съм служител в известен на вас департамент — продължи Павор, — не мога, а, общо взето, и не искам. И, моля ви, не си въобразявайте, че там, при нас, са се събрали само потисници на свободната мисъл и отрепки-кариеристи. Да, аз съм контраразузнавач. Да, работата ми е мръсна. Само че всяка работа е мръсна, няма чиста работа. Нали и вие изливате в романите си своето подсъзнание, прословутото си либидо. Е, а аз го правя по друг начин... Не мога да ви разказвам подробности, но вие вероятно и сам се досещате. Да, следя какво става в лепрозориума, мразя тези мокри твари и се страхувам от тях — и не само за себе си, страхувам се за всички хора, които имат поне някаква стойност. За вас, например. Вие изобщо не разбирате какво става. Вие сте свободен художник, емоционална натура и всичко, което правите, е да охкате и да ахкате. А става дума за съдбата на системата. Ако щете, дори за съдбата на човечеството. Ето на, вие ругаете господин президента, че бил диктатор, тиранин и глупак... А ни заплашва такава диктатура, каквато вие, свободните художници, не сте и сънували. Онзи път в ресторанта наговорих много глупости, но главното зрънце в думите ми е истина: човекът е анархично животно и анархията ще го унищожи, ако системата не действа достатъчно твърдо. А вашите любезни мокреци обещават да бъдат толкова твърди, че вече няма да има място за обикновения човек. Точно това не го разбирате. Мислите, че щом един човек цитира Зурзмансор или Хегел, значи е голяма работа! А този човек ви гледа и вижда във вас само торба с лайна, не му е жал за вас, защото вие и според Хегел сте лайно, и според Зурзмансор също сте лайно. Лайно по определение. А какво има извън това определение, него не го интересува. Господин президентът, понеже е ограничен по рождение, ще ви напсува или в краен случай ще заповяда да ви тикнат в затвора, а после в навечерието на някой празник, изпълнен с възторг и преливащ от радост, ще ви амнистира, че и ще ви покани да обядвате с него. А Зурзмансор ще ви погледне през лупата, ще ви класифицира: кучешко лайно, негодно за нищо; и замислено, защото е блестящ ум, базирайки се на всеобщата философия, ще ви забърше с парцала в коша за боклук и ще забрави, че изобщо някога сте съществували...

Виктор дори престана да яде. Зрелището беше странно и неочаквано. Павор се вълнуваше, устните му потрепваха, кръвта се дръпна от лицето му, той даже се задъхваше. Явно вярваше в това, което говореше, очите му бяха застинали от ужас пред страшното видение на бъдещия свят. „Хайде, хайде — предупреди себе си Виктор. — Та това е враг, подлец. Той е актьор, ще те продаде за жълти стотинки...“ Изведнъж осъзна, че се опитва насила да се отдръпне от Павор. „Не забравяй, че той е чиновник. Той по определение не може да има идейни съображения — началството му е заповядало и той гледа да си изкара заплатата. Ако му наредят да защитава мокреците — ще ги защитава. Знам ги тези мръсници, виждал съм ги...“

Павор се овладя и се усмихна.

— Знам какво си мислите — каза той. — По изражението ви виждам как се мъчете да отгатнете: Какво се е лепнал за мен този тип, какво иска? Представете си, нищо не искам. Искрено желая да ви предпазя, искрено желая да проумеете какво става и да застанете на правилната страна... — Той се ухили неестествено. — Не искам да станете предател на човечеството. После ще се опомните, но ще бъде късно... Вече не говоря за това, че изобщо трябва да се махнете оттук, макар че дойдох да настоявам за това. Сега настъпват тежки времена, началството е обзето от пристъп на служебно усърдие, на някои хора им намекнали, че работят лошо, няма никакъв ред... Но това е нищо, дребна работа, за това ще поговорим друг път. Искам да си дадете сметка за главното. А главното не е това, което ще стане утре. Утре те все още ще си стоят зад бодливата тел, охранявани от онези кретени... — Той пак се ухили. — Но виж, след десетина години...

Виктор така и не узна какво ще стане след десетина години. Външната врата се отвори, без никой да почука, в стаята влязоха двамина с еднакви сиви шлифери и Виктор веднага разбра кои са. Нещо в него по навик се сви и той покорно се изправи, чувствайки отвращение и безсилие. Но на него казаха: „Седнете!“, а на Павор: „Станете!“

— Павор Суман, вие сте арестуван!

Пребледнял, дори някак синкавобял като бито мляко, Павор се надигна и рече дрезгаво:

— Да видя заповедта.

Показаха му някакъв лист хартия и докато той го разглеждаше с невиждащи очи, го хванаха за лактите, изведоха го и затвориха вратата. Виктор остана да си седи, целият омекнал, загледан в купата с ягодите, като си повтаряше: нека да се ядат един друг, нека да се ядат един друг... Все чакаше да чуе шум от запален двигател на улицата, да се тръшнат вратите на кола, но така и не ги дочака. Тогава запали цигара и чувствайки, че не може повече да седи тук, че трябва да поговори с някого, някак да се разсее или поне да пийне с някого водка, той излезе в коридора. „Интересно откъде са разбрали, че е при мен? Не, изобщо не е интересно. Нищо интересно няма в това...“ На стълбището се мерна дългият професионалист. Беше толкова необичайно, да го види сам, че Виктор се огледа и забеляза, че на дивана в ъгъла седи младият мъж с дипломатическото куфарче и разлиства вестник.

— А, ето го и самият него — каза дългият. Младият мъж погледна към Виктор, стана и се зае да съгва вестника. — Тъкмо се канех да идвам при вас — продължи дългият. — Но след като се получи така, нека да отидем в нашата стая, там дори е по-спокойно.

На Виктор му беше все едно къде ще отиде и покорно тръгна към третия етаж. Дългият отключва продължително вратата на триста и дванайсета стая. Имаше цяла връзка ключове и май ги опита всичките. През това време Виктор и младият мъж с очилата стояха до него и по лицето на очилатия беше изписана скука, а Виктор си мислеше какво би станало, ако сега го цапардоса по главата, грабне куфарчето и хукне по коридора. После влязоха в апартамента, младият човек веднага се прибра в спалнята вляво, а дългият каза на Виктор: „Минутка само“, и влезе в спалнята вдясно. Виктор седна до масата от червено дърво и започна да прокара пръст по грапавите кръгове, оставени на полираната повърхност от най-различни чаши. Кръговете бяха много, явно тук не се церемоняха с масата и не се интересуваха, че е от червено дърво. Бяха слагали на нея горящи цигари и поне веднъж бяха тръскали над нея автоматична писалка. След това младият мъж излезе от спалнята си. Вече не носеше куфарчето, беше по пантофи и без сако, в едната ръка държеше вестника си, а в другата — пълна чаша. Той седна в

креслото си под лампиона, и веднага от своята спалня се появи дългият с поднос, който тутакси постави на масата. На подноса имаше започната бутилка скоч, чаша и голяма квадратна кутийка, обшита със син марокен.

— Първо формалностите — каза дългият. — Всъщност не, почакайте само да намеря още една чаша. — Той се огледа, взе от бюрото чашата за моливи, надникна, духна вътре и я постави на подноса. — И така, формалностите.

Дългият се изпъна, застана мирно и се облещи строго. Младият мъж сложи вестника настрана и също стана, като втренчи скучаещите си очи в стената. Тогава Виктор също се изправи.

— Виктор Банев! — обяви с казионно-извисен глас дългият. — Уважаеми господине! От името и по специалната заповед на господин президента сега ще ви връча медал „Сребърен трилистник — втора степен“ като награда за особените услуги, оказани от вас на департамента, който съм удостоен с честта да представлявам тук!

Той отвори синята кутийка, тържествено извади от нея медала с бяла лента от моаре и се зае да я прикрепя на гърдите на Виктор. Младият мъж учтиво заръкопляска. После дългият връчи на Виктор удостоверението и кутийката, стисна му ръката, отстъпи малко назад и също заръкопляска. Тогава и Виктор заръкопляска, чувствайки се идиотски.

— А сега трябва да го полеем — каза дългият.

Всички седнаха. Дългият наля уиски и взе за себе си чашата за моливи.

— За кавалера на „Трилистника“! — обяви той.

Всички отново станаха, усмихнаха се един на друг, пиха и отново седнаха. Младият мъж тутакси взе вестника и се скри зад него.

— Струва ми се, че вече имате трета степен — каза дългият. — Сега ви остава да получите първата и ще бъдете пълен кавалер. Безплатно пътуване и всичко останало. А третата за какво я получихте?

— Не помня — отвърна Виктор. — Имаше нещо там, сигурно съм убил някого... А, сетих се, беше за Китчинганския плацдарм.

— О! — каза дългият и отново наля уиски. — Аз пък не съм воювал. Не успях.

— Имали сте късмет — рече Виктор. Те пак пиха. — Между нас казано, не разбирам за какво ми дадоха това нещо.

— Нали ви казах: за особени заслуги.

— За Суман, така ли? — попита Виктор, тъжно усмихнат.

— Оставете тези работи! — каза върлината. — Та вие сте важна личност, там, в онези кръгове...

Той размахва неопределено пръст край ухото си.

— Какви кръгове... — възрази Виктор.

— Знаем, знаем! — лукаво завика дългият. — Всичко знаем! Генерал Пферд, генерал Пуки, полковник Бамбарха... Браво на вас.

— За първи път чувам такова нещо — каза Виктор нервно.

— Работата тръгнала от полковника. Сам разбирате, че никой не възразил — и още как! А пък след това генерал Пферд трябвало да докладва за нещо на президента и му пробутал предложението за награждаването ви... — Дългият се засмя. — Казват, че станал голям майтап. Старецът се развикал: „Кой Банев? Куплетистът? В никакъв случай!“ Но генералът му казал строго: „Трябва, Ваше превъзходителство!“ В края на краищата работата се оправила. Старецът се трогнал. Добре, казал, прощавам му. Какво толкова е станало между вас?

— А нищо — каза Виктор неохотно. — Поспорихме за литература.

— Вие наистина ли пишете книги? — попита дългият.

— Да. Като полковник Лорънс^[23].

— И прилично ли плащат?

— Ком си — ком са^[24].

— Трябва и аз да опитам — каза дългият. — Но все не ми остава свободно време. Ту едно, ту

друго...

— Да, времето не стига — съгласи се Виктор. При всяко движение медалът се поклащаше и звънтеше. Усещането от него беше като от синапена лапа. Ако можеше да го свали, веднага щеше да му олекне. — Знаете ли, ще тръгвам — каза той и се надигна. — Време е вече.

Дългият веднага скочи.

— Разбира се — рече той.

— Довиждане.

— За мен беше чест — каза дългият. Младият мъж с очилата спусна малко вестника и се поклони.

Виктор излезе в коридора и веднага свали медала. Имаше силно желание да го хвърли в кошчето за боклук, но се сдържа и го пхна в джоба си. Слезе в кухнята, взе бутилка джин, а когато тръгна обратно, човекът на рецепцията му викна:

— Господин Банев, по телефона ви търси господин кметът. Нямаше ви в стаята и аз...

— Какво искаше? — попита мрачно Виктор.

— Помоли незабавно да му се обадите. В стаята си ли отивате? Ако позвъни още веднъж...

— Пратете го на майната му — каза Виктор. — Сега ще изключа телефона си и ако пак се обади, предайте му точно това: Господин Банев, кавалерът на „Трилистника — втора степен“, каза да вървите на майната си.

Той залости вратата на стаята, изключи телефона и, който знае защо, даже го захлупи с възглавницата. После седна на масата, наля си джин и без да го разрежда, изпи на екс цяла чаша. Джинът изгори гърлото и стомаха му. Тогава той взе лъжичката и започна да лапа ягодите със сметана, без да усеща вкуса, без да обръща внимание какво прави. „Достатъчно, стига толкова — помисли си той. — Нямам нужда от нищо — нито от ордени, нито от хонорари, нито от подаянията ви, не ми е нужно вашето внимание, нито злобата ви, нито любовта ви, оставете ме на мира и без това ми е дошло до гуша от мен самия, не ме забърквайте във вашите истории...“ Хвана се за главата, за да не вижда пред себе си синкавобялото лице на Павор и ония безцветни безжалостни типове с еднаквите шлифери. Махайте се заедно с генерал Пферд, с генерал Батокс, генерал Аршмани с орденоносните обятия и Зурзмансор с отлепващото се лице... Опитваше се да разбере за какво му напомня всичко това. Изпи още половин чаша и разбра, че се гърчи, скрит на дъното на окоп. Земята под него се люлее, цели геологични пластове, гигантски блокове от гранит, базалт и лава се притискат един в друг и се огъват, стенички от напрежение, издуват се, набъбват и между другото, мимоходом го изтласкват нагоре, все по-нагоре, изтикват го от окопа, избутват го над бруствера, а времената са тежки, властите са обзети от пристъп на служебно усърдие, намекнали са на някого, че работи лошо, а той — ето го — над бруствера е, чисто гол, скрил е лицето си в шепи, но е пред очите на всички. „Да можех да легна на дъното — помисли си, — да легна на самото дъно, за да не ме чуват и да не ме виждат. Да можех да легна на дъното, като подводница — мислеше си той и някой му подсказа: за да не те уловят и с пеленгатор. — Точно така: да легна на дъното като подводница, и с пеленгатор да не могат да ме уловят. И никой да не знае къде съм. Няма ме, няма ме. Мълча. Оправяйте се сами. Господи, защо никак не мога да стана циник? Да можех да легна на дъното като подводница, и с пеленгатор да не могат да ме уловят. Да можех да легна на дъното като подводница — повтаряше той, — без да предавам дори позивни.“ Вече усети ритъма и веднага всичко тръгна само: „писна ми, до гуша ми дойде... не искам ни да пея, ни да пиша...“ Наля си джин и го изпи. „Не искам ни да пея, ни да пиша... ох, омръзна ми да пея и да пиша. Къде ли ми е банджото — помисли си. — Къде съм пхнал банджото?“ Мушна се под кревата и го извади. „Не ми пука за вас — помисли си. — Ох, как не ми пука за вас! Да можех да легна на дъното като подводница, и с пеленгатор да не могат да ме уловят.“ Ритмично удряше струните, и в този ритъм отначало масата, после цялата стая, а сетне и целият свят започна да потрепва с крак и да мърда рамене. Всички генерали и полковници, всички мокри хора с отлепващи се лица, всички департаменти на държавната сигурност, всички президенти и Павор Суман, на когото му извиваха ръцете и го биеха по мутрата... „Писна ми, дойде ми до гуша, дори от песните започнах да се уморявам... не започнах да се

уморявам, вече съм уморен, но «започнах да се уморявам» е хубаво, значи така и ще бъде... Да можех да легна на дъното като подводница, и с пеленгатор да не могат да ме уловят... Подводна лодка... горчива водка... с момиче младо на разходка... да се прицеля... това е лагер, а не леля... точно така, точно така...“

На вратата отдавна се тропаше, все по-силно и по-силно, и Виктор най-накрая чу, но не се изплаши, защото не беше ОНОВА тропане. Обикновено, радващо тропане на добър човек, който се ядосва, че не му отворят. Виктор отключи. Беше Голем.

— Веселите ли се? — каза той. — Павор го арестувах.

— Знам, знам — изрече Виктор весело. — Сядайте и слушайте...

Голем не седна, но въпреки това Виктор удари струните и запя:

*Писна ми вече, дойде ми до гуша,
дори от песните започнах да се уморявам.
Да можех да легна на дъното като подводница —
и с пеленгатор да не могат да ме уловят...*

— По-нататък още не съм я измислил — извика той. — Нататък ще има водка... с момиче младо на разходка... лагерът не ти е леля... А после — слушайте:

*Не помага водката, нито пък жените.
Махмурлук от водката, а от жените — какво?
Да можех да легна на дъното като подводница,
без да предавам дори позивни ...*

*Писна ми вече, дойде ми до гуша,
Ох, омръзна ми да пия и да свиря!
Да можех да легна на дъното като подводница —
и с пеленгатор да не могат да ме уловят...^[25]*

— Край! — изкрещя той и запрати банджото на леглото. Почувства огромно облекчение, сякаш нещо се беше променило, сякаш внезапно беше станал нужен там, горе, над бруствера, пред очите на всички — свали ръце от примижалите си очи и огледа сивото разкаляно поле, ръждивата бодлива тел, сивите чували, които по-рано са били хора, отегчителното и недостойно зрелище, което по-рано е било живот, и от всички страни на бруствера се надигнаха хора и също се огледаха, и някой свали пръста си от спусъка...

— Завиждам ви — каза Голем. — Но не е ли време да се захващате със статията?

— И през ум не ми минава — отвърна Виктор. — Не ме познавате, Голем, не ми пука за никого. Но седнете, дявол да го вземе! Аз съм пиан и вие също ще се напиете! Сваляйте шлифера... Сваляйте го, ви казвам! — развика се той. — И сядайте! Ето ви чаша, пийте! Нищо не разбирате, Голем, макар и да сте пророк. Но аз не ви разрешавам. Само аз имам право да не разбирам. Всички на този свят твърде добре разбират какво трябва да стане, какво е станало и какво ще става, и има остър недостиг на хора, които не разбират. Чудите се защо съм толкова ценен ли? Само защото не разбирам. Пред мен се разгръщат перспективи, а аз им казвам: не, не разбирам. Правят ме на глупак с разни теории, възможно най-простите теории, а аз им казвам: не, нищо не разбирам. Ето затова съм нужен... Искате ли ягоди? Всъщност аз съм ги изял всичките. Тогава да запалим по цигара...

Той стана и закрочи из стаята. Голем го наблюдаваше с чаша в ръка, без да помръдва.

— Това е невероятен парадокс, Голем. Имаше време, когато всичко разбирах. Бях на шестнайсет

години, бях старши рицар в Легиона, разбирах абсолютно всичко и не бях нужен на никого! При едно сбиване ми счупиха главата, цял месец лежах в болницата и всичко си вървеше, както му е редът. Легионът крачеше победоносно напред и без мен, господин президентът непоколебимо се превръщаше в този, който е сега, и това пак ставаше без мен. Всички се справяха чудесно без мен. После същото се повтори по време на войната. Офицерствах, заслужих орден и при това, естествено, разбирах всичко. Простреляха ме в гърдите, попаднах в болницата и какво стана? Някой да се разтревожи, някой да попита къде е Банев, къде се дяна нашият Банев, нашият храбър, всичко разбиращ Банев? Нищо подобно, мамка му! Но виж, когато престанах да разбирам каквото и да било — о, тогава всичко се промени. Всички вестници ме забелязаха. Куп департаменти ме забелязаха. Господин президентът лично ме удостои с честта... Какво ще кажете? Представете ли си каква рядкост е това — неразбиращият човек! Него го познават, за него се грижат генерали и покой... тъъ... полковници, той е страшно нужен на мокреците, започват да го уважават като личност, направо кошмар! И защо? Ами затова, господа, защото нищо не разбира. — Виктор седна и попита: — Много ли съм пиян?

— Не е като да не сте — отвърна Голем. — Но това не е от значение, продължавайте.

Виктор разпери ръце.

— Това беше всичко — рече виновно той. — Изчерпах се... Да ви изпея ли нещо?

— Изпейте — съгласи се Голем.

Виктор взе банджото и започна да пее. Изпя „Ние сме храбри момчета“, после „Урановите хора“, след това „За говедаря, на когото бикът избол едно око и който заради това нарушил държавната граница“, после „Писна ми вече, дойде ми до гуша“, след това „Равнодушният град“, после пак „Писна ми вече, дойде ми до гуша“, после подкара държавния химн по мелодията на „Ах, какви крачета имам!“ , но забрави думите, обърка строфите и остави банджото.

— Пак се изчерпах — рече тъжно той. — Та казвате, че Павор са го арестували? Знам. Точно тогава той беше при мен, там, където седите сега... И знаете ли какво искаше да ми каже, но не успя? Че след десет години мокреците ще завладеят планетата и ще ни смажат всичките. Вие как мислите?

— Едва ли — каза Голем. — Защо да ни смажат? Ние сами ще се смажем.

— А мокреците?

— Може би няма да позволят да се смажем... Трудно ми е да кажа.

— А може би ще ни помогнат? — рече Виктор с пиянска усмивка. — Та нали ние не умеем дори да се душим както трябва. Десет хиляди години се душим един друг и все не успяваме да се удушим... Слушайте, Голем, а защо ме лъгахте, че ги лекувате? Та те изобщо не са болни, всичките са здрави като нас двамата, само дето, кой знае защо, са жълти...

— Хм — промърмори Голем. — Откъде имате такива сведения? Не знаех това.

— Добре, добре, вече не можете да ме излъжете. Говорих със Зур... със Зу... Зурзмансор. Той ми разказа всичко: за секретния институт... за превръзките, с които са се омотали с цел запазване на... Знаете ли, Голем, тези там, вашите, си въобразяват, че могат да въртят на пръста си генерал Пферд колкото си искат. А всъщност просто временно са силните на деня. Ще ги схруска той заедно с превръзките и ръкавиците им, когато огладнее... Пфу, дявол да го вземе, колко съм пиян — всичко се върти пред очите ми...

Но малко хитруваше. Всъщност добре виждаше пред себе си тлъстото сивосинкаво лице и малките, необикновено внимателни очи.

— И Зурзмансор ви каза, че е здрав?

— Да — отвърна Виктор. — Всъщност не помня... По-скоро не го каза. Но то се вижда.

Голем почеса брадичката си в ръба на чашата.

— Жалко, че сте пиян — рече той. — А може би така е по-добре. Днес съм в настроение. Искате ли да ви разкажа всичко, за което се досещам и което мисля за мокреците?

— Давайте — съгласи се Виктор. — Само повече не ме лъжете.

— Очилатата болест — каза Голем — е много интересно нещо. Знаете ли кои я прихващат? — Той замълча. — Не, нищо няма да ви разказвам.

— Я стига — възрази Виктор. — Вие вече запознахте.

— Защото съм глупак, затова започнах — каза Голем. Той погледна Виктор, усмихна се и предложи: — По-добре питайте. Ако въпросите ви са глупави, с удоволствие ще ви отговарям... Хайде, започвайте, че може пак да се откажа.

Някой почука на вратата.

— Вървете по дяволите! — кресна Виктор. — Сега работя.

— Извинявайте, господин Банев — дочу се плахият глас на дежурния от рецепцията. — Вашата съпруга ви търси по телефона.

— Това е лъжа! Нямам никаква съпруга... Всъщност, извинявам се. Забравих. Добре, ей сега ще й се обадя, благодаря ви. — Той взе чашата, напълни я догоре, пхна я в ръцете на Голем и каза: — Пийте и не мислете за нищо. Много бързо ще приключа.

Виктор включи телефона и набра номера на Лола. Тя му заговори много студено:

— Извинявай, че те безпокоя, но се каня да отивам при Ирма, няма ли да благоволиш и ти да дойдеш?

— Не — отвърна Виктор. — Няма да благоволя. Зает съм.

— Все пак тя ти е дъщеря! Нима си паднал чак толкова ниско...

— Зает съм! — изрева Виктор.

— Не те ли вълнува какво става с дъщеря ти?

— Престани да се правиш на глупачка — каза Виктор. — Нали искаше да се отървеш от Ирма? Е, отърва се. Какво искаш повече?

Лола се разплака.

— Престани — рече Виктор, намръщвайки се. — На Ирма й е добре там. По-добре, отколкото и в най-хубавия пансион. Иди и сама ще се убедиш.

— Груба, бездушна, егоистична свиня — заяви Лола и тръшна слушалката. Виктор изруга шепнешком, изключи пак телефона и се върна на масата.

— Я ми кажете, Голем, какво правите там с моите деца? Ако си подготвяте смяна, аз съм против.

— Каква смяна?

— Ами каква... Нали и аз това ви питам: каква?

— Доколкото ми е известно — каза Голем, — децата са много доволни.

— И още как... И без вас знам, че са доволни. Но какво правят там?

— А нима не ви казаха?

— Кой?

— Децата.

— А как биха могли да ми кажат, след като аз съм тук, а те са там?

— Строят нов свят — каза Голем.

— А... Да, това ми го казаха. Но това си е, така да се каже, философия... Защо ме лъжете пак, Голем? Какъв нов свят може да има зад бодливата тел? Нов свят под командването на генерал Пферд! Ами ако се заразят?

— От какво? — попита Голем.

— От очилатата болест естествено!

— За шести път ви повтарям, че генетичните болести не са заразни.

— За шести път, за шести път... — промърмори Виктор, изгубил нишката на разговора. — А какво представлява изобщо тази очилата болест? Какво боли от нея? Или може би това е тайна?

— Не, всичко е публикувано къде ли не.

— Я ми разкажете тогава — помоли Виктор. — Само че без термини.

— В началото — изменения в кожата. Пришки, мехури, особено на ръцете и на краката... а понякога и гнойни язви...

— Слушайте, Голем, това изобщо важно ли е?

— За какво?

— За същината на въпроса.

— За същината не е важно — каза Голем. — Но мислех, че ще ви е интересно.

— Искам да разбера същността! — рече Виктор вдъхновено.

— Същността няма да я разберете — отвърна Голем, леко повишавайки глас.

— Защо?

— Първо, защото сте пиян...

— Това още не е довод — рече Виктор.

— И второ, защото изобщо е невъзможно да се обясни.

— Няма такива работи — възрази Виктор. — Вие просто не искате да говорите. Но не ви се сърдя. Ясно — подписали сте се да пазите тайна, и ако се раздрънкате — военен трибунал... Ето, Павор го прибраха... Е, както искате. Само едно не разбирам: защо децата трябва да градят този нов свят в лепрозориума? Друго място не може ли да се намери?

— Не може — отвърна Голем. — В лепрозориума живеят архитектите. И предприемачите.

— Онези с автоматите — каза Виктор. — Видях ги. Нищо не разбирам. Някой от вас лъже. Или вие, или Зурзмансор.

— Разбира се, че Зурзмансор — рече Голем хладнокръвно.

— А може би и двамата ме лъжете. А аз ви вярвам и на двамата, защото във вас има нещо... Само едно ми кажете, Голем, какво искат те? Обаче честно.

— Щастие — отговори Голем.

— За кого? За себе си?

— Не само за себе си.

— А за чия сметка?

— За тях този въпрос няма смисъл — рече бавно Голем. — За сметка на тревата, за сметка на облаците, за сметка на реките... за сметка на звездите.

— Също като нас — каза Виктор.

— А, не — възрази Голем. — Изобщо не е така.

— Защо? Ние също...

— Не, защото ние изпотъпкваме тревата, разсейваме облаците, спираме реките... Разбрахте ме твърде буквално, а това беше алегория.

— Не разбирам — каза Виктор.

— Нали ви предупредих. Аз самият не разбирам много неща, но се досещам.

— А има ли някой, който разбира?

— Не знам. Едва ли. Може би децата... Но дори да разбират, то е по някакъв техен начин. Много техен начин.

Виктор взе банджото и докосна струните. Пръстите му не го слушаха. Остави банджото на масата.

— Голем — рече той, — ето, вие сте комунист. Какво, по дяволите, правите в лепрозориума? Защо не сте на митинги? Защо не сте по барикадите? Москва няма да ви похвали.

— Аз съм архитект — каза спокойно Голем.

— Какъв архитект сте, дявол да го вземе, след като нищо не разбирате? И изобщо, защо ме разигравате? Цял час вече се разправяме, и нищо не сте ми казали! Пиете от моя джин и ме баламосвате. Срамота, Голем. Непрекъснато лъжете.

— Е, чак пък непрекъснато — каза Голем. — Макар че наистина послъгах тук-там. Не им излизат гнойни язви.

— Дайте тук чашата — помоли Виктор. — Вече се напихте. Той си наля от бутилката и отпи.

— Дявол знае какво замисляте, Голем. Но за какво ви е всичко това? Що за игри? Ако можете да разкажете — разказвайте, а ако е тайна — не трябваше да започвате.

— Обяснението е много просто — рече добродушно Голем, протягайки си краката. — Нали съм пророк, вие сам ме нарекохте така. А пророците винаги изпадат в такова положение: знаят много и им

се ще да разказват — да споделят с приятен събеседник, да се похвалят, за да си придадат тежест. А когато започнат да разказват, ги спохожда някакво чувство на неудобство, неловкост... И тогава започват да извъртат, като Господ Бог, когато питали за камъните.

— Както искате — каза Виктор. — Ще отида в лепрозориума и ще науча всичко и без вас... Е, разкажете ми още нещо.

Той следеше с интерес как му се схващат ръцете и краката и си мислеше, че би било добре да изпие още една чаша за капак и да легне да се наспи, а после да се събуди и да отиде при Диана. Нямаше да е лошо да направи така. И изобщо нещата не бяха чак толкова зле. Представи си как ще попее на Диана за подводницата и се почувствува съвсем добре. Взе мокрото гребло, подпряно на кърмата, отблъсна се от брега и лодката моментално се заклати. Нямаше никакъв дъжд, нямаше облаци, залезът беше червен и той отплава право към залеза, и греблата се откъсваха от върховете на вълните. Да можех да легна на дъното... И той би легнал, но му беше неловко, защото в ухото му лениво бучеше гласът на Голем:

— ...Те са много млади, всичко е пред тях, а пред нас са само те. Разбира се, човек ще овладее Вселената, но това няма да бъде богатирът с румените бузи и мускулите. Естествено човекът ще се справи със себе си, но първо, в началото, ще се промени... Природата не лъже, тя изпълнява обещанията си, но не така, както сме си мислели, и често не така, както би ни се искало...

Зурзмансор, който седеше на носа на лодката, извърна глава и стана ясно, че няма лице, той държеше лицето си в ръце. А лицето гледаше към Виктор — хубаво лице, честно, но на Виктор му се повдигаше от него, а Голем не спираше, продължаваше да бърбори...

— Лягайте да спите — промърмори Виктор и се излегна на дъното на лодката. Беше му неудобно, защото ребрата на лодката се врязваха в тялото му, но вече много му се спеше. — Лягайте да спите, Голем.

Когато се събуди, откри, че лежи в леглото. Беше тъмно, дъждът шуртеше и барабанеше по стъклата на прозорците. Повдигна с усилие ръката си и се пресегна към нощната лампа, но пръстите му се натъкнаха на студена гладка стена. „Странно — помисли си. — А къде е Диана? Или това не е санаториумът?“ Опита да оближе устните си, но надебелелият и загрубял език не се подчиняваше. Много му се искаше да запали цигара, но не биваше да пуши в никакъв случай... „Аха, всъщност ми се пие.“

— Диана! — извика той.

„Да, тук не е санаториумът. В санаториума нощната лампа е отдясно, а тук вдясно има стена... Та това е стаята ми в хотела! — помисли си той с възторг. — Как съм попаднал тук?“ Лежеше по бельо и завит с одеяло. „Нещо не си спомням да съм се събличал — помисли си. — Някой ми е свалил дрехите. Впрочем може и сам да съм се съблякъл. Ако съм с обувките, значи съм се събличал сам...“ Потърка краката си един в друг. „Аха, бос съм. Дявол да го вземе, сърбят ме ръцете, имам някакви пъпки, в стаите на хотела са се развъдили дървеници. Ще се махна оттук. Къде отивах с онази лодка? А, сигурно Павор е развъдил тука дървеници...“ Изведнъж си спомни за Павор и седна в леглото, но усети, че му се гади, и пак легна по гръб. „Отдавна не се бях напивал така, обаче... Павор... «Сребърният три листник»... Кога беше това? Вчера ли?“ Намръщи се и започна да чеше с нокти лявата си ръка. „Сега какво е — сутрин или вечер? Сигурно е сутрин... А може и да е вечер. Голем! — спомни си той. — С Голем изпихме цяла бутилка джин. Без да го разреждаме. А преди това изпихме половин бутилка с дългия. А още по-рано пих някъде другаде. Или това беше вчера? Я чакай малко, а сега днес ли е, или вчера? Би трябвало да стана, да пийна, това-онова... Не — помисли си той упорито, — първо трябва да се ориентирам в ситуацията.“

„Голем ми разказваше нещо интересно, но реши, че съм пиан и нищо не разбирам, и заради това може да говори с мен откровено. Всъщност наистина бях пиан, но помня, че всичко разбирах. Но какво разбирах?“ Отърка яростно опакото на дясната си длан във вълненото одеяло. „Настъпват тежки времена... Не, това са думи на Павор... Аха, ето какво каза Голем: всичко е пред тях, а пред нас са само те. И за генетичната болест... Какво пък, напълно е възможно. Все някога това трябва да се случи. И

може би отдавна вече се случва. Вътре във вида се заражда нов вид, а ние го наричаме генетична болест. Старият вид е подходящ за едни условия, а новият вид — за други. По-рано хората са имали нужда от силни мускули, от плодовитост, от това да издържат на студ, агресивност и така да се каже, практична пресметливост. Сега, да предположим, това също може да е нужно, но по-скоро по инерция. Може да избиеш един милион души от практична пресметливост и нищо съществено да не се случи. Това вече е сигурно, изпробвано е много пъти. Кой беше казал, че ако извадим от историята няколко десетки... е, нека да са неколкостотин души, то моментално бихме се озовали в каменната ера? Нека дори да са няколко хиляди души... А що за хора са те? Те, братко, са съвсем различни хора.“

„А е напълно възможно Нютон, Айнщайн и Аристотел да са били мутанти. Средата, разбира се, не е била особено благоприятна и е напълно възможно много такива мутанти да са загинали, без да се разкрият, като онова момче от разказа на Чапек... Естествено те са били особени: нито са били практически пресметливи, нито са имали нормалните човешки потребности... Или може би само така ни се струва? Просто духовната страна е толкова хипертрофирала, че не се забелязва нищо друго. Напразно си мислиш така — каза си той. — Нали Айнщайн твърди, че е най-добре човек да работи като пазач на фар — а това вече говори само за себе си... А изобщо би било интересно да си представим как в наши дни се ражда хомо супер. Хубав сюжет... По дяволите, ръцете ме сърбят нетърпимо... Бих написал такава утопия в духа на Оруел или Бернард Улф. Наистина трудно е да си представиш такъв суперчовек: огромен плешив череп, хилави ръчички и крачета, импотентен — банално. Но, общо взето, би трябвало да е нещо от този род. Във всеки случай потребностите му ще са други. Няма да има нужда от водка, нито пък от кой знае каква храна, както и от разкош, пък и, общо взето, от жени, освен да му осигуряват спокойствие и по-голяма концентрация. Идеален обект за експлоатация: даваш му отделен кабинет, бюро, хартия и купища книги... малка алея за перипатетични размишления, а в замяна на това той дава идеи... Никаква утопия няма да се получи — ще го вземат военните и дотук с утопията. Ще направят секретен институт, ще откарат там всичките тези суперчовеци, ще сложат часови — и край...“

Виктор стана, пъшкайки, зашляпа с босите си крака по студения под, отиде в банята, пусна чешмата и с наслада се напи с вода, без да пали лампата. Страх го беше дори да си помисли, че може да запали лампата. После пак се върна в леглото и известно време се чеса, проклинайки дървениците. „Изобщо, за сюжета така е дори по-добре — секретен институт, часови, шпиони... патриотизмът на патриотичната чистачка Клара... някаква такава халтура. Трудното е да си представиш тяхната работа, идеите им, възможностите им — не е за мен това... Пък и въобще е невъзможно. Шимпанзето не може да напише роман за хората. Как мога да напиша роман за човек, който няма никакви други потребности, освен духовни? Разбира се, някои неща мога да си представя. Атмосферата. Състоянието на непрекъснат творчески екстаз. Усещането за личното всемогъщество и независимост... липсата на комплекси, абсолютното безстрашие... Да, за да напишеш такова нещо, трябва да се натъпчеш с ЛСД. Накратко, от гледна точка на обикновените хора емоционалната сфера на суперчовека би изглеждала като патология. Болест... Животът е болест на материята, а мисленето — болест на живота. Очилата болест“ — помисли си той.

И изведнъж всичко си застана на мястото. „Ето какво е имал предвид! — помисли си Виктор за Голем. — Умни са и всичките талантливци, сякаш са ги избирали с конкурс... Тогава какво излиза? Тогава излиза, че те вече не са хора. Зурзмансор просто ме баламосваше. Значи се е започнало... Нищо не може да се скрие — помисли си той със задоволство. — Още по-малко пък — такова нещо. Ще отида при Голем, няма защо да се прави на пророк. Сигурно са му разказали много неща... Дявол да го вземе, та това е бъдещето, същото това бъдеще, което плъзга пипалца в сърцето на днешния ден! Пред нас са само те...“ Обхвана го трескава възбуда. Всяка секунда беше историческа и жалко, че не знаеше това вчера, защото и вчера, и онзи ден, и преди седмица всяка секунда също е била историческа...

Скочи и светна лампата, като примижа от остриите болки в очите. Пипнешком си затърси дрехите. Не можа да ги намери, но после очите му привикнаха със светлината, той грабна панталоните, преметнати върху таблата на леглото, и изведнъж видя ръката си. Беше покрита до лакътя с червени обриви и белезникави отоци. От чесането някои от отоците кървяха. Другата му ръка беше в същото

състояние. „Що за дяволска работа?“ — помисли си той, вцепенявайки се, защото вече знаеше какво е това. Вече си бе спомнил: промени в кожата, обриви, мехури, а понякога и гнойни язви... Гнойни язви засега нямаше, но по цялото му тяло изби студена пот. Той изпусна панталоните си и седна на леглото.

„Не може да бъде — помисли си. — И аз. Нима и аз?“ Внимателно поглади с длан отоците по кожата, после затвори очи и сдържайки дъха си, се заслуша в себе си. Сърцето му биеше къртящо и забавено, кръвта звънтеше тънко в ушите, усещаше главата си огромна и празна, нищо не го болеше, нямаше я и меката тежест в мозъка. „Глупак — помисли си той, усмихвайки се. — Какво се надявам да забележа? Това трябва да е като смъртта — преди секунда си бил човек, а само след квант време вече си бог и не знаеш това, и никога няма да го узнаеш, както глупакът не знае, че е глупак, и както умният, ако наистина е умен, не знае, че е умен... Сигурно се е случило, докато съм спал. Във всеки случай, преди да заспя, същността на мокреците ми беше твърде мъглява, а сега всичко изникна пред очите ми съвсем ясно и постигнах това само с гола логика, без дори да забележа...“

Засмя се щастливо, стъпи на пода, разкърши се и отиде до прозореца. „Моят свят“ — помисли си, докато гледаше през залятото с вода стъкло, и стъклото изчезна. Някъде далече долу в дъжда потънаха и замрелият от ужас град, и огромната подгизнала страна. А после всичко се раздвижи и постепенно се изгуби. Остана само едно малко синьо кълбо с дълга синя опашка. И той видя гигантската леща на галактиката, висяща косо и безжизнено в мъждукащата бездна, отломките от светеща материя, усукани от силови полета, и бездънните пропасти там, където нямаше светлина, и той протегна ръка и я потопи в пухкавото бяло ядро, и усети лека топлина, и когато сви юмрука си, материята се изплъзна между пръстите му като сапунена пяна. Отново се засмя, чукна с пръст по носа на отражението си в стъклото и погали нежно отоците по подпухналата си кожа.

— Това трябва да се полее! — изрече на глас.

В бутилката беше останал още малко джин, горкият стар Голем не беше успял да го допие, горкият стар лъжепророк... лъжепророк не защото предсказанията му бяха неверни, а защото беше само една говоряща марионетка. „Винаги ще те обичам, Голем — помисли си Виктор, — ти си добър човек, ти си умен човек, но си само човек...“ Той сипа остатъка от джина в чашата и с привично движение изля алкохола в гърлото си, но още преди да успее да го преглътне, хукна към банята. Доповръща му се. „По дяволите — помисли си, — каква гадост.“ Видя лицето си в огледалото — сънливо, леко подпухнало, с неестествено големи и неестествено черни очи. „Е, това е всичко — помисли си, — това е всичко, Виктор Банев, пияница и фукльо. Няма да пиеш вече, няма да пееш и да си дереш гърлото, няма да се хилиш на глупостите, няма да бърбориш празни приказки с подут език, няма да се биеш, няма да буйстваш и да хулиганстваш, няма да плашиш минувачите, няма да псуваш полицаите, няма да се караш с господин президента, няма да нахълтваш в нощните барове с шумни компании от млади почитатели...“ Върна се на леглото. Не му се пушеше. Нищо не искаше, от всичко му се повдигаше и му стана мъчно. Усещането за някаква загуба, отначало леко, едва забележимо, като докосване до паяжина, започна да се разраства. Мрачни редици от бодлива тел се изправяха между него и този свят, който толкова много обичаше. „За всичко се плаща — мислеше си, — нищо не се получава даром и колкото повече си получил, толкова повече трябва да заплатиш; за новия живот трябва да платиш със стария си живот...“ Той си чешеше яростно ръцете, раздирайки кожата си, но не забелязваше това.

Диана влезе, без да чука, захвърли шлифера си, застана пред него, усмихната и съблазнителна, и повдигна ръце, за да си оправи косите.

— Измръзнах — рече тя. — Ще ме пуснат ли тук да се постопя?

— Да — отвърна Виктор, почти без да съзнава какво казва. Тя угаси лампата и той вече не я виждаше. Превъртането на ключа в бравата, пукота от бързо разкопчаваните копчета, шумоленето на дрехи, изтропването на обувките ѝ на пода. В следващия миг тя се озова до него, топла, гладка, благоухаеща, а той продължаваше да си мисли, че всичко вече е свършило — останали са само вечният дъжд, мрачните къщи с надупчени като решето покриви, чуждите непознати хора с мокрите черни

дрехи и мокрите превръзки на лицата... и ето — те свалят превръзките, свалят ръкавиците, свалят лицата си и ги подреждат в специални шкафове, а ръцете им са покрити с гнойни язви — тъга, ужас и самота... Диана се притисна до него и той по навик я прегърна. Тя си беше същата, но той, той вече не беше същият, той вече не можеше да направи нищо, защото нямаше нужда от нищо.

— Какво ти има, малкият? — попита нежно Диана. — Да не си препил?

Виктор свали внимателно ръцете ѝ от врата си. Страхът го беше обзел окончателно.

— Почакай — каза той. — Почакай.

Стана, намери пипнешком ключа, светна лампата, постоя няколко секунди с гръб към нея, не се решаваше да се обърне, но все пак се обърна. Не, тя беше прекрасна. Навярно беше дори по-красива от обикновено, тя винаги беше по-красива от обикновено, но сега беше като картина. Караше го да се чувства горд за човешкия род, да се възхищава пред човешкото съвършенство, но не будеше у него нищо друго. Тя го гледаше, повдигнала учудено вежди, а после явно се изплаши, защото изведнъж седна бързо и той видя, че устните ѝ се размърдаха. Казваше му нещо, но той не я чуваше.

— Почакай — повтори. — Не може да бъде. Почакай.

Заоблича се с трескава бързина, като постоянно си повтаряше: почакай, почакай, но вече не мислеше за нея, работата не беше само в нея. Изскочи в коридора, хукна към стаята на Голем, блъсна се в заключената врата, не съобрази веднага къде трябва да го потърси, а после се извърна рязко и се втурна надолу по стълбите, към ресторанта. „Не искам — повтаряше постоянно той, — не ми трябва това, никого не съм молил.“

Слава богу, Голем си седеше на обичайното място. Беше праметнал ръка зад облегалката на креслото и разглеждаше на светлината цвѐта на коняка в чашата си. А доктор Р. Квадрига беше зачервен и агресивно настроен; щом видя Виктор, каза на цялата зала:

— Тези мокреци. Мръсници. Махайте се.

Виктор рухна в креслото си и Голем му наля коняк, без да каже нито дума.

— Голем — рече Виктор. — Голем, заразих се!

— Инжекция! — заяви Р. Квадрига. — И на мен също.

— Изпийте си коняка, Виктор — каза Голем. — Не бива така да се вълнувате.

— Вървете по дяволите — рече Виктор, гледайки го ужасен. — Заразил съм се от очилатата болест. Какво да правя?

— Добре, добре — каза Голем. — Все пак го изпийте. Той вдигна пръст и викна на сервитьора:

— Сода! И още коняк.

— Голем — рече Виктор с отчаяние, — вие не разбирате. Не мога да пия. Болен съм, казвам ви. Заразих се! Това не е честно... Не исках... Нали казвахте, че не е заразно...

Той се ужаси при мисълта, че говори прекалено несвързано, че Голем не го разбира и мисли, че просто е пиан. Тогава пхна ръката си под носа на Голем. Чашата се обърна, търкулна се по масата и падна на пода.

В първия момент Голем се отдръпна, после се загледа, наведе се напред, подхвана ръката на Виктор за върха на пръстите и заразглежда раздраните отоци по подпухналата кожа. Пръстите му бяха студени и твърди. „Това е краят — помисли си Виктор, — ето го и първият лекарски преглед, а после ще има още прегледи и лъжливи обещания, че все още има надежда, и успокоителни сиропи, а после ще свикна и вече няма да има никакви прегледи, ще ме отведат в лепрозориума, ще ми намотаят черна превръзка на устата и всичко ще свърши.“

— Да сте яли ягоди? — попита Голем.

— Да — отвърна покорно Виктор. — Градински.

— Сигурно сте изгълтали поне два килограма — каза Голем.

— Какво общо имат тук ягодите? — развика се Виктор, издърпвайки ръката си. — Направете нещо! Не е възможно да е вече късно. Току-що започна...

— Престанете да крещите. Имате копривна треска. Алергия. Противопоказно ви е да ядете ягоди в такива количества.

Виктор още не разбираше. Той разглеждаше ръцете си и мърмореше:

— Та нали вие сам казвахте... отоци... обриви...

— Отоци стават и от дървениците — рече назидателно Голем. — Имате идиосинкразия към някои вещества. И въображението ви е прекалено развито. Като при повечето писатели. Виж го ти — мокрец...

Виктор почувства, че живва. „Размина ми се — кънтеше в главата му. — Май че ми се размина. Ако ми се е разминало, не знам какво ще направя. Ще откажа цигарите...”

— А не ме ли лъжете? — попита той жално. Голем се усмихна.

— Изпийте коняка — предложи той. — При алергия не бива да се пие коняк, ама вие го изпийте. Че имате много окаян вид.

Виктор взе неговата чаша, примижа и отпи. Нищо! Малко му се гадеше, но като се имаше предвид махмурлука, това беше разбираемо. Сега ще мине. И всичко му мина.

— Скъпи писателю — рече Голем, — за да станете архитект, не е достатъчно само да имате отоци по ръцете.

Дойде сервитьорът и сложи на масата още коняк и сода. Виктор въздъхна дълбоко и свободно, после вдиша с пълни гърди познатия ресторантски въздух и усети прекрасния мирис на тютюнев дим, на Маринован лук, на прегоряло олио и печено месо. Животът се завръщаше.

— Приятелю — каза на сервитьора, — бутилка джин, лимонов сок, лед и четири порции минога в двеста и шестнайсета стая. И по-бързо! Алкохолици — обърна се той към Голем и Р. Квадрига. — Пропадайте вие тук, а аз отивам при Диана!

Беше готов да ги разцелува.

Голем каза, без да се обръща към никого:

— Горкото красиво патенце!

За миг Виктор усети съжаление. Изплува и изчезна споменът за някакви огромни пропуснати възможности. Но той само се засмя, бутна креслото настрана и закрачи към изхода.

9. ФЕЛИКС СОРОКИН. „И ЗАЩО ВСЕ НАДУВАШ ТРЪБАТА, МЛАДЕЖО?“

Отново ми се присъни оня изпълнен с безсилие и безнадеждност сън, сякаш с топовен гръм се разтварят внезапно всички врати и прозорци и плътното течение отнася от Синята папка всичко написано от мен в озареното от кърваво зарево пространство над шестнадесететажната пропаст. И се завъртяха, завихриха и затъркаляха разнасяните от вятъра листчета, и в Синята папка не остана нищо, но все още можеше да изтичам долу, за да догоня, събера и спася поне нещо. Обаче нозете ми сякаш се бяха сраснали с пода и дълбоко в тялото ми бяха проникнали задържащите ме над балкона куки. „Катя!“ — закрещях аз и заплаках от отчаяние, и се събудих, и се оказа, че очите ми са сухи, краката ми са се схванали и непоносимо ме боли хълбокът.

Известно време лежах под светлите квадрати на тавана, търпеливо мърдах стъпалата си, за да се отърва от спазмите, и мислите ми течаха лениво и без каквото и да било ред. Мислех си, че все пак никак не съм здрав и ще ми се наложи все пак да се вслушам в настоятелните съвети на Катка и да вляза в болница за изследвания... и веднага всичко ще забоксува, ще спре и за дълго време ще бъде затворена моята Синя папка...

Помислих и че би било добре да я разпечатам в два екземпляра. Нека единият екземпляр се пази у Рита... макар че, от друга страна, тя също не е девойче, има някакви проблеми с бъбреците или с черния дроб... Съвсем е неясно, просто не може да си представи човек как, къде, при кого може да остави ръкописа си на съхранение — хем да го пазят, хем да не си пъхат носа в него...

Защото е напълно възможно днешният ми сън да е пророчески: да не успее да завърши нищо и силното течение да издуха, да разхвърля Синята ми папка из канавките и по бунищата, и да не остане дори един лист, за да го пхнеш в машината за определяне на НКЧТ...

Ето че, когато се сетих за НКЧТ (просто така се сетих, дойде ми наум по принципа на иронията и съжалението), ето тогава сякаш от само себе си ми хрумна нещо, ясно и сухо като формула: те там определят не стойността на произведението, а предсказват неговата съдба!

Значи ето какво се опитваше непрекъснато да ми внуши моят вчерашен тъжен познайник! Най-вероятното Количество Читатели на Текста — та нали тук влиза всичко! Тук влизат и тиражите, и качеството, и популярността, и талантът на писателя, и талантът на читателя, между другото. Ти може да напишеш най-гениалната творба, а машината ще ти даде нищо и половина, защото гениалната ти творба няма да види бял свят, понеже ще я прочетат само жената, близките приятели и познатият ти редактор, като всичко свърши дотук. „Нали разбираш, старче... Старче, разбери ме правилно...“

Умница е тая машина, хитруша е! А аз, глупакът, им за-мъкнах рецензиите си, своя боклук, боклукчийското си кошче. Седна, обгърнал с ръце коленете си. Ето какво имаше предвид той. Ето защо, може да се каже, ми определи среща. Той имаше предвид същностното мое, истинското. За да разбере със сигурност на кой свят съм и трябва ли да продължа да се паля, или подобно на мнозина други преди мен има смисъл да зарежа работата и вместо това да го ударя на печалбарство...

От тези мисли ми стана студено, полазиха ме тръпки и аз придърпах одеялото върху раменете си. Изведнъж ужасно ми се допуши.

Страшничка, ужасничка е тази машина. От какъв зор им е притрябвала? Разбира се, познанието за бъдещето е вековна мечта на човечеството, нещо като вълшебното килимче и чизмите. Царете-кралете-императорите са обещавали големи пари за подобно познание. Но ако се замислиш, само при едно задължително условие: това бъдеще да е приятно. А неприятното бъдеще — кому е нужно да го знае? Ето, аз идвам на улица „Банная“ със Синята папка и машината ми казва с човешки глас: „А твоите работи, Феликс Александрович, са лайняни. Ще имаш трима читатели — колкото да се обърнеш...“

Отметнах одеялото и потърсих с крака чехлите си.

А сега не може да не отида до „Банная“. Май така излиза! Нали трябва да знам... Защо? Защо ми е да знам, че пялата ми работа, всъщност животът ми, са напълно пропилены, хвърлени на бунището? А, от друга страна, защо пък задължително да са там? Дори да е така, какво означава „пропилены и хвърлени на бунището“? Не мечтая ли аз самият да дам да пазят Синята ми папка там, където няма да се пхне в нея потният любопитен нос на Брижейкин или Гагашкин? Впрочем потният любопитен нос все пак е нещо по-различно. Брижейкин си е Гагашкин, а читателят си е читател. Все пак аз не се занимавам с онанизъм, дявол го взел — аз пиша за хората, а не за да се самонаслаждавам. Разбира се, от самото начало бях готов за това, че Синята ми папка няма да бъде публикувана приживе. Обичайна работа, нито съм първият, нито ще съм последният. Но мисълта, че тя просто ще погине, ще отиде на провала, ще се разтвори без следа във времето... Не, за това не съм готов. Глупаво е, съгласен съм. Но не съм готов. И затова ме е страх!

Миех лицето си, оправях леглото си, приготвих закуската си, обзет от тези мисли. Беше само шест и половина, но вече не можех да спя, нито просто да си легна. Направо ме тресеше от нервна възбуда, от желанието незабавно да предприема или поне да реша нещо.

Докъде са ни докарали само, как са ни убедили, че ръкописите не горят! Горят, и още как горят, направо изгарят сред сини пламъци! Страшно е да гадае човек колко ръкописи са погинали, без никога да се появят пак от нищото... Не искам такава съдба за творбата си. Дори не искам да знам за такава съдба, ако е такава... Ах, ненапразно, ненапразно вчера говореше със заобикалки моят невесел познайник. Можеше да ми каже направо как стоят нещата, обаче е преценил, че ако сам не се досетя, то бог ще прости на недъгавия. А ако се досетя, тогава къде ще се дявам: ще отида, ще занеса и ще узная...

Оказа се, че нямам вече сетива за това, че седя на бюрото си и че Синята папка е разтворена пред мен, и че пръстите ми сами вземат лист след лист и внимателно ги преместват отдясно наляво, изглаждат, изравняват вече обеимистата купчинка. Испитах ужасна горчивина, че късно снощи съм

дочел последния написан от мен ред. А колко хубаво би било именно днес, ей сега, в мига на несигурност, в мига на паника, когато пътят ми неумолимо води към разклона, колко хубаво би било в този миг да прочета последния, може би неизвестен за мен, още ненаписан ред и под него думата „КРАЙ“. Тогава бих могъл да кажа вече с леко сърце: „Всичко това е философия, господа, а я се полюбувайте на това!“ — и бих люшнал Синята си папка върху дланта си с разперени пръсти.

Така нетърпимо ми се прииска да доближа поне малко този жадуван миг, че припряно махнах капака на пишещата машина, заредих празен лист хартия и натраках:

„Часовникът показваше три без петнайсет. Виктор стана и отвори широко прозореца. На улицата беше тъмно като в рог. Виктор допуши цигарата си до прозореца, изхвърли угарката в нощта и звънна на портiera. Отговори му непознат глас“.

Свалих ръце от клавишите и се почесах по брадичката. Както обикновено: опитам ли се да превзема тази моя творба с щурм, с гол ентузиазъм и вдъхновение, всичко зацикля.

През следващия половин час само вписах на ръка думата „мокра“ и след „тъмно като в рог“ допълних: „и в тъмата блестеше дъждът.“ Не, сериозната работа не се върши така. Сериозната работа се върши, например, в Мураши, в Дома на творчеството. Предварително трябва да събереш кураж, изцяло да се освободиш от цялата суета и стабилно да отрежеш пътищата си за отстъпление. Твърдо трябва да знаеш, че картата ти за целия срок е платена и парите по никакъв начин няма да ти бъдат върнати. И никакво вдъхновение! Само ежедневен робски, механичен труд до изнемога. Като машина. Като кон. Пет страници преди обед, две страници преди вечеря. Или четири страници преди обед и тогава вече три преди вечеря. Никакъв коняк. Никакви празни приказки. Никакви любовни срещи. Никакви заседания. Никакви телефонни обаждания. Никакви скандали и юбилеи. Седем страници на ден, а след вечеря можеш да поседиш в билиардната, вяло разменяйки някоя и друга дума с познати и полупознати братя литератори. И ако си твърд, ако ти, пази Боже, не се самосъжالياваш и не възкличаваши: „Нали имам право, дявол да го вземе, поне веднъж седмично...“, то след двадесет и шест денонощия ще се върнеш вкъщи като ловджия след добър лов, смазан от умора, но весел и с пълна чанта трофеи... А пък аз дори не съм измислил какво ще има в моята чанта!

Точно в осем и половина прозвуча телефонен звън, но това не беше Лъоня Шибздата. Не беше ясно кой е. Слушалката дишаше, слушалката внимателно слушаше моите раздразнени „Ало, кой е? Натиснете копчето!...“ А после се чу сигнал „заето“.

Хвърлих слушалката, с отвращение издърпах от машината започнатия лист, пхнах го най-отдолу в папката и затворих машината. Съмваше се, навън пак се беше развилняла снежна буря. Аз отново усетих остра болка в хълбока и полегнах. Все пак съм холерик. Та нали току-що се тресях от възбуда и ми се струваше, че на света няма нищо по-важно от моята Синя папка и от нейната съдба във вековете. А сега лежа като настъпена жаба и нямам нужда от нищо вечно, освен от спокойствие.

Хълбокът ме болеше, връхлетя ме небивала слабост, прониза ме самосъжалението и аз си спомних, безволево се поддадох на спомена, както се поддаваш на загубата на съзнание, когато нямаш сили да търпиш...

Тя живееше в апартамент № 19, заемаше там мъничка стаичка, господ знае с какво право, учеше първи курс в Политехниката и беше на около деветнадесет. Казваше се Катя, а фамилията ѝ не беше известна на Ф. Сорокин и никога нямаше да му стане известна. Във всеки случай, не в този живот.

Тогава Ф. Сорокин беше навършил петнадесет, беше преминал в девети клас и беше високо и хубаво момче, макар че ушите му доста стърчаха. На уроците по физическо той стоеше трети в редицата след Володя Правдюк (убит през четиридесет и трета) и Володя Цингер (понастоящем с висок чин в авиационната промишленост). Когато се запозна с Катя, двамата бяха еднакви на ръст, а когато ги раздели онази, която разтрогва всички съюзи, Катя вече беше с половин глава по-ниска от него.

Ф. Сорокин я беше срещал няколко пъти още преди запознанството им — било то на стълбите, било при Анастасия Андреевна. Но тогава тя не възбуждаше у него нищо мъжко и лично. Тогава той беше пикльо и лапнишаран, този висок хубавец Ф. Сорокин. Дистанцията между ученика и студентката

изглеждаше непреодолима, тягостните и безрезултатни опипвания на Люся Неверовска (сега вдовица на адмирал, пенсионерка и май прабаба) издигаха непреодолима барикада между неговите възжеления и всички останали гърди и бедра на света. Изобщо, за уместното изпразване на семенниците се предполагаше отначало да се извърши проникване във вражеския лагер, да се ликвидират или да бъдат заловени живи Хитлер и Мусолини (тогава Ф. Сорокин не знаеше още за Тоджо^[26]) и главите им да бъдат оставени пред обувчиците.

Сигурно в психиатричната наука може да се намери обяснение защо малката студентка Катя си беше паднала по един ученик. Обикновено петнадесетгодишните полово съзрели момчета привличат главно дами на възраст, но какво разбирам аз от психиатрия? Но дали ще се осмели някой да твърди, че романсът между Катя и Ф. Сорокин е универсален? Ф. Сорокин не се осмелява. (Впрочем той е предубедено лице.) Вече по-късно, след два или три месеца, Катя просто и спокойно ще разкаже на Ф. Сорокин, че се е влюбила в него от пръв поглед при първата им случайна среща дали на стълбите, дали във входа. Може би тя не говореше истината, но Ф. Сорокин беше поласкан.

Но тук може би има значение следното обстоятелство. Около година и половина преди запознанството им, на Катя се беше случила една неприятност. Тогава тя учила в десети клас в едно от малките градчета близо до Ленинград (Колпино? Павловск? Тосно?). Веднъж била дежурна и останала след края на часовете да подреди класната стая. Тогава влезли неколцина нейни съученици, сграбчили я, омотали главата ѝ с ученическите си сака и я съборили на пътеката между чиновете. Нищо не успели да направят — може би от страх, може би поради неопитност. Само изцапали корема и краката ѝ с изобилно количество гадост и се разбягали. Катя останала девствена. Физически. А психически?

Наистина трябва да се каже, че беше обикнала Ф. Сорокин вече като жена. Не му каза с кого ѝ се беше случило това за пръв път, а на него този въпрос никога не му беше идвал наум.

Един горещ ден в началото на септември Ф. Сорокин се върна от училище и се отби при Анастасия Андреевна в апартамент №19, за да си вземе ключа. Не намери Анастасия Андреевна, а бележка, че ключът е оставен при съседката, при Катя. В полутъмния коридор, задръстен с какви ли не вехтории, той намери вратата на Катя и почука. В същия миг вратата се отвори. И той видя Катя. И беше потресен.

В края на краищата целта оправдава средствата. А в любовта, както казват, всички средства са добри. Разбира се, тя го чакаше и се беше подготвила. Но той съвсем не беше подготвен. После разбра, че още малко (малко какво?) и или щеше да хукне да бяга, или да падне в несвяст...

Станах, пъшкайки и простенвайки, мушнах се под дивана и измъкнах от най-далечния тъмен ъгъл угарката, за която си спомнях през цялата тази година. Отидох с нея в кухнята и запалих, застанал до прозореца. Бегло се учудих, че тютюневият дим не ми въздейства изобщо, сякаш вдишвах не дим, а топъл уханен въздух.

... Катя беше слабичка, с тесни рамене и бедра, с кръгли стърчащи гърди. Облечена бе с широк пеньоар, каквито се носят в сиропиталищата. Мълчаливо хвана Ф. Сорокин за ръката, въведе го в стаята си, после се върна при вратата и тихичко, но плътно я затвори и щракна резето. После се обърна към Ф. Сорокин и се загледа в него, отпуснала ръце. Пеньоарът ѝ беше разтворен, а под него имаше гола кожа, но отначало Ф. Сорокин видя, че тя е почервенияла от челото до гърдите, а после всичко останало. Ама че зрелище бе това за един полово узрял сополанко, който дотогава беше виждал голи жени само на репродукции на Рубенс! Впрочем и на порнографските снимки, дето му ги беше показвал Борка Кутузов (разкъсан от парчета от снаряд през август четиридесет и първа година).

Те се срещаха, ако не всеки ден, то все пак достатъчно редовно. Точно в определения ден и в уговорения час, на минутата. Ф. Сорокин с безшумни скокове се качваше до вратата на апартамент №19. Обикновено това се случваше през деня, в три или четири часа, веднага след училище. Разбира се, той не звънеше и не чукаше. Вратата се отваряше. Катя в сиропиталищния си халат на голо го сграбчваше за ръката, въвеждаше го в стаичката си. Те се заключваха там, насищаха се един на друг

жадно и припряно и след около двацет минути Ф. Сорокин, безшумен и предпазлив като индианец на пътеката на войната се изнизваше бързо в полутъмния коридор, с отработен жест напипваше барабана на френската ключалка и се озоваваше на площадката на стълбите. Говореха си малко и само шепнешком и през цялата еднообразна, но невероятно наситена история на тази любов нито веднъж не им се случи да прекарат заедно повече от половин час...

А историята наистина беше невероятно наситена — за Ф. Сорокин без съмнение, но сигурно и за Катя. Когато се спускаше по стълбите от апартамент №19, Ф. Сорокин вече започваше да тъгува. След някой и друг ден на мястото на тъгата идваше напрегнатото нетърпение. Настъпваше определеният час и всичко у него трепереше от трескава радост и от нарастващ страх, че срещата току-виж не се състои (имаше и такива случаи). И ето я срещата — а после отново тъга, нетърпение, радост и страх, и отново среща. И така седмица подир седмица, есента, зимата, пролетта и накрая прокълнатото лято на четиридесет и първа. Нито веднъж Ф. Сорокин не усети умора от Катя, нито веднъж не му се прииска срещата да не се състои. По всичко личеше, че и при Катя беше същото.

Интересното бе, че тъкмо по това време, в девети клас, Ф. Сорокин успешно шурмуваше висшата математика и сферичната тригонометрия, заедно със Саша Аронов (умрял от глад през януари четиридесет и втора) неуморно майстореше астрономически далекогледы, бачкаше в работилниците на Дома на занимателната наука и като на игра се справяше с най-трудните училищни предмети. Платоничната му връзка с Люся Неверовска продължаваше, а след посрещането на Нова година започна и флиртът с Нина Халяева (изчезнала безследно след евакуацията). Имаше още много и всякакви глупости и дребни неща. Ф. Сорокин водеше активен живот в учението, науката и обществените и личните връзки и нито веднъж, при никакви обстоятелства, никога и пред никого нито с дума, нито с намек не се изпусна за Катя.

Едва ли ги свързваше просто сексуалната страст, макар и най-необуздана: такова нещо не би могло да продължи толкова време и при това да се придружава от пристъпи на тъга, радост и страх. Едва ли беше и романтичната любов, за която пишеха великите. Имаше и от едното, и от другото, вероятно беше налице и момчешката радост да притежаваш една истинска жена, и благодарната нежност на момичето към мъжа, който не те наранява и не се фука. А сигурно имаше и предчувствие.

За последен път се срещнаха през май, в началото на изпитите.

Към десети юли Ф. Сорокин се върна от строителството на аеродрума в покрайнините на Кингисеп възмъжал, вече убил първия си човек, враг, фашист, и много горд от стореното. По заобиколни пътища успя да разбере, че преди седмица Катя е заминала с курса си да копае противотанкови ровове нейде в Гатчина (или Псков?).

В края на юли в домоуправлението съобщиха, че Катя е убита при бомбардировка.

Слабост. Всичко това е моята слабост. Днес нещо съм се поддал на слабостта. Но защо винаги си забранявам да си спомням за това? Името — да. Катя. Катя. Но само името. Сигурно защото никога повече не съм обичал. Оттогава Ф. Сорокин бе имал много бройки, две или три жени и нито една любов.

Телефонът иззвъня и аз се потъртрих обратно към кабинета. Обаждаше се Рита, най-накрая и навреме.

Току-що се беше върнала от своя град Тьмохлебаровск, сиреч от Таманския полуостров и желаше да си пообщува с интелигентен човек от литературния свят. Гласът ѝ беше ясен, весел и здрав и това беше прекрасно. Прииска ми се незабавно да се видя с нея. Попитах каква е днешната ѝ програма и тя отвърна, че сега е в службата си, където ще стърчи до обед, а на обяд ще може да се чупи. Аз възкликнах и ние изковахме съвместно план как ще се срещнем в моя Клуб точно в петнадесет часа и ще се следем там в гастрономически екстаз. Като начало, делово казах аз. После ще видим, отвърна тя още по-делово.

Този разговор, както би следвало да се очаква, коренно промени погледа ми върху заобикалящата ме действителност. Обкръжението от враждебно се превърна в дружелюбно, а

действителността изгуби мрачността си и придоби всички мислими нюанси на розовия и светлосиния цвят. Ето че и навън стана много по-светло и фучащата фъртуна се превърна в лек, да не кажа празничен снеговалеж. И всичко, което навъсено и мрачно ми се беше струпало през последните дни, всички тези неприятни и странни срещи, плашещи разговори и недомлъвки, проблеми, придобили изведнъж плът и кръв, съвсем доскоро още абстрактни, пялата тази мрачна безнадеждност, заобиколилата ме със зловещо настръхнала с нагъсто забитите си колци ограда изведнъж се отдръпна, отстъпи някъде назад и встрани, а всичко пред мен се обагри в изумруденозелено, сребристослънчево, мъглявосиньо с бодро примигващия отпред надпис: „Все някак ще се оправим!“ И хълбокът почти не ме болеше...

Защо все я надуваш тая тръба, младежо? По-добре да беше полегнал в ковчега, младежо!

Преди всичко отидох в банята и там най-грижливо се избърснах. Рита не може да понася дори намек за четина. После избърсах с влажен парцал всички столове и шкафове. Рита не понася прах по полираните повърхности. Смених завивките. Ние с Рита признаваме само чисти, хрущящи, колосани чаршафи. Прецизно избърсах чашите, придирчиво оглеждайки стъклото срещу светлината, излъсках с прах „скайдра“ ножовете, вилиците и тоалетната чиния. И вече на края на представлението измъкнах прахосмукачката и почистих пода навсякъде, където имаше такъв.

Докато се занимавах с всичко това, два пъти звъня телефонът. Единият път беше Лъоня Шибздата, на когото след първия му стандартен въпрос-поздрав „как си?“ не позволих дори да си отвори устата, а втория път отново подиша в слушалката оня, срамежливият, и аз в порив на весело настроение му казах, че оценявам предложението му да ми помогне, но всички свои задачи вече съм приключил и в най-близко време ще напусна тази планета и това време завинаги.

Не знам какво си помисли за това срамежливкото, но телефонните обаждания бяха дотук.

Нагласих се с най-хубавия си костюм с лауреатската значка, единствената ми награда, и излязох от вкъщи в два без четвърт — за да успея да мина през приемната комисия и да взема полагаемата порция четиво. Господи, спаси и помилуй! Асансьорът не работеше. Тоест, изобщо не работеше — нито голямата, нито малката кабина.

Тутакси въображението ми нарисува омировата картина как Рита и аз след хубава разходка из заснежената Москва се качваме пеша до шестнадесетия етаж, как сърцето ми бие лудо и неравномерно в гърдите и аз посядам на специално предвидените за целта на всяка площадка пейчици, скришом пъхам в устата си нитроглицерин, а Рита, тази красива жена, дамата на сърцето ми, любовницата, последната ми жена, деликатно говори за дреболии, като с унизително съчувствие ме поглежда отгоре надолу и от време на време повтаря: „Ама не бързай, закъде да бързаме?“

Пропъдих позорното видение и тръгнах да слизам пеш. И кого срещнах на площадката между осмия и седмия етаж? Кой стремително се изкачваше насреща ми, като прескачаше по две стъпала наведнъж, придържайки се с лявата ръка за парапета? Кой бе този румен, свирукащ си Гершуин мъж, който държеше в дясната си ръка тежка чанта с продукти, хранителни продукти по поръчка, ако се съди по някои признаци?

Ами, разбира се, той! Поетът Костя Кудинов, същият жълт-зелен и миришеш на повръщано нещастник, когото наскоро на последно издихание бяха откарали да промиват в Бирюлевската болница!

— Старче! — жизнерадостно изкрещя той, още щом ме позна. — Добре, че се срещнахме! Бързаш ли? Имай предвид, че съм те включил в нашата бригада. Да вървим на Байкало-Амурската магистрала. Двадесет дни, петнадесет изказвания, специален полет отиване и връщане... Как ти се струва, а?

Наистина днес беше късметлийски ден. Може да изглежда странно, но аз, човекът в напреднала възраст, общо взето, затворен и отбягващ нови познанства, обичам публичните изказвания.

Харесва ми да стоя пред претъпкана зала, да виждам едновременно хиляди физиономии, обединени от израза на интерес, на жаден, скептичен, присмехулен интерес, интерес, примесен с изумление, но винаги интерес. Харесва ми да ги шокирам с тайните на нашия занаят, да им разкривам скрити рецепти на редакционно-издателската ни кухня, безжалостно да разрушавам илюзиите по повод

на такива похабени стереотипи като вдъхновението, озарението, божииите искри.

Харесва ми да отговарям на бележки, да правя за смях глупациите — фино, за да не може да се заяде никой помиар, ако се окаже, че се намира такъв в залата; харесва ми да се движа по острието на бръснача, като лавирам между онова, което мисля в действителност, и онова, което ми се полага да мисля според общото мнение...

А после, когато изказването ми вече е приключило, харесвам да стоя долу, в залата, заобиколен от истински почитатели и ценители, да надписвам препрочитаните до овехтяване книги със „Съвременните приказки“ и да водя разговора вече на равна нога, без глупости, здраво, до ожесточение да споря, като непрекъснато изпитвам възхитителното чувство, че съм защитен от груби нападки и нетактична рязкост, когато не е страшно да направиш погрешна стъпка, когато дори казаната от теб явна глупост учтиво се пуска покрай ушите...

Но особено обичам всичко това да се случва не в Москва и не в други столици, административни, научни и промишлени, а в далечни места, някъде на границата на цивилизацията, където всички тези инженери, техници, оператори, всички тези довчерашни студенти са изгладнели за култура, за Европа, просто за интелигентен разговор.

И аз, разбира се, дадох на Костя съгласието си, проучих кога ще е полетът, кой още е включен в бригадата и къде ще ни инструктират. Вече му подавах ръка за довиждане, когато той изведнъж ме хвана за палеца, хитро присви очи и някак кокетно и напечно каза:

— А ти си ни мъжко момче, Феликс Александрович, падаш си по риска! Ловко се справи! Но не смяташ ли, че ще ти го напомнят, а? Като му дойде времето, а?

Той кокетно присвиваше очи и поклащаше във въздуха омекналата ми длан, а аз усетих, че всичко вътре в мен се свива от лошо предчувствие. Сигурно работата преди всичко беше там, че тези думи бяха произнесени тъкмо от Костя. Не знам. Но веднага си помислих, че още не е приключила онази глупашка история с оня... как беше... с дяволския еликсир, който сам бях измислил, за своя зла беда... Нищо не е приключило, какво от това, че съвсем бях забравил за съгледвача с карираното двулищево палто, те обаче не са ме забравили и ето че съм направил някакъв ловък ход, изглежда, съм излъгал някого, рискувал съм, глупакът му с глупак, и сега могат да ми го напомнят! И разбира се, ще ми го напомнят, задължително ще го сторят!

Исусе, Марийо и Йосифе! Дано този Костя Кудинов пропадне там, откъдето няма връщане! С неговите тайнствени маниери, намеци и полунамеци! Вече след минута намигания, присвивания на очи и раздрусване на дланта ми се разбра, че става дума за съвсем друго нещо.

В началото на декември редакторът на „Московски плейбой“, мой познат, ми даде да рецензирам повестта на Бабахин, председателя на нашата жилищна комисия. Даде ми ръкописа и каза следното: „Разкатай го тоя и от нищо се не бой, рецензията е вътрешна, а нашият главен вече е в пре-динфарктно състояние от тоя Бабахин“. Повестта наистина беше чудовищна и аз го сторих. Разкатах го. С наслада. А в навечерието на Нова година Бабахин с гръм и трясък го изритаха от председателството. Разбира се, не за това, че пише повести, способни да докарат до инфаркт дори толкова закален човек като главния редактор на „Московски плейбой“. Не, изритаха го, защото беше „ял от хляба на беззаконието и беше пил от присвоеното вино“. И сега този идиот Костя Кудинов си беше въобразил, че аз предварително съм предвидил всичко и съм рискувал да се опълча срещу Бабахин още в началото на декември, когато всичко още би могло да се обърне и така, и иначе...

И нещо повече. Този идиот Костя Кудинов смяташе рецензията ми за безразсъдна, макар и героична постъпка, защото предполагаше — впрочем, не без основание, — че Бабахиновците не умират, че винаги се връщат и никога нищо не забравят.

Кому в наше време е приятно да попадне под подозрението, че проявява безразсъдно геройство? Но аз бях благодарен на Костя за това, че той, изглежда, бе забравил за моите приключения с еликсира на живота и аз само снизходително го потупах по рамото и му дадох да разбере, че всичко това са дреболии и с моите яки връзки не ме е страх от никакви Бабахиновци. Като го оставих да разсъждава какви ползи може да извлече от познанството си с една толкова важна персона, аз бавно и в известен

смисъл дори величествено поех надолу по стълбите.

Все пак не се размина без карираното палто, което отново напомни за себе си, макар по един донякъде неочакван начин.

Когато излязох от метрото на „Кропоткинска“, видях до будката за цигари това най-голямо постижение на двадесети век — червено-жълтия фургон на специалната медицинска служба. Задните му врати бяха отворени и двамина милиционери въдворяваха в недрата му карирано двулицево палто. Въдворяването палто хвърляше къчове, а може би не хвърляше къчове, а напразно се мъчеше да намери опора. Не виждах лицето му. Изобщо нищо друго не виждах, ако не се броят очилата. Металната рамка на очилата — делово я пренесе покрай мен, държейки я с два пръста, третият милиционер, който тутакси се скри зад фургона. После вратите се затръшнаха, колата изпусна кубически метър гнусна смрад и отпътува. Това беше цялото приключение и нямаше кого да попитам какво се е случило тук, защото бяха отминали времената, когато подобни инциденти събираха зрители. Продължих по пътя си.

Влязох в Клуба в три без четвърт. На входа този път дежуреше не недовиждащата Маря Трофимовна, а една още млада пенсионерка, която работи при нас съвсем отскоро, обаче вече познава всички, във всеки случай — поне мен. Ние се поздравихме с лек поклон и аз я предупредих, че чакам дама, съблякох се и се затътрих към приемната комисия. Зина-ида Филиповна, черноока и белолика, както винаги много заета и много угрижена, ми посочи шкафа, където на три рафта на отделни купчини лежаха съчиненията на претендентите. Направо не е истина, те са само осем човека, а са публикували толкова нещо!

— Избрах нещата за вас, Феликс Александрович — рече Зинаида Филиповна с разсеяна усмивка. — Нали предпочитате военно-патриотичната тема? Ей оная, дясната купчинка, някой си Халабуев. Вече съм ги записала на ваше име.

Жалък и тъжен беше видът на дясната купчинка, възплътила духа и мисълта на неизвестния ми Халабуев. Три хилави броя „Прапорщик“ с акуратни опашчици на хартиените лентички за отбелязване на страниците и самотното, също хилаво книжле на Северносибирското издателство „Пазим небето!“.

И кой те е препоръчал, Халабуев, помислих си аз. Кой така необмислено те е хвърлил на нас, лъвовете, с твоите три разказчета и една мижава повест? Пък и това не е повест дори, а леко белетризиран очерк от живота на служещите в ракетни или въздушни войски. Че ти, Халабуев, ще си само една малка хапка за нашите гвардейци, ако, разбира се, не си се подсигурил с тяхното благоразположение. Но дори да си се подсигурил, Халабуев, няма да заситиш и наполовина апетита на нашите специалисти по куртоозна френска литература от осемнадесети век! Обаче, ако си успял да си осигуриш и тяхната благосклонност, тогава чест и хвала на теб, Халабуев, тогава ще стигнеш далеч и много е възможно след едно пет години всички ние да се тълпим пред твоя праг, за да ти се молим за правото да наемем вила в Подмосковието...

С въздишка взех Халабуев под мишница и след като учтиво се сбогувах със Зинаида Филиповна, поех директно към ресторанта.

Случи се така, че макар в ресторанта да нямаше кой знае колко хора, имаше само една удобна свободна маса. Когато се настаних на нея, на масата вдясно се оказа Витя Кошел-ков, нашият най-прочут хуморист и автор на множество скечове, с папийонка, четящ с непристъпен вид вестник „Морнинг Стар“ на чаша кафе.

А на масата отляво чуруликаха, дъвчейки непрекъснато, две дами на неопределена възраст, впрочем със съвсем апетитна външност — или дописници, или дупесници, според класификацията на Жора Наумов.

На масата право пред мен Аполон Аполонович Владимирски гощаваше една от многобройните си роднини от трето (а може би четвърто) коляно по сребрена линия с обяд, полят с шампанско. Той ме забеляза и ние сведохме глави за поздрав.

Той беше все същият, какъвто го видях преди четвърт век. Малка, съвсем олисяла като въздушно балонче глава върху дълъг, надиплен врат на игуана, огромни черни очи — само зеници, без ириса, отпусната уста и безредно тракащи изкуствени челюсти, сякаш живеещи самостоятелен живот, плавни

диригентски движения и рязък висок глас на човек, който е равнодушен към мнението на околните. Както и старомодно, сигурно от началото на века, костюмче с възкъси ръкави, под които изпълзваха ослепителни маншети. Приличаше ми на пришълец от невъобразимо далечното, христоматийно минало: невъзможно бе да си представи човек, че по стиховете на това изкопаемо са композирани тези енергични, бойки, бодри песни, които са пети, пък и се пеят и до днес на манифестациите и студентските вечеринки от годините на колективизацията насам...

Аз седях, като с едно око поглеждах разкрилия се в средата Халабуев, а с другото — към вратата на хола, откъдето вече бе време да се появи Рита. А пък Аполон Аполонович, който покровителствено наблюдаваше как младата роднина се справя с бифтека и ежеминутно с елегантни пощракования вкарваше непослушния маншет в ръкава си, сега изпълняваше под акомпанимента на безредно тракащите си кастанети поредния си устен мемоар.

През изтеклите десетилетия се бях наслушал до насита на тези негови мемоари, затова тренираното ми ухо отбелязваше разсеяно само поантите. Ето го Владимир Владимирич и неговите странни отношения с Ося. Ето, мерна се и Борис Леонидич, каза нещо забавно и тутакси на негово място дойде Александър Александрич, вече съвсем болен, ден преди кончината си. А ето го и Алексей Николаевич и разбира се: „Техни сиятелства отидоха в ЦК...“ Самуил Яковлевич... Корней Иванович... Веня се появи при Алексей Максимович, съвсем млад и много самоуверен... пък Исаак Емануилович беше стъпил на последния кратък отрязък от пътя си. „А като дойде време да се бият инжекциите, представи си, душичке моя, всички писатели се пръсват кой накъдето види, зад храстите и в гората, а сестрите със заредени спринцовки — след тях, и само Миша стои тъжно до прозореца на болничната стая и ми вика: «Пак хванаха гората, тия пущии...»“ Константин Сергеевич... „Ох, ще ви вземат един ден в ЦУМ, Владимир Иванович...“ Александър Сергеевич... (тук аз трепнах). Висарион Григориевич със сина си Йосиф...

Погледнах към Аполон Аполонович. Той беше неизчерпаем. Впрочем роднината запазваше пълно равнодушие към този уникален поток от информация. Разбира се, аз не изключвах, че и тя, също като мен, далеч не за пръв път чува всичко това. И в този момент Аполон Аполонович весело каза:

— А ето го и самият Михаил Афанасиевич. Коман сава, Мишел?

Аз хвърлих поглед.

През една зимна нощ на четирийсет и първа година, когато по време на въздушната тревога се връщах у дома от каменоделските работилници, бомба улучи дървената къща зад гърба ми. Аз бях вдигнат във въздуха, плавно пренесен над железните копия на градинската ограда и прецизно приземен по гръб върху една дълбока преспа. Лежах с лице към черното небе и с тъпо изумление гледах как бавно и важно над мен като кораби плуват горешите греди.

Ето че сега със същото тъпо изумление гледах как от страната на хола по диагонал на ресторанта върви Михаил Афанасиевич, моят невесел вчерашен познайник, само че без синята лабораторна престилка, а по всичко останало си беше съвсем същият и дори със същия сив костюм. Виждах как мърдат устните му, когато отвърна нещо на Аполон Аполонович, а мен не ме забеляза, или не ме позна, и ме подмина, за да се отдалечи към изхода, към вестибюла на старата княгиня. И когато той изчезна зад вратата, сред гробната тишина, каквато настава след страшна експлозия, скърцащият глас на Аполон Аполонович произнесе дали тържествено, дали поверително:

— Отиде в библиотеката. Или в партийния комитет.

А пък аз, както се оказва, вече се бях изправил, готов да тичам подире му. Имах ли въпроси към него? Да. Имах. Разбира се. Искях ли да му поискам съвет? Безусловно. Разбира се. Всичко, за което се бях досетил през днешната изпълнена с горчивина утрин, отново се надигна у мен като отровна отвара в гърнето на вещицата. И ми стана нужно да узная дали съм го разбрал правилно вчера и ако съм го разбрал правилно, какво да правя сега с това разбиране. Само заради това си заслужаваше да тичам след него, но не то беше главното.

Изведнъж осъзнах кой е той, моят невесел познайник от „Банная“, кой е този Михаил Афанасиевич. Сега това ми се струваше също толкова очевидно, колкото и невероятно. Тази среща

беше достоен завършек на моята бездарно-фантазмагорична седмица, през която онзи, дето трябва да ръководи съдбата ми, беше разтворил пред мен цяло ветрило от възможности, нито една от които аз не съумях или не пожелах да осъществя и всичко бе потънало като вода в пясъка, без да остави нищо, освен мръсновената пяна на еснафското облекчение. И ето сега — последната ми възможност. Може би най-невероятната. Нека тя да не ми обещава нищо повече от обичайния ми сандвич с масло, но ако изпусна и нея, ако я пожертвам заради супата с месо и маслини или дори заради благоуханната ми Рита, то тогава няма да ми остане нищо и няма да има смисъл да отварям повече моята Синя папка.

Като насън чух недоволното господарско блеене:

— Или съм велик руски писател, или ще ям тази юфка...

И като насън, извършвайки глава, видях над чинията с издигащата се от нея пара пълно продълговато лице с гнусливо увиснала долна устна, което моментално се скри зад превития гръб на сервитьора.

В този миг, съвсем наяве, видях на вратата на хола спрялата Рита в любимия за мен костюм с пясъчен цвят. Блясъкът на обещата на нейното ухо убоде окото ми, когато тя бавно извършваше глава, за да ме открие в залата, но аз страхливо скрих очи и, леко присвит, припряно побягнах по килимената пътечка от нея, натам, към онази врата, зад която се скри Михаил Афанасиевич. През ума ми горчиво премина мисълта, че пак извършвам постъпка, за която ще ми се наложи да се извинявам и да се оправдавам, но аз пропъдих тази мисъл, защото всичко това щеше да става после, а сега ми предстоеше нещо неизмеримо по-важно.

Оказа се, че Михаил Афанасиевич го няма в партийния комитет. Там тракаше на машината Таточка, а в кресло до нея се бе излегнал в небрежна поза един освободил от сакото кръглото си стегнато коремче сатир с червен нос и устни. С израз на човек, покачен на трибуна, той диктуваше от лист хартия:

— „...и с абстракционизма в литературата трябва да се борим и ще се борим със същата непримиримост, като с абстракционизма в живописа, и в скулптурата, и в архитектурата...“

— И в животновъдството! — изкрещях аз, за да го прекъсна. Той спря, явно впечатлен от новия обрат в темата, а аз бързо попитах Таточка:

— Да е наминавал преди малко Михаил Афанасиевич?

— Не — откликна тя, без да спира да громоли на машината. — Днес няма да идва. — И наистина се обърна към сатира: „и в архитектурата, и в животновъдството...“ После какво?

Намерих Михаил Афанасиевич в залата със списанията, където седеше в пълно усамотение и внимателно четеше последния брой на „Надзирател“. Оня същия. С повестта на Валя Демченко, осакатената, изрязаната, три пъти ампутираната, но въпреки това жива, непобедимо и предизвикателно жива.

Доближих се и спрях, като не знаех какво да кажа и откъде да започна. Изведнъж ме завладя усещането за нелепостта на случващото се и изпаднах в смут. Вече бях готов да си тръгна, но в този миг той свали списанието, погледна ме въпросително и веднага се усмихна.

— А! Феликс Александрович — произнесе той с тихия си равен глас. — Здравейте. Заповядайте, седнете, ето и свободен стол.

— Това от Чапек ли е? — попитах аз, след като послушно седнах.

— Не, това е от Хашек. Та с какво мога да ви бъда полезен, Феликс Александрович?

— Виждам, че много добре познавате литературата...

— Нещо повече. Много обичам литературата. Добрата литература.

— А когато се усъмните дали е добра, вие я пхате в своята машина, така ли?

— Ама моля ви се, Феликс Александрович! Това дори никак не ви отива. Впрочем вината е моя. Грешка на езика, моля да ме извините. Разбира се, литературата не е лоша и добра. Има само добра литература, а всичко останало би трябвало да се нарича вторични суровини.

— Така-така! — подзех аз, като продължих да напирам, обзет от някак плачевно отчаяние. — „Има само една свежест — първата, която е и последна. А ако есетрата е втора свежест, това означава,

че е гнила!“

Той затвори списанието, обаче сложи пръст, за да отбележи страницата, до която бе стигнал, и известно време ме гледаше, без да продума. А гледах него и бях смаян от сходството с портрета в кафявото томче и бях смаян, че за три месеца никой от нашите дърдорковци не го беше познал, както и аз самият бях имал неблагоприятното да не го позная от пръв поглед там, на улица „Банная“.

— Феликс Александрович — каза той най-сетне. — Виждам, че ме бъркате с някого. Дори се досещам с кого...

— Разрешете, разрешете! — разпалено извиках аз, защото този му опит да се отклони ме разочарова и дори ме оскърби. — Но нали няма да започнете да отричате...

— Именно ще започна! — произнесе той, навеждайки се към мен. — Наистина се казвам Михаил Афанасиевич и казват, че наистина приличам на него, но преценете сам: как е възможно аз да съм той? Мъртвите умират завинаги, Феликс Александрович. Това е също толкова вярно, колкото и че ръкописите изгарят безследно. Колкото и да твърди ТОЙ обратното.

Усетих как пот облива лицето ми. Припряно извадих носната кърпа и се избърсах. Умът ми се размъти, в ушите ми звънтеше, изглежда, кръвното ми беше скочило и отново се чувствах като в сън.

— Обаче хайде най-накрая да се заемем с вашата работа — продължи той и извади пръста си от списанието, което остави до себе си. — Вие, както би следвало да се очаква, съвсем правилно се досетихте, че моята машина не определя абсолютната художествена стойност на произведението, а само неговата съдба в исторически обозримо време.

Аз кимнах, пак и пак потривайки плувналите си в пот очи.

— Когато се досетихте, вие бяхте изправен пред въпроса: заслужава ли си да рискувате и да ми дадете за анализ вашата Синя папка.

Аз пак кимнах.

— Хайде сега да се опитаме да проумеем от какво точно се страхувате, Феликс Александрович, и на какво се надявате. Вие, разбира се, се страхувате, че моята машина ще ви възнагради за целия ви труд с някаква жалка цифра, сякаш сте й предложили не труда на целия си живот, а някаква боклучива рецензия, написана с отвращение и само за да отбиете номера... а може би и за пари. А се надявате, Феликс Александрович, че ще стане чудо, че моята машина ще ви възнагради с шестзначно, а може би със седемзначно число, сякаш вие наистина представяте на света някакъв Нов Апокалипсис, който самостоятелно ще си пробие път към читателя през всички и всякакви пречки... Но нали вие прекрасно знаете, Феликс Александрович, че в нашия свят се случват само калпави чудеса, така че вие всъщност няма на какво да се надявате. Що се отнася до вашите опасения, не сте ли именно вие човекът, който съзнателно е обрекъл папката си на погребение в недрата на бюрото си — изконно сте я обрекли, Феликс Александрович, погребали сте я, още преди да я родите окончателно? Следвате ли хода на разсъжденията ми? Аз кимнах.

— Разбирате ли, че само възплътих в думи собствените ви мисли?

Аз кимнах пак и с пресипнал глас, мимолетно смаял и мен самия, казах:

— Пропуснахте и третата възможност...

— Не, Феликс Александрович! Не съм я пропуснал! За детската ви заплаха, че ще я изгорите, се досещам. Така че, за да ви накажа за нея, сега ще ви разправам за четвъртата възможност, толкова срамна и недостойна, че дори вие не се осмелявате да я допуснете в съзнанието си. Ужасът от нея се е загнездил някъде в задния двор, този сгърчен, гол и смрадлив ужас... Да ви разкажа ли?

Предчувствието за този седящ в задния двор сгърчен ужас ме поряза като сърдечен спазъм и дори дъхът ми секна, но бях сигурен, че той не може да каже нещо, което аз самият вече да не съм премислил и изстрадал тридесет и три пъти. Стиснах зъби и процедих през кърпата, която притисках към устата си:

— Би било интересно да науча това...

И той разказа. Кълна се в честта си, в живота на дъщеря ми Катенка и на внуците си се заклевам: предварително не знаех и не можех да си представя какво ще ми разкаже за мен самия. И това беше

особено уничително и срамно, защото четвъртата ми възможност беше толкова очевидна, толкова пошла, толкова явна... всеки нормален човек би я нарекъл първа... за Съюзния Охлюв тя изобщо беше единствена, той не познава други... Само такива високомерни без видима причина типове като мен, толкова надути, че вече дори не долавят тази си надутост, само въобразилите си кой знае какво за себе си, за драскачеството си и за света, който ощастливяват, само такива като мен са способни да скрият от себе си тази възможност толкова дълбоко, че и сами не подозират за нея...

Ама как аз, Феликс Александрович Сорокин, съзателят на незабравимия роман „Другари офицери“, как бих могъл да си представя, че проклетата машина на улица Банная може да изхвърли на екраните си не седемзначното признание на моите, на Сорокин, заслуги пред световната култура и не гордата самотна тройчица, която свидетелства, че световната култура още не е узряла за това да приеме в лоното си съдържанието на Синята папка, а машината може да запокити на екраните си стегнатите и закръглени 90 хил., означаващи, че Синята папка е приета, благополучно включена в плана и е изскочила от печатарските машини, за да се утаи на рафтовете на районните библиотеки до останалите вторични суровини, без да остави подире си нито следи, нито спомен, погребана не в почетния саркофаг на бюрото, а в изкорубени подвързии от преоценен картон.

— ... Простете ми — приключи той със съчувствие в гласа. — Но аз не можех да оставя настрана тази възможност, дори и да не исках да ви накажа лекичко.

Аз мълчаливо кимнах. За кой ли път. Наистина демонът на небето бе счупил рогата на гордостта ми.

— А що се отнася до заплахата ви да изгорите Синята папка и да забравите за нея — продължи Михаил Афанасиевич, — то аз, да си призная, я определих като детска заплаха само поради известна разпаленост от моя страна. Обаче в действителност тази заплаха ми изглежда сериозна, при това много сериозна. Но, Феликс Александрович! Цялата хилядолетна история на литературата не познава случай, в който авторът е хвърлил в огъня със собствените си ръце ЛЮБИМАТА си рожба. Да, изгаряли са ръкописи. Но само онези, които будят отвращение и раздразнение, и срам в тях самите... А вие, Феликс Александрович, обичате Синята си папка, вие живеете в нея, вие живеете за нея... Е, как ще си позволите да изгорите нещо такова само защото не знаете какво бъдеще го очаква?

Разбира се, той беше прав. Всичко това беше кисел брътвеж — за изгарянето, забравата... Пък и как щях да я изгарям — като се отопляваме с парно. Аз нервно се изкисках: може би затова у нас се публикуват толкова боклуци, защото в градовете изчезнаха печките?

Михаил Афанасиевич също се разсмя, но веднага стана сериозен.

— Разберете ме правилно, Феликс Александрович — рече той. — Ето, вие дойдохте при мен за съвет и за съчувствие. Толкова не искате да проумеете, Феликс Александрович, че нищо такова няма да се случи, че не може да получите от мен нито съвет, нито съчувствие. Не искате да проумеете, че сега виждам пред себе си само един изпотен и нездравословно зачервен човек с отпусната уста и с коронарни съдове, свити до опасен предел. Един живял и очукан от живота човек, който не е прекалено умен и съвсем не е мъдър, който е обременен от срамни спомени и грижливо потискан страх от физическо изчезване. Този човек не буди нито съчувствие, нито желание да му бъдат давани съвети. И от какъв зор? Разберете, Феликс Александрович, изобщо не ме интересуват нито вашите вътрешни борби, нито вашият душевен смут, нито вашето, ще ме прощавате, себелюбуване. Единственото, което ме интересува, е вашата Синя папка и вашият роман да бъде написан и завършен. А как ще го направите, на каква цена — аз не съм нито литературовед, нито ваш биограф, така че просто нехая по въпроса. Разбира се, на хората е присъщо да очакват награда за своя труд и мъки и, общо взето, това е справедливо, но има изключения: няма и не може да има награда за творческите мъки. В самите тези мъки вече се включва наградата. Затова, Феликс Александрович, не очаквайте за себе си нито светлина, нито спокойствие. Никога няма да се сдобиеите нито със светлина, нито със спокойствие.

Настана тишина. Сякаш бях оглушал. И в тази глуха тишина беззвучно влезе библиотекарката, съпроводявана от две старици, и те, беззвучно разговаряйки помежду си, се доближиха до шкафа, беззвучно го отвориха и се заеха беззвучно да изваждат на бюрото и да разлистват някакви прашни

подшивки. А най-странното беше, че те сякаш не ни виждаха, нито веднъж не погледнаха към нас, сякаш ни нямаше. В тази тишина изведнъж зазвуча приглушеният, приятен глас на Михаил Афанасиевич. Той не говореше и не разказваше, а именно четеше на глас от невидимата книга:

„... Градът ги гледаше с празните си прозорци — плесенясал, хлъзгав, разпадащ се, сякаш много години бе гнил на морското дъно и ето че най-накрая го бяха измъкнали на повърхността, за присмех на слънцето и след като се посмя на воля, слънцето се зае да го руши. Топяха се и се изпаряваха покривите, от ламарината и от керемидите се издигаше ръждива пара и те се изпаряваха пред погледа. Меко се пречупваха и стапяха уличните фенери, разтваряха се във въздуха будките и рекламните табла — всичко наоколо пукаше, тихичко съскаше, шумолеше, ставаше поресто, прозрачно, превръщаше се в преспи от кал и изчезваше...“

Михаил Афанасиевич замълча, облегна се назад в дивана и затвори очи. Но аз вече разбрах откъде чете и защо чутото ми е толкова познато. Това не беше самият край, не бяха последните редове, но сега виждах тази последна картинка и вече знаех какъв ще е последният ми ред, след който няма да има повече нищо, освен думата „край“ и може би датата.

Целият клубен ресторант видя как известният писател на военно-патриотична тема Феликс Сорокин, висок, леко пълен среброглав хубавец с пищни черни мустаци, блестейки с лауреатската значка на ревера на самото си, свободно премина между масите и се доближи до красивата жена с елегантен костюм в пясъчен цвят и целуна ръката ѝ. И целият ресторант чу как той, като се извърна към сервитьора Миша, ясно произнесе:

— Месо! Каквото и да е! Само да не е кучешко! До гуша ми дойде от кучешко, Миша!

Половината зала пропусна тези странни думи покрай ушите си, а другата половина ги сметна за нескопосна шега, докато Аполон Аполонович, като поклати главичката си на костенурка, измърмори: „Странно... Кога успя?“

А Феликс Сорокин дори не си помисляше да се шегува. Не беше успял и да се натряска, това тепърва му предстоеше. Той просто беше възмутително, непристойно и неумело щастлив, и всъщност си нямаше никаква представа защо.

10. БАНЕВ. EXODUS

Година след края на войната демобилизирали поручик Б. заради раняване. Окачили му медал „Виктория“, дали му една месечна заплата и картонена кутия с подаръци от господин президента: бутилка трофеен шнапс, две консерви страсбургски пастет, две подкови пушен конски салам и пак трофейни копринени долни гащи, за уреждане на семейния живот. Когато се връща в столицата, поручикът не пада духом. Добър техник е и стига да пожелае, веднага ще го вземат на-работа в работилниците на университета, които навремето е напуснал като доброволец в армията, но той не бърза — възобновява старите си познанства, намира си нови приятели, а междувременно изпива вехториите, взети от неприятеля под формата на репарации. На една вечеринка среща жена на име Нора, която много прилича на Диана. Следва описание на вечеринката: довоенни грамофонни плочи, домашно пречистен денатуриран спирт, американски консерви със задушено месо, копринени блузки, облечени на голо, и моркови от всички видове. Подрънквайки с медалите си, поручикът веднага разгонва разните там цивилни, които неуморно слагат на Нора допълнително варени моркови, и започва обсада по правилния начин. Нора се държи странно. От една страна, явно няма нищо против, но от друга страна, му дава да разбере, че е опасно да започва връзка с нея. Обаче разгорещен от денатурирания спирт, бившият поручик не иска нищо да знае. Те напускат вечеринката и тръгват към дома на Нора. Следвоенната столица нощем: рядко срещаш се улични фенери; осеян с дупки паваж; оградени развалини; недостроен цирк, в който гният шест хиляди военнопленници, охранявани от

двама инвалиди; в една вече абсолютно тъмна пресечка ограбват някого. Нора живее в старинна триетажна къща, стълбището е изкаляно, на една врата е написано с тебешир: „Тук има немска овчарка“. В дългия коридор, затрупан с разни вехтории, някакви вмирисани типове се отдръпват в сянката. Нора дрънчи силно с многобройните си ключове, отваря своята врата, облицована с като по чудо запазила се блестяща кожа. В антрето още веднъж го предупреждава, но като предполага, че става дума за някакви престъпници, Б. само ѝ отговаря, че на кон и с гола сабя е влизал в бой с танкове. Стаичката е твърде чиста и уютна за онова време, вътре има огромен диван. Нора гледа поручика с някакво съжаление, излиза за малко и се връща със започната бутилка коняк, облечена възможно най-съблазнително. Оказва се, че имат на разположение само половин час. След като изтича половината час, напълно задоволеният поручик си тръгва с надеждата да се срещнат отново. В края на коридора вече го чакат — двамата вмирисани типове в сенките. Усмивайки се неприятно, те му преграждат пътя и му предлагат да си поговорят. Без излишни думи поручикът се заема да ги бие и постига неочаквано лесна победа. Повалени на пода, плачейки и кискайки се едновременно, вмирисаните типове разясняват на поручик Б. в какво положение е изпаднал. Той е набил свои хора. Сега всички те са свои хора. Нора не е просто съблазнителна жена. Нора е кралица на столичните дървеници. С вас вече е свършено, господин офицер, ще се срещнем в „Атакама“, ние се събираме там всяка нощ. Вървете си вкъщи, а когато сърбежът стане нетърпим, елате там, отворено е до сутринта...

В западните покрайнини на столицата, в богаташка къща, близо до химически завод живее многодетният титулярен съветник Б. Преднамерено подробно и преднамерено скучно описание на семейния бит на героя: три стаички, кухня, антре, похабена жена, пет дребни дечица, едра стара тъща, пренесла се тук от село. От химическия завод се разнася воня, денем и нощем над него се издигат стълбове разноцветен дим, от отровната смрад умират дърветата, тревата жълтее, странно мутират мухите. Вече няколко години титулярният съветник води кампания да обуздае завода: гневни протести до администрацията, сълзливи петиции до всички инстанции, унищожителни фейлетони във всички вестници, безплодни опити за организиране на стачни постове пред портала. Обаче заводът е като бастион. На крайбрежната улица пред завода отровените пазачи падат в несвяст, домашните животни измират, цели семейства напускат домовете си и тръгват да скитат; във вестниците се появява некролог за преждевременната смърт на директора на завода. Жената на титулярния съветник Б. умира, а децата му едно след друго заболяват от бронхиална астма. Една вечер, когато слиза в мазето за дърва, той открива минохвъргачка и огромно количество мини, останали там от времето на Съпротивата. Още същата нощ пренася всичко това на тавана и отваря капака на прозорчето. Заводът се вижда като на длан: под силната светлина на прожекторите насам-натам сноват работници, летят вагонетки, плуват жълти и зелени облаци отровни пари. „Ще те унищожа!“ — прошепва титулярният съветник и открива огън. Този ден не отива на работа, на следващия — също. Не спи и не яде, клекнал е до прозорчето и стреля. Спира само от време на време, за да изстине минохвъргачката. Оглушал е от изстрелите и е ослепял от барутния дим. Понякога му се струва, че химическата смрад отслабва и тогава се усмива, облизва устните си и шепне: „Ще те унищожа!“. После, останал без сили, пада и заспива, а когато се събужда, вижда, че мините свършват — останали са само три. Изстрелва ги и се показва през прозорчето.

Обширният двор на завода е осеян със снарядни ями, зеят разбитите прозорци, следите от попаденията тъмнеят по грамадните газохранилища, в двора е прокопана сложна система от окопи, по които бързо пробягват работници, много по-бързо отпреди летят вагонетките, шофьорите на автокарите са защитени с железни листове, а когато вятърът отвява облаците отровни изпарения, върху тухлената стена на административната сграда изпква пресен надпис с бяла боя: „Внимание! При обстрел тази страна е особено опасна...“

Виктор дочете последната страница, запали цигара и погледна листа в пишещата машина. Там имаше само ред и половина: „Когато излезе от редакцията, журналистът Б. понечи да вземе такси, но размисли и слезе в станцията на метрото.“ Виктор знаеше много добре какво ще се случи след това с журналиста Б., но не можеше да пише повече. Часовникът му показваше три без петнайсет. Стана и

отвори прозореца. На улицата беше непрогледен мрак и в мрака проблясваше дъждът. Виктор допуши цигарата си до прозореца, изхвърли угарката в мократа нощ и позвъни на рецепцията. Отговори му непознат глас. Виктор попита кой ден от седмицата е днес. Като се забави малко, непознатият глас го уведоми, че сега е нощта в петък срещу събота. Виктор примигна няколко пъти, затвори телефона и решително издърпа листа от машината. Стига толкова. Две денонощия поред, без да вдигне глава от пишещата машина, без да види някого, без да разговаря с когото и да било, изключил телефона, неотговарящ на почукванията, без Диана, без нищо за пиене, май дори без ядене, като само от време на време полягаше на леглото, за да види насън как кралицата на дървениците стои до горния праг на вратата и помръдва черните си мустачки... Стига толкова. Журналистът Б. ще почака на перона, докато пристигне влакът с надпис „Забранено качването!“. Няма какво да направи. А пък за нас е време да похапнем, заслужили сме си го, ей богу... Виктор отместе пишещата машина, прибра ръкописа в бюрото си и претършува празния бар. После задържа една корава кифла с конфитюр и тъжно се заоплакваше от себе си, че предния ден беше излял половин бутилка бренди в мивката, за да не го изкушава, но се радваше, че все пак цикълът „Зад кулисите на големия град“ е започнат и то не лошо, прекрасно, напълно задоволително. Макар че навярно щеше да се наложи да преписва всичко наново. „Странно е обаче — помисли си — защо тези разкази потръгнаха именно сега? Защо това не стана преди година или преди две години, когато ги замислих? Сега би трябвало да пиша за жалкия пияница, въобразил си, че е супермен, ето за какво би трябвало да пиша. Нали с това започнах. Всъщност не ми се случва за първи път. Като си помисля, като хубаво си припомня, излиза, че винаги става така. Тъкмо затова не може да се пише по поръчка. Започваш роман за младежките години на господин президента, а скоро се оказва, че пишеш за необитаем остров, където живеят странни маймуни, които не се хранят с банани, а с мислите на корабокрушенците... Е, тук, да речем, връзката е на повърхността. Но каквото и да говорим, винаги я има. Трябва само малко да се поровиш, но кой ще има желание да се рови, когато му се иска да пийне след двудневно въздържание. Я да взема да сляза долу, на рецепцията винаги ще се намери нещо за пиене. Ей сега ще си доям кифлата и слизам...“

Виктор потрепна и престана да дъвче. От черната бездна зад прозореца сред плисъка на дъжда се разнесе звук, сякаш някой рязко удари с чук по дъска. „Стрелят“ — помисли си учудено той. Известно време се ослушва напрегнато.

... Е, добре, а какво е искал да каже авторът с тази своя творба? Защо му е трябвало да възкресява тежките следвоенни времена, когато тук-там все още се срещаха дървеници и лекомислени жени? Може би авторът е искал да опише героизма и непоколебимостта на столицата, която, под ръководството на Негово високопревъзходителство... Няма да се получи, господин Банев! Няма да позволим! Целият свят знае, че по лично указание на господин президента на собствениците на химическите предприятия, замърсяващи околната среда, само в столицата са наложени глоби в размер на... Че благодарение на личната и непрестанна грижа на господин президента над сто хиляди деца от столицата всяка година се изпращат в извънградски лагери... Че съгласно йерархията чиновете, пониски от придворен съветник, нямат право да събират подписи под петиции...

В този миг светлината угасна. „Хей!“ — каза Виктор на глас и лампата отново светна, но наполовина по-слабо. „Т-това пък какво е?“ — рече той, но не стана по-светло. Почака малко, после позвъни на рецепцията. Никой не вдигна слушалката. Можеше да се обади до електростанцията, но за целта трябваше да намери телефонния указател. Но къде да го търси, пък и вече беше време да си ляга. Само че първо трябваше да пийне нещо. Стана и внезапно чу някакво шумолене. Някой търкаше с ръце по вратата. После започна да я бута.

— Кой е? — попита Виктор.

Никой не му отговори, чуваше се само, че продължават да бутат и да сумтят. Виктор усети, че го обзема страх. Стените, озарени от червеникавия полумрак, започнаха да му се струват чужди и необичайни, в ъглите се бяха стъпили прекалено много сенки, а зад вратата мърдаше нещо голямо, тъпо и лишено от разум. „С какво да го цапардосам?“ — зачуди се Виктор, озъртайки се, но в този миг зад вратата се разнесе дрезгав шепот:

— Банев, ей, Банев, тук ли си?

— Идиот — подхвърли полугласно Виктор, отиде в антрето и превъртя ключа. В стаята се вмъкна Р. Квадрига. Беше по халат, с разрошени коси, а очите му играеха.

— Слава богу, че поне ти си тук — веднага заговори той. — Иначе съвсем щях да се побъркам от страх... Слушай, Банев, трябва да се измитае... Да си тръгваме, а? Да си тръгнем оттук, Банев... — Той хвана Виктор за ризата и го задърпа към коридора. — Да тръгваме, невъзможно е вече...

— Побъркан — каза Виктор, изскубвайки се. — Иди да спиш, откачалко. Три часът е.

Но Квадрига отново го хвана ловко за ризата и Виктор изумен откри, че докторът хонорис кауза е абсолютно трезвен и дори не лъха на алкохол.

— Не бива да спим — каза Квадрига. — Трябва да се махнем от този проклет хотел. Виждаш ли какво стана с тока? Ще загинем тук... И изобщо — трябва да се махнем от града. На вилата имам кола. Да вървим. И сам бих си тръгнал, но ме е страх да изляза...

— Чакай, не ме дърпай — рече Виктор. — Първо се успокой. Той избута Квадрига в стаята, настави го в креслото и влезе в банята за чаша вода. Квадрига веднага скочи и побягна след него.

— С теб сме сами тук, никой не е останал — каза той. — Голем го няма, портиерът го няма, директорът го няма...

Виктор завъртя крана. Тръбите избуцаха, потекоха няколко капчици.

— Какво — попита Квадрига, — вода ли искаш? Да вървим, в стаята си имам цяла бутилка. Само че по-бързо. И да сме заедно.

Виктор разтrese крана, потекоха още няколко капки и тръбите престанаха да бучат.

— Какво става? — попита, почувствал, че се вцепенява. — Да няма война?

Квадрига махна с ръка:

— Каква война... Трябва се махаме, докато не е станало късно, а той ми разправя „война“...

— Къде да изчезваме?

— По пътя — каза Квадрига и се изкикоти идиотски. Виктор го отмести с лакът, излезе от стаята и тръгна надолу, към рецепцията. Квадрига заситни след него.

— Слушай — мърмореше той, — нека да минем през черния вход... Само да успеем да се измъкнем, а там имам кола. Заредил съм до горе с бензин... Сякаш предчувствах, ей богу... Ще си пийнем водка и тръгваме, че то тука и водка не остана...

В коридора цареше сумрак, плафоните светеха като червени джуджета, на стълбите нямаше никакво осветление, нито пък във фойето, само лампата над рецепцията едва мъждукаше. Там седеше някой, но не беше администраторът.

— Да вървим, да вървим — прошепна Квадрига и задърпа Виктор към изхода. — Там не бива, там не е хубаво...

Виктор се освободи от него и се запъти към рецепцията.

— Какви са тези безобразия тук при вас... — започна и млъкна.

На рецепцията седеше Зурзмансор и бързо пишеше нещо в дебела тетрадка.

— Банев — рече той, без да вдига глава. — Край, Банев, това е всичко. Прощавайте. И не забравяйте нашия разговор.

— Та аз не смятам да заминавам — възрази Виктор. Гласът му секна. — Искam да разбера какво става с тока и водата. Това ваша работа ли е?

Зурзмансор вдигна жълтото си лице.

— Не — каза той. — Ние вече не работим. Сбогом, Банев. Той протегна през гишето ръката си в черна ръкавица.

Виктор машинално я пое, усети ръкостискането и също я стисна.

— Такъв е животът — каза Зурзмансор. — Човек създава бъдещето, но не за себе си. Навярно вече сте го разбрали. Или скоро ще го разберете. Това се отнася повече за вас, отколкото за нас. Сбогом.

Той кимна и отново се зае да пише.

— Да вървим! — просъска Квадрига в ухото на Виктор.

— Нищо не разбирам — рече високо Виктор и гласът му отекна из цялото фойе. — Какво става тук?

Не искаше във фойето да е тихо. Не искаше да се чувства тук външен човек. Не той беше чуждият тук и нямаше защо Зурзмансор да седи в три часа на рецепцията. „И няма какво да ме заплашвате, не съм ви Квадрига...“ Но Зурзмансор не го чуваше или не искаше да го чува. Тогава Виктор демонстративно сви рамене, извърна се и тръгна към ресторанта. На входа обаче спря.

В залата лампионите светеха мъждиво, полилеите светеха мъждиво, мъждиво светеха и лампите по стените и залата беше пълна. Около масите бяха насядали мокреци. Всички изглеждаха еднакви, само дето седяха в различни пози. Едни четяха, други спяха, а мнозина, сякаш вцепенени, гледаха неподвижно някъде в пространството. Голите им черепи проблясваха, носеше се дъх на влага и лекарства. Прозорците бяха разтворени, а на пода тъмнееше вода. Не се чуваше нито звук, само отвън звучеше плисъкът на дъжда...

После отнякъде се появи Голем — напрегнат, загрижен, съвсем състарен — и застана пред Виктор.

— Защо сте още тук? — попита той полугласно. — Вървете си, не бива да сте тук.

— Какво значи „не бива да съм тук“? — каза Виктор, отново ядосан. — Искам да пия нещо.

— По-тихо — каза Голем. — Мислех, че вече сте си заминали. Чуках на вратата ви. Къде отивате сега?

— Горе, в стаята си. Ще взема една бутилка и ще се кача в стаята си.

— Тук няма алкохол — каза Голем.

Виктор мълчаливо му посочи с пръст бара, където мъж-диво проблясваха редиците бутилки. Голем се огледа.

— Няма — каза той. — Уви.

— Искам да пия — повтори упорито Виктор.

Но не чувстваше никакво упорство в себе си. Просто се перчеше. Мокреците го гледаха. Четящите свалиха книгите, вцепенените извърнаха черепите си и само спящите продължиха да спят. Десетки блестящи очи, сякаш увиснали в червеникавия сумрак, гледаха в него.

— Не отивайте в стаята си — каза Голем. — Махнете се от хотела. Идете при Лола... Или при доктора, на вилата... Само трябва да знам къде ще бъдете. Ще дойда за вас. Слушайте, Виктор, не се инатете, а правете каквото ви казвам. Сега нямам време да ви разказвам какво става, пък и не е удобно. Жалко, че Диана не е тук, тя щеше да потвърди...

— А къде е тя?

Голем отново се озърна и погледна часовника си.

— В четири часа... или в пет... тя ще бъде на автогарата при Слънчевите порти.

— А къде е сега?

— Сега е заета.

— Така — рече Виктор и също погледна часовника си. — В четири или в пет часа при Слънчевите порти.

Много му се искаше да се махне. Непоносимо беше да стои във фокуса на вниманието на това тихо сборище.

— Може би в шест — каза Голем.

— До Слънчевите порти... — повтори Виктор. — Там е вилата на нашия доктор, нали?

— Точно така — каза Голем. — Отивайте във вилата и чакайте там.

— Струва ми се, че просто искате да ме отпратите — рече Виктор.

— Да — каза Голем и изведнъж се загледа с интерес във Виктор. — Виктуар, нима изобщо не ви се иска да се махнете оттук?

— Искане ми се да спя — рече небрежно Виктор. — Не съм спал две нощи. — Той хвана Голем за копчето на ризата и го изведе във фойето. — Добре, ще се махна, но що за пандемониум е това? Да

нямате конгрес?

— Да — каза Голем.

— Или вдигнахте въстание?

— Да — каза Голем.

— А може би е избухнала война?

— Да — каза Голем. — Да, да. Махайте се оттук.

— Добре — рече Виктор. Обърна се да си тръгне, но спря. — А Диана?

— Нищо не я заплашва — каза Голем. — Нито пък мен. Никой от нас нищо не го заплашва.

Поне до шест часа. Или може би до седем.

— Ще отговаряте пред мен за Диана — изрече тихо Виктор. Голем измъкна носната си кърпичка и изтри врата си.

— аз отговарям за всичко — каза той.

— Така ли? А аз бих предпочел да отговаряте само за Диана.

— Омръзнахте ми — каза Голем. — Ох, как ми омръзнахте, красиво патенце. Диана е с децата.

Абсолютно нищо не я заплашва. Вървете си вече. Трябва да работя.

Виктор се извърна и тръгна към стълбището. Зурзмансор вече не беше на рецепцията, само лампата тлееше над дебелията тетрадка, подвързана с мушама.

— Банев — повика го Р. Квадрига от един от тъмните ъгли. — Къде отиваш? Да вървим!

— Няма да се мъкна по чехли под дъжда! — отвърна ядосано Виктор, без да се обръща.

„Изгониха ни — мислеше си. — Изгониха ни от хотела. А може би и от кметството. Може би дори и от града... А после — какво?“

Горе, в стаята си, той бързо се преоблече и наметна шлифера. Квадрига непрекъснато се мотаеше в краката му.

— Така ли ще тръгнеш? С халата? — попита го Виктор.

— Той топли — каза Квадрига. — А на вилата имам още един.

— Тъпак, иди да се облечеш.

— Няма да отида — рече твърдо Квадрига.

— Да отидем заедно — предложи Виктор.

— Не. И заедно не бива. Не бой се, ще се оправя и така... Свикнал съм...

Квадрига беше като пудел, напирал да излезе на разходка. Подскачаше, поглеждаше Виктор в очите, дишаше шумно, подръпваше го за дрехите, подтичваше до вратата и се връщаше. Нямахме смисъл да бъде убеждаван. Виктор пхна в ръцете му стария си шлифер и се замисли за миг. После измъкна от бюрото документите и парите си, разпредели ги по джобовете, затвори прозореца и загаси лампата. След това се остави Квадрига да го води.

Навел глава, докторът хонорис кауза стремително го помъкна по коридора, по служебното стълбище, покрай тъмната и студена кухня, изблъска го навън през вратата, в черната тъмница под проливния дъжд, и изскочи след него.

— Слава богу, измъкнахме се! — каза той. — Да бягаме! Но той не умееше да бяга. Измъчваше го задух, а и беше толкова тъмно, че се налагаше да вървят почти слепешката, опипвайки стените. Можеха да познаят накъде вървят само по уличните фенери, които горяха с половин сила, а и тук-таме през процепите на завесите се процеждаше червеникава светлина. Дъждът плющеше непрестанно, но улиците не бяха съвсем безлюдни. Някъде разговаряха полугласно, плачеше кърмаче, два пъти покрай тях минаха тежки камиони, някаква каруца изтрополи с железните си обръчи по асфалта.

— Всички бягат — мърмореше Квадрига. — Всички се спасяват. Само ние се влачим едва-едва...

Виктор млъкна. Джапаше във вода, обувките му подгизнаха, по лицето му течеше топла вода. Квадрига се беше вкопчил в него като удавник, всичко беше страшно глупаво — трябваше да се мъкнат през целия град и изобщо не му се виждаше краят. Виктор налетя на водосточна тръба, нещо изхрущя, Квадрига го изпусна и веднага се развика с пълно гърло:

— Банев! Къде си?

Докато се търсеха пипнешком един друг в мократа тъмнина, над главите им изтрака прозорец и приглушен глас запита:

— Е, какво се чува?

— Пълен мрак — отвърна Виктор.

— Точно така! — въодушеви се гласът. — И вода няма... Добре че успяхме да напълним коритото.

— И какво ще стане сега? — попита Виктор, като едва удържаше напирания напред Квадрига. След кратко мълчание гласът изрече:

— Няма как, ще обявят евакуация... И това ми било живот!

Прозорецът хлопна. Затъртриха се нататък. Квадрига, хванал се за Виктор с две ръце, започна да разказва объркано как се събудил, обхванат от ужас, слязъл долу и видял там това сборище на бесове... В тъмното връхлетяха на някакъв камион, заобиколиха го пипнешком и се блъснаха в човек, който носеше нещо. Квадрига пак се разкрещя.

— Какво има? — попита го свирепо Виктор.

— Бие се — съобщи обидено Квадрига. — Право в черния дроб. Със сандъка.

Оказа се, че напреки на тротоара са спрели коли, натрупани са хладилници, бюфети, цели градини от цветя в саксии. Квадрига налетя на един гардероб с отворени врати-огледала, после си оплете краката в някакъв велосипед. Виктор постепенно започна да се вбесява. На един ъгъл ги спряха, осветявайки ги с фенерче. Проблеснаха мокри войнишки каски и груб глас заяви на южен диалект:

— Военен патрул. Покажете си документите. Естествено, Квадрига нямаше документи и моментално започна да крещи, че е доктор, че е лауреат, че се познава лично с... Грубият глас рече презрително:

— Цивилни. Пусни ги.

Пресякоха градския площад. Пред полицейското управление се бяха струпали коли със запалени фарове. Златоризците се суетяха безсмислено насам-натам, проблясваше излъсканата мед на пожарникарските им шлемове, разнасяха се гръмки нечленоразделни заповеди. Ясно беше, че центърът на паниката е тук. Отблясъците от фаровете известно време озаряваха пътя им, после отново стана тъмно.

Квадрига вече не мърмореше, а само пъшкеше и стенеше. Няколко пъти падна, повличайки със себе си и Виктор. Оплескаха се като прасета. Виктор се чувстваше напълно затъпал и вече не ругаеше, пелена от покорна апатия обгърна мозъка му — „Трябва да вървя, да вървя днес, да вървя и утре, да избутвам настрана невидимите хора, които идват срещу мен, отново и отново да вдигам Квадрига за яката на подгизналия халат, само не бива да се спирам и в никакъв случай не бива да тръгвам назад.“ Нещо изплува в паметта му, нещо, случило се отдавна — позорно, тъжно и неправдоподобно. Само че тогава се зазоряваше и имаше стълпотворение от хора по улиците, от далечината се носеше грохот и тътен, ужасът беше назад, а наоколо имаше само опустели домове със заковани на кръст прозорци. Към лицата летяха пепел и воня на изгоряла хартия, а на верандата на красива къща, над която се развяваше огромно национално знаме, излезе висок полковник в разкошна лейбхусарска униформа, свали си фуражката и се застреля, а ние — дрипави, целите в кръв, предани и продадени, също в хусарски униформи, но вече не хусари, а почти дезертъори — започнахме да свирим с пръсти, да цвилим и да му се подиграваме, а някой от нас заби прекършената си сабя в трупа на полковника...

— Я стой! — прошепна някой в тъмнината и нещо много познато се допря до гърдите на Виктор. Той машинално вдигна ръце.

— Как смеете! — изпищя Р. Квадрига зад гърба му.

— Я по-тихо — рече гласът.

— Помощ! — закрещя Квадрига.

— Млъкни бе, глупак — каза му Виктор. — Предавам се, предавам се — обърна се той в тъмнината към онзи, който опираше дулото на автомата в гърдите му и дишаше тежко.

— Ще стрелям! — предупреди го уплашено гласът.

— Няма защо да стреляш — каза Виктор. — Нали се предаваме.

Усети, че гърлото му пресъхва.

— Я се събличай! — нареди гласът.

— Как така?

— Сваляй обувките, шлифера... панталоните...

— Защо?

— Бързо, бързо! — изсъска гласът.

Виктор се концентрира, отпусна ръце, отскочи встрани, улови с две ръце автомата и отмести дулото му нагоре... Грабителят писна, задърпа се, но, който знае защо, не стреля. Двамата пъшкаха и всеки се напъваше да изтръгне оръжието от другия.

— Банев! Къде си? — закрещя отчаяно Квадрига.

От допира и по миризмата личеше, че човекът с автомата е войник. Той се съпротивлява още известно време, но Виктор беше значително по-силен.

— Край — каза Виктор през зъби. — Стига... Престани да се дърпаш, защото ще ти фрасна един.

— А вие ме пуснете! — пропищя войникът, съпротивлявайки се слабо.

— За какво ти са моите панталони? Какъв си ти? Войникът само пъшкаше.

— Викторе! — крещеше Квадрига, вече някъде в далечината. — Ааа!

Изад ъгъла насам свърна кола и освети за миг с фаровете си едно познато луничаво лице и опулените от страх очи под каската, а после отмина.

— Я, та аз те познавам! — възкликна Виктор. — Защо ограбваш хората? Я дай автомата.

Войникът покорно се измъкна изпод ремъка, който за момент се закачи в каската му.

— Та за какво ти са моите панталони? — попита го Виктор. — Дезертираш?

Войникът сумтеше. Беше симпатичното войниче с луничките.

— Е, какво мълчиш?

Войничето заплака с тънко гласче.

— Вече ми е все едно... — замърмори то. — И без това ще ме разстрелят. Напуснах поста. Избягах от поста, изоставих поста, къде да се дявам сега... Ще ме пуснете ли, а, господине? Нали не исках да ви причиня зло, та аз не съм никакъв злодей, нали няма да ме предадете, а?

Той подсмърчаше и се секнеше и навярно в тъмницата бършеше сополите си с ръкава на шинела — жалък като всички дезертьори, уплашен като всички дезертьори и готов на всичко.

— Добре — каза Виктор. — Ще дойдеш с нас. Няма да те издадем. И дрехи ще се намерят. Да вървим, само не изоставай.

Той тръгна напред, а войничето се помъкна след него, все още хлипайки.

Намериха Квадрига по кучешкия вой. Сега вече на врата на Виктор висеше автомат, в лявата му ръка конвулсивно се беше вкопчило хлипащото войниче, а в дясната — виещият тихо Квадрига. Някакъв кошмар. Разбира се, можеше да свали пълнителя и да върне автомата на хлапето, заедно с един ритник. Но му дожаля. И за сополанкото му дожаля, а и автоматът можеше да потрябва... Посъветвахме се тук с народа и се наложи мнението, че е рано да се разоръжаваме. Автоматът все още може да потрябва в предстоящите битки за светлото бъдеще...

— Престанете да хленчите, и двамата — каза Виктор. — Сега ще дотичат патрулите.

Те притихнаха, а след пет минути, когато пред тях замъждукаха слабите светлилки на автогарата, Квадрига задърпа Виктор надясно, мърморейки радостно:

— Пристигнахме, слава тебе, Господи...

Квадрига, разбира се, беше забравил в хотела ключа от портичката, в джоба на панталоните си. Псувайки, с усилие се прекатериха през оградата. Като не спираха да псуват, те се лутаха известно време сред мокрите люляци и едва не паднаха във фонтана. Най-накрая се добраха до входа, разбиха вратата и нахълтаха в хола. Щракна електрическият ключ и холът се озари от пурпурен здрач. Виктор

се строполи в най-близкото кресло. Докато Квадрига тичаше из вилата да търси хавлиени кърпи и сухи дрехи, войничето бързо се съблече по бельо, събра униформата си на купчина, върза я на възел и я мушна под дивана. Едва тогава се поуспокои донякъде и престана да хлипа. После Квадрига се върна и те дълго и ожесточено се разтриваха с кърпите и се преобличаха.

В хола цареше хаос. Всичко беше преобърнато, разхвърляно, разпиляно. По пода се въргаляха куп книги, прашни дрипи и свалени картини, рисувани с маслени бои. Под краката им скърцаха натрошени стъкла, търкаляха се изстискани и сбръчкани тубички боя, правоъгълният екран на телевизора зееше пусто, масата беше затрупана с мръсни чинии, съдини, прибори и развалени остатъци от ядене. Общо взето, само ъглите не бяха затрупани, а може и те да бяха — в полумрака не личеше. В къщата така вонеше, че Виктор не издържа и отвори прозореца.

Квадрига се залови да домакинства. Първата му работа беше да подхване масата от единия край и да я надигне, така че всичко с трясък се изсипа на пода. После я избърса с мокрия халат, изтича някъде и донесе три кристални чаши с вид на антикварни ценности и две квадратни бутилки. Подскачайки от нетърпение, той измъкна тапите им и напълни чашите.

— Да сме живи и здрави... — промърмори той, грабна своята чаша и жадно я притисна до устните си, като предварително опули очи от насладата.

Виктор мачкаше цигарата си и го гледаше снизходително усмихнат. Внезапно по лицето на Квадрига се изписа огромно изумление, примесено с обида.

— И тук е същото... — рече той отвратен.

— Какво става? — попита Виктор.

— Вода — плахо се обади войничето. — Чиста вода. Студена. Виктор отпи от своята чаша. Да, наистина беше вода, чиста студена вода, може би дори дестилирана.

— С вода ли ни поиш, Квадрига? — попита той.

Без да проговори, Квадрига взе втората бутилка и отпи. Лицето му се изкриви. Той плю, рече: „Боже мой!“, скочи и излезе на пръсти от стаята. Войничето пак изхлипа. Виктор разгледа етикетите на бутилките: „ром“, „уиски“. Отново пийна от чашата — вода. Тази работа миришеше на най-обикновена дяволска магия. Дъските на пода изскърцаха от само себе си и кожата на гърба му настръхна под втрещения поглед на нечий очи. Войничето завря глава дълбоко в яката на огромната фланела на Квадрига и издърпа ръкавите ѝ, така че ръцете му се скриха вътре. Очите му бяха опулени, не откъсваше поглед от Виктор.

— Какво си ме зяпнал? — попита дрезгаво Виктор.

— А вие какво? — прошепна войничето.

— На мен нищо ми няма, а ти какво се пулиш?

— Ама вие какво... Някак страшно ми стана... Не бива така...

„Спокойствие — каза си Виктор. — Няма нищо страшно. Та нали са суперчовеци. Суперчовеците могат да правят какво ли не. Те, братко, всичко могат. Да превръщат водата във вино, а виното — във вода. Седят си там, в ресторанта, и превръщат. Подбиват основата, крайъгълния камък... Трезвеници, мамка им...“

— Уплаши ли се? — попита той войничето. — Май напълни гащите.

— Ами то си е страшно! — оживи се войничето. — Вашето нищо не е, аз там как се напатих... Стоиш си ти на пост нощем, а той излита от зоната, поглежда те отгоре и си продължава нататък... Един капрал от нашите наистина напълни гащите... А капитанът все ни разправяше: ще свикнете, казва, служба, казва, клетва, казва... Ще свикнеш, друг път. Преди известно време един долетя, кацна на покрива на караулното и гледа, гледа... а очите му, нали не са човешки, едни такива червени, светят и целият направо вони на сяр...

Войничето измъкна ръцете си от ръкавите и се прекръсти. От дебрите на вилата пак изникна Квадрига, все така прегърбен и пристъпващ на пръсти.

— Само вода — рече той. — Виктор, хайде да се махаме. Колата е в гаража, резервоарът е пълен, качваме се и се омитаме! А?

— Не всявай паника — каза Виктор. — Винаги можем да офейкаме... Всъщност както искаш. Аз сега няма да тръгна, а ти, щом искаш, заминавай. Вземи и момчето.

— Не — каза Квадрига. — Без теб не тръгвам.

— Тогава престани да трепериш и донеси нещо за ядене — нареди Виктор. — Нали хлябът още не се е превърнал в камък?

Хлябът не се беше превърнал в камък. И консервите си бяха останали консерви, при това съвсем не лоши. Те ядяха, а войничето разказваше колко страх е брало през последните два дни: за летящите мокреци, за нашествието на дъждовните червеи, за децата, които за два дни станали възрастни, за своя приятел, редник Крупман, момче на деветнадесет години, който от страх стрелял в себе си... и още как донесли обеда в караулното, сложили го да се стопли, два часа стоял обедът на печката, но така и не се стоплил и накрая го изляли студен... „А тази вечер застъпих на пост в осем часа, изля се страхотен дъжд, примесен с градушка, над зоната някакви светлинки, а там изобщо не може да има светлинки, музика се разнася, нечовешка, и някакъв глас говори и говори, говори и говори, а какво говори — една дума не мога да разбера. А от степта се зададоха въртящи се стълбове, и — в зоната. Щом влязоха в зоната, портата се отвори и от зоната излетя с колата си господин капитанът. Дори не успях да отдам чест, гледам само, че господин капитанът е на задната седалка без фуражка, без шлифер, удря шофьора по врата и реве: «По-бързо, кучи сине! — крещи той. — По-бързо!» Сви ми се на мен нещо отвътре и сякаш някой ми каза: Бягай, ми вика, плюй си на петите и се омитай, че нищо няма да остане от теб. Е, аз си плюх на петите. Но не по пътя, а направо, през степта, през деретата, за малко да затъна в блатото. Наметалото ми остана някъде там, съвсем ново беше, вчера ми го дадоха, и най-сетне стигнах до града, а в града — навсякъде патрули. Веднъж едвам се измъкнах, втори път едвам се измъкнах и се добрах дотук, до автогарата, и гледам — бяга народът, цивилните ги пускат, а нашите — друг път, искат пропуск. Та тогава се претраших и...“

Щом разказа историята си, войничето се сгуши в креслото и моментално заспа. Мъчително трезвият Квадрига отново заповтаря, че трябва да се махнат, и то незабавно.

— Виж го човека — настояваше той, като сочеше с вилицата спящото войниче. — Човекът разбира... А ти си тъпак, Банев, твърдоглав тъпак. Как може нищо да не чувстваш. Аз просто физически усещам как откъм север нещо ме задушава... Повярвай ми... знам, че не ми вярваш, но сега ми повярвай, откога ви разправям, че не бива да оставаме тук... Голем ти размъти главата, дългоносият пияница... Разбери, пътят сега е свободен, защото всички чакат да съмне, а после ще разрушат всички мостове, както през четирийсета година... Твърдоглав тъпак си ти, Банев, и винаги си бил такъв, и в гимназията беше такъв...

Виктор му нареди да спи или да върви по дяволите. Квадрига се нацупи, дояде консервите и се настани на дивана, като се зави с мъхесто вълнено одеяло. Известно време се въртя, пъшка, мърмори апокалиптични предупреждения, а после притихна. Беше четири часът.

В четири и десет светлината примигна и угасна съвсем. Виктор се изтегна в креслото, покри се с някакви сухи парцали и също притихна; гледаше в тъмния прозорец и се заслушваше. В съня си войничето простенваше, а капналият от умора доктор хонорис кауза похъркваше. Някъде — изглежда, на автогарата — ревяха двигатели и хора с истерични гласове крещяха нещо неразбираемо. Виктор се опита да се ориентира в ситуацията и стигна до извода, че мокреците все пак са се сдърпали с генерал Пфферд, изхвърлили са го от лепрозориума, твърде лекомислено са пренесли седалището си в града и си въобразяват, че щом умеят да превръщат виното във вода и да карат хората да изтръпват от ужас, ще могат да издържат и срещу съвременната армия... каква ти армия — и срещу съвременната полиция. Идиоти! Ще разрушат града и не само че те самите ще загинат, ами и хората ще оставят без покрив. И децата... Децата ще погубят, мръсниците! А защо? Какво искат? Нима отново борба за власт? Ех, вие, и се правите на суперчовеци. Виж ги ти колко са умни, колко талантиливи... Същата измет сте като нас. Още един Нов ред искате да въведете, а колкото е по-нов един ред, толкова е по-лош — това вече всички го знаят. Ирма... Диана... Сепна се, напипа в тъмнината телефона, свали слушалката. Телефонът мълчеше. Пак не са могли да поделят нещо, а ние, които нямаме нужда нито от едните, нито

от другите, а искаме само да ни оставят на мира, отново ще трябва да се махаме, да се тъпчем един друг, да бягаме, да се спасяваме. Или — още по-лошо — ще трябва да избираме страна, без нищо да разбираме, без нищо да знаем, като вярваме само на думите им и дори не на думите им, а дявол знае на какво... и да стреляме един в друг, и да се ядем един друг...

Обичайните мисли в обичайното русло. Хиляди пъти вече съм мислил по този начин. Свикнал съм. Още от малък съм приучен. Или ура-ура, или — я вървете всички по дяволите, на никого не вярвам. Не умеете да мислите, господин Банев, там е работата. И затова опростявате всичко. На което и да е сложно социално движение да сте се натъквали в живота си, преди всичко сте се стремили да го опростите. С помощта или на вярата, или на неверието си. А когато повярвате, стигате чак до обожание, до най-предано кучешко скимтене. Ако не вярвате обаче, сладострастно, със злъчна омраза храчите върху всички идеали — и върху лъжливите, и върху истинските. Пери Мейсън^[27] казваше: „Уликите сами по себе си не са страшни, страшно е неправилното им интерпретиране.“ Така е и с политиката. Мошениците интерпретират нещата така, както им е изгодно, а ние, наивниците, приемаме и подкрепяме готовата интерпретация. Защото не умеем, не можем и не искаме да мислим сами. А когато наивникът Банев, който в живота си не е виждал нищо друго, освен политически мошеници, започне сам да тълкува нещата, пак се насажда на пачи яйца, защото е неграмотен и не е научен да мисли истински. Затова и не може да интерпретира нещата в никаква друга терминология, освен в мошеническата. Нов свят, стар свят... и асоциация: нойе орднунг, алте орднунг^[28].

... Е, добре, но нали наивникът Банев не се с появил днес на бял свят, видял е това-онова, понаучил е някои неща. Не е чак абсолютен маразматик. А нали ги има и Диана, Зурзмансор, Голем. Защо съм длъжен да вярвам на фашиста Павор или на това сополиво недорасло селянче, или пък на ненормално трезвия Квадрига? Защо непременно трябва да мисля за кръв, гной, мръсотия? Мокреците са се опълчили срещу Пферд? Ами прекрасно! Нека го изхвърлят! Отдавна му беше времето... Няма да допуснат и на децата да им се случи нещо. Не би им прилягало... И не се бият в гърдите, не призовават към национално самосъзнание и не дават воля на дремещите инстинкти... Това, което е най-естествено, най-малко приляга на човек — правилно, Бол Кунац, браво на теб... Напълно възможно е в този нов свят да няма нов ред. Страшно? Неуютно? Така и трябва да бъде. Бъдещето се създава от теб, но не за теб. Виж само какъв вой нададох, когато ръцете ми се покриха с обривите на бъдещето! Как се молах да се върна при миногите и водката... Противно ми е да си го спомням, а нали така и трябва да бъде. Да, мразя стария свят. Мразя глупостта му, равнодушието, невежеството, фашизма... А какво съм аз без всичко това? За мен то е хлябът и водата. Разчистете света около мен, направете го такъв, какъвто искам да го видя, и с мен е свършено. Не умея да възхвалявам, мразя възхвалите, а няма да има какво да ругая, няма да има какво да мразя — мъка, смърт... Новият свят ще бъде строг, справедлив, мъдър и стерилно чист — аз няма да му бъда нужен, в него ще бъда кръгла нула. Аз му бях нужен, когато се борех за него... А щом не съм му нужен, значи и той не ми е нужен, но ако той не ми е нужен, защо се боря за него? ... Ех, къде останаха добрите стари времена, когато човек можеше да отдаде живота си на построяването на новия свят, а да умре в стария. Акселерация, навсякъде акселерация... Но нали не можеш да се бориш против нещо, без да се бориш за нещо! Какво излиза тогава? Значи, когато сечеш гората, най-много ще си изпати именно клонът, на който седиш...

... Някъде в огромния пуст свят едно момиче плачеше и повтаряше жално: „Не искам, не искам, не е справедливо, жестоко е. Какво от това, че без тях ще бъде по-хубаво, нека тогава да не бъде по-хубаво, нека останат, нека живеят, нима не може да се направи така, че да останат с нас, толкова е глупаво, колко е безсмислено...“ Но това е Ирма, помисли си Виктор. „Ирма!“ — извика и се събуди.

Квадрига хъркаше. Дъждът отвъд прозореца беше спрял и бе станало някак по-светло. Виктор поднесе часовника към очите си. Светещите стрелки показваха пет без петнадесет. От прозореца лъхаше на мразовита влага, трябваше да стане и да го затвори, но се беше затоплил, не му се искаше да се размърдва, клепачите му полека-лека сами се склопиха над очите. Дали насън, или наяве, някъде наблизо минаваха камиони, минаваха един след друг, мъкнеха се по калния разбит път, през безкрайно кално поле, под мръсносиво небе, покрай килнатите на една страна телеграфни стълбове с разкъсани

кабели, покрай улучено и разбито оръдие с вирнатото дуло, покрай обгорял комин, на който бяха накацали сити врани, ледената влага проникваше под брезента, под шинела. Страшно му се спеше, но не биваше да спи, защото оттук трябваше да мине Диана, а портичката е заключена, прозорците са тъмни и тя си е помислила, че ме няма, и е продължила нататък; той изскочи от прозореца и хукна с всички сили след камиона; и така крещеше, че чак жилите му се късаха, но тъкмо в този момент наблизко с грохот и трясък минаваха танкове, дори той не чуваше самия себе си; Диана замина нататък, към брода, където всичко беше в пламъци, където ще я убият и той ще остане сам, и в този миг се чу свиреп и пронизващ вой и бомбата се заби право в темето му, право в мозъка... Виктор се хвърли в канавката и се изгърси от креслото.

Р. Квадрига виеше. Беше се разкراчил пред отворения прозорец, гледаше в небето и пищеше като жена. Беше светло, но това не беше дневна светлина: по затрупания с боклуци под се открояваха равни и ясни правоъгълници. Виктор изтича до прозореца и погледна навън. Беше луната — ледена, малка и ослепително ярка. Гледката беше страшна, непоносима и Виктор не можа да разбере веднага причината. Небето все така си беше забулено в облаци, но в тези облаци някой грижливо беше изрязал съвсем правилен квадрат и луната беше в квадрата.

Квадрига вече не виеше. Беше пресипнал и сега издаваше само слаби, стържещи звуци. Виктор с усилие си пое дъх и внезапно почувства, че се изпълва с озлобление. На ония това тук да не им е цирк? За какъв ме вземат? Квадрига продължаваше да скрибуца.

— Престани! — изрева Виктор с омраза. — Не си ли виждал квадрати? Скапан живописец! Блюдолизец!

Хвана Квадрига, увит във вълненото одеяло и го разтресе с всички сила. Квадрига се строполи на пода и притихна.

— Добре — рече той неочаквано с ясен и отчетлив глас. — Стига ми толкова.

Изправи се на колене и направо, както беше приклепнал, хукна като спринтьор навън. Виктор отново погледна през прозореца. Дълбоко в душата си се надяваше, че му се е привидяло, но гледката си беше все същата и той дори успя да съгледа в долния десен ъгъл на квадрата мъничка звездичка, почти чезнеща в лунния блясък. Чудесно се виждаха мокрите люлякови храсти и бездействащият фонтан с алегоричната риба от мрамор, и изпъстрената с рисунки порта, а зад нея — черната лента на шосето. Виктор седна на перваза и като се опитваше да овладее треперенето на пръстите си, запали цигара. Мимоходом забеляза, че войничето не е в хола — или беше офейкало, или се беше скрило под дивана и примряло от страх. Във всеки случай автоматът си беше на мястото и Виктор се изкикоти истерично, след като съпостави това нещастно парче желязо със силите, издълбали квадратния кладенец в облаците. Виж ти какви фокусници. Не, дори новият свят да загине, и на стария ще му се разкаже играта... И все пак е хубаво, че автоматът ми е подръка. Глупаво е, но с него е някак по-спокойно. А като се позамислиш — не е чак толкова глупаво. Нали е ясно, че се очаква паническо бягство, това витае във въздуха, а когато има паническо бягство, винаги е по-добре да стоиш настрана и да имаш оръжие подръка.

На двора изрева двигател, иззад ъгъла изскочи огромната, безкрайно дълга лимузина на Квадрига (личен подарък от господин президента за безкористната служба с четка в ръка). Без да подбира откъде минава, тя се устреми към портата, изби я с трясък, излетя на шосето, зави и се изгуби от погледа му.

— Все пак избяга, гадината — промърмори Виктор не без завист.

Той слезе от перваза, метна автомата на рамо, надяна шлифера върху него и повика войничето. То не отговори. Надникна под дивана, но там беше само влажният вързоп с униформата му. Виктор запали още една цигара и излезе на двора. В люляковите храсти край избитата врата намери пейка със странна форма, но много удобна, а най-важното беше, че оттам имаше чудесен изглед към шосето. Седна, праметна крак върху крак и се загърна плътно с шлифера. Отначало шосето беше пусто, но скоро мина една кола, после втора, трета и той разбра, че паническото бягство е започнало.

Градът се беше пукнал като цирей. Най-отпред бягаха избраниците, бягаха магистратите и

полицията, бягаха промишлеността и търговията, бягаха съдът и данъчните власти, финансовите учреждения и народната просвета, пощата и телеграфът, бягаха златистите ризи — всички, абсолютно всички се спасяваха сред облаци от бензинова воня, сред пукотевицата на ауспусите, разрошени, агресивни, злобни и тъпи, подкупни и алчни, слугите на народа и бащите на града, сред воя на автомобилни сирени, сред истеричния стон на клаксони — ревят огласяше шосето, а гигантският цирей все бълваше ли, бълваше гной, продължаваше да се изцежда. Когато гнойта най-после секна, потече кръвта: народът се понесе в натъпкани догоре камиони, в наклонени на една страна автобуси, в претоварени малолитражки, на мотори, на колела, на каруци, пеша, превити под тежестта на вързопи, бутаци ръчни колички или просто с празни ръце; мрачни, мълчаливи и объркани, оставили някъде назад своите домове, своите дървеници, своето обикновено щастие, подредения си живот, своето минало и своето бъдеще. След народа отстъпваше армията. Бавно преминаха всъдеход с офицери, бронетранспортър, после два камиона с войници и нашите най-добри в света походни кухни. Последна се движеше полугъсенична бронирана кола с картечници, обърнати назад.

Развиделяваше се, луната избледня, страшният квадрат се разтегна, облаците се топяха, настъпи утрото. Виктор почака петнайсетина минути, но никой вече не се появи и той излезе през портата. На асфалта се въргаляха мръсни дрипи, нечий прегазен куфар — хубав куфар е бил, по всичко личеше, че някоя важна клечка го е изпуснала, — едно колело от каруца, а малко по-нататък, на банкета, беше и самата каруца, в която имаше стар продран диван и един фикус. По средата на шосето, точно срещу вратата — самотен галosh. Наоколо беше пусто. Виктор погледна към автогарата. Там вече нямаше нито една кола, нито един човек. В градините зачуруликаха птици, изгря и слънцето, което Виктор не беше виждал вече половин месец, а пък градът — няколко години. Но сега нямаше кой да го гледа. Отново се разнесе бученето на двигател и иззад завоя се показва автобус. Виктор се отдръпна на банкета. Бяха „Братята по разум“ — те преминаха покрай него, обърнаха към него равнодушните си, лишени от мисъл лица. Край, помисли си. Да можех да пийна нещо. Но къде е Диана?

Той тръгна бавно обратно към града.

Слънцето беше отдысно, ту се скриваше зад покривите на къщите, ту надничаше през пролуките между тях, ту разпръскваше топла светлина през клоните на полуизгнилите дървета. Облаците изчезнаха и небето стана смайващо чисто. Над земята се издигаше лека мъгла. Беше съвсем тихо и Виктор обърна внимание на странните, едва доловими звуци, които идваха сякаш изпод земята — някакво слабо пука-не, шумолене, ромон. Но после свикна и забрави за тях. Обзе го удивително чувство на покой и сигурност. Крачеше като пиян и почти през цялото време гледаше в небето. На булеварда на Президента до него спря джип.

— Качвайте се — каза Голем.

Голем беше посивял от умора и някак потиснат, а до него седеше Диана — и тя изглеждаше уморена, но въпреки това беше красива, най-красивата от всички уморени жени.

— Слънце — рече Виктор, усмихвайки се. — Вижте какво слънце.

— Той няма да тръгне — каза Диана. — Предупреждавах ви, Голем.

— Защо да не тръгна? — учуди се Виктор. — Ще тръгна. Само че защо трябва да бързаме?

Не се сдържа и отново погледна към небето. После се загледа назад, към пустата улица. Слънцето беше заляло всичко. Някъде там, в полето, се влачеха бежанците, с гръм и трясък отстъпваше армията, бягаха важните клечки. Имаше задръствания, носеха се ругатни, крещяха се безсмислени команди и заплахи. А от север към града приближаваха победителите и тук беше ивица на спокойствие и сигурност, няколко километра пустота, и в пустотата — една кола и трима души.

— Е, какво, Голем, настъпва новият свят?

— Да — отговори Голем. Той се взираше във Виктор изпод възпалените си клепачи.

— А къде са вашите мокреци? Пеша ли идват?

— Няма мокреци — каза Голем.

— Как така няма? — попита Виктор. Погледна към Диана, а тя мълчаливо се извърна.

— Няма мокреци — повтори Голем. Гласът му беше сподавен и на Виктор изведнъж му се стори, че той всеки момент ще заплаче. — Можете да смятате, че изобщо не ги е имало. И няма да ги има.

— Прекрасно — каза Виктор. — Хайде да се поразходим.

— Ще тръгвате ли, или не? — попита вяло Голем.

— Бих тръгнал — рече Виктор, усмихвайки се, — но трябва да се отбия в хотела, да си взема ръкописите... и изобщо — да поогледам. Знаете ли, Голем, на мен тук ми харесва.

— Аз също оставам — каза изведнъж Диана и слезе от колата. — Какво да правя там?

— А тук какво ще правите? — попита я Голем.

— Не знам — каза Диана. — Та нали вече нямам никого, освен този човек.

— Е, добре — рече Голем. — Той не разбира. Но нали вие разбирате...

— Но нали той трябва да види — възрази Диана. — Не може да тръгне, без да види...

— Точно така — подхвана и Виктор. — На кого ще съм нужен, ако не видя? Нали това е моята специалност — да виждам.

— Слушайте, деца — каза Голем. — Осъзнавате ли какво смятате да направите? Викторе, на вас нали ви казаха: Ако искате да има полза от вас, останете си на своята страна. На своята!

— Цял живот съм бил на своята страна — отвърна Виктор.

— Тук това ще бъде невъзможно.

— Ще видим — рече Виктор.

— Господи! — каза Голем. — Сякаш на мен не ми се иска да остана! Но човек трябва поне малко да мисли с главата си! Дявол да го вземе, трябва да прави разлика между това какво иска и какво е длъжен да направи... — Той сякаш убеждаваше самия себе си. — Ех, вие... Оставайте тогава. Пожелавам ви приятно прекарване. — Голем превключи скоростите. — Къде е тетрадката, Диана? Аха, ето я. В такъв случай я вземам със себе си. На вас тя няма да ви трябва.

— Да — каза Диана. — И той така искаше.

— Голем — попита Виктор, — а вие защо бягате? Нали искахте този свят?

— Аз не бягам — рече строго Голем. — Аз си тръгвам. Оттук, където вече не съм нужен, натам, където все още съм нужен. За разлика от вас. Сбогом.

Той замина. Диана и Виктор се хванаха за ръце и тръгнаха нагоре по булеварда на Президента през пустия град, за да посрещнат настъпващите победители. Не разговаряха, вдишваха с пълни гърди необичайно чистия и свеж въздух, примигваха на слънцето, усмихваха се един на друг и от нищо не се страхуваха. Градът ги гледеше от пустите прозорци. Удивителен беше този град — покрит с плесен, хлъзгав, прогнил, разкапващ се, целият в някакви злокачествени петна, като прояден от екзема. Сякаш много години беше гнил на морското дъно и накрая го бяха извадили на повърхността за посмешница на слънцето и след като му се беше посмяло до насита, сега слънцето се беше заело да го разрушава.

Покривите се топяха и се изпаряваха, ламарината и керемидите димяха с ръждив пушек и изчезваха пред очите им. В стените се отваряха пролуки, растяха и се плъзгаха настрани, разкривайки изтъркани тапети, олющени легла, мебели с изпочупени крачета и избелели снимки. Плавно се прекършваха и се разтапяха стълбовете на уличните лампи, във въздуха се разтваряха будки и рекламни табла — всичко наоколо пукаше, тихо шумолеше и ромонеше, ставаше на шупли, после прозрачно, превръщаше се в мръсна пряспа и изчезваше. Кулата на кметството в далечината промени очертанията си, разлюля се и се сля със синевата на небето. Известно време във въздуха остана да виси, отделно от всичко останало, старинният часовник на кулата, после и той изчезна...

„Пропаднаха ръкописите ми“ — помисли си весело Виктор. Градът вече го нямаше — на места стърчаха посърнали храсталаци, останали болни дървета, бяха останали и петна от зелена трева. Само далече, отвъд мъглата, все още можеха да се различат някакви сгради, останки от сгради, призраци на сгради, а недалеч от някогашната павирана улица, на каменно стълбище, което сега не водеше за никъде, седеше Теди, протегнал ранения си крак и сложил до себе си патерицата.

— Здравсти, Теди — каза Виктор. — Остана, а?

— Аха... — отвърна Теди.

— Защо така?

— Абе защо не им... — рече Теди. — Натъпкаха се като сардели, нямаше къде да си протегна крака. Казвам на снахата: за какво ти е, глупачко, малкият бюфет? А тя ми крещи... Заплюх ги и останах.

— Ще дойдеш ли с нас?

— А, не, вървете — рече Теди. — А аз ще поседя тук. Сега не съм много по ходенето, а каквото ми е писано, ще стане...

Продължиха нататък. Ставаше горещо и Виктор захвърли на земята непотребния шлифер, хвърли ръждивите останки на автомата и се засмя от облекчение. Диана го целуна и каза:

— Хубаво е!

Той не възрази. Вървяха и вървяха под синьото небе, под горещото слънце, по земята, където вече зеленееше млада трева. Стигнаха до мястото, където беше хотелът. Той не бе изчезнал напълно — беше се превърнал в огромен сив куб от груб грапав бетон и Виктор си помисли, че това е паметник, а може би — граничен знак между стария и новия свят. И тъкмо беше минала през ума му тази мисъл, когато иззад грамадния къс бетон изскочи реактивен изстребител с щита на Легиона върху корпуса, прелетя безшумно над главите им, все така безшумно зави някъде край слънцето и изчезна. Чак тогава ги връхлетя адският свистящ рев, удари ги в ушите, в лицата и в душите им, но насреща вече идваше Бол Кунац — възмъжал, широкоплещест, с просветлели от слънцето мустачки на загорялото си лице; а някъде зад него крачеше насам Ирма, също почти жена, боса, с обикновена лека рокля и с пръчка в ръка. Тя погледна след изстребителя, вдигна пръчката, сякаш се прицелваше, и каза:

— Кхх!

Диана се засмя. Виктор я погледна и видя, че това е още една Диана, съвсем нова, каквато никога преди това не е била и дори не е предполагал, че такава Диана е възможно да съществува — Диана Щастливата. Тогава се заплаши с пръст и си помисли: „Всичко това е прекрасно, само да не забравиш да се върнеш.“

Бележки

[1] *Упанишади* — една от четирите книги на Ведите, съдържаща текстовете, описващи пътя на познанието. Упанишадите разкриват знанието за Абсолютната Истина. — Бел. ред. ↑

[2] *симентал* — порода крави. — Бел. пр. ↑

[3] *мокрец* — мокър лишей, паразит по конете, както и название на дребно ракообразно, което обитава влажни места на сушата. Тук се употребява като нарицателно за прокажените — Бел. прев. ↑

[4] *лепрозориум* — болница за лечение на проказа. — Бел. прев. ↑

[5] *Матусал*, др.евр. Метушелах — един от патриарсите в старозаветните предания, праотец на човечеството, известен със своето дълголетие — 969 години. — Бел. ред. ↑

[6] Болест по лозята. — Бел. ред. ↑

[7] *Озрик* — герой от пиесата „Хамлет“ на Шекспир. — Бел. прев. ↑

[8] *quantum satis* — колкото трябва (лат.) — Бел. прев. ↑

[9] *кунсткамера* — паноптикум, музей за редки или старинни предмети. — Бел. ред. ↑

[10] Глас народен (лат.) — Бел. прев. ↑

[11] Комисия по партиен контрол към КПСС. — Бел. ред. ↑

[12] Военен чин от СС, отговарящ на майор. — Бел. ред. ↑

[13] Правило от японската игра Го, което забранява една и съща позиция на цялата дъска да бъде повтаряна. — Бел. ред. ↑

[14] Научно-технически съюз. — Бел. ред. ↑

- [15] Научно-техническа революция. — Бел. ред. ↑
- [16] Бенкей — герой от филма „Завръщането на самурая“, майстор-боец, самурай и бивш будистки монах. — Бел. ред. ↑
- [17] Герой от едноименния роман на Кингсли Еймис — Бел. ред. ↑
- [18] *buttocks* (англ.) — бут, задна част на кон или вол, задник. — Бел. прев. ↑
- [19] *абстинент* (лат.) — въздържател. — Бел. прев. ↑
- [20] *Egalite, Fraternite* (фр.) — равенство, братство. Част от лозунга на Френската революция от 1789 г. — „Свобода, равенство, братство“. — Бел. прев. ↑
- [21] *Kidnapping* (англ.) — отвличане. — Бел. прев. ↑
- [22] Мерна единица за тегло, равна на 100 килограма. — Бел. ред. ↑
- [23] Става въпрос за Лорънс Арабски. — Бел. прев. ↑
- [24] *Comme si, comme sa* (фр.) — горе-долу. — Бел. прев. ↑
- [25] Стиховете в оригинала са на Владимир Висоцки, но са леко променени, за което той е дал съгласието си приживе. — Бел. прев. ↑
- [26] *Хидеки Тоджо* — генерал от японската имперска армия, крайно десен националист и военнопръстъпник от Втората световна война. — Бел. ред. ↑
- [27] Адвокатът-детектив от романите на Ърл Стенли Гарднър. — Бел. ред. ↑
- [28] *Neue Ordnung, alte Ordnung* (нем.) — нов ред, стар ред. Асоциацията е с хитлеристкия „нов ред“. — Бел. прев. ↑

КРАЙ

Постоянен адрес на страницата: <http://purl.org/NET/mylib/text/3209/0>